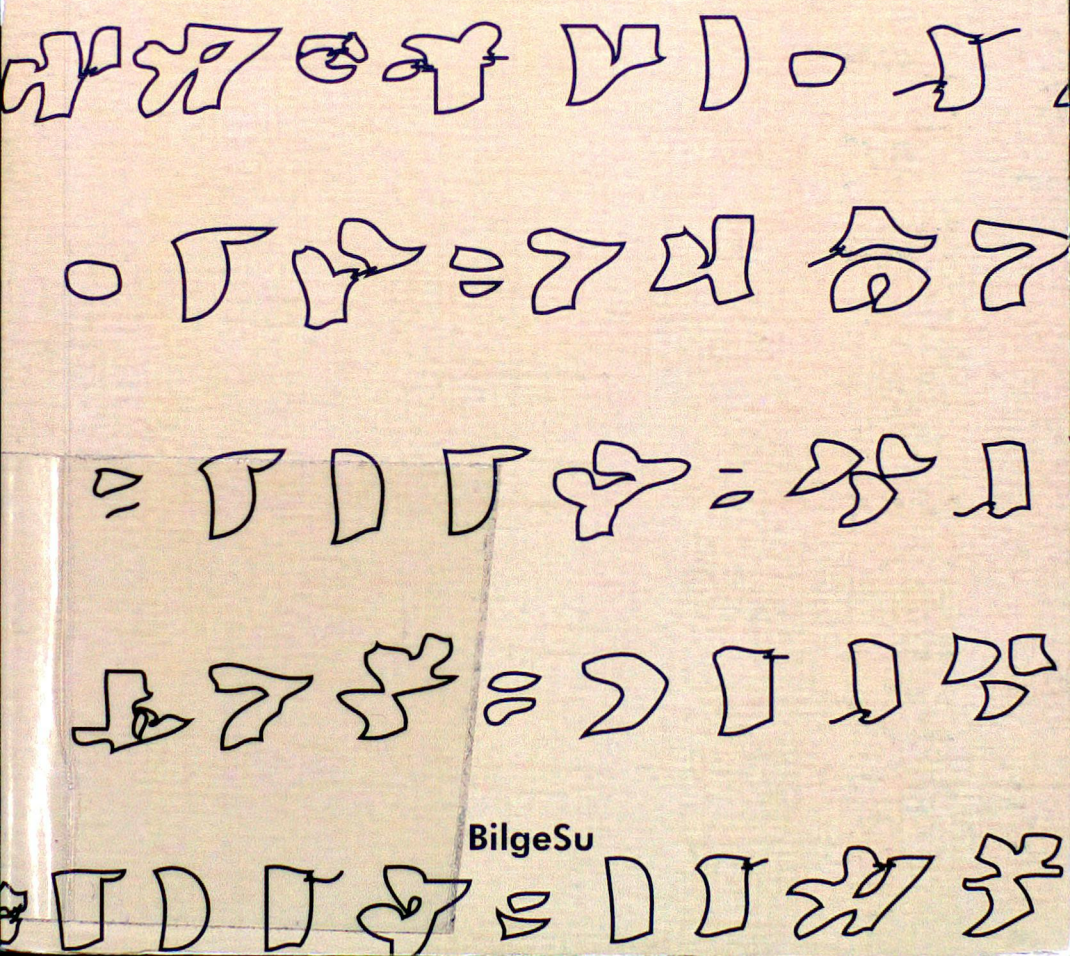

Yenisey-Kırgızistan Yazıtları ve Irk Bitig

Fikret Yıldırım • Erhan Aydın • Risbek Alimov

BilgeSu

ALS1 JOX 374:m

YENİSEY - KIRGIZİSTAN YAZITLARI VE IRK BİTİG

Erhan Aydın – Risbek Alimov – Fikret Yıldırım

Uni Göttingen 7
232 132 267
2013 A 4440

BilgeSu

Yenisey - Kırgızistan Yazıtları
ve Irk Bitig
Erhan Aydın – Risbek Alimov – Fikret Yıldırım

Yayına Hazırlayan: **Mehmet Ölmez**

ISBN 978–9944–795-47-0

© BilgeSu
Yayıncı Sertifikası: 19366

1. Baskı, 2013 (500 adet)
Türkoloji: 2

Ataç 2 Sok. 65/1
Kızılay-Ankara
Tel : 312. 425 93 76
Faks : 312. 425 93 77
e-mail: bilgesu@bilgesuyayincilik.com.tr

Kapak
Nadir Çakır

Dizgi
Turgut Kaya

Baskı
Ankamat Matbaacılık
Tel: 312. 394 54 94
Sertifika no: 13256

YENİSEY - KIRGIZİSTAN YAZITLARI VE IRK BİTİG

Erhan Aydın – Risbek Alimov – Fikret Yıldırım

BilgeSu
Ankara 2013

Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek Göttingen
Bereichsbibliothek Kulturwissenschaften

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ 13

YENİSEY YAZITLARI 15
GİRİŞ 17

1. NUMARALANDIRILMIŞ YENİSEY YAZITLARI 23
E 1. Uyuk–Tarlak 23
E 2. Uyuk–Arjan 25
E 3. Uyuk–Turan 27
E 4. Ottuk–Daş I 30
E 5. Barık I 31
E 6. Barık II 33
E 7. Barık III 35
E 8. Barık IV 36
E 9. Kara–Sug 38
E 10. Elegest I 40
E 11. Begre 44
E 12. Aldıı–Bel I 47
E 13. Çaa–Höl I 49
E 14. Çaa–Höl II 51
E 15. Çaa–Höl III 53
E 16. Çaa–Höl IV 55
E 17. Çaa–Höl V 56
E 18. Çaa–Höl VI 58
E 19. Çaa–Höl VII 60
E 20. Çaa–Höl VIII 61
E 21. Çaa–Höl IX 63
E 22. Çaa–Höl X 65
E 23. Çaa–Höl XI 66
E 24. Haya–Baji 68
E 25. Oznaçennaya I 73
E 26. Oçurı 76
E 27. Oya 80
E 28. Altın–Köl I 82
E 29. Altın–Köl II 85

E 30. Uybat I..... 88
E 31. Uybat II..... 90
E 32. Uybat III..... 92
E 33. Uybat IV..... 96
E 34. Uybat V..... 97
E 35. Tuba I..... 98
E 36. Tuba II..... 99
E 37. Tuba III..... 101
E 38. Ak–Yüs I..... 103
E 39. Kara–Yüs I..... 104
E 40. Taşeba..... 107
E 41. Hemçik–Çırgakı..... 108
E 42. Bay–Bulun I..... 111
E 43. Kızıl–Çıraa I..... 114
E 44. Kızıl–Çıraa II..... 116
E 45. Köjeelig–Hovu..... 118
E 46. Telee..... 121
E 47. Süci..... 122
E 48. Abakan..... 122
E 49. Bay–Bulun II..... 126
E 50. Tuva B..... 127
E 51. Tuva D..... 129
E 52. Elegest II..... 131
E 53. Elegest III..... 133
E 54. Ottuk–Daş III..... 134
E 55. Tuva G..... 135
E 56. Malinovka..... 136
E 57. Saygın..... 137
E 58. Kezek–Hüree..... 139
E 59. Herbis–Baarı..... 140
E 60. Sargal–Aksı..... 142
E 61. Suglug–Adır–Aksı..... 144
E 62. Kanmıldıg–Hovu..... 145
E 63. Ortaa–Hem..... 146
E 64. Ottuk–Daş II..... 147
E 65. Kara–Bulun I..... 148
E 66. Kara–Bulun II..... 149

E 67. Kara–Bulun III..... 151
E 68. El–Bajı..... 151
E 69. Çer–Çarık..... 155
E 70. Elegest IV..... 157
E 71. Podkuninskaya..... 158
E 72. Aldıı–Bel II..... 160
E 73. İyme I..... 161
E 74. Samagaltay..... 162
E 75. Kuten–Buluk..... 163
E 76. Ayna I..... 164
E 77. Ayna II..... 165
E 78. Para I..... 166
E 79. Para II..... 167
E 80. Kemer Takımındaki Bronz Levha..... 168
E 81. Kopön Altın Küp I..... 169
E 82. Kopön Altın Küp II..... 170
E 83. Uybat VII..... 171
E 84. Ayna III..... 172
E 85. Ayna IV..... 173
E 86. Oçurı'dan Taş Tılsım..... 174
E 87. Taş Ağırşak I..... 175
E 88. Ağırşak–Damga..... 177
E 89. Övür I..... 179
E 90. Övür II..... 179
E 91. Bedelig Valun..... 180
E 92. Demir–Sug..... 181
E 93. Yır–Sayır I..... 183
E 94. Yır–Sayır II..... 183
E 95. Hemçik–Bom I..... 184
E 96. Hemçik–Bom II..... 185
E 97. Hemçik–Bom III..... 186
E 98. Uybat VI..... 187
E 99. Ortaa–Tey..... 189
E 100. Bayan–Kol..... 190
E 101. Baykalovo..... 191
E 102. Arjan I..... 192
E 103. Arjan II..... 193

E 104. Oznaçennaya II..... 194
E 105. Tuva Koleksiyonundaki Levha..... 196
E 106. Çerbi..... 197
E 107. Hadınnıg..... 198
E 108. Uyuk–Oorzak I..... 199
E 109. Uyuk–Oorzak II..... 201
E 110. Uyuk–Oorzak III..... 203
E 111. Tepsey I..... 205
E 112. Tepsey II..... 206
E 113. Tepsey III..... 206
E 114. Tepsey IV..... 207
E 115. Tepsey V..... 208
E 116. Tepsey VI..... 208
E 117. Tepsey VII..... 209
E 118. Turan I..... 210
E 119. Saglı..... 211
E 120. Tugutüp I..... 212
E 121. Tugutüp II..... 213
E 122. İyme II..... 214
E 123. Tepsey VIII..... 215
E 124. Tepsey IX..... 215
E 125. Tepsey X..... 216
E 126. Tepsey XI..... 217
E 127. Ayna V..... 217
E 128. Ayna Parçası VI..... 219
E 129. Ayna Parçası VII..... 219
E 130. Ayna Parçası VIII..... 220
E 131. Bronz Levha..... 221
E 132. Uybat VIII..... 222
E 133. Kopön Altın Küp III..... 223
E 134. Ust–Sos..... 223
E 135. Ust–Kulog..... 224
E 136. Mugur–Sargol I..... 225
E 137. Kres–Haya..... 226
E 138. Kara–Yüs II..... 227
E 139. Çaptıkov Taşı..... 228
E 140. Mugur–Sargol II..... 229

E 141. Aymırlıg Kurganından Yay Kılıfı I..... 230
E 142. Aymırlıg Kurganından Yay Kılıfı II..... 231
E 143. Ayna Parçası IX..... 232
E 144. Novosyolovo..... 233
E 145. Mugur–Sargol III..... 234
E 146. –..... 234
E 147. Yeerbek I..... 235
E 148. –..... 236
E 149. Yeerbek II..... 236
E 150. –..... 237
E 151. –..... 237
E 152. Şançi III..... 237
E 153. Alaş I..... 238
E 154. Alaş II..... 239

2. NUMARALANDIRILMAMIŞ YENİSEY YAZITLARI..... 241
Lisiç'ya I..... 241
Lisiç'ya II..... 241
Kök Haya..... 241
Kunya Dağı Kaya Yazıtı..... 243
Beyskoye Köyünden Gümüş Kama..... 243
Knışi Köyünden Bronz Ayna Sapı..... 244
Kamenka Köyünden Bronz Para..... 244
Bronz Para–Krasnoyarsk..... 244
Devlet Ermitajı'ndan Gümüş Kap..... 244
Adrianov Koleksiyonundan Bir Yazıt..... 245

3. GÜNEY YENİSEY YAZITLARI..... 247
GY 1. Sulek III..... 247
GY 2. Sulek IV..... 248
GY 3. Sulek V..... 249
GY 4. Sulek VI..... 250
GY 5. Minusinsk Müzesindeki Ağırşak..... 252
GY 6. Uybat Gümüş Kap..... 253
GY 7. Sargol..... 254
GY 8. Aymırlıg I..... 255
GY 9. Aymırlıg II..... 256

GY 10. Ozernaya II..... 257
GY 11. Edegey I..... 258
GY 12. Edegey II..... 259
GY 13. Edegey III..... 260
GY 14. Çinge..... 261
GY 15. Edegey IV..... 262
GY 16. Edegey V..... 263
GY 17. Edegey VI..... 264
GY 18. Karban..... 265
4. KISALTMALAR..... 266
5. KAYNAKLAR..... 268

KIRGIZİSTAN YAZITLARI..... 279

TALAS BÖLGESİ YAZITLARI..... 284
Talas-1..... 284
Talas-2..... 285
Talas-3..... 287
Talas-4..... 288
Talas-5..... 289
Talas-6..... 289
Talas-7..... 291
Talas-8..... 292
Talas-9..... 293
Talas-10..... 294
Talas-11..... 295
Talas-12..... 296
Talas-13..... 297
Talas-14..... 298
Talas-15 (Kuru Bakayır Kaya Yazıtları)..... 299
Talas-16 (Taş Maske Üzerindeki Yazıt)..... 300

Isık-Göl Bölgesi Yazıtları 301
Koy Sarı Yazıtı 301
Ak Ölön Yazıtı 302

Koçkor Bölgesi Yazıtları 303
Koçkor-1 303
Koçkor-2 304
Koçkor-3 304
Koçkor-4 305
Koçkor-5 306
Koçkor-6 307
Koçkor-7 307
Koçkor-8 308
Koçkor-9 309
Koçkor-10 310
Koçkor-11 311
Koçkor-12 311
Koçkor-13 312
Koçkor-14 313
Koçkor-15 313
Koçkor-16 314
Koçkor-17 315
Koçkor-18 315
Resimler 317
Bibliyografya 333

KÂĞIDA YAZILI RUNİK HARFLİ

ESKİ TÜRKÇE METİNLER 339
Giriş 341
I. Kâğıda Yazılı Runik Harfli Eski Türkçe
Metinlerin Envanteri 349
II. Irk Bitig (Metnin Transkripsiyonu,
Çevirisi ve Faksimilesi) 361
Irk Bitig Faksimile 379
III. Irk Bitig Dışındaki Kâğıda Yazılı
Runik Harfli Eski Türkçe Metinler 407
Fragman Resimleri Kaynakçası 488
Kaynakça 491

SÖZLÜK 495

SUNUŞ

Elinizdeki derleme bir ihtiyaçtan ortaya çıktı. Moğolistan coğrafyası dışındaki runik harfli Eski Türkçe yazıtların, kaya yazıtlarının, kağıda yazılı belgelerin bugünkü okuyuşlara göre toplu bir yayımı yoktu. Runik harfli yazıtların, metinlerin ilk kez derli toplu bir arada ele alındığı çalışma H. N. Orkun'un günümüzden 75 yıl eskiye giden klasik çalışması, *Eski Türk Yazıtları*, I-III'tür. Bu yayından günümüze konuyla ilgili yeni yayınlar, yeni okuyuşlar, düzeltiler oldu. Ancak yazıtlar hiçbir zaman Orkun'un çalışması çapında bir daha ele alınamadı.

2008 yılında gelen bir öneri çerçevesinde runik harfli yazıtların, belgelerin tamamının tek bir ciltte bir araya toplanması planlandı. Bu konuda çalışan meslektaşlarımız E. Aydın, R. Alimov ve F. Yıldırım ile görüşüldü ve kitabın hazırlıklarına girişildi. Amaç, Türkolojinin bugünkü bilgileri çerçevesinde, yeni görüşleri, düzeltileri, okuyuşları da kullanarak Moğolistan, Yenisey, İpek Yolu ve Talas-Kırgızistan yazıtlarını bir araya getirmekti. Her şeyden evvel her yazıtın, belgenin bulunduğu yer, bugüne kadarki yayınlar hakkında kısa bilgi, yazıtların transkripsiyonu, çevirileri, ulaşılabilen en iyi fotoğrafını bu çalışmada bir araya getirmekti. Bu arada, söz konusu okuyuşlara göre yazıtların runik harflerle yeniden yazımı amaçlanmıştı. Yazıtlara ilişkin filolojik açıklamalar ise daha sonraya, birbirinden bağımsız çalışmalara bırakıldı.

Bu çalışma çerçevesinde 2010 yılında bir de sempozyum düzenlendi. 2012 yılının sonlarında Moğolistan coğrafyasındaki belli başlı yazıtları içeren çalışma *Moğolistan'daki Eski Türk Yazıtları* (M. Ölmez) adıyla yayımlandı. Elinizdeki çalışmada Yenisey bölgesine ait yazıtlar, Kırgızistan yazıtları ile Miran ve çevresinde bulunan, İpek Yolu bölgesine ait kağıda yazılı belgeler, en başta da Irk Bitig ele alınmıştır. Üç bölümden oluşan bu derleme her birisi ayrı ayrı kitaplar niteliğindedir. Her araştırmacı giriş, yazıtlar ve kaynakları ayrı ayrı ele almıştır. Ancak her üç bölümde yer alan metinlerin sözlüğü ortak verilmiştir. Sözlükte her sözcüğün hangi yazıt bölgesinde geçtiği işaret edilmiştir. Ayrıntılar için ilgili bölümlerin girişlerine bakılabilir.

Çalışmanın konuyla ilgilenenler, öğrenciler ve araştırmacılar için yararlı olacağı inancıyla kitabın yayımını kabulünden dolayı BilgeSu yayıncılığa, yoğun akademik çalışma ortamı ve başka projeleri arasında ilgili bölümleri hazırlayan meslektaşlarıma da mesaileri dolayısıyla teşekkürlerimi ifade etmek istiyorum.

Mehmet Ölmez,
Aralık 2012

YENİSEY YAZITLARI

ERHAN AYDIN

GİRİŞ

Yenisey yazıtlarının büyük bir bölümü yukarı Yenisey vadisinde, doğuda Tuva'nın başkenti Kızıl'dan 60 km. uzaklıkta bulunan Sargal–Aksı'dan başlayarak batıda hemen hemen Hemçik ırmağı yakınındaki Şançi bozkırlarına kadar 200 km.lik mesafede toplanmaktadır (KORMUŞIN 2001: 259).

Yenisey yazıtlarından ilk bahisler Romen seyyah ve büyükelçi NIKOLAY G. SPAFARIY–MILESCU'ya aittir. MILESCU'dan sonra S. UL'YANOVIÇ REMEZOV'un adını anmak gerekir.

1721 yılında D. G. MESSERSCHMIDT, 1709 yılında Poltova savaşında Ruslara esir düşen P. J. VON STRAHLENBERG ile birlikte yukarı Yenisey'de, Uybat ırmağı kıyısında Uybat III (E 32) ve 1722'de de Uybat I (E 30) yazıtlarını bulur. STRAHLENBERG'in verdiği bilgiye göre yazıtı MESSERSCHMIDT bulmuştur. O sıralar MESSERSCHMIDT'in yanında bulunan bir İsveçli, yazıtın resmini çizmiş ise de bu notlar kaybolmuştur (ORKUN 1940: 5).

MESSERSCHMIDT ayrıca Ayna I (E 76) yazıtını bulur. Yine aynı yıllarda Yenisey'in sol tarafında, Erba ve Tes ırmakları arasındaki bölümde Tuba III (E 37) Yazıtı bulunur. Bu yazıtların grafik şekilleri STRAHLENBERG'in *Das Nord– und Ostliche Theil von Europa und Asia* (Stockholm, 1730) adlı ünlü eserinde yayımlanır. Daha sonra P. S. PALLAS "Von einer in Sibirien gefundenen unbekannten Steinschrift" (*Neue nördliche Beyträge zur phsikalischen und geographischen Erd – und Völkerbeschreibung, Naturgeschichte und Ökonomie* V, 1793, 237–245) adlı makalesinde Oznaçennaya I (E 25) yazıtını tanıtır. Ayrıca Uybat IV (E 33) ve Uybat V (E 34) yazıtları da

P. S. PALLAS tarafından bulunur. G. I. SPASSKIY, 1818'de St.–Petersburg'da yayımlanan *Drevnosti Sibiri (s prilojeniyem al'boma)* adlı çalışmasında, daha önce PALLAS ve STRAHLENBERG tarafından bulunan Yenisey yazıtlarının resimlerini yayımlar.

1847 yılında M. A. CASTRÉN tarafından Yenisey Irmağı'nın batı yakasında Tuba I (E 35) yazıtı bulunur. 1857 yılında Minusinsk valisi N. A. KOSTROV, Abakan ırmağının sol kıyısında, Koybal bozkırında Oçurı (Açura) (E 26) Yazıtı'nı, E. F. KORÇAKOV ise 1878'de Abakan Irmağı'nın sağ tarafında Altın Göl'ün kıyısında Altın–Köl I ve II (E 28 ve E 29) yazıtlarını bulur. 1879 yılında ise A. V. ADRIANOV Haya–Uju (E 24) Yazıtı'nı bulur.

J. R. ASPELIN'in yazdığı inceleme ile toplam 32 yazıtın kopyaları *Inscriptions de l'lénissei* (recueillies et publiées par la Société Finlandaise d'Archéologie, Helsingfors, 1889) adlı atlasta yayımlanır. 1892 yılında ise O. DONNER, daha önce yayımlanan 32 yazıta Taşeba (E 40) ve Hemçik–Çırgakı (E 41) yazıtlarını da ekleyerek toplam 34 Yenisey yazıtının grafik sözlüğünü hazırlar: *Wörterverzeichniss zu den Inscriptions de l'lénissei* (Helsingfors, 1892). Yenisey yazıtlarının bulunuşu ve ilk çalışmalar için bk. (SERTKAYA 1988: 302–307), (TEMİR 1991: 36–46), (AYDIN 2012a: 18–25).

Runiform harflerin 1893 yılında V. THOMSEN tarafından çözülmesinden sonra Yenisey yazıtları ilk önce W. RADLOFF tarafından yayımlanır. RADLOFF, *Die alttürkischen Inschriften der Mongolei* (St.–Petersburg, 1895) adlı çalışmasında 40 yazıt yayımlar. Bu metinlere ait sözlük ise çalışmanın sonunda bulunmaktadır (s. 347–379). RADLOFF'tan sonra Yenisey yazıtlarının o güne kadar bilinenlerini yayımlayan araştırmacılardan biri de H. N. ORKUN'dur. ORKUN'un, 1938 ve 1940 yıllarında yayımladığı *Eski Türk Yazıtları II* ve *Eski Türk*

Yazıtları III başlıklı çalışmalarında toplam 47 Yenisey yazıtı bulunur. RADLOFF ve ORKUN'dan sonra Yenisey yazıtlarıyla ilgili en önemli çalışma S. YE. MALOV'a aittir. MALOV, 1952 yılında yayımladığı *Yeniseyskaya pis'mennost' Tyurkov, teksti i perevodi* (Moskva–Leningrad) adlı çalışmasında 51 Yenisey yazıtını, Uyuk–Tarlak Yazıtı'na 1 numara vermek suretiyle, numaralandırır. MALOV'un bu numaralandırma işinde RADLOFF'un verdiği sırayı izlediğini söylemek gerekir. MALOV'dan itibaren Rus ve Avrupa kaynaklarının kullandıkları E kısaltması ile Türkiye'de kullanılan Ye veya Y kısaltmasının ardındaki numara sayesinde hangi yazıttan söz edildiği kolaylıkla anlaşılabilmektedir.

D. D. VASILYEV'in 1983 yılında yayımladığı *Korpus Tyurkskih runiçeskih pamyatnikov basseyna Yeniseya* (Leningrad: Akademiya Nauk SSSR) adlı çalışmasında 145 yazıtın envanter bilgileri, harf çevrimli metni, çizimleri ve fotoğrafları verilir.

Yenisey yazıtlarını numara sırasına göre değil de yazıtın bulunduğu bölgeye ve yazıttaki damgaya göre sıralayan I. V. KORMUŞIN'in yayımladığı *Tyurkskiye Yeniseyskiye yepitafii, teksti i issledovaniya* (Moskva, 1997) adlı çalışmasının ilk ve genişletilmiş 2. baskısında (2008), birçok Yenisey yazıtının yeni yayımları bulunmaktadır.

V. THOMSEN, ölümünden önceki döneme kadar ele geçen yazıtların tümünü asistanı K. WULFF ile birlikte yayımlama düşüncesinde idi. THOMSEN ve WULFF, J. G. GRANÖ, S. PÄLSI ve G. J. RAMSTEDT gibi Finli araştırmacıların elde ettikleri malzemelerden rahatlıkla yararlanabiliyorlardı. Ancak 1927'de THOMSEN'in, 1939'da ise WULFF'un ölümü ne yazık ki çalışmanın tamamlanmasına engel oldu. Hem THOMSEN'in hem de WULFF'un okuma ve anlamlandırma denemeleriyle, özellikle kimi yazıtların sorunlu yerlerindeki harf teşhislerini içeren ma-

teryal P. AALTO tarafından yayımlanmıştı. Bk. AALTO 1976, 1981 ve 1991.

Bilindiği gibi RADLOFF, Yenisey yazıtlarını çeşitli kısaltmalarla vermişti. Ancak bu kısaltmalar kimi zaman hangi yazıttan söz edildiğinin anlaşılmasını güçleştirmekteydi. S. YE. MALOV'un 1952 yılında yayımladığı *Yeniseyskaya pis'mennost' Tyurkov, tekstı i perevodı* adlı kitabında o güne kadar bilinenler numaralandırılmıştı. MALOV'dan sonra D. D. VASILYEV de 1983 yılında yayımlanan *Korpus Tyurkskih runiçeskih pamyatnikov basseyna Yeniseya* adlı eserinde 145 Yenisey yazıtını kendi içinde gruplandırarak sıralamıştı. VASILYEV'den sonra gerek I. V. KORMUŞIN gerek I. L. KIZLASOV gibi bu alanın önemli isimleri tarafından aynı numaralar kullanıldı. Bu sayede numara belirtildiğinde hangi yazıttan söz edildiği kolaylıkla anlaşılmış olmaktadır. Örneğin Aldı–Bel I Yazıtı (E 12) RADLOFF ve ORKUN tarafından Ulug–kem–Kulikem biçiminde adlandırılmıştı. Bu adlandırmalardaki karışıklığı önlemek amacıyla, çalışmamızda herhangi bir yazıtla ilgili bilgi verilirken ardından numarası verilerek oluşabilecek karışıklıklar giderilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmada Yenisey yazıtlarını ifade etmek için, gerek Rusya gerekse Avrupa ve Amerika türkolojisinde E kısaltmasının daha yaygın olması nedeniyle, E kısaltması kullanılmıştır. Ayrıca bu yazıtların ilk naşiri olan W. RADLOFF'un *Die alttürkischen Inschriften der Mongolei* (St.–Petersburg, 1895) adlı eserinde kullandığı ad ve kısaltmaların yanında, yazıtlara verilen başka adlandırmalar da ayrıca belirtilmiş, bu sayede okuyucunun karşılaştırma imkânı bulması sağlanmıştır.

Yazıtlar hakkında bilgi verilirken RADLOFF 1895, ORKUN 1940, MALOV 1952, VASILYEV 1983, I. L. KIZLASOV 1994, KORMUŞIN 1997 ve 2008'den büyük ölçüde yararlanılmıştır. Yazıtların ölçüleri verilirken daha çok VASILYEV 1983'ten ya-

rarlanılmış, tekrara düşmemek için her defasında ilgili sayfa numarasının verilmesine gerek görülmemiştir. Yazıtlarla ilgili bazı müstakil çalışmalardaki bilgilerden de büyük ölçüde yararlanılmış ve kaynak olarak gösterilmiştir. N. BAZILHAN başkanlığında hazırlanan *TÜRİK BİTİG Electronic Database Ethno–cultural and Archaeological Data* adlı elektronik veri tabanından da yararlanılmıştır. Son yılların ürünü olarak daha yeni bilgileri vermesi bakımından önemli bir internet kaynağıdır. Bk. http://irq.kaznpu.kz.

Bazı yazıtların ilk kez kim tarafından yayımlandığı konusunda tereddüt oluşmuştur. Bu gibi durumlarda yanlış bilgi vermekten kaçınmak amacıyla 'ilk yayımı' bölümü boş bırakılmıştır. Her yazıtın ardından kaynakça verilmiş olup bu bölüm genel değil özel kaynakları içermektedir. Kitabın sonunda ise genel bir kaynakça bulunmaktadır.

Bilindiği gibi Yenisey yazıtları kapalı e sesini farklı bir işaret ile (ᛇ) göstermesi bakımından diğer yazıtlardan ayrılır. Yenisey yazıtlarının birçoğunda kapalı e sesi taşıyan sözcükler (ᛇ) işareti ile yazılmıştır. Bu durumun bazı yazıtlarda göz ardı edildiği görülmektedir. Bu çalışmada, kapalı e sesi taşıyan sözcüklerin tarihsel gelişiminin kolay izlenebilmesi için sözcüğün yazımına müdahale edilmeden olduğu gibi Latin harflerine aktarıldı. Kapalı e sesi taşıyan sözcükler (ᛇ) işareti ile yazılmamış olsa da yine *é* harfi ile gösterildi.

Yazıt metinleri oluşturulurken [ ] işareti, metinde bulunduğu tahmin edilen ancak seçilemeyen harf veya sözcükleri gösterirken < > işareti ise yazıcının unuttuğu ancak olması gereken harf veya sözcükleri, aynı zamanda satırdaki dökülmeleri göstermede kullanılmıştır.

Yazıtlar kendi aralarında, ya bulundukları yerlere göre (Tuva, Hakasya vb.) veya yazıttaki damgaya göre gruplandırılabilirdi. Ancak bu şekilde sıralamanın, aranan yazıtın kolay-

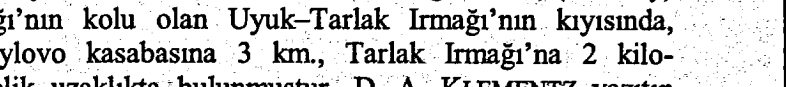
lıkla bulunmasına engel bir durum oluşturacağı için bu çalışmada yazıtlar numara sırasıyla verilmiştir. Böylelikle okuyucu, hangi yazıtı arıyorsa numarasından kolaylıkla bulabilecektir.

Kutlug Bolzun!

1. NUMARALANDIRILMIŞ YENİSEY YAZITLARI

E 1. UYUK–TARLAK

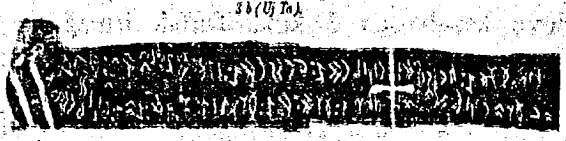
1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1888 yılında J. R. ASPELIN başkanlığındaki Fin Arkeoloji Kurumu tarafından Ulug–Hem (Yenisey) Irmağı'nın kolu olan Uyuk–Tarlak Irmağı'nın kıyısında, Mihaylovo kasabasına 3 km., Tarlak Irmağı'na 2 kilometrelik uzaklıkta bulunmuştur. D. A. KLEMENTZ yazıtın tasvirini vermiştir. Taşın uç bölümünde belirgince kazınmış üç çizgi, üst bölümünde ise bir damga bulunmaktadır. 1916 yılında A. V. ADRIANOV tarafından Minusinsk Müzesine taşınan taşın ölçüleri 183x33 cm.'dir. Yazıtta 2 satır bulunmaktadır. Bilinen numarası E 1'dir.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Uyuk–Tarlık, RADLOFF: Uj Ta.
3. İLK YAYIMI: RADLOFF 1895: 304.
4. BUGÜNKÜ YERİ: Minusinsk Müzesi envanter No: 20.
5. RUNİK METİN:

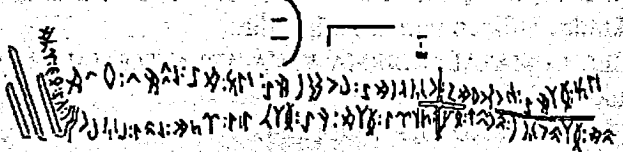

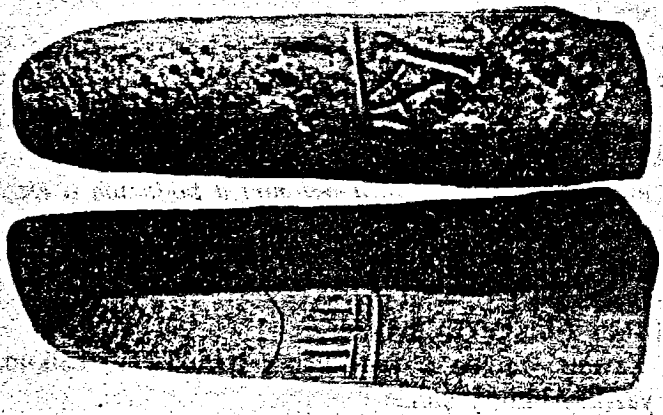
6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. *esiz ėlim e kunçuyum a oglanım a bodunum a esizim e altmış yaşımda*
   2. *atım ėl tugan totok ben teŋri ėlimke ėlçisi ertim altı bag bodunta beg[i] ertim*
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. Zavallı yurdum eyvah! Eşim, çocuklarım, halkım, ne yazık! Altmış yaşımda,
   2. Adım El Tugan Totok('tur). Ben kutlu (aziz) yurdumun elçisi idim. Altı birleşik boyun (halkın) beyi idim.
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: FATLAS I, I; RATLAS LXXV, fig. 3; RADLOFF 1895: 304; ORKUN 1940: 31–32; MALOV 1952: 11–13;

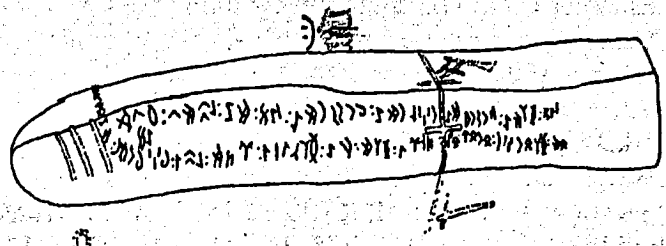
BAZIN 1955; BATMANOV 1959: 135–138; BATMANOV – ARAGAÇI – BABUŞKIN 2006: 31; BATMANOV – KUNAA 1963b: 9–10; VASILYEV 1983: 14, 59, 82; RECEBOV – MEMMEDOV 1993: 217–218; KORMUŞIN 1997: 159–161; TEKİN 2000a: 230; ERDAL 2002: 60; AMANJOLOV 2003: 110–111; KORMUŞIN 2008: 90–91.

10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

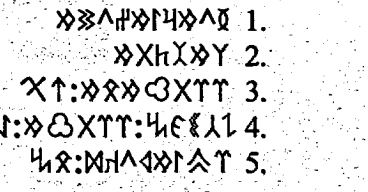

E 2. UYUK–ARJAN

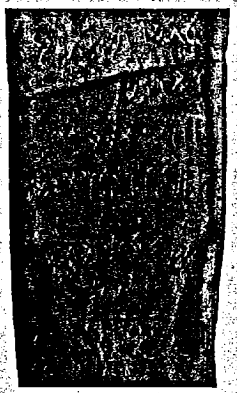
1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1888 yılında J. R. ASPELIN başkanlığındaki Fin Arkeoloji Kurumu tarafından Uyuk Irmağı'nın sol kıyısına 2 kilometrelik uzaklıkta bulunmuş olup yazıt 1916 yılında A. V. ADRIANOV tarafından Minusinsk Müzesine taşınmıştır. Taşta bulunan geyik figürlerinden dolayı geyikli taş da denmektedir. Yazıtın ölçüleri 215x41 cm. olup yazıtta 5 satır bulunmaktadır. Bilinen numarası E 2'dir.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Uyuk–Arhan, Uyug–Arhan, RADLOFF: Uj A.
3. İLK YAYIMI: RADLOFF 1895: 305.
4. BUGÜNKÜ YERİ: Minusinsk Müzesi envanter No: 21.
5. RUNİK METİN:

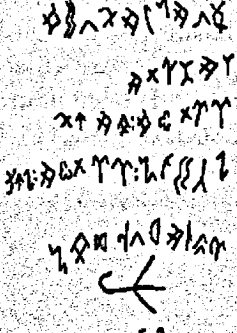

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. *èşim <u>rım azışdım*
   2. *èlim ètdim*
   3. *er erdemim evim <u>ukar</u> (<u>ukaz</u>?)*
   4. *èçid'gen? er erdemim e <u>kony</u> (?)*
   5. *er atım <u>kısk</u><a> <u>baş</u> ben*
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:

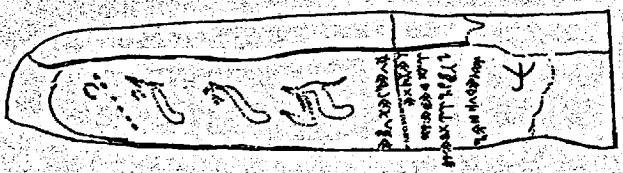
1. Eşim(den), çocuk(lar)ım(dan), ayrıldım.
2. Yurdumu düzene soktum.
3. Erkeklik kahramanlığım, evim Ukar?
4. İşiten(?) erkeklik kahramanlığım, koyun(?)
5. Erkeklik adım Kısa Baş'tır.

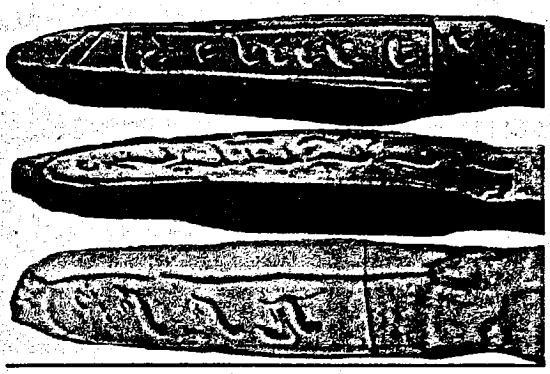
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: FATLAS I, II; RADLOFF 1895: 305; FATLAS III, şekil 329; ORKUN 1940: 35–36; MALOV 1952: 13–16; BATMANOV 1959: 138–139; BATMANOV – ARAGAÇI – BABUŞKIN 2006: 31; BATMANOV – KUNAA 1963b: 11–12; VASILYEV 1983: 14, 59, 83; RECEBOV – MEMMEDOV 1993: 218–219; KORMUŞIN 1997: 256–260; AMANJOLOV 2003: 112; KORMUŞIN 2008: 91–92.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

E-2

E 3. UYUK–TURAN

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1888 yılında J. R. ASPELIN başkanlığındaki Fin Arkeoloji Kurumu tarafından Uyuk Irmağı'nın sol kolu olan Turan Irmağı'nın sağ kıyısında, Turan kasabasının yakınında bulunmuştur. 1888 yılında J. R. ASPELIN, 1891 yılında D. A. KLEMENTZ, 1906 yılında ise J. G. GRANÖ yazıtın estampajını almışlardır. 1943 yılında Tuva Müzesine taşınan yazıt 277x38x27 cm. ölçülerindedir. Taşın her iki yüzünde 3'er satır olup toplam 6 satırdan oluşmaktadır. Taşta haç şeklini andıran bir de damga bulunmaktadır. Yine ORKUN'a göre kuzey yüzünde yaban domuzunu andıran bir hayvan tasviri bulunmaktadır (1940: 39). Bilinen numarası E 3'tür.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Uyug–Turan, RADLOFF: Uj Tu.
3. İLK YAYIMI: RADLOFF 1895: 305–307.
4. BUGÜNKÜ YERİ: Tuva Müzesi.
5. RUNİK METİN:

:𐰴𐰍𐰴𐰚𐰍:𐰇𐰴𐰃:𐰇𐰴𐰋𐰆:𐰇𐰴𐰃𐰴𐰖𐰍:𐰇𐰴𐰋𐰆:𐰴𐰃𐰴𐰖𐰍:𐰇𐰴𐰃𐰴𐰖𐰍:𐰇𐰴𐰃𐰴𐰖𐰃 1.
𐰴𐰍𐰴𐰇𐰴𐰃:𐰇𐰴𐰃:𐰴𐰃𐰴𐰖𐰃:𐰴𐰍𐰴𐰇𐰴𐰃

:𐰴𐰍𐰴𐰚𐰍:𐰇𐰃:𐰴𐰃𐰍𐰇𐰃𐰇𐰃:𐰴𐰍𐰴𐰀𐰆:𐰇𐰃𐰴𐰃𐰍𐰚:𐰴𐰍𐰴𐰀𐰃:𐰴𐰃𐰀𐰴𐰍𐰃 2.
:𐰇𐰍𐰴𐰇𐰴𐰋𐰋

:𐰀𐰴𐰚:𐰴𐰃𐰴𐰴𐰃:𐰇𐰃:𐰴𐰃𐰴𐰚:𐰇𐰇𐰃𐰃:𐰀𐰴𐰚:𐰴𐰃:𐰴𐰇𐰇𐰃𐰴𐰃𐰴𐰃:𐰀𐰴𐰇𐰋 3.

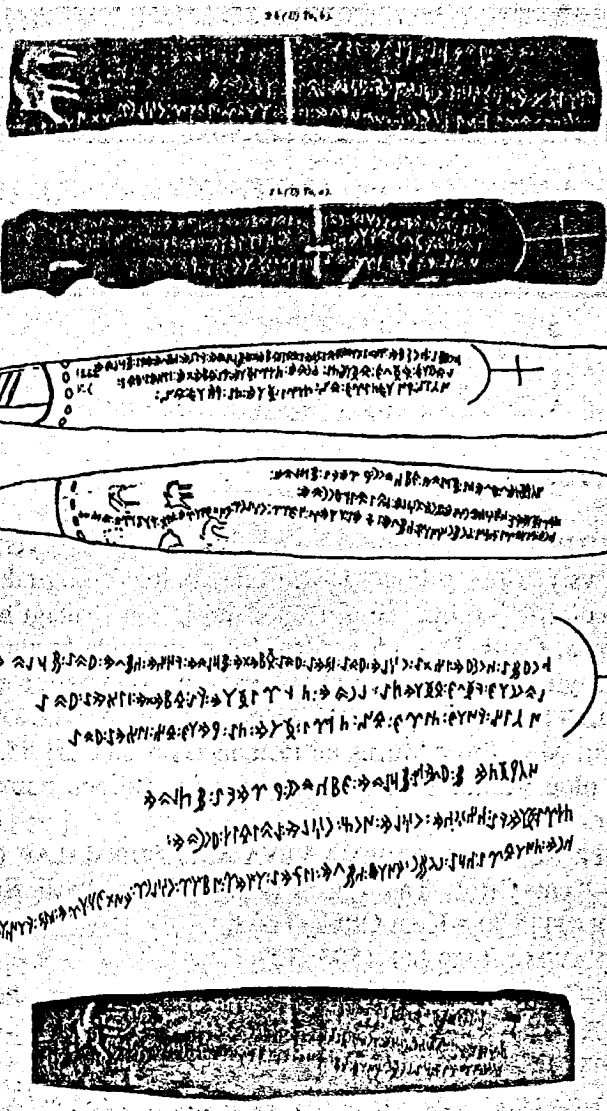
:𐰴𐰍𐰴𐰇𐰴𐰃:𐰇𐰃𐰴𐰇𐰴𐰃:𐰀𐰴𐰍𐰆𐰴:𐰴𐰍𐰴𐰇𐰴𐰃:𐰇𐰃𐰴𐰴𐰍𐰴𐰃:𐰍𐰴𐰃𐰴𐰚𐰃:𐰍𐰴𐰃𐰴𐰚𐰋 4.

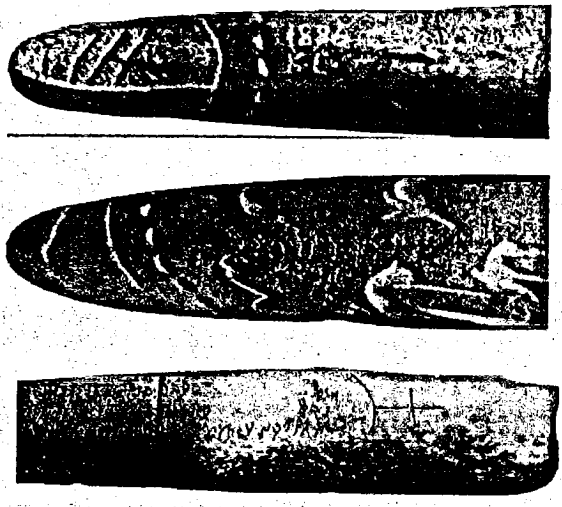
:𐰴𐰍𐰴𐰀𐰴𐰃:𐰴𐰍𐰴𐰀𐰴𐰃:𐰴𐰍𐰴𐰀𐰴𐰃:𐰴𐰍𐰴𐰀𐰴𐰃:𐰴𐰍𐰴𐰀𐰴𐰃:𐰴𐰍𐰴𐰀𐰴𐰃 5.

𐰉𐰚𐰴:𐰉𐱅𐰉𐰚:𐰇𐱅𐰋:𐱅𐰃𐰇𐰋:𐰴𐰚𐰋:𐰇𐱅𐰃:𐱅𐰉𐰇:𐰉𐰉𐰚𐰴𐰋:𐱅𐰇 6.
𐱅𐰇𐱅𐰆𐰘:𐱅𐰉𐰚𐰃𐰚:𐰋𐰉𐰋:𐱅𐰉𐰚𐰴𐰃𐰇𐰋:𐰉𐰇𐰃𐰚:

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. *kuyda kunçuyum özde oglum yıta esizim e yıta bökmedim adrıltım kinim kadaşım yıta adrıltım*
   2. *altunlig kėşig bėlimte bantım teŋri ėlimke bökmedim esizim e yıta*
   3. *öçin külüg tirig ben teŋri ėlimte yemlig ben*
   4. *üç yėtmiş yaşımka adrıltım egök katun yėrimke adrıltım*
   5. *teŋri ėlimke kazgakım oglumın öz oglum altı biŋ yuntum*
   6. *kanım tölböri kara bodun külüg kadaşım esizim e ėçiçim er ögler oglan er küdegülerim kız kelinlerim bökmedim*
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. Obada eşim, vadide çocuk(lar)ım eyvah! Ne yazık! Eyvah! Doymadım, ayrıldım (öldüm). Akrabalarım, eyvah! (Sizlerden) ayrıldım.
   2. Altınlı (altınla süslü) okluğu belime bağladım. Kutlu yurduma doymadım, ne yazık! Eyvah!
   3. (Ben) Öçin Külüg Tirig'im. Kutlu yurdumda güçlü, kuvvetliyim.
   4. Altmış üç yaşımda öldüm. Uyuk (ve) Katun (ırmaklarının suladığı) yerimden ayrıldım.
   5. Kutsal yurdumda kazancım, çocuk(lar)ım (ve) altı bin atım.
   6. Hanım Tölböri, halkım, ünlü akrabalarım, ne yazık! Ağabeyciğim, annelerim, erkek çocuklarım, erkek güveylerim, kızlarım ve gelinlerim, (bütün bunlara) doymadım.
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: RATLAS LXXV, fig. 1–2; RADLOFF 1895: 305–307; FATLAS III, tablo 331a, b; ORKUN 1940: 39–42; MALOV 1952: 16–20; BATMANOV 1959: 140–144; BATMANOV – ARAGAÇI – BABUŞKIN 2006: 31; BATMANOV – KUNAA 1963a: 57–60; TEKİN 1964: 141; STEBLEVA 1965: 98 ve 138; VASILYEV 1983: 15, 59, 83–84; RECEBOV – MEMMEDOV 1993: 219–222; BAZIN 1993: 39; KORMUŞIN 1997: 189–196; TEKİN 2000a: 230; AMANJOLOV 2003: 113–114; KAYMAZ 2004: 251–252; KORMUŞIN 2008: 92–94.

10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

E 4. OTTUK–DAŞ I

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1888 yılında J. R. ASPELIN başkanlığındaki Fin Arkeoloji Kurumu tarafından Ulug–Hem Irmağı'nın yakınında, Ottuk–Daş adı verilen dağın etrafında bulunmuştur. 1892 yılında V. A. OŞURKOV yazıtın estampajını alıp W. RADLOFF'a vermiştir. 1915 yılında A. V. ADRIANOV tarafından Minusinsk Müzesine taşınan taşın ölçüleri 85x18x17 cm. olup yazıtta 1 satır bulunmaktadır. Bilinen numarası E 4'tür.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Ulu–Kem Ottok Taş, Tuva B taşı, Tuvinskaya Stela B, RADLOFF: Ulug–Kem Ottuk–Tasch.
3. İLK YAYIMI: RADLOFF 1895: 307.
4. BUGÜNKÜ YERİ: Minusinsk Müzesi envanter no.: 39. SERTKAYA'ya göre Tuva Müzesindedir (2008a: 9).
5. RUNİK METİN:

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   küç kıyagan (kıygan?) içreki
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:

Küç Kıyagan (Kıygan?) hakkında(dır).

8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: FATLAS I, VI; RATLAS LXXXV, fig. 1; RADLOFF 1895: 307; KISELËV 1939: 124–134; ORKUN 1940: 49; MALOV 1952: 20; BATMANOV 1959: 144; BATMANOV – KUNAA 1963b: 18–20; VASILYEV 1983: 16, 59, 86; AALTO 1991: 32; RECEBOV – MEMMEDOV 1993: 223; I. L. KIZLASOV 1994: 182; KORMUŞIN 2008: 29–30.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

E 5. BARIK I

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1891 yılında D. A. KLEMENTZ tarafından Barık Irmağı'nın kıyısında bulunmuştur. Kırmızı renkli kum taşından yapılmıştır. Taş 147x53 cm. ölçülerinde olup toplam 3 satırlık metin bulunmaktadır. 1943 yılında Tuva Müzesine taşınmıştır. Bilinen numarası E 5'tir.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Barlık I, RADLOFF: Barlık, Ba. I.
3. İLK YAYIMI: RADLOFF 1895: 307–308.
4. BUGÜNKÜ YERİ: Tuva Müzesi.

5. RUNİK METİN:

1. 𐰴𐰃𐰚𐰍𐰴𐰆𐰃𐰴𐰉𐰍𐰴𐰃𐰚𐰍𐰴𐰃𐰚𐰍𐰴𐰆𐰃𐰴𐰆𐰃𐰴𐰆𐰆
2. 𐰴𐰃𐰚𐰍𐰴𐰆𐰃𐰴𐰆𐰆𐰍𐰴𐰃𐰚𐰍𐰴𐰃𐰚𐰍𐰴𐰆𐰃𐰴𐰆𐰃𐰴𐰆𐰆𐰍
3. 𐰴𐰃𐰚𐰍𐰴𐰃𐰚𐰍𐰴𐰃𐰚𐰍𐰴𐰆𐰆𐰍𐰴𐰆𐰆𐰍

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):

1. *er erdemi tokuz at bodun[2] erdemig unç? okum*
2. *öz yėgen alp turan altı uguş bodunda üç yėgirmi altı ėlim kanım a adrıldım*
3. *begrekim e esizim e adrıldım*

7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:

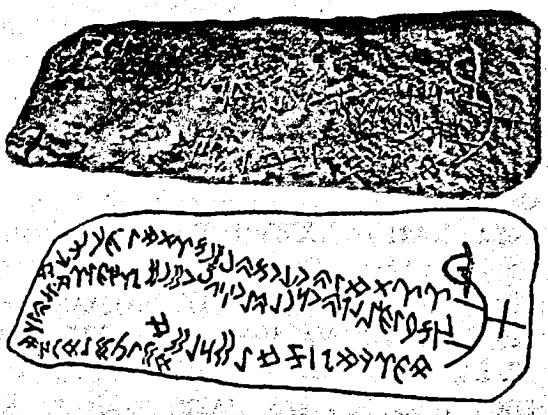
1. Erkeklik kahramanlığı, dokuz adlı halk (Dokuz Oğuz?) kahramanlığını, mümkün? boyum?
2. (Adım) Öz Yegen Alp Turan'dır. Altı boylu halktan, on üç yurdumdan (?), hanımdan ayrıldım.
3. Soylu beyimden, ne yazık ki, ayrıldım (öldüm).

8. AÇIKLAMALAR:

9. KAYNAKÇA: RATLAS LXXVI, fig. 1, 2; RADLOFF 1895: 307–308; ORKUN 1940: 61–66; MALOV 1952: 20–21; BATMANOV 1959: 145–146; BATMANOV – ARAGAÇI – BABUŞKIN 2006: 35; BATMANOV – KUNAA 1963a: 26–28; STEBLEVA 1965: 97 ve 137; AMANJOLOV 1981: 20–21; VASILYEV 1983: 17, 59, 87; RECEBOV – MEMMEDOV 1993: 223–224; KORMUŞIN 1997: 209–211; KORMUŞIN 2008: 95–96.

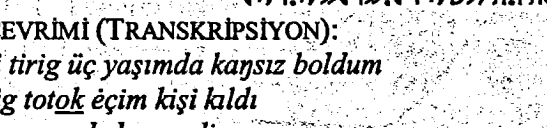
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

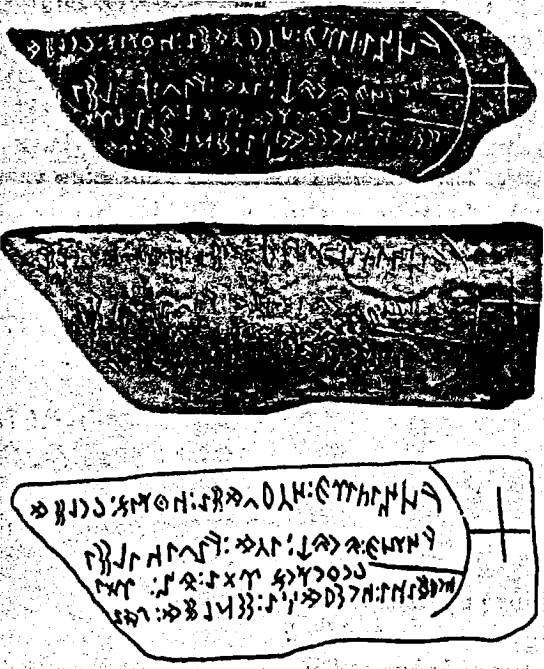
E 6. BARIK II

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1891 yılında D. A. KLEMENTZ tarafından Barık Irmağı'nın kıyısında bulunmuştur. Barık I gibi kırmızı renkli kum taşından yapılmıştır. Yazıtın bir ucu kırıktır. Barık I'deki damganın aynısı bu yazıtta da bulunmaktadır. Yazıt 1961 yılında I. A. BATMANOV tarafından Tuva Müzesine taşınmıştır. Taşın ölçüleri 151x52x25 cm. olup yazıtta 4 satır bulunmaktadır. Bilinen numarası E 6'dır.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Barlık II, RADLOFF: Ba. II.
3. İLK YAYIMI: RADLOFF 1895: 308–309.
4. BUGÜNKÜ YERİ: Tuva Müzesi.
5. RUNİK METİN:

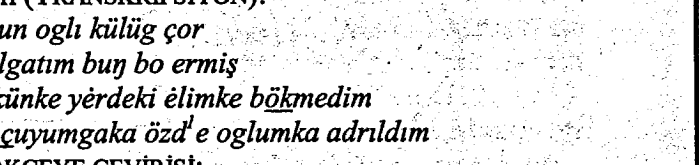
6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. *köni tirig üç yaşımda kaŋsız boldum*
   2. *külüg totok eçim kişi kaldı*
   3. *buŋusuz erde ben erdim*
   4. *kuydaka kunçuyumga adrıldım apam a*

7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. (Ben) Köni Tirig'im? Üç yaşımda babasız kaldım.
   2. (Beni) Külüg Totok ağabeyim büyüttü.
   3. Sıkıntısı olmayan bir insan idim.
   4. Obadaki eşimden ayrıldım, ey atalarım!
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: RATLAS LXXVII; RADLOFF 1895: 308–309; THOMSEN 1916: 66–67; ORKUN 1940: 62–66; MALOV 1952: 21–22; BATMANOV 1959: 146–147; BATMANOV – KUNAA 1963a: 29–30; STEBLEVA 1965: 97 ve 137; AMANJOLOV 1981: 22–23; VASILYEV 1983: 17, 59, 87; RECEBOV – MEMMEDOV 1993: 224–225; BAZIN 1993: 39; KORMUŞIN 1997: 205–207; AMANJOLOV 2003: 115–116; KORMUŞIN 2008: 96–97.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

E 7. BARIK III

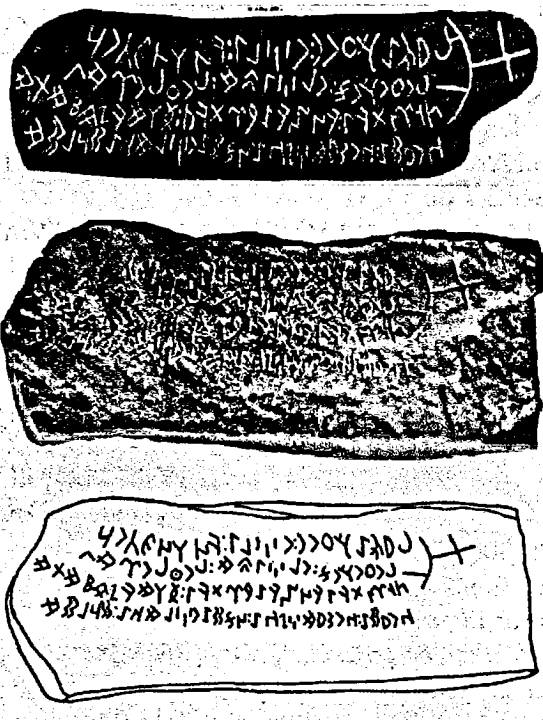
1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1891 yılında D. A. KLEMENTZ tarafından Barık Irmağı'nın kıyısında bulunmuştur. Barık I ve II gibi kırmızı renkli kum taşından yapılmıştır. Yazıt 1961 yılında I. A. BATMANOV tarafından Tuva Müzesine taşınmıştır. Barık I ve II'deki damganın aynısı burada da vardır. 150x50x25 cm. ölçülerinde olan yazıtta 4 satır bulunmaktadır. Bilinen numarası E 7'dir.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Barlık III, RADLOFF: Ba. III.
3. İLK YAYIMI: RADLOFF 1895: 309.
4. BUGÜNKÜ YERİ: Tuva Müzesi.
5. RUNİK METİN:

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. *bayça saŋun oglı külüg çor*
   2. *buŋusuz ulgatım buŋ bo ermiş*
   3. *teŋrideki künke yèrdeki èlimke bökmedim*
   4. *kuyda kunçuyumgaka özd' e oglumka adrıldım*
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. (Ben) Bayça Sangun oğlu Külüg Çor('um).
   2. Sıkıntısızca büyüdüm (ama) sıkıntı (asıl) bu imiş.
   3. Gökteki güneşe (ve) yer(yüzün)deki yurduma doymadım.
   4. Obada eşimden, vadideki çocuklarımdan ayrıldım.
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: RATLAS LXXVIII; RADLOFF 1895: 309; THOMSEN 1916: 60–61; ORKUN 1940: 63–67; MALOV 1952: 22–23; BATMANOV 1959: 147–148; BATMANOV – KUNAA 1963a: 31–32; STEBLEVA 1965: 97 ve 137–138; AMANJOLOV 1981: 24–25; VASILYEV 1983: 17, 60, 87; RECEBOV – MEMMEDOV 1993: 225–226; KORMUŞIN 1997:

207–209; TEKİN 2000a: 231; AMANJOLOV 2003: 117–118; KORMUŞIN 2008: 98–99.

10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

E 8. BARIK IV

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1891 yılında D. A. KLEMENTZ tarafından Barık Irmağı'nın kıyısında bulunmuştur. Diğer Barık yazıtları gibi kırmızı renkli kum taşından yapılmıştır. Bu taş Barık I'in yanına dikilmiş olup diğer üç yazıta göre daha fazla tahrip olmuştur. Taş 115x53x12 cm. ölçülerindedir. VASILYEV'e göre yazıtta 3, KORMUŞIN'e göre ise 5 satır bulunmakta olup 4. ve 5. satırlar silinmiştir. Bilinen numarası E 8'dir.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Barlık IV, RADLOFF: Ba. IV.

3. İLK YAYIMI: RADLOFF 1895: 310.
4. BUGÜNKÜ YERİ: Tuva Müzesi.
5. RUNİK METİN:

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. <...> *üçün bökmedim*
   2. *[kuy]da kunçuyumka adrıldım*
   3. <...> *kaŋsız [kaldım]*
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. <...> için doymadım.
   2. Obada eşimden ayrıldım.
   3. Babasız kaldım.
8. AÇIKLAMALAR:
   1. satırın seçilebilen ilk sözcüğü *üçün* okunabilmektedir. Ancak RADLOFF'un verdiği fotoğrafta açıkça *élimke* okunmaktadır. VASILYEV'de de aynıdır. RADLOFF'un rötuşlamasında hata olabilir. MALOV da aynı şekilde okumuş ancak fotoğraf vermemiştir. ORKUN'un da RADLOFF'un verdiği fotoğraflardan hareket ettiği anlaşılmaktadır. KORMUŞIN ise tamamen farklı okumuştur: *kün ay*. Sonuç olarak mevcut fotoğraflardan sonuca ulaşmak zordur. Yazıtın 2. ve 3. satırında da farklı okumalar bulunmaktadır. Biz MALOV ve VASILYEV'i esas alarak metni yeniden oluşturmaya çalıştık.
9. KAYNAKÇA: RATLAS LXXIX, fig 1; RADLOFF 1895: 310; ORKUN 1940: 64–67; MALOV 1952: 23; BATMANOV – KUNAA 1963a: 33–34; VASILYEV 1983: 18, 60, 87; RECEBOV – MEMMEDOV 1993: 226–227; KORMUŞIN 1997: 211–212; KORMUŞIN 2008: 99.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

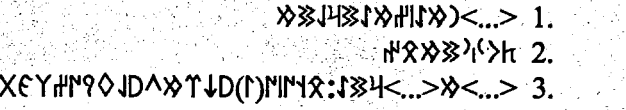

E 9. KARA–SUG

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1888 yılında J. R. ASPELIN başkanlığındaki Fin Arkeoloji Kurumu tarafından Elegest Irmağı'na yakın Kara–Sug Irmağı'nın aktığı vadide bulunmuştur. Yazıtı 1891 yılında D. A. KLEMENTZ incelemiş, 1892 yılında da V. A. OŞURKOV yazıtın estampajını çıkarıp W. RADLOFF'a vermiştir. Yazıt 1961 yılında Tuva Müzesine taşınmıştır. 190x41x16 cm. ölçülerinde olan yazıtta 5 satırlık runik metin bulunmaktadır. Bu 5 satırın 2'si bir yüzde, 3'ü ise diğer yüzdedir. BATMANOV'un bildirdiğine göre ancak 3. satırı net

okunabilmektedir (BATMANOV – ARAGAÇI – BABUŞKIN 2006: 43). Bilinen numarası E 9'dur.

2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Ulug–Kem–Kara–Sug, Ulu–kem–Karasu. RADLOFF: Ulug–kem–Karassug (UK).
3. İLK YAYIMI: RADLOFF 1895: 310–311.
4. BUGÜNKÜ YERİ: Tuva Müzesi.
5. RUNİK METİN:

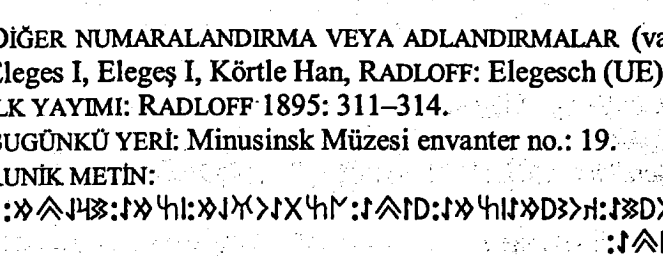
6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. *[ogla]nım a esizim e adrıldım*
   2. *t²ugdum ben*
   3. <...> *m* <...>*r²da beŋüsü(i?) yok ermiş yalaŋ yüzlügd<e>*
   4. <...> *t²mi* <...> *üze*
   5. <...> *erimke?* <...>
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. Çocuklarımdan, ne yazık! Ayrıldım (öldüm).
   2. Doğdum.
   3. <...> ebedî taşı yok imiş, yalın yüzlüde (?)
   4. <...> üzerinde
   5. <...> askerime? <...>
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: FATLAS I, IV; RATLAS LXXV, fig. 4; RADLOFF 1895: 310–311; ORKUN 1940: 199–200; MALOV 1952: 24–25; BATMANOV – ARAGAÇI – BABUŞKIN 2006: 43; BATMANOV – KUNAA 1963a: 24–25; VASILYEV 1983: 18, 60, 88; RECEBOV – MEMMEDOV 1993: 227 ve 230–231.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

E 10. ELEGEST I

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1888 yılında J. R. ASPELIN başkanlığındaki Fin Arkeoloji Kurumu tarafından Elegest Irmağı vadisinde, ırmağın sol kıyısında bulunmuştur. Yazıt 1891 yılında KLEMENTZ tarafından incelenmiş ve kopyası çıkarılmıştır. 1892 yılında ise V. A. OŞURKOV yazıtın estampajını çıkarıp W. RADLOFF'a vermiştir. Yazıt 1915 yılında A. V. ADRIANOV tarafından Minusinsk Müzesine taşınmıştır. Yazıt koyu gri renkte 320x66x20 cm. ölçüsünde üst kısmı dar, aşağıya doğru genişleyen pürüzlü, kırmızı renkli kum taşıdır. Moğolistan'daki büyük kağanlık yazıtlarında olduğu gibi yukarıdan aşağıya satır çizgileri çekilmiştir. Taş üzerinde yukarıdan aşağıya doğru yarıklar ve çatlaklar vardır (TEKİN 1995: 19). Yazıtta 12 satır bir de damga bulunmakta olup bilinen numarası E 10'dur.

2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Eleges I, Elegeş I, Körtle Han, RADLOFF: Elegesch (UE).
3. İLK YAYIMI: RADLOFF 1895: 311–314.
4. BUGÜNKÜ YERİ: Minusinsk Müzesi envanter no.: 19.
5. RUNİK METİN:

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. *kuyda kunçuyum a esizim e yıta özde oglum esizim e adrıltım yıta*
   2. *yüz er kadaşım uyurın üçün yüz erin elig öküzün tikdi*
   3. *kök teŋride kün ay esiz ermiş yıta esizim e adrıltım*
   4. *kanım élim e esizim e yıta bökmedim kanım élimiz yıta adrıltım*
   5. *körtl<e> kan al<p> uruŋu altunlıg kéş egnin yü<d>tüm bélde ban<t>ım tokuz sekizon yaşım*
   6. *uruŋu külüg tok bögü terken e kaŋım beg erdem üçün birle bardım*
   7. *kara bodunum katıglanıŋ él törösin ıdmaŋ yıta esiz élim kanım*
   8. *élim ugrınta sü bolup er ölürmedöküm yok çiviligde bir tegimde sekiz er ölürdüm*

9. *èlim utuşıŋa azıp kala<y>ın adrılayın b[ar]s? yılta er[ti ya]lıkayın*
10. *buŋ baŋa bun̲t<a> ermiş öldüm yıta esizim e yalıkayın a*
11. *tört adak<lıg> yılkım sekiz adaklıg barımım buŋum y²ok̲ erdim*
12. *kadaşım a kinim e adrıltım a yıta kara bodunum a adrıltım yıta men*

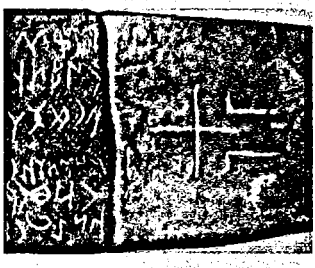
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
1. Obadaki eşim! Ne yazık! Ne acı! Vadide çocuklarım! Ne yazık! (Sizlerden) ayrıldım. Ne acı!
2. Yüz erkek akrabam muktedir oldukları için, yüz kişi (ve) elli öküz ile (bu ebedî taşı) diktiler.
3. Mavi gökte(ki) güneş (ve) ay, zavallı imiş. Ne acı! Ne yazık! (Onlardan) ayrıldım.
4. (Ey) hanım (ve) yurdum! Ne yazık! Ne acı! (Sizlere) doymadım! Hanım ve yurdumuz, ne acı! (Sizlerden) ayrıldım!
5. (Ben) Körtle Han Alp Urungu'yum. Altınlı (altınla süslü) okluğu sırtıma yükledim, belime bağladım. Yetmiş dokuz yaşımda,
6. (Ey) Urungu Külüg Tok Bögü Terken, babam bey, kahraman olduğu için, birlikte gittim.
7. (Ey) avam halkım, çalışın çabalayın. Yurdu, yasaları elden bırakmayın. Ne acı! Zavallı yurdum ve hanım!
8. Yurdum uğrunda asker olup adam öldürmediğim yok. Çivilig'de bir saldırıda sekiz adamı öldürdüm.
9. Yurdum uğruna çekip gideyim, ayrılayım. (Ölümüm) pars? yılında idi. Tek başıma kalayım.
10. Dert bana burada (bu zamanda) erişmiş. Öldüm. Ne acı! Ne yazık! Tek başıma kalayım (artık)!
11. Dört ayaklı hayvanlarım, sekiz ayaklı malım mülküm (pek çoktu). (Hiçbir) derdim yoktu.
12. Akrabalarımdan, yakınlarımdan ayrıldım! Ne acı! Avam halkımdan ayrıldım! Ne acı! Ne yazık! Bana.

8. AÇIKLAMALAR:

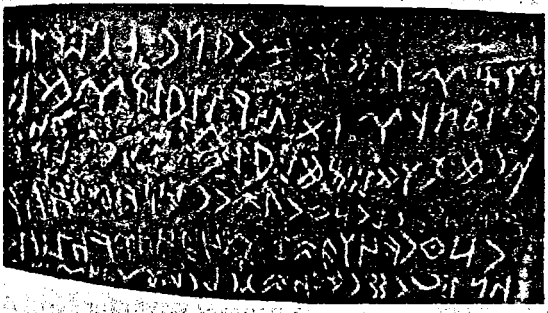
9. KAYNAKÇA: FATLAS I, V; RATLAS LXXIII, LXXIV; RADLOFF 1895: 311–314; THOMSEN 1916: 375; ORKUN

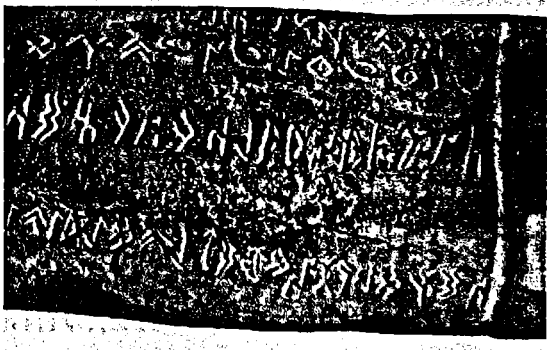
1940: 179–183; MALOV 1952: 25–28; THOMSEN 1924: 151; STEBLEVA 1965: 98 ve 138; TOLGAR–OOL 1941: 35–36; BATMANOV 1959: 149–153; VASILYEV 1983: 18, 60, 88–89; AALTO 1991: 29–31; RECEBOV – MEMMEDOV 1993: 231–234; SERTKAYA 1995: 73; TEKİN 1995; KORMUŞIN 1997: 228–242; TEKİN 2000a: 231; KORMUŞIN 2008: 100–102; SERTKAYA 2008b: 209–228.

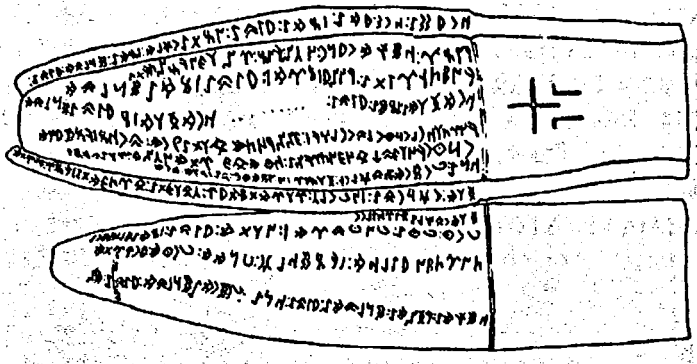
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

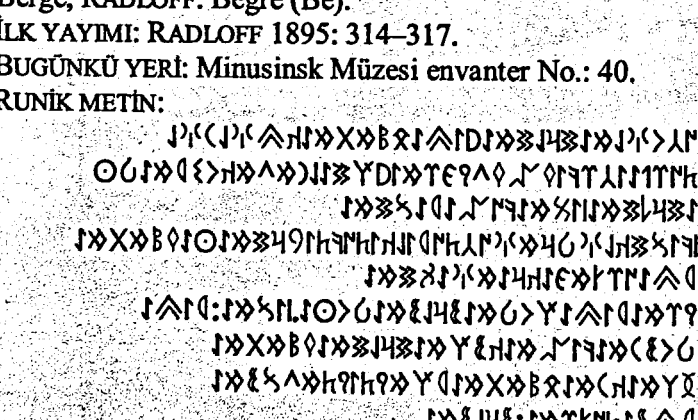

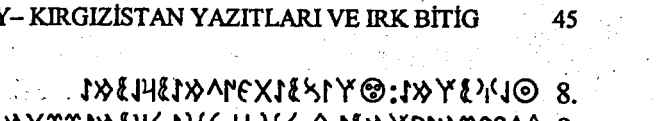

E 11. BEGRE

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): Yazıt 1892 yılında V. A. OŞURKOV tarafından Begre (Biy–Hem) Irmağı civarında bulunmuş ve 1916 yılında A. V. ADRIANOV tarafından Minusinsk Müzesine taşınmıştır. V. A. OŞURKOV, yazıtın estampajını çıkararak W. RADLOFF'a vermiştir. 143x27x39 cm. ölçüsünde olan yazıtta toplam 10 satır bulunmaktadır. Taşın dört tarafı da runik metinle kaplıdır. Bilinen numarası E 11'dir.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Berge, RADLOFF: Begre (Be).
3. İLK YAYIMI: RADLOFF 1895: 314–317.
4. BUGÜNKÜ YERİ: Minusinsk Müzesi envanter No.: 40.
5. RUNİK METİN:

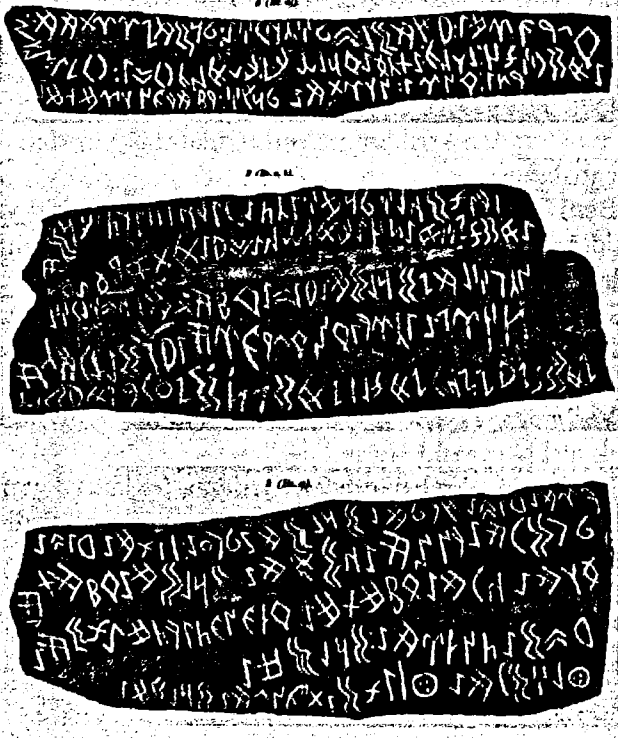

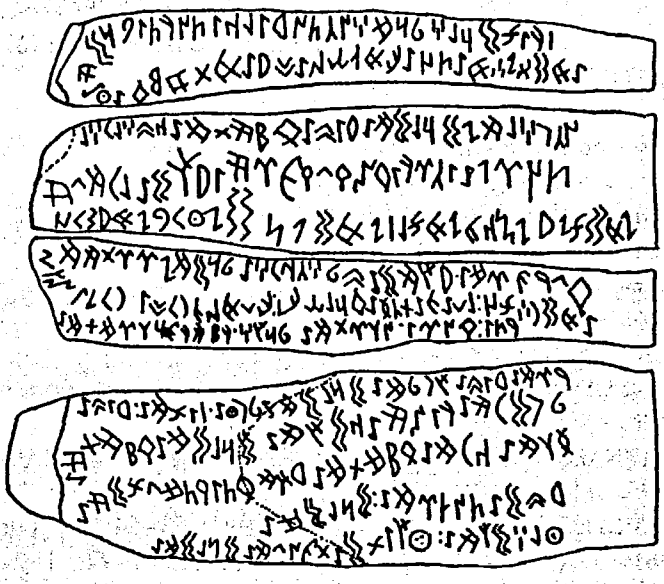

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. *üç oglum a adrıldım a yıta bökmedim e katıglangıl*
   2. *tör apa içreki ben bėş yėgirmi yaşda alınmışım kunçuyum a buŋ a adrıldım a esizim e kün e ay a azdım a*
   3. *sekiz adaklıg barımıg üçün yılkı tüketi bardım a anta bökmedim e yıta ürüŋümüg e karamıg a azdım a*
   4. *yėrim e yıta suvum a adrıldım a buŋ a esizim e yıta*
   5. *bodunum a kinim e kadaşım a adrıldım a bökmedim e*
   6. *ėlim e kanım a bökmedim e yaşım yėti yėtmiş azdım a*
   7. *yatda tüŋürüm e adrıldım a*
   8. *antlıg adaşım a antsızda edgü ėşim e adrıldım a*
   9. *bėş yėgirmi yaşımda tavgaç kanga bardım a er erdemim üçün alpun altun kümüşüg egri teve ėlde kişi kazgandım a*
   10. *yėti böri ölürdüm e barsıg kökmekig ölürmedim e*
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. Üç oğlumdan ayrıldım ne acı! (Onlara) doymadım. Çalışın (çabalayın).
   2. (Ben) Tör Apa'ya bağlıyım (mensubum). On beş yaşımda aldığım eşimden (ayrıldım), ne sıkıntı! (Onlardan) ayrıldım, ne yazık! Güneş ve aydan ayrıldım.
   3. Sekiz ayaklı malım mülküm için, at sürüm tükeninceye kadar gittim. Onlara doymadım, ne acı! Soylu ve avam (halkımdan) ayrıldım.
   4. Yerimden (ayrıldım) ne acı! Suyumdan ayrıldım. Ne sıkıntı! Ne yazık! Ne acı!
   5. Halkımdan, akrabalarımdan ayrıldım, (onlara) doymadım.
   6. Yurduma, hanıma doymadım. Yaşım altmış yedi (iken) ayrıldım (öldüm).
   7. Yad ellerdeki dünürümden ayrıldım.
   8. Ant içtiğim yoldaşım, ant ile bağlı olmayan iyi eşimden, dostumdan ayrıldım.

9. On beş yaşımda Çin hanına gittim. Erkeklik kahramanlığımı elde etmek için sıkıntıyla altın, gümüş, tek hörgüçlü deve, yurda adam kazandım.
10. Yedi kurt öldürdüm, pars ve Sibirya panteri öldürmedim.

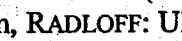
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: RATLAS LXXXV; RADLOFF 1895: 301–302 ve 314–317; ORKUN 1940: 71–75; MALOV 1952: 29–34; BATMANOV 1959: 154–159; BATMANOV – KUNAA 1963b: 24–27; STEBLEVA 1965: 101–102 ve 142–143; AMANJOLOV 1981: 26–30; VASILYEV 1983: 19–20, 61, 92; RECEBOV – MEMMEDOV 1993: 235–240; KORMUŞIN 1997: 270–276; TEKİN 2000a: 231–232; AMANJOLOV 2003: 119–121; KORMUŞIN 2008: 102–104.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

E 12. ALDII–BEL I

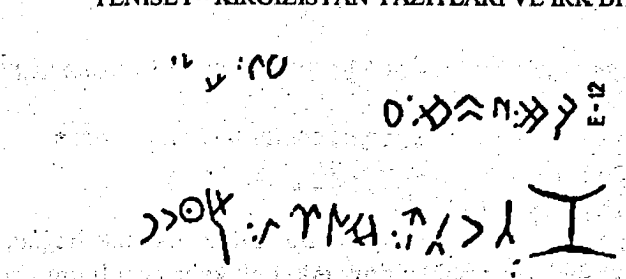
1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): Yazıt 1888 yılında J. R. ASPELIN başkanlığındaki Fin Arkeoloji Kurumu tarafından Ulug–Hem Irmağı'nın kuzeyinde, Aldıı–Bel vadisinde bulunmuştur. 1891 yılında D. A. KLEMENTZ, 1965 yılında da I. A. BATMANOV yazıtın kopyasını çıkarmıştır. 175x32 cm. ölçülerinde olan taş yeşil renklidir. Yazıtta, VASILYEV'e göre 4, KORMUŞIN'e göre ise 3 satır bulunmaktadır. Bilinen numarası E 12'dir.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Ulug–Kem–Kulı–Kem, Ulu–kem Kulikem, RADLOFF: Ulug–kem–Kulikem (U Ku).
3. İLK YAYIMI: RADLOFF 1895: 317.
4. BUGÜNKÜ YERİ: Yerinde.
5. RÜNİK METİN:

𐰚𐰃𐰍𐰖𐰀:)>𐰀𐰋:)><...> 2.
<...>𐰖<...>D:𐰃𐰍𐰖𐰀𐰚<...> 3.
<...>𐰖><...>𐰋𐰓D:)>𐰀𐰋𐰚𐰇.𐰉𐰆>𐰽 4.

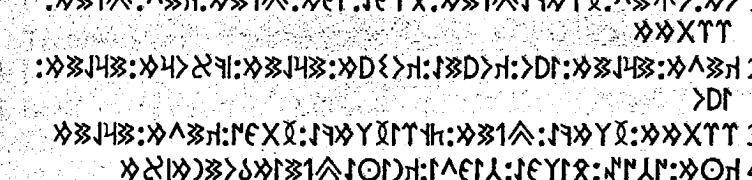
6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. *çoçı böri sanun*
   2. <...>*on katun tarlagım*
   3. <...>*m tarlag y*^{l}<...>*r*^{l}<...>
   4. *suv yėr kem katun ay kün* <...> *o/ur*^{l}
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. (Ben) General Çoçı Böri('yim).
   2. <...> Katun (ve) Tarlak (ırmaklarım).
   3. <...>m Tarlak <...>
   4. Su ve yer, Kem (ve) Katun (ırmakları), ay (ve) güneş <...>
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: FATLAS I, VII; RATLAS LXXIX; RADLOFF 1895: 317; ORKUN 1940: 53–54; MALOV 1952: 34–35; VASILYEV 1983: 20, 60; AALTO 1991: 53–54; RECEBOV – MEMMEDOV 1993: 240–241; KORMUŞIN 1997: 180–183; KORMUŞIN 2008: 105.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

E 13. ÇAA–HÖL I

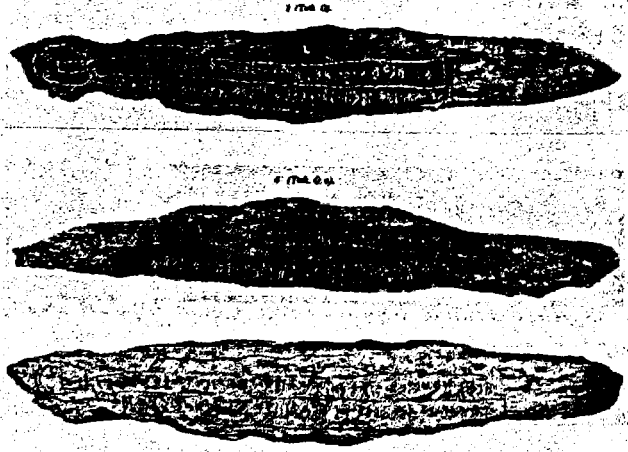
1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): Yazıt 1892 yılında V. A. OŞURKOV tarafından bulunmuş ve Minusinsk Müzesine taşınmıştır. 1906 yılında J. G. GRANÖ tarafından fotoğrafları alınmış, 1971 yılında P. AALTO ve E. TRYJARSKI tarafından yeniden yayımlanmıştır. Taşın ölçüleri 140x21 cm. olup yazıt 5 satırdan oluşmaktadır. Taşın ön yüzünde runik metin, arka yüzünde ise hem runik metin hem de bir insan figürü vardır. Bilinen numarası E 13'tür.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Çakul I, RADLOFF: Die erste Inschrift am Tschakul (Tsch O).
3. İLK YAYIMI: RADLOFF 1895: 318–319.
4. BUGÜNKÜ YERİ: Minusinsk Müzesi envanter No.: 33.
5. RUNİK METİN:

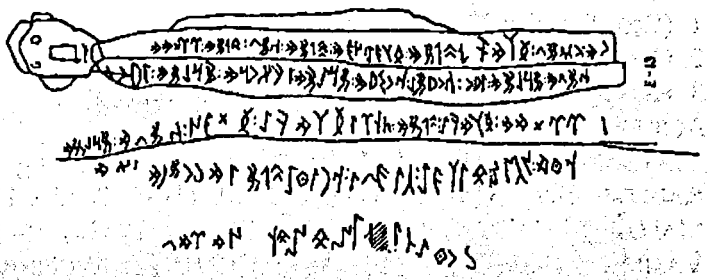

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. *umugdaş? èlimke tapdım bilge ögüm tapdım kadaş<ım> tapdım er erdemim*
   2. *kadaşım adrıldım ıyu kuyda kunçuyum adrıldım sekiz urım adrıldım ıyu*

3. *er erdemim élimke tapdım teŋri élimke edgü kadaşım<ka> adrıldım*
4. *kaŋım üçün bilge çigşi kanıŋa tapdım bodunum esizim*
5. *buŋ a çigşin? ben beŋüm ermiş*

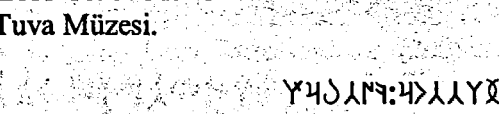
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. Kutlu, aziz? yurduma bağlandım, bilge anneme bağlandım, akrabalarıma bağlandım, erkeklik kahramanlığım.
   2. Akrabalarımdan ayrıldım, yazık! Obada eşimden ayrıldım, sekiz oğlumdan ayrıldım, yazık!
   3. Erkeklik kahramanlığım (için) yurduma bağlandım. Kutsal yurdumdan (ve) iyi akrabalarımdan ayrıldım.
   4. Babam için Bilge Çigşi hanıma bağlandım, halkım(dan ayrıldım), ne yazık!
   5. Ne sıkıntı! Ben çigşiyim. (Bu) ebedî taşım imiş.
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: RATLAS LXXXVI; RADLOFF 1895: 318–319; ORKUN 1940: 115–116; MALOV 1952: 35–36; BATMANOV – KUNAA 1963b: 28–31; AALTO – TRYJARSKI 1971; AMANJOLOV 1981: 31–32; VASILYEV 1983: 20–21, 61, 92; RECEBOV – MEMMEDOV 1993: 241–242; TEKİN 2000a: 232; KORMUŞIN 2008: 31–33.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

E 14. ÇAA–HÖL II

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1888 yılında J. R. ASPELIN başkanlığındaki Fin Arkeoloji Kurumu tarafından bulunmuştur. 1891 yılında J. R. ASPELIN, 1892 yılında da V. A. OŞURKOV tarafından kopyaları alınmış ve 1961 yılında Tuva Müzesi ile TNİİYaLİ ekibi tarafından Tuva Müzesine taşınmıştır. W. RADLOFF, V. A. OŞURKOV'un çıkardığı estampajdan yararlanarak yazıtı yayımlamıştır. Taş 115x41x20 cm. ölçülerinde olup yazıt 3 satırdan oluşmakta ve bir de damga bulunmaktadır. KORMUŞIN'e göre 5 satırdan oluşan yazıtta 2 satır silinmiştir (1997: 185). Runik metin üç yüzü olan taşın bir yüzünde bulunmaktadır. Bilinen numarası E 14'tür.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Çakul II, RADLOFF: Die zweite Inschrift am Tschakul (U Tsch. I).
3. İLK YAYIMI: RADLOFF 1895: 319–320.
4. BUGÜNKÜ YERİ: Tuva Müzesi.
5. RUNİK METİN:

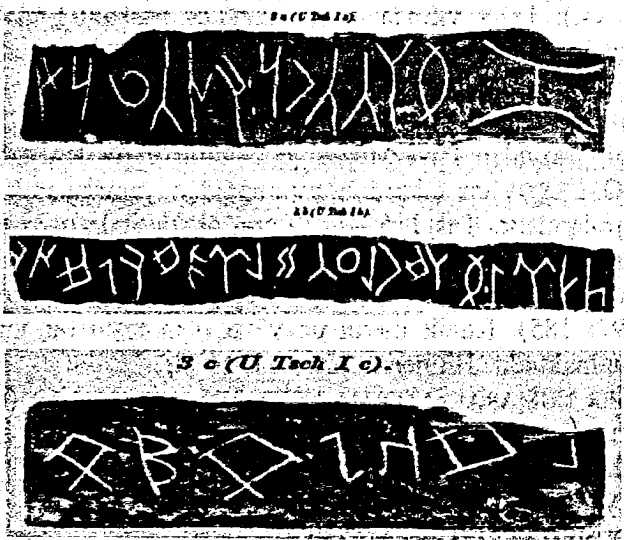
6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. *élç<i> çor küç bars*
   2. *kuyda kunçuyumka esizim e oglumka bökmedim*
   3. *teŋri élimke bardım esizim e bökmedim*
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:

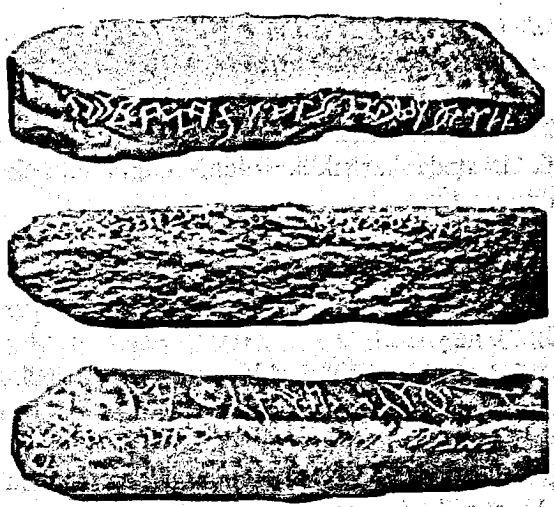
1. (Ben) Elçi Çor Küç Bars'ım.
2. Obada eşime, ne yazık! Çocuklarıma doymadım.
3. Kutsal yurduma ulaştım, ne yazık, doymadım.

8. AÇIKLAMALAR:

9. KAYNAKÇA: FATLAS I, VIII; RATLAS LXXIX, fig. 3; RADLOFF 1895: 319–320; ORKUN 1940: 116–117, 125, 128; MALOV 1952: 37; BATMANOV – KUNAA 1963a: 15–17; VASILYEV 1983: 21, 61, 93; AALTO 1991: 35; RECEBOV – MEMMEDOV 1993: 243; KORMUŞIN 1997: 183–185; KORMUŞIN 2008: 106–107.

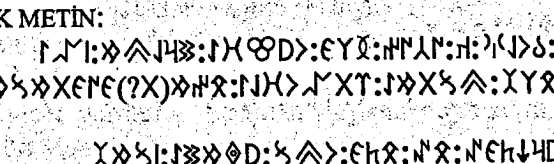
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

E 15. ÇAA–HÖL III

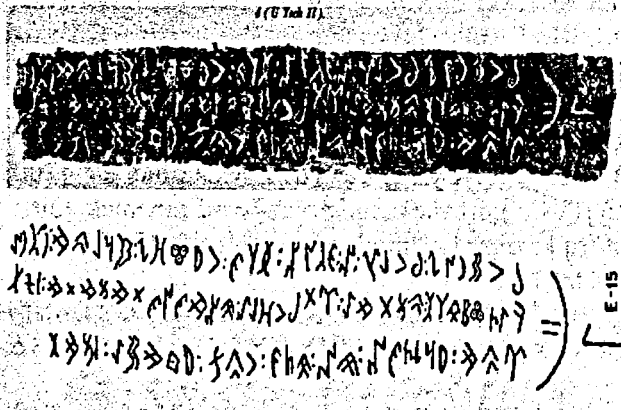
1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): Yazıt 1889 yılında O. HEIKEL tarafından Çaa–Höl Irmağı'nın akış yönünde, 8 km. yukarıda, ırmağın sol kıyısında bulunmuş olup 3 satırlık runik metin, taşın güney yüzündedir. Bilinen numarası E 15'tir.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Çakul III, RADLOFF: Die dritte Inschrift am Tschakul (U Tsch. II).
3. İLK YAYIMI: RADLOFF 1895: 320.
4. BUGÜNKÜ YERİ: ŞÇERBAK'a göre dikildiği yerde (1970: 113), SERTKAYA'ya göre Tuva Müzesindedir (2008a: 9). BAZILHAN'a göreyse nerede olduğu bilinmemektedir: http://irq.kaznpu.kz/?mod=1&tid=2&oid=107&lang=k.
5. RUNİK METİN:

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. *bodun ara bulgak üçün elig uyamga adrıltım esni*

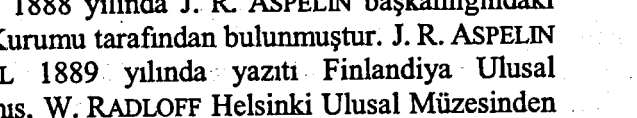
2. *kit<d>im ök bile? ėt[1]izdim e erden? oglı ben edgüg edim azmad[2]im (bökmedim?) esiz e*
3. *er atım yaruk tėgin ben bir otuz yaşımda esizim e*

7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. Halk arasında karışıklık (olduğu) için elli akrabamdan ayrıldım, ne yazık!
   2. Gittim bizzat ? yaptım, eyledim. Erden? oğluyum. İyi olanı yaptım? Doymadım? Ne yazık!
   3. Erkeklik adım Yaruk Tegin. Yirmi bir yaşımda (iken öldüm?), ne yazık!
8. AÇIKLAMALAR: Yazıt çok farklı yazılmıştır. Birçok sözcüğün karıştırılmış olduğu düşünülebilir. MALOV da onararak ve tahmin ederek okumuştur (1952: 38). ERDAL, 3. satırdaki sözcüğün *bitig* değil *bir* olduğunu düşünmektedir. ERDAL ayrıca 1. satırı *bodun ara bulgak üçün elig uyamga adırıltım* biçiminde düzeltiyor (2002: 57).
9. KAYNAKÇA: DONNER 1892: 36; RATLAS LXXIX, fig. 4; RADLOFF 1895: 320; ORKUN 1940: 117–118, 125–129; MALOV 1952: 37–38; VASILYEV 1983: 21, 61; AALTO 1991: 51–52; RECEBOV – MEMMEDOV 1993: 243–244; ERDAL 2002: 57.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

E 16. ÇAA–HÖL IV

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): Yazıt 1888 yılında J. R. ASPELIN başkanlığındaki Fin Arkeoloji Kurumu tarafından bulunmuştur. J. R. ASPELIN ve O. HEIKEL 1889 yılında yazıtı Finlandiya Ulusal Müzesine taşımış, W. RADLOFF Helsinki Ulusal Müzesinden aldığı kopya üzerinde çalışmıştır. 3 satırdan oluşan yazıtta bir de damga vardır. Bilinen numarası E 16'dır.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Çakul IV, RADLOFF: Die vierte Inschrift am Tschakul (U Tsch. III).
3. İLK YAYIMI: RADLOFF 1895: 320–321.
4. BUGÜNKÜ YERİ: Finlandiya Ulusal Müzesi (Finnish National Museum).
5. RUNİK METİN:

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. *alp uruŋu totok ben kuyda kunçuyum ėki oglanım a esizim e ya<l>ŋus esizim e*
   2. *bıŋ çıŋız kadaşlarım adrılu bardım a esiz e erim e bökm[edim]*
   3. *teŋri ėlimke başda begimke bökmedim esizim e tört yaşımda kaŋsı[z bolup]* <...>
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. (Ben) Alp Urungu Totok'um. Obada eşim (ile) iki çocuğum, ne yazık! Yalnız, ne yazık!
   2. Bin (sayısız) güçlü akrabalarımdan ayrılıverdim, ne yazık! Askerime doymadım.
   3. Kutsal yurduma, başımda beyime doymadım, ne yazık! Dört yaşımda babasız kaldım <...>
8. AÇIKLAMALAR: ERDAL 2. satırın ilk üç sözcüğünü *bıŋ çıŋız kadaşlarım* 'meine tausend starken Verwandten' okuyor ve

anlamlandırıyor (2002: 57). ERDAL 3. satırın sonundaki boşluğu *tört yaşımda kaŋsıradı[m* biçiminde tamamlıyor (2002: 57).

9. KAYNAKÇA: FATLAS, I, XII; RADLOFF 1895: 320–321; ORKUN 1940: 118–119 ve 125–126; MALOV 1952: 38–39; VASILYEV 1983: 21, 61, 93; AALTO 1991: 38–40; RECEBOV – MEMMEDOV 1993: 244–245; TEKİN 2000a: 232; ERDAL 2002: 57; KORMUŞIN 2008: 34–37.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

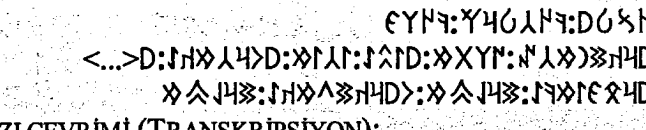

E 17. ÇAA–HÖL V

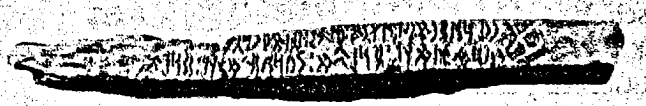
1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): Yazıt 1888 yılında J. R. ASPELIN başkanlığındaki

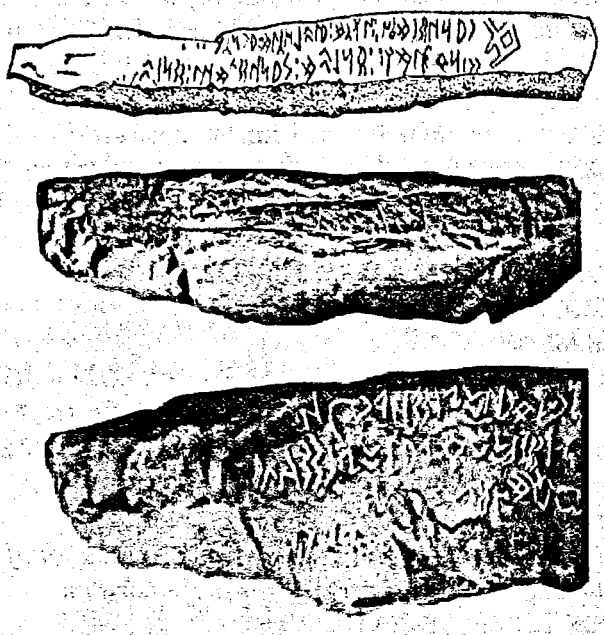
Fin Arkeoloji Kurumu tarafından bulunmuş, 1889 yılında ise O. HEIKEL tarafından kopyası alınmıştır. W. RADLOFF, Fin Atlası ve Helsinki Ulusal Müzesindeki estampajdan yararlanarak yayımlamıştır. Yazıt 1973 yılında Tuva Müzesine taşınmıştır. 159x32x12 cm. ölçülerinde olan yazıtta 3 satır bulunmaktadır. Bilinen numarası E 17'dir.

2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Çakul V, RADLOFF: Die fünfte Inschrift am Tschakul (U Tsch. IV).
3. İLK YAYIMI: RADLOFF 1895: 321–322.
4. BUGÜNKÜ YERİ: Tuva Müzesi.
5. RUNİK METİN:

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. *tüz bay küç bars külüg*
   2. *uyur kadınım üçün öldüm yıta èçim yurçumka y[ıta]*
   3. *uyur begimke adrıltım uyur kadaşımka adrıltım*
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. (Ben) Tüz Bay Küç Bars Külüg('üm).
   2. Kudretli kaynım için öldüm, ne acı! Ağabeyim, kayın-biraderim, ne acı!
   3. Kudretli beyimden ayrıldım, kudretli akrabalarımdan ayrıldım.
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: FATLAS, I, XIV; RADLOFF 1895: 321–322; ORKUN 1940: 119–120; MALOV 1952: 39–40; BATMANOV 1959: 160; VASILYEV 1983: 21–22, 62, 93–94; AALTO 1991: 36–37; RECEBOV – MEMMEDOV 1993: 246; KORMUŞIN 1997: 155–156; TEKİN 2000a: 232; KORMUŞIN 2008: 108–109.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

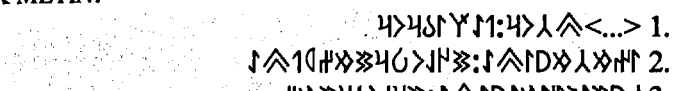

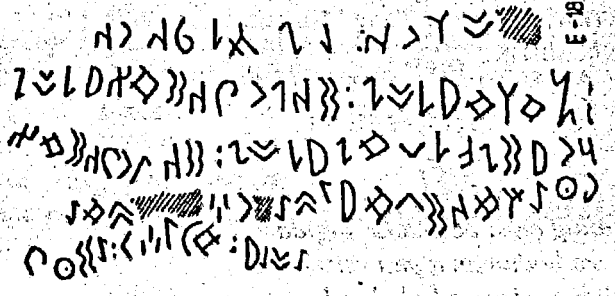
E 18. ÇAA–HÖL VI

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1888 yılında J. R. ASPELIN başkanlığındaki Fin Arkeoloji Kurumu tarafından bulunmuştur. 1889 yılında O. HEIKEL yazıtın kopyasını almış, 1891 yılında da V. A. OŞURKOV, yazıtın estampajını çıkararak W. RADLOFF'a vermiştir. Yazıt 1961 yılında TNİİYaLİ ve Tuva Müzesi ekibi tarafından Tuva Müzesine taşınmıştır. 98x39x16 cm. ölçülerinde olan yazıtta toplam 5 satır bulunmaktadır. Bilinen numarası E 18'dir.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Çakul VI, RADLOFF: Die sechste Inschrift vom Tschakul (U Tsch. V).
3. İLK YAYIMI: RADLOFF 1895: 322.
4. BUGÜNKÜ YERİ: Tuva Müzesi.

5. RUNİK METİN:

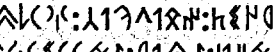
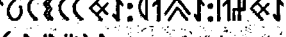
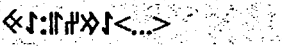

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. <...>*t*^{l} *çor apası barur*
   2. *inim èçim yıta adrılu bardımız yıta*
   3. *kuyda kisim e yıta adrılu bardımız*
   4. *buŋ a ès*^{l}*im kadaşım yıta* <...> *og[lum]* <...>*tma*
   5. *buŋda oglanım yıta*
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. <...> Çor'un ceddi gider.
   2. Kardeşim, ağabeyim eyvah! Ayrılıverdik, ne acı!
   3. Obada eşim(den ayrıldım), ne acı! Ayrılıverdik.
   4. Ne sıkıntı! Eşim (dostum), akrabalarım, ne acı! <...> çocuklarım <...>
   5. Ne sıkıntı! Çocuklarım, ne acı!
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: FATLAS, I, IX; RADLOFF 1895: 322; ORKUN 1940: 120, 126; MALOV 1952: 40; BATMANOV – KUNAA 1963a: 18–20; VASILYEV 1983: 22, 62, 93–94; AALTO 1991: 34; RECEBOV – MEMMEDOV 1993: 247–248; KORMUŞIN 2008: 37–41.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

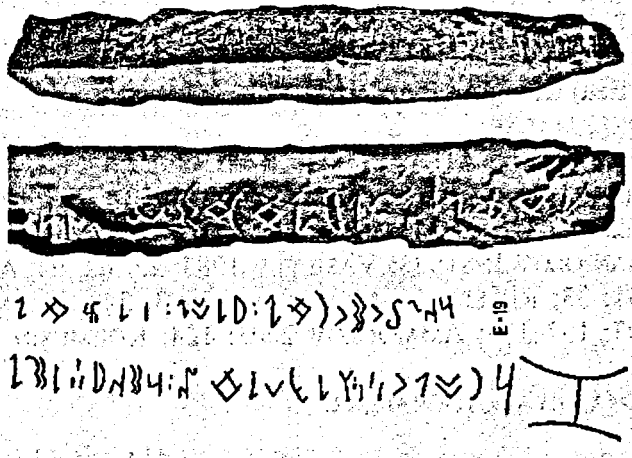

E 19. ÇAA–HÖL VII

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1888 yılında J. R. ASPELIN başkanlığındaki Fin Arkeoloji Kurumu tarafından bulunmuştur. 1889'da O. HEIKEL yazıtın kopyasını almış, 1891 yılında da V. A. OŞURKOV yazıtın estampajını çıkararak W. RADLOFF'a vermiştir. 1897 yılında OSTROVSKIY tarafından Minusinsk Müzesine taşınmıştır. Taşın ölçüleri 170x25 cm. olup yazıtta 3 satır ve bir de damga bulunmaktadır. Yazıt soldan sağa doğru yazılmıştır. Bilinen numarası E 19'dur.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Çakul VII, Radloff: Die siebente Inschrift am Tschakul (U Tsch. VI).
3. İLK YAYIMI: RADLOFF 1895: 322–323.
4. BUGÜNKÜ YERİ: Minusinsk Müzesi envanter No.: 35. SERTKAYA'ya göre Tuva Müzesindedir (2008a: 9).
5. RUNİK METİN:
   1.
   2.
   3.
6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. *kutlug çigşi ben kadır yagıda*
   2. *kara bodunum a yıta esizim e*
   3. *ėlim e esizim e [adrıltım]*

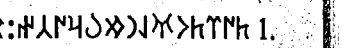
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. (Ben) Kutlug Çigşi'yim. Güçlü düşmanda,
   2. Avam halkım, ne acı! Ne yazık!
   3. Yurdum, ne yazık! [ayrıldım].
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: FATLAS, I, X; RADLOFF 1895: 322–323; ORKUN 1940: 121, 126, 129; MALOV 1952: 41; VASILYEV 1983: 22, 62, 94; RECEBOV – MEMMEDOV 1993: 248; KORMUŞIN 1997: 185–187; KORMUŞIN 2008: 110–111.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

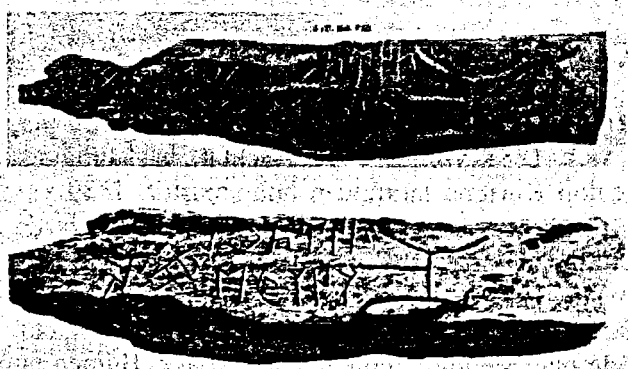
E 20. ÇAA–HÖL VIII

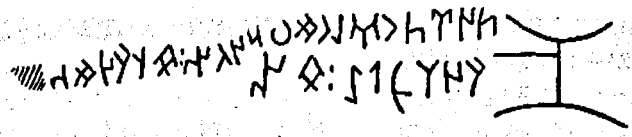
1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1888 yılında J. R. ASPELIN başkanlığındaki Fin Arkeoloji Kurumu tarafından bulunmuştur. 1889 yılında O. HEIKEL yazıtın kopyasını çıkarmış, 1891 yılında da V. A. OŞURKOV runik metnin estampajlarını W. RADLOFF'a vermiştir. 1961 yılında Tuva Müzesi ve TNİİYaLİ ekibi tarafından Tuva Müzesine taşınmıştır. 179x34x48 cm. ölçülerinde olan yazıtta 2 satır bulunmaktadır. Bilinen numarası E 20'dir.

2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Çakul VIII, RADLOFF: Die achte Inschrift am Tschakul (U Tsch. VII).
3. İLK YAYIMI: RADLOFF 1895: 323.
4. BUGÜNKÜ YERİ: Tuva Müzesi.
5. RUNİK METİN:

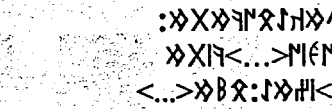
6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. *tört oglanım bar üçün beŋkümin [tikti]*
   2. *külüg apa ben*
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. Dört çocuğum olduğu için ebedî taşımı diktiler.
   2. (Ben) Külüg Apa'yım.
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: FATLAS, I, XI; RATLAS LXXXVII, fig. 5; RADLOFF 1895: 323; ORKUN 1940: 121–122, 129; MALOV 1952: 41–42; BATMANOV – KUNAA 1963a: 21–22; AMANJOLOV 1981: 33; VASILYEV 1983: 22, 62, 94; AALTO 1991: 33; RECEBOV – MEMMEDOV 1993: 249; KORMUŞIN 1997: 187–189; AMANJOLOV 2003: 124; KORMUŞIN 2008: 111.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

E 21. ÇAA–HÖL IX

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1888 yılında J. R. ASPELIN başkanlığındaki Fin Arkeoloji Kurumu tarafından bulunmuştur. 1889 yılında O. HEIKEL yazıtın kopyasını çıkarmış, W. RADLOFF ise Helsinki Ulusal Müzesindeki kopya ile Fin Atlasından yararlanarak yayımlamıştır. Yazıt 1973 yılında Tuva Müzesine taşınmıştır. Taş 236x38x17 cm. ölçülerinde olup yazıtta 3 satır bulunmaktadır. Bilinen numarası E 21'dir.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Çakul IX, RADLOFF: Die neunte Inschrift am Tschakul (U Tsch. VIII).
3. İLK YAYIMI: RADLOFF 1895: 324.
4. BUGÜNKÜ YERİ: Tuva Müzesi envanter No.: 28.
5. RUNİK METİN:

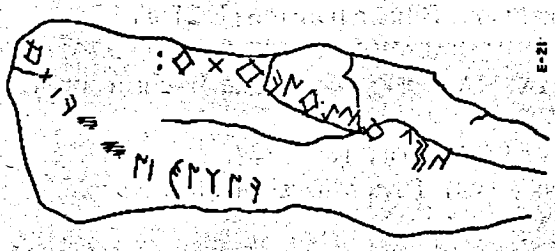

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. *kadaşımka bökmedim*
   2. *külüg sü* <...> *ks²d²m*
   3. <...> *esizim e bökm[edim]*
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. Akrabalarıma doymadım.
   2. (Adım) Külüg <...>
   3. <...> ne yazık ki, doymadım.
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: FATLAS, I, XIII; RADLOFF 1895: 324; ORKUN 1940: 122; MALOV 1952: 42; VASILYEV 1978: 99–101; VASILYEV 1983: 22–23, 62, 95; AALTO 1991: 43; RECEBOV

– MEMMEDOV 1993: 249–250; KORMUŞIN 1997: 137–139; KORMUŞIN 2008: 112.

10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

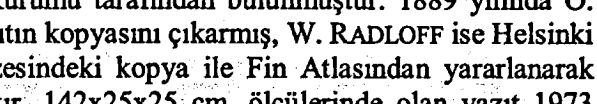

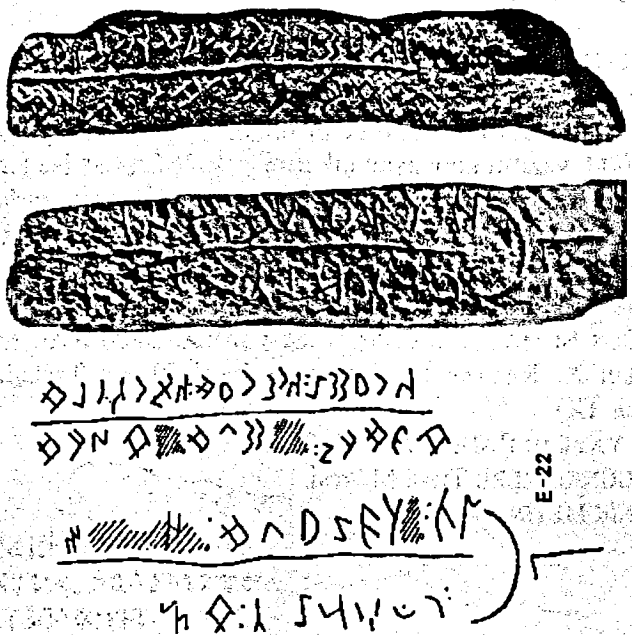

E 22. ÇAA–HÖL X

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1888 yılında J. R. ASPELIN başkanlığındaki Fin Arkeoloji Kurumu tarafından bulunmuştur. 1889 yılında O. HEIKEL yazıtın kopyasını çıkarmış, W. RADLOFF ise Helsinki Ulusal Müzesindeki kopya ile Fin Atlasından yararlanarak yayımlamıştır. 142x25x25 cm. ölçülerinde olan yazıt 1973 yılında Tuva Müzesine taşınmış olup yazıtta 4 satırlık runik metin bulunmaktadır. Bilinen numarası E 22'dir.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Çakul X, RADLOFF: Die zehnte Inschrift am Tschakul (U Tsch. IX).
3. İLK YAYIMI: RADLOFF 1895: 324.
4. BUGÜNKÜ YERİ: Tuva Müzesi.
5. RUNİK METİN:

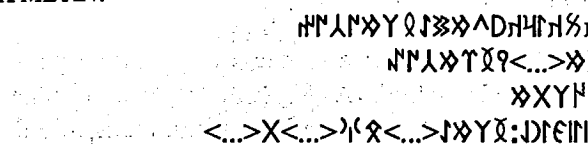
6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. *kuyda kunçuyumka oglum*
   2. *begimke [ka]daşımka bökm[edim]*
   3. *üç elig yaşım adrıl[tım be]n*
   4. *bugra èçimin*
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. Obada eşime (ve) çocuklarıma,
   2. Beyime, akrabalarıma doymadım.
   3. Kırk üç yaşımda ayrıldım.
   4. Buğra (adlı) ağabeyimle (?).
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: FATLAS, I, XV; RADLOFF 1895: 324; ORKUN 1940: 123; MALOV 1952: 42–43; VASILYEV 1983: 23, 62, 96; AALTO 1991: 44–45; RECEBOV – MEMMEDOV 1993: 250–251; KORMUŞIN 1997: 150–152; KORMUŞIN 2008: 112–113.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

E 23. ÇAA–HÖL XI

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1888 yılında J. R. ASPELIN başkanlığındaki Fin Arkeoloji Kurumu tarafından bulunmuştur. 1889 yılında O. HEIKEL yazıtın kopyasını almış, W. RADLOFF ise Helsinki Ulusal Müzesindeki kopya ile Fin Atlasından yararlanarak yayımlamıştır. Yazıt 1973 yılında Tuva Müzesine taşınmıştır. Yazıtta, VASILYEV'e göre 4, KORMUŞIN'e göre 3 satır bulunmaktadır. Bu farklılığın nedeni VASILYEV'in 3. satır olarak verdiği tek sözcük KORMUŞIN'de 1. satırın sonudur. Bilinen numarası E 23'tür.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Çakul XI, RADLOFF: Die elfte Inschrift am Tschakul (U Tsch. X).
3. İLK YAYIMI: RADLOFF 1895: 325.
4. BUGÜNKÜ YERİ: Tuva Müzesi.

5. RUNİK METİN:

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):

1. *tokuz kırk yaşımda ėlim üçün*
2. <...> *er erdem[im] yėrim* <ü>*çün*
3. <...> *öldüm*
4. <...> *isig ınal ėlim e* <...> b^2g^1 <...>d^2<...>

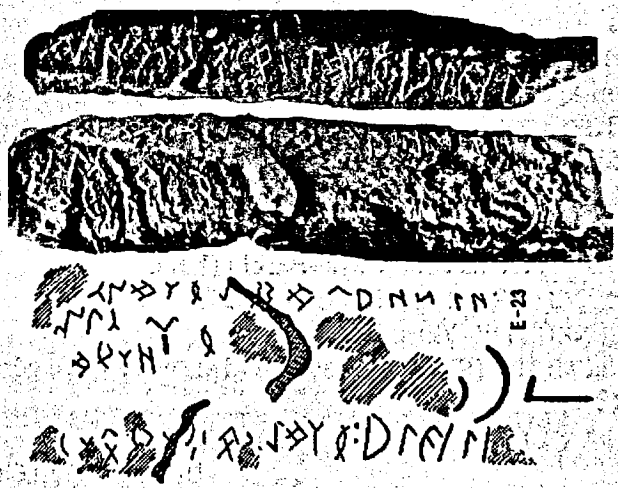
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:

1. <...> Otuz dokuz yaşımda yurdum için,
2. <...> erkeklik kahramanlığım (ve) yurdum için,
3. <...> öldüm.
4. <...> (Ben) İsig Inal'ım. Yurduma <...>

8. AÇIKLAMALAR:

9. KAYNAKÇA: FATLAS, I, XVI; RADLOFF 1895: 325; ORKUN 1940: 124; MALOV 1952: 43; VASILYEV 1983: 23, 62, 96; AALTO 1991: 41–42; RECEBOV – MEMMEDOV 1993: 251; KORMUŞIN 1997: 152–155; KORMUŞIN 2008: 113–114.

10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

E 24. HAYA–BAJI

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1879 yılında A. V. ADRIANOV tarafından Hemçik Irmağı'nın sol kolu İş–Hem Irmağı'nın Hemçik'e döküldüğü yerde, Hemçik Irmağı'nın sağ kıyısında, Kaya Başı denilen yerde bulunmuştur. 1889 yılında O. HEIKEL tarafından yazıtın kopyası çıkarılmıştır. 1891 yılında D. A. KLEMENTZ, 1902 yılında da V. A. OŞURKOV tarafından incelenmiştir. W. RADLOFF da D. A. KLEMENTZ'in çıkardığı kopya ile Fin Atlasından yararlanarak yayımlamıştır. Yazıtın bir kopyası S. V. KISELËV tarafından MALOV'a verilmiş, 1972 yılında D. M. NASILOV ve E. B. ÇADAMBA, 1973 yılında USMANOV, 1977 yılında ise D. D. VASILYEV ile S. G. KLYAŞTORNIY yazıtı incelemişlerdir. W. RADLOFF'a göre yazıtta toplam 7 satır vardır. RADLOFF'a göre 1, 2 ve 5. satırlar soldan sağa diğerleri sağdan sola yazılmıştır. Taş 11,5x4 m. ölçülerindedir. Bu kaya yazıtının toplam 21 metinden oluştuğu belirtilmiştir. Bazı Türkologlar E 24/I, E 24/II, E 24/III biçiminde sıralamaktadır. MALOV 10 yazıt olarak belirlemişse de 8, 9 ve 10. satırlar okunamamıştır. D. D. VASILYEV ve I. V. KORMUŞIN tarafından yayımı yapılmayan bu çok önemli kaya yazıtı hakkında sağlıklı veri elde etmek mümkün olmadı. En iyi veri I. L. KIZLASOV 1994'te bulunmaktadır. Metni kurarken RADLOFF ve MALOV'un verdiği runik metin ile KIZLASOV'un verdiği runik metin ayrı ayrı değerlendirildi. Bilinen numarası E 24'tür.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Haya–Uju, Hemçik Kaya–Bajı, Kemçik Kaya Başı. RADLOFF: Kemtschik–Kaya–Baschi (KK).
3. İLK YAYIMI: RADLOFF 1895: 325–327.
4. BUGÜNKÜ YERİ: Yerinde.
5. RUNİK METİN: (RADLOFF 1895 ve MALOV 1952'ye göre)

5. 𐰴𐰀𐰇𐰚𐰃:𐰇𐰃𐰋:𐰚𐰃:𐰉𐰉𐰆:𐰚𐰃:𐰉𐰉𐰆𐰘𐰘:𐰋𐰇:𐰋𐰇𐰴𐰉𐰆:𐰋𐰇𐰚𐰴
𐰇𐰘𐰃𐰀:𐰚𐰋𐰆:𐰚𐰃:𐰋𐰇𐰴:𐰚𐰃:𐰚𐰃𐰇𐰆:𐰉𐰉𐰆:𐰋𐰇𐰴𐰉𐰆:𐰚𐰃:
<𐰇<𐰴:𐰇𐰋𐰋:𐰴𐰆..𐰴<...>𐰇
𐰉𐰉𐰚:𐰴𐰋𐰇:𐰋𐰚:𐰉𐰘>𐰘:𐰘𐰆𐰴𐰚:)>⊙𐰽:𐰇𐰋<...>)>𐰋𐰴𐰚 6.
𐰋𐰴𐰋𐰘𐰆𐰴𐰚:𐰴)𐰋𐰆𐰋<...> 7.

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
1. *edgüŋüz*
2. *ol kanım élimiŋ beŋgüsi kara seŋirte*
3. *anı bitigli anıŋın? erti*
4. *kişi aras[2]ı éşid kara seŋir keçig*
5. *ınanç̲u külüg çigşi beg er erdemim üçün kara seŋird[1]<e> ülken[1]i altı bag keşdimde ben yèg erdök̲üm ol erinç̲ kara seŋirig y[2]ırıldım udur(?) çigşi sek[iz] k[rk yaş]da*
6. *yèg on [bil]ge saŋun bitidim toto<u>k</u> beg arkı yèri*
7. *[kır]kız kanı bitimişin*

7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
1. İyi olanınız.
2. O hanım, yurdumun ebedî taşı Kara Sengir'de.
3. Onu hâkkeden, onun idi?
4. Kişi(ler) arasında, işit (ki) Kara Sengir Geçidi'nde.
5. (Ben) Inançu Külüg Çigşi Bey'im. Erkeklik kahramanlığım için Kara Sengir'deki yurdunu, altı birleşik (halk)tan idim. İyi (kişi) olduğum için elbette, Kara Sengir'den ayrıldım. Udur Çigşi otuz sekiz yaşında idi.
6. İyi on bilge? general (ile?) yazdım. Totok Bey'in ? yeri.
7. (Yazıt) Kırgız kağanının yazdırdığı(dır).

RUNİK METİN: I. L. KIZLASOV 1994'e göre:

𐰋𐰴𐰉𐰚 1.
𐰴𐰇𐰃:𐰚𐰉𐰋𐰉𐰆𐰋 2.
metni yok 3.
<...>𐰘𐰇𐰘>𐰘𐰇𐰴𐰚𐰘𐰆𐰋 4.
𐰉𐰉𐰚:𐰴𐰋𐰇:𐰋𐰚:𐰇𐰘>𐰘𐰇𐰴<...>:𐰘𐰆𐰘𐰘𐰚:)>⊙𐰽:𐰇𐰴<...>𐰋𐰴𐰚 5.
6. 𐰃𐰇𐰆<𐰘𐰖𐰽<𐰴𐰚𐰇𐰃𐰋𐰴𐰋𐰉𐰚(𐰇𐰋)
7. 𐰴𐰀𐰇𐰚𐰃:𐰇𐰃𐰋:𐰚𐰃:𐰉𐰉𐰆:𐰚𐰃:𐰉𐰉𐰆𐰘𐰘:𐰋𐰇:𐰋𐰇𐰴𐰉𐰆:𐰋𐰇𐰚𐰴
𐰇𐰘𐰃𐰀:𐰚𐰋𐰆:𐰚𐰃:𐰋𐰇𐰴:𐰚𐰃:𐰚𐰃𐰇𐰆:𐰉𐰉𐰆:𐰋𐰇𐰴𐰉𐰆:𐰚𐰃:
<𐰇<𐰴:𐰇𐰋𐰋:𐰴𐰆><..>𐰆1 <...>𐰇

metni yok 8.

9.𐰋𐰇𐰴𐰇𐰴𐰋𐰉𐰋𐰀𐰃𐰆𐰇

metni yok 10.

𐰴𐰃𐰆:𐰴𐰽𐰺𐰇𐰾𐰃 11.

metni yok 12.

metni yok 13.

metni yok 14.

metni yok 15.

𐰾𐰃𐰋𐰴𐰋 16.

YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):

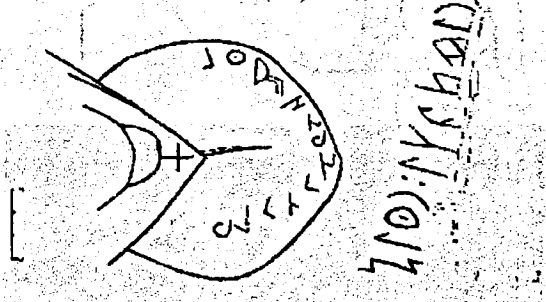
1. *esil ügüz*
2. *kara seŋir keçig*
3. –
4. *kadır bilge totok b[eg]*
5. *yèg èş [bil]ge saŋun bit[1]idim <...> [kadır? bil]ge totok beg arkı yèri*
6. *ol kanım èlimiŋ beŋgüsi kara seŋirte*
7. *ınançu külüg çigşi beg er erdemim üçün kara seŋird[1]<e> ülken[1]i altı bag keşdimde ben yèg erdöküm ol erinç kara seŋirig y[2]ırıldım(?) udur(?) çigşi sek[iz] kı[rk yaş]da*
8. *yol apa tulu ak ag*
9. *yi oŋok yütü tayaŋu* (I. L. KIZLASOV 1994: 192)
10. *isiz kul bitimiş esen*
11. *anı bitigli anıŋın*
12.
13. *yol apa*
14.
15.
16. *kara seŋir*

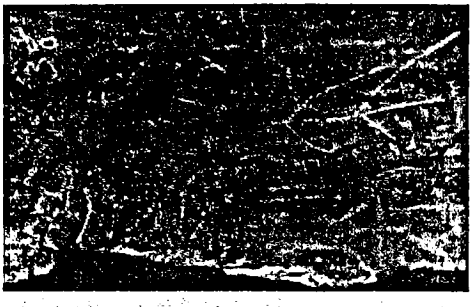
METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:

1. Esil ırmağı,
2. Kara Sengir geçidi,
3.
4. (Ben) Kadır Bilge Totok Bey('im).
5. İyi eş (dost), (ben) Bilge Sangun, yazdım <...> Kadır Bilge Totok Bey ? yeri.
6. O hanımın, yurdumun ebedî taşı, Kara Sengir'de (dikildi).

7. (Ben) Inançu Külüg Çigşi Bey('im). Erkeklik kahramanlığım için Kara Sengir'deki yurdunu, altı birleşik (halktan idim). İyi kişi olduğum için elbette, Kara Sengir'den ayrıldım. Udur Çigşi otuz sekiz yaşında (idi).
8. Yol Apa Tulu Ak Ag (?)
9.
10. (Bunu) İsiz Kul yazmış, sağlıkla.
11. onu yazan, onunla?
12.
13. (Ben) Yol Apa'yım.
14.
15.
16. Kara Sengir.

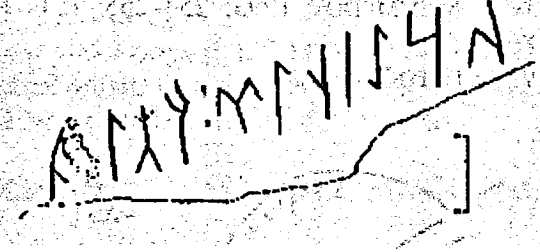
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: YADRINTSEV 1885: 456–476; FATLAS, I, XVII; RATLAS LXXIX; RADLOFF 1895: 325–327; FATLAS, III, 89–92; THOMSEN 1916: 38; ORKUN 1940: 87–92; MALOV 1952: 44–45; ARAGAÇI – NASILOV 1963: 257–263; VASILYEV 1983: 23, 63, 97–100; AALTO 1991: 46–50; RECEBOV – MEMMEDOV 1993: 254–255; I. L. KIZLASOV 1994: 186–195.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

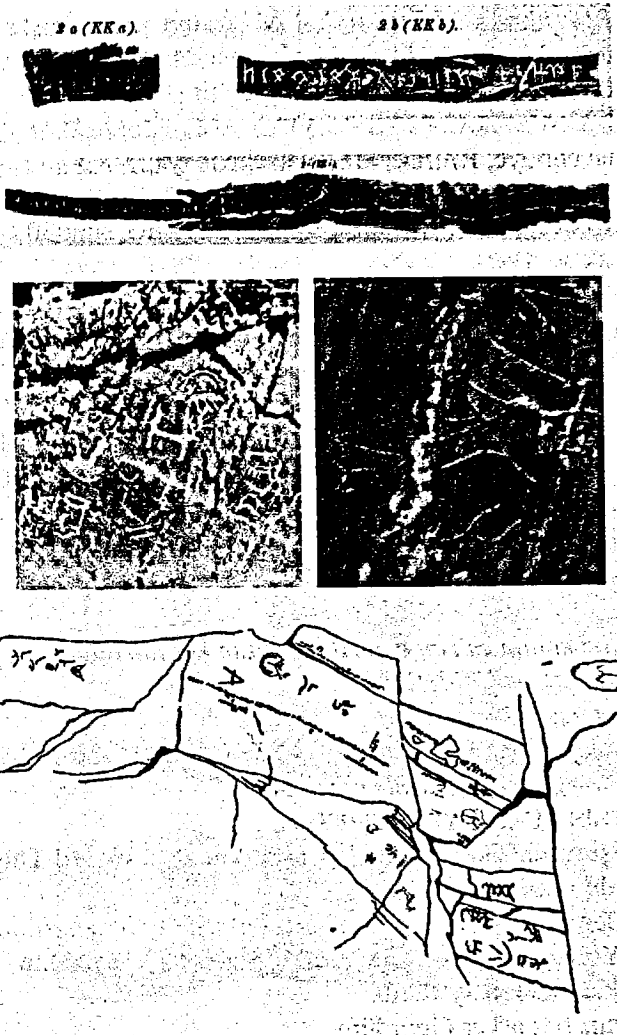

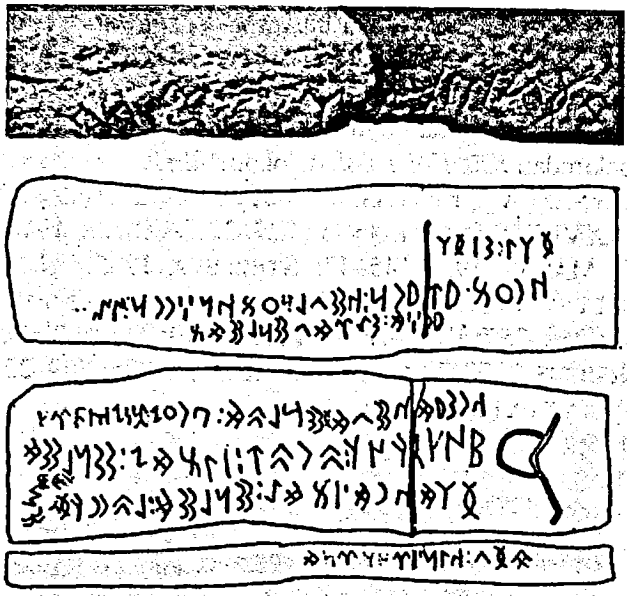

E 25. OZNAÇENNAYA I

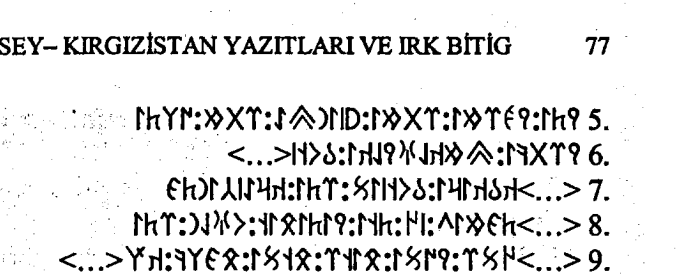
1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): Yazıttan ilk söz eden P. S. PALLAS'tır. Yazıt 1847 yılında M. A. CASTRÉN tarafından Yenisey Irmağı'nın sol kıyısında kurulu Oznaçennaya kenti yakınında bulunmuş ve

E 26. OÇURI

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): Minusinsk bölgesi valisi N. A. KOSTROV tarafından 1857 yılında Abakan Irmağı'nın sol kıyısında, Oçurı kentinin 20, Kala kentinin 25, Abakan kentinin 30 km. uzağında bulunmuş daha sonra ise Şuşa kentine getirilmiştir. Taş 205x30x30 cm. ölçülerinde olup yazıtta 13 satır bulunmaktadır. Yazıt en son H. ŞİRİN USER tarafından yayımlanmıştır. Bilinen numarası E 26'dır.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Açura, Açurı, RADLOFF: Atschura (Atsch).
3. İLK YAYIMI: RADLOFF 1895: 328–330.
4. BUGÜNKÜ YERİ: Minusinsk Müzesi envanter No.: 32.
5. RUNİK METİN:

<...>𐰃𐰇𐰴:𐰴𐰆𐰞:𐰇𐰴𐰆𐰚>𐰋𐰆:𐰃𐰴𐰃𐰆<...> 1.
<...>𐰉>𐰺:𐰋𐰉>:𐰇𐰃>𐰋𐰃:𐰇𐰺:𐰇𐰋>; <...> 2.
𐰋𐰆:𐰴𐰚>𐰲𐰆𐰺:𐰋𐰆:𐰆<...>𐰃𐰆<...> 3.
𐰋𐰆:𐰇𐰺𐰆D:D>𐰃𐰋𐰃:>)𐰉𐰋𐰃:𐰃𐰃𐰇𐰃𐰋𐰆:𐰇<...> 4.

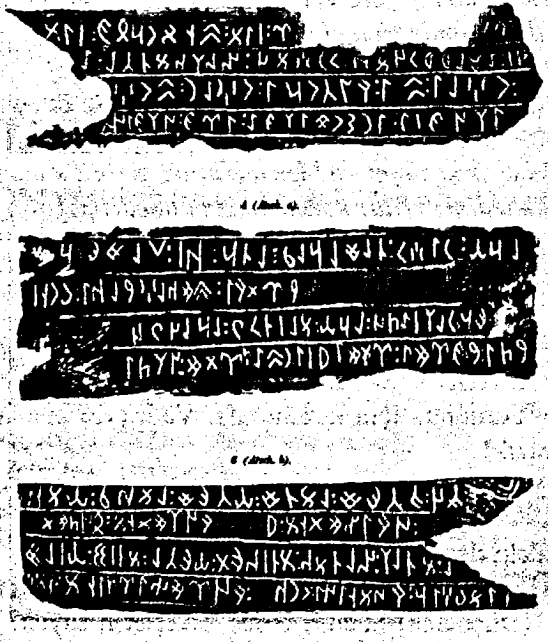
6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. <...> *èl ögesi ınançu bilge tirig ölügin?* <...>
   2. <...> *oglıtı küç urı oglan tug[dı]* <...>
   3. <...> *eren* <...>r^2 *esiz atınız ur*<ı> *beg esiz*
   4. <...>*a/e èliŋiz üçün kazganu öz kuy yıta esiz*
   5. *yèti yègirmi erdemi yas*^{2}*ınta erdem ölti*
   6. *yèrdeki tamkalıg y*^{2}*ılkı buŋs*^{2}*[uz erti]*
   7. <...>k^1 *bakırı buŋsuz erti kara s*^{2}*açın teg*
   8. *[yagıka] tegmiş sü teŋi yèti biŋ oglan erti*
   9. <...> *[y]üz? er yüzi biŋ er beŋizi beglik kaş[ı]* <...>
   10. *[alt]mış er adaşınız elig er edgü èşiŋiz özüŋin al*^{2}*pınız ı/i*<...>
   11. *esiz bagır közüŋin on? kara körmez ertiŋiz s*^{2}*açıg?* <...>
   12. *ökünmediŋiz y[ıta] körmediŋiz bütmed[iŋiz]* <...>
   13. *siziŋ er at ur*<ı> *èliŋ ö[z]*
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. <...> El Ögesi Inançu Bilge Tirig'in cenazesini <...>
   2. <...> Çocukları, güçlü erkek çocuklar (olarak) doğdu <...>
   3. <...> Askerler <...> zavallı adınız Urı Bey, ne yazık!
   4. <...> Yurdunuz için kazandınız. Vadi (ve) obalar, ne acı! Ne yazık!
   5. On yedi kahramanlığı (vardı). Yasında kahramanlığı da öldü.
   6. Ülkedeki damgalı at sürüleri sıkıntısız idi.
   7. <...> Bakırı (parası) sıkıntısız idi. (Tıpkı) kara saçın gibi.
   8. <...> (Düşmana) hücum etmiş askerlerin sayısı? yedi bin erkek idi.

9. <...> Yüz askerin yüzü, bin askerin benzi, beylik kaşı (gibiydi) <...>
10. Altmış er yoldaşınız, elli er dostunuz, kendiniz, yiğitleriniz <...>
11. Ne yazık! Vah! Gözünüzle on? kara? görmediniz. Saçı <...>
12. Pişman olmadınız. Ne yazık! Görmediniz, inanmadınız.
13. Sizin erkeklik adınız Urı'dır. Yurdun öz?.

8. AÇIKLAMALAR:

9. KAYNAKÇA: FATLAS, I, XIX; RATLAS LXXXIX, 1, 2; RADLOFF 1895: 328–330; THOMSEN 1916: 69–70; ORKUN 1940: 131–137; MALOV 1952: 47–51; VASILYEV 1983: 24, 64, 102; RECEBOV – MEMMEDOV 1993: 257–261; TEKİN 2000a: 233; KORMUŞIN 2008: 9–20; ŞİRİN USER 2009.

10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

E 27. OYA

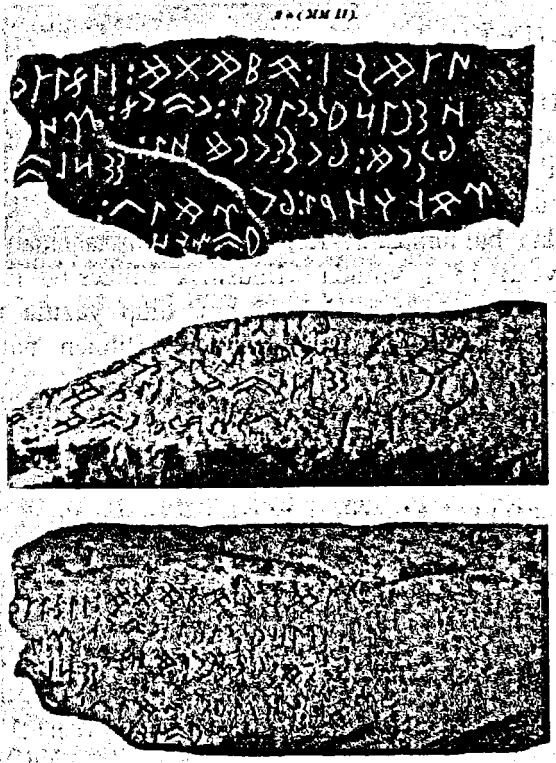
1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1880 yılında Minusinsk bölgesi valisi N. A. KOSTROV tarafından Yenisey Irmağı'nın sol kıyısında, Oya Irmağı'nın kaynağının 20. kilometresinde bulunmuştur. 1880 yılında Minusinsk Müzesine taşınan yazıt 125x40x38 cm. ölçülerinde olup toplam 9 satır bulunmaktadır. Bilinen numarası E 27'dir.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): RADLOFF: Oya.
3. İLK YAYIMI: RADLOFF 1895: 331.
4. BUGÜNKÜ YERİ: Minusinsk Müzesi envanter No.: 31.
5. RUNİK METİN:

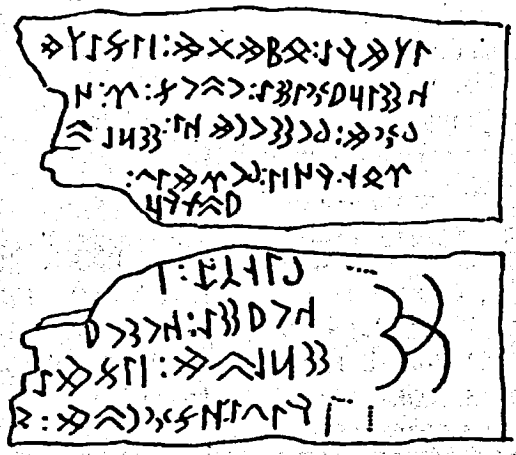
<...>ᚴ:ᛁᛦᛋᚢᚦ 1.
<...>ᚦᚩᛊᚩᚾ:ᛁᛟᛒᚦᚩᚾ 2.
<...>ᛁᛟᚼᛋᚴ:ᛟᛞᛁᛋᛟ 3.
<...>ᛟᛟ:ᛟᛞᚩᚴᚾ:ᛁᚬᛁᚾ 4.
<...>ᛟᚤᛁᛊᚴ:ᛟᚷᛟᛒᛟᛟ:ᛁᚾᛟᚤᛚᛁ 5.
<...>ᚴ:ᛏ:ᚷᚩᛞᚩ:ᛁᛟᛒᚴᚩᚴᚦᛋᚼᚺ 6.
<...>ᛞᛁᛋᛟ:ᛚᚺᛟᚩᚩᛟᚩ:ᛟᚩᚴᚩ 7.
<...>ᚬᛚᛟᛏᚩᚩ:ᛚᚴᚾᚾᛟᛏ 8.
<...>ᚺᚾᚩᛞᚦ 9.

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. *bıŋ açuk s²* <...>
   2. *kıyda kunçuy[umka]*
   3. *adrıltım esizim e* <...>
   4. *kişi kazgantım b[en]* <...>
   5. *ėlimke bökmedim esiz e ėlim* <...>
   6. *kadır yagıda otuz er ö[lürtüm]*
   7. *bagım bodunumka adrılt[ım]*
   8. *er beŋküsi bo ermiş* <...>
   9. *yıta kü*<...>
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. Bin açık <...>
   2. Obada eşimden,
   3. Ayrıldım. Ne yazık! <...>

4. Kişi kazandım <...>
5. Yurduma doymadım. Zavallı yurdum <...>
6. Güçlü düşmanın otuz askerini öldürdüm.
7. Birleşik boylarımdan, halkımdan ayrıldım.
8. Er (kişinin) ebedî taşı bu imiş <...>
9. Ne acı! Kü<...>

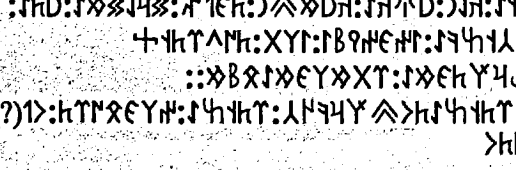
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: FATLAS, I, XX; RATLAS LXXX, 2; RADLOFF 1895: 331; ORKUN 1940: 155–159; MALOV 1952: 51–52; VASILYEV 1983: 24, 64, 102; RECEBOV – MEMMEDOV 1993: 261 ve 264–265; I. L. KIZLASOV 1994: 198; KORMUŞIN 1997: 60–63; KORMUŞIN 2008: 116–117.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

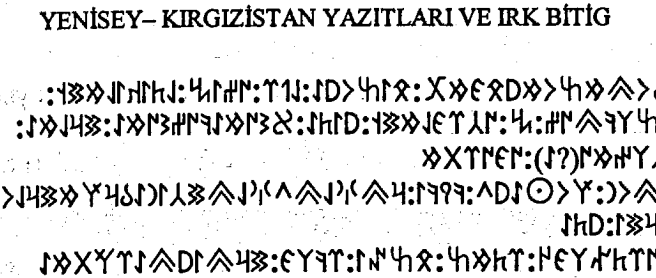

E 28. ALTIN–KÖL I

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): E. F. KORÇAKOV tarafından 1878 yılında Abakan Irmağı'nın sağ kıyısında, Yudina ve Monok kentlerinden biraz uzakta, dağlar arasında, Altın Göl'e 1 km. kadar uzaklıkta bulunmuştur. Kahverengi kum taşından yapılmış olan yazıt 1881 yılında Minusinsk Müzesine taşınmıştır. Taşın ölçüleri 138,5x43,5x25 cm. olup yazıtta toplam 9 satırlık runik metin bulunmaktadır. Bilinen numarası E 28'dir.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): RADLOFF: Die erste Inschrift vom Altın–Köl (AA).
3. İLK YAYIMI: RADLOFF 1895: 332–334.
4. BUGÜNKÜ YERİ: Minusinsk Müzesi envanter No.: 27.
5. RUNİK METİN:

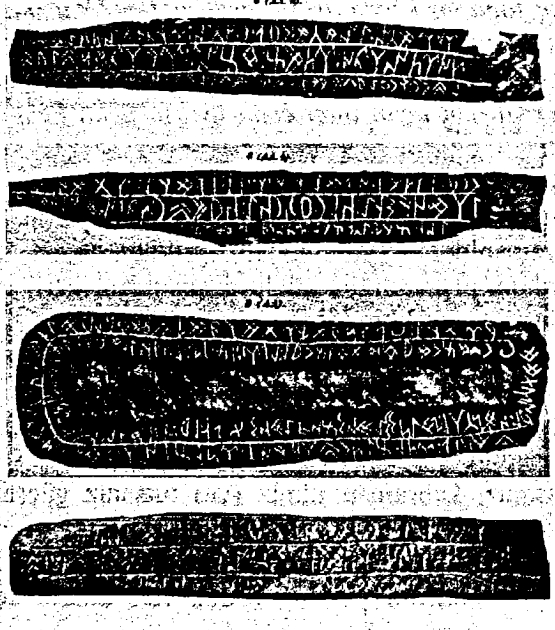

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. *on ay èletdi ögüm e kelürti èlimke erdem üçün men y[1]ırildım*
   2. *èlim ökünçüŋ e kalın yagıka kaymatın tegipen adrıldım a yıt[2]a*
   3. *iniŋizke èçiŋizke ingen yüki èld<e> tüşürtüŋüz*
   4. *yèrdeki bars tegim e erdemligim e bökm[edim]*
   5. *atsar alp ertiŋiz e t[2]utsar küç ertiŋiz e inilig bört una(?)bars adrılm<a> yıt[2]u*
   6. *botomuz umay begimiz biz uya alp er özin alıt[2]ı kılmadıŋ özlük at özin üç erig almadıŋ yıt[2]a ezençüm e küzençüm e adrılma seçlinme ögürdüm*
   7. *altun soŋa yış kèyiki artgıl taşgıl atdaçı? <u>na(?)barsım adrılu bardı yıt[2]a*
   8. *tört iniligü ertimiz bizni erklig adırtı yıta ers[1]edim e*
   9. *er er<d>em üçün inim èçim uyurın üçün beŋgümün tike bèrti*
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. Annem, on ay (karnında) taşıdı (ve) doğurdu. Yurduma kahramanlık için (yurdumdan) ayrıldım.
   2. Yurdum, pişmanlığın, güçlü düşmandan (geri) dönmeden saldırırken ayrıldım (öldüm), ne acı!
   3. Kardeşlerinize, ağabeylerinize, dişi devenin (sırtındaki) yükü (?) yurda getirdiniz.
   4. Yeryüzündeki pars (gibi) saldırışım (ve) kahramanlığıma doymadım.
   5. Atsanız, kahraman idiniz (ve) tutsanız güç(lü) idiniz, kardeşlerim Bört (ve) Una Bars'tan ayrıldım, ne acı!
   6. Deve yavrularımız, Umay (ve) beyimiz, güçlü, kahraman askerin kendisini yakalatamadın. Has atların kendilerini

(ve) üç askeri almadın, ne acı! Izdırabım ve koruyucum, ayrılmayın, neşem, hayat kaynağım!

7. Altun Songa (ormanlık) Dağı'nın yabani hayvanları artsın, çoğalsın. Una Bars (adlı kardeşim) ayrılıverdi (öldü), ne acı!
8. Dört kardeş idik. Bizi güçlü (Tanrı) ayırdı, ne yazık! Askerlerimi özledim.
9. Erkeklik kahramanlığım için, kardeşim (ve) ağabeyim muktedir oldukları için ebedî taşımı dikiverdiler.

8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: FATLAS, I, XXI; RATLAS LXXXI, XC, 3–4, XCI; RADLOFF 1895: 332–334; ORKUN 1940: 101–103 ve 108–109; STEBLEVA 1965: 100–101 ve 140–141; MALOV 1952: 52–55; KLYAŞTORNIY 1976b; VASILYEV 1983: 25, 64–65, 102–103; MORI 1986; RECEBOV – MEMMEDOV 1993: 265–267; TEKİN 1997; KORMUŞIN 1997: 74–90; TEKİN 2000a: 233; ERDAL 2002: 68–69; KORMUŞIN 2008: 117–120.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

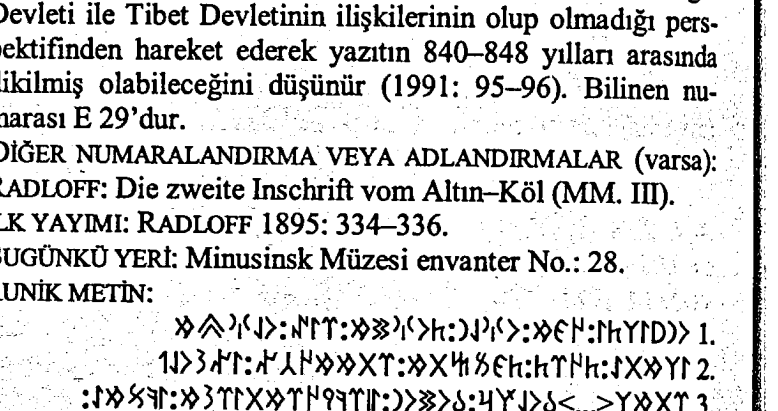

E 29. ALTIN–KÖL II

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): E. F. KORÇAKOV tarafından 1878 yılında Abakan Irmağı'nın sağ kıyısında, Yudina ve Monok kentlerinden biraz uzakta, dağlar arasında, Altın Göl'e 1 km. kadar uzaklıkta bulunmuştur. Kırık olan bu taş 1881 yılında Minusinsk

Müzesine taşınmıştır. Taşın ölçüleri 195x50x15 cm. olup yazıtta toplam 8 satır bulunmaktadır. L. BAZIN, yazıttaki *töpöt kanka yalavaç bardım* cümlesi çerçevesinde, Kırgız Devleti ile Tibet Devletinin ilişkilerinin olup olmadığı perspektifinden hareket ederek yazıtın 840–848 yılları arasında dikilmiş olabileceğini düşünür (1991: 95–96). Bilinen numarası E 29'dur.

2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): RADLOFF: Die zweite Inschrift vom Altın–Köl (MM. III).
3. İLK YAYIMI: RADLOFF 1895: 334–336.
4. BUGÜNKÜ YERİ: Minusinsk Müzesi envanter No.: 28.
5. RUNİK METİN:

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. *on ay élet<d>i ögüm oglan t²ugdum erin ulgatım*
   2. *élimde tört tegzindim erdemim üçün ın²ançu alp*
   3. *erdeml[ig] bulsar bodun èsirkeyü ermedi erinçim èkizim e*
   4. *erdem b[ol]sar bodunug erk bodunug atım eren uluga erdem<li>g batur men*
   5. *kuyda kadaşım a kunçuyum a adrılu bardım men oglumka bodunumka bökmedim*
   6. *sekiz kırk yaşım a*
   7. *er erdem üçün töpöt kanka yalavaç bardım kelmedim*
   8. *er erdem bolsar andag ermiş esin<i> men altun kapır[çakka kir]tim*
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. On ay çabaladı annem, oğlan doğdum, erkekçe? büyüdüm.

2. Yurdumun dört bir tarafını dolaştım. Kahramanlığım için, Inançu Alp('a hizmet ettim).
3. Kahramanlığı bulduğunda, halkı (onu) esirgeyemedi (koruyamadı). Ne acı! Ey ikizim?
4. Kahraman olursa(n) halk (da) güçlü halk (olur). Adım Eren Uluga Erdemlig Batur'dur.
5. Obada akrabalarımdan, eşimden ayrılıverdim. Çocuklarıma, halkıma doymadım.
6. Otuz sekiz yaşımda,
7. Erkeklik kahramanlığım için Tibet hanına elçi olarak gittim (ancak) geri dönmedim.
8. Erkeklik kahramanlığı olursa öyle imiş, ne acı! Altın tabuta? girdim.

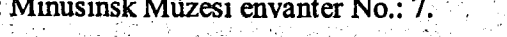
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: FATLAS, I, XXII; RATLAS LXXXI, 1, 1–2, XCI; RADLOFF 1895: 334–336; ORKUN 1940: 104–105 ve 110–111; MALOV 1952: 55–58; STEBLEVA 1965: 101 ve 141–142; KLYAŞTORNIY 1976b; VASILYEV 1983: 25, 65, 103; RECEBOV – MEMMEDOV 1993: 267 ve 269–271; SERTKAYA 1995: 75; KORMUŞIN 1997: 66–74; TEKİN 1998; TEKİN 2000a: 233–234; KORMUŞIN 2008: 120–122.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

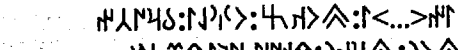
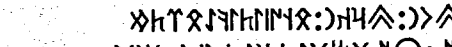
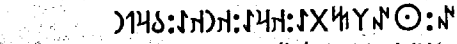
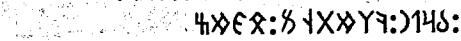

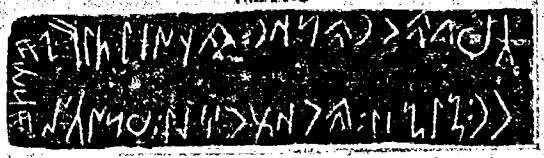
E 30. UYBAT I

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1721–1722 yılında D. G. MESSERSCHMIDT ve P. J. VON STRAHLENBERG tarafından Uybat Irmağı'ndan 1 km. kadar uzakta Çirkovo adlı Tatar kentinin yakınında bulunmuştur. 1886 yılında P. E. KUZNETSOV–KRASNOYARSKIY ve D. A. KLEMENTZ tarafından kopyası alınmış ve Minusinsk Müzesine taşınmıştır. Taşın uzunluğu 225 cm. olup yazıtta toplam 5 satır bulunmaktadır. Bilinen numarası E 30'dur.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): RADLOFF: Die erste Inschrift vom Uibat (Tsch K).
3. İLK YAYIMI: RADLOFF 1895: 336–337.
4. BUGÜNKÜ YERİ: Minusinsk Müzesi envanter No.: 7.
5. RUNİK METİN:

2.

3.

4.

5.

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. *erdem üçün tuga bėrmiş e*
   2. *on inisi tokuz oglı bar üçün*
   3. *çavış tun tarkan beŋüsi tike bėrtim*
   4. *erdemin aŋın? ėlinde kara kanka barıpan*
   5. *yalavaç barıpan kelmediŋiz begimiz*
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. Kahramanlık için doğuvermiş.
   2. On kardeşi dokuz çocuğu olduğu için,
   3. Çavış Tun Tarkan'ın ebedî taşını dikiverdim.
   4. Kahramanlığınla Angın ilinde Kara Han'a varıp
   5. Elçi (olarak) gidip gelmediniz beyimiz.
8. AÇIKLAMALAR: 1. satırda genellikle *on nine* olarak okunan sözcük öbeği, büyük olasılıkla *inisi* yerine fazla bir n^2 yazılması sonucunda meydana gelmiştir. Sözcüğün *inisi* okunması bağlama da uyar.
9. KAYNAKÇA: FATLAS, I, XXIII; RATLAS, XCII; RADLOFF 1895: 336–337; ORKUN 1940: 141–142; 150; MALOV 1952: 58–59; VASILYEV 1983: 25, 65, 104; RECEBOV – MEMMEDOV 1993: 272–274; KORMUŞIN 1997: 91–96; KORMUŞIN 2008: 122–123.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

E 31. UYBAT II

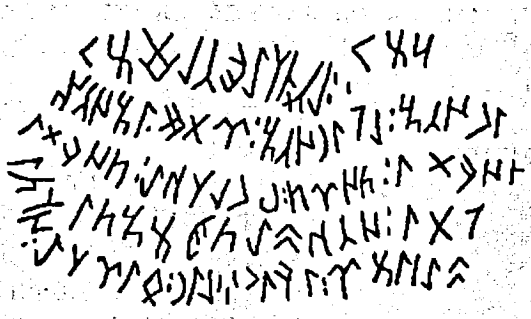
1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1885 yılında P. E. KUZNETSOV–KRASNOYARSKIY tarafından Uybat Irmağı'nın sağ kıyısında, Çirkovo adlı Tatar köyünün yakınlarında bulunmuş ve ardından Minusinsk Müzesine taşınmıştır. RADLOFF'a göre bulunan bölüm, taşın üst bölümü olup alt bölümü henüz bulunamamıştır (1895: 337). Taşın ölçüleri 83x53x15 cm. olup yazıtta toplam 5 satır bulunmaktadır. Bilinen numarası E 31'dir.

2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): RADLOFF: Die zweite Inschrift vom Uibat (MM. I).
3. İLK YAYIMI: RADLOFF 1895: 337–338.
4. BUGÜNKÜ YERİ: Minusinsk Müzesi envanter No.: 29.
5. RUNİK METİN:

<...>𐰴𐰏𐰃:𐰚𐰉𐰴𐰇𐰆𐰚𐰉𐰃 1.
𐰠𐰇𐰚𐰏𐰢𐰋𐰘𐰆:𐰏𐰇𐰚𐰃𐰍𐰇:𐰏𐰇𐰚𐰃𐰆<...> 2.
𐰆𐰘𐰉(?𐰆)𐰚𐰴:𐰇𐰴𐰇𐰃𐰇:𐰴𐰆𐰚𐰴:𐰆𐰘𐰉(?𐰆)𐰚𐰴<...> 3.
𐰚𐰴𐰠𐰏𐰴𐰆𐰇𐰢𐰇𐰚𐰇:𐰆𐰘1<...> 4.
𐰚𐰏𐰉𐰚:𐰇𐰉𐰆𐰋:𐰍𐰚𐰆𐰃:𐰆𐰠𐰚𐰢<...> 5.

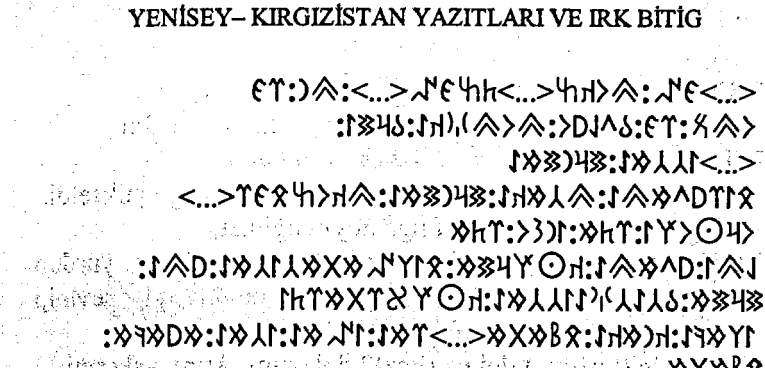
6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. *uz bilge çaŋşı uz t²<...>*
   2. *<...>ın üçün alpın üçün erdemin üçün*
   3. *<...> tikdi tört buluŋka tikdi*
   4. *<...>pdi üç kata tegzinti*
   5. *[yı]ta esiz er èki oglın birle ölti*
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. (Ben) Uz Bilge Çangşı'yım. Uz <...>
   2. <...> için yiğitliğin için kahramanlığın için,
   3. <...> dikti. Dört tarafa dikti.
   4. <...> üç kez (her yeri) dolaştı.
   5. Ne acı! Ne yazık! Kişi, iki çocuğuyla birlikte öldü.
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: FATLAS, I, XXIV; RATLAS LXXX, 1; RADLOFF 1895: 337–338; ORKUN 1940: 142–143 ve 151–152; MALOV 1952: 60–61; VASILYEV 1983: 25–26, 65, 105; RECEBOV – MEMMEDOV 1993: 274–275; BAZIN 1993: 36; KORMUŞIN 1997: 96–99; KORMUŞIN 2008: 123–124.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

E 32. UYBAT III

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1721 yılında D. G. MESSERSCHMIDT ve P. J. VON STRAHLENBERG tarafından Uybat Irmağı'nın sol kıyısında, ırmaktan 1 km. uzakta bulunmuştur. 1886 yılında P. E. KUZNETSOV–KRASNOYARSKIY ve D. A. KLEMENTZ tarafından Minusinsk Müzesine taşınmıştır. Taşın ölçüleri 278x60–35x24x15 cm. olup yazıtta toplam 17 satır bulunmaktadır. BAZIN'e göre yazıt 840–924 arasında dikilmiş olmalıdır (1991: 95). Bilinen numarası E 32'dir.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): RADLOFF: Die dritte Inschrift vom Uibat (Tsch M.).
3. İLK YAYIMI: RADLOFF 1895: 338–341.
4. BUGÜNKÜ YERİ: Minusinsk Müzesi envanter No.: 8.
5. RUNİK METİN:

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):

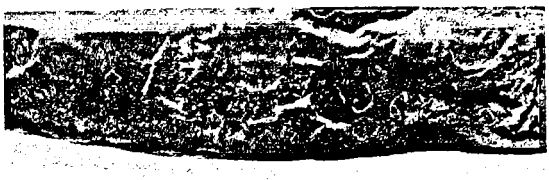
1. *er erdem üçün e yıta yokladı kulı alp tutsar küç èçiçim e*
2. *beg er begçe ışvar<a>? b^{1}s^{1}r^{1} (basar?) èçimiz*
3. *yag<ı>da <...> bitigçi <...> uz kop bodun tike bilir erti*
4. *<...>gn^{2} tokuz*
5. *üze teŋri yarlıkadı k^{1}<...>*
6. *kara bodun <...>m öz oglum bökmedim*
7. *tarkan saŋun <...> bökmedi bodunıŋa*
8. *èl çor èliŋe k^{1}<...> erdemin üçün yokladı*
9. *yoklamaz biz <...> bilge beg oglıŋa*
10. *erdemin üçün türk kan balbalı èl ara tokuz erig oduş? er oglın ögürüp? ödür? altı erdem begim e*
11. *[be]gin tokuz <...> tezgin[tim] atın erig*
12. *otuz erig başlayu totogka bardı[m]*
13. *<...>èçiçim e adrındım a*
14. *bir yaşımta ataçımka adrındım a tokuz beg er <...>*
15. *uruŋusı ertim ınançu ertim*
16. *altı yaşımta kaŋsıradım bilinmedim èçiçim e yıta adr<ın>dım b^{1}çAçg^{1}A èçiçim e kaŋsız erdem erti*
17. *èlimke kanımka bökmedim <...> erim e inim e èçim e my^{1}mk^{2}m? bökmedim*

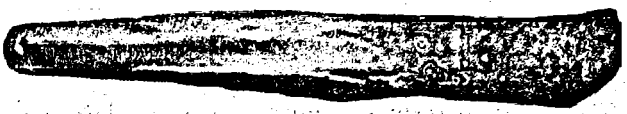
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:

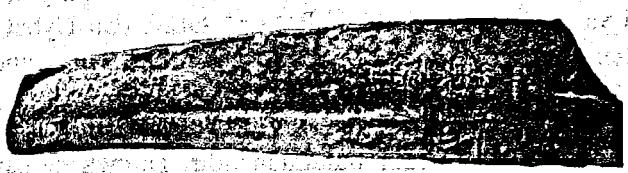
1. Erkeklik kahramanlığı için, ne acı! Göğe yükseldi. Kulu yiğitliği tutsa, güçlü sevgili ağabeyim (için).
2. Bey askeri bey gibi Işvara? Basar? ağabeyimiz.
3. Düşmandan <...> yazıcı <...> (bengü taşı) bütün halk dikebilir idi.
4. <...> dokuz

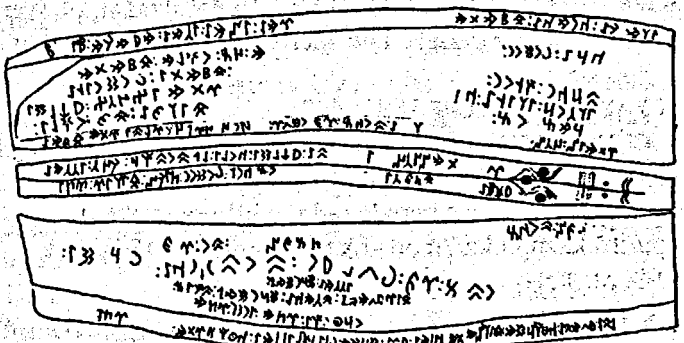
5. Üstte (ebedî) gök lütfetti <...>
6. Avam halk(ıma) <...> kendi çocuklarıma doymadım,
7. Tarkan (ve) generaller <...> doymadı halkına,
8. El Çor ülkesine <...> kahraman olduğu için göğe yükseldi.
9. Göğe yükselmeyiz <...> bilge beyin oğluna,
10. Kahraman olduğun için Türk kağanının balbalını yurdun her tarafında, dokuz askeri? erkek çocuklarıyla sevinip <...> (Ey) altı kahraman beylerim!
11. Bey ile (birlikte) dokuz (kez)? dolaştım. Atını, askerini,
12. Otuz askere baş olarak askerî valiye gittim.
13. <...> sevgili ağabeyimden ayrıldım.
14. Bir yaşımda babacığımdan ayrıldım. Dokuz bey asker <...>
15. (Beyin) savaşçısı idim, inançı(sı) (güvenilir adamı) idim.
16. Altı yaşımda babasız kaldım, bilmedim. Sevgili ağabeyimden, ne acı (ki) ayrıldım. ? (adlı) sevgili ağabeyim babasız kahraman idi.
17. Yurduma, hanıma doymadım <...> askerime, kardeşime, ağabeyime ? doymadım.

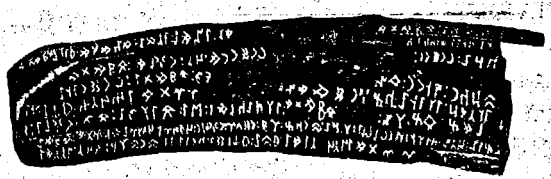
8. AÇIKLAMALAR: Eldeki şemada 2, 4 ve 5. satırlar bulunmamaktadır. Bu üç satır VASILYEV'den hareketle yazılmıştır. Elimizdeki şemaya göre 10. satırın ilk bölümündeki harfler yoktur. Ancak VASILYEV'in tespit ettiği yıllarda yazıtın daha iyi durumda olduğunu varsayarak VASILYEV'in harf çevrimi benimsenmiştir. Yazıtın 14. satırındaki *adrın–* fiili için bk. ED 43b.
9. KAYNAKÇA: FATLAS, I, XXV; RATLAS XCIII, XCIV; RADLOFF 1895: 338–341; ORKUN 1940: 143–146, 153; MALOV 1952: 61–64; VASILYEV 1983: 26, 66, 105; RECEBOV – MEMMEDOV 1993: 275–278; KORMUŞIN 1997: 99–117; KORMUŞIN 2008: 124–126.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

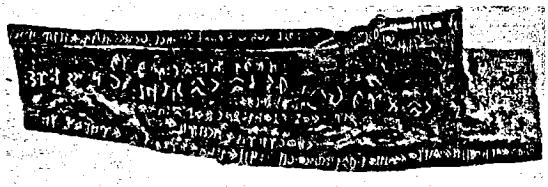

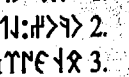

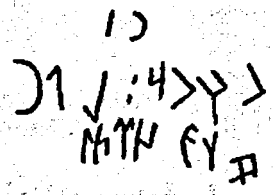
E 33. UYBAT IV

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1793 yılında P. S. PALLAS tarafından Uybat Irmağı'nın kaynağından 15 km. batıda Uzun Oba kurganında bulunmuştur. 1818 yılında G. I. SPASSKIY, 1847 yılında M. A. CASTRÉN, 1888 yılında da J. R. ASPELIN yazıtın kopyasını almıştır. Yazıtta 3 satır bulunmaktadır. Bilinen numarası E 33'tür.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Uzun–Oba I, RADLOFF: Die vierte Inschrift vom Uibat (Us O).
3. İLK YAYIMI: RADLOFF 1895: 342.
4. BUGÜNKÜ YERİ: ŞÇERBAK'a göre yerinde (1970: 113), SERTKAYA'ya göre Minusinsk Müzesindedir (2008a: 9). BAZILHAN'a göreyse nerede olduğu bilinmemektedir: http://irq.kaznpu.kz/?mod=1&tid=2&oid=280&lang=k.
5. RUNİK METİN:

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. <...>n^1s^2
   2. *ok²uz alpın*
   3. *beŋgü erti*
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. <...>
   2. Oğuz? kahramanıyla,
   3. Ebedî idi.
8. AÇIKLAMALAR:

9. KAYNAKÇA: FATLAS, I, XXVI; RATLAS XCV, 1–2; RADLOFF 1895: 342; ORKUN 1940: 147, 154; MALOV 1952: 64–65; VASILYEV 1983: 26, 65; RECEBOV – MEMMEDOV 1993: 279; I. L. KIZLASOV 1994: 183, 185; KORMUŞIN 2008: 21–23.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

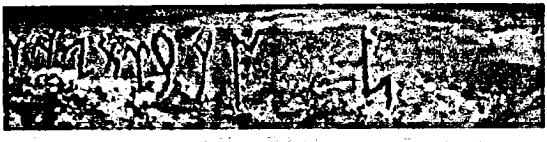

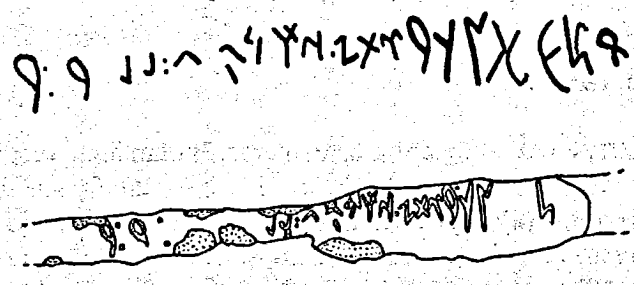
E 34. UYBAT V

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1793 yılında P. S. PALLAS tarafından Uybat Irmağı'nın sağ kıyısında Uzun Oba denilen bölgedeki Kara Kurgan adlı kurganda bulunmuştur. 1818 yılında G. I. SPASSKIY'in verdiği resimde 2 satır görünmektedir. 1847 yılında CASTRÉN yazıtı tekrar bulmuştur. Taşın ölçüleri 315x146–128x27–22 cm. olup yazıtta 1 satır vardır. Bilinen numarası E 34'tür.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Kara–Kurgan, RADLOFF: Die fünfte Inschrift vom Uibat (Ka K).
3. İLK YAYIMI: RADLOFF 1895: 342.
4. BUGÜNKÜ YERİ: Yerinde. BAZILHAN'a göreyse nerede olduğu bilinmemektedir: http://irq.kaznpu.kz/?mod=1&tid=2&oid=281&lang=k.
5. RUNİK METİN:

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
bitig bo öŋ yėrde kaş er taş bal[balı] <...> y^2 <...> y^2 <...>
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
Yazıt (işte) bu(dur). Issız yerde kaş? erin taş balbalı <...>
8. AÇIKLAMALAR:

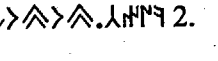
9. KAYNAKÇA: FATLAS I, XXVII; RADLOFF 1895: 342; ORKUN 1940: 147, 154; MALOV 1952: 65; I. L. KIZLASOV – L. R. KIZLASOV 1976; VASILYEV 1983: 26–27, 65, 66, 68, 80, 105, 126; RECEBOV – MEMMEDOV 1993: 279–280; I. L. KIZLASOV 1994: 183–184; KORMUŞIN 2008: 23–25.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

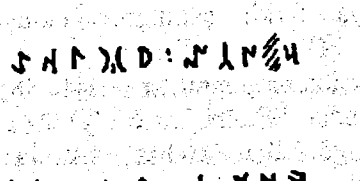

E 35. TUBA I

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1847 yılında M. A. CASTRÉN tarafından Yenisey'in batı yakasında Tes kentinden 3 km. uzaklıkta Büyük Kinye kentine giden yola yakın bir yerde bulunmuştur. Yazıtta 2 satır bulunmaktadır. 1885 yılında I. T. SAVENKOV, yazıtı yeniden bulmuştur. Bilinen numarası E 35'tir.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): RADLOFF: Die erste Inschrift von der Tuba (Te. I).
3. İLK YAYIMI: RADLOFF 1895: 343.
4. BUGÜNKÜ YERİ: ŞÇERBAK (1970: 112) ve SERTKAYA (2008a: 9)'ya göre Minusinsk Müzesindedir. BAZILHAN'a göreyse nerede olduğu bilinmemektedir: http://irq.kaznpu.kz/?mod=1&tid=2&oid=282&lang=k.
5. RUNİK METİN:

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. *r[ı]<...> üçün yagıka*
   2. *kün ç[or] totok*
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. <...> için düşmana,
   2. (Ben) Kün Çor Totok'um.
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: FATLAS I, XXVIII; RADLOFF 1895: 343; ORKUN 1940: 169; MALOV 1952: 65–66; VASILYEV 1983: 27–28, 66; RECEBOV – MEMMEDOV 1993: 280 ve 285.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

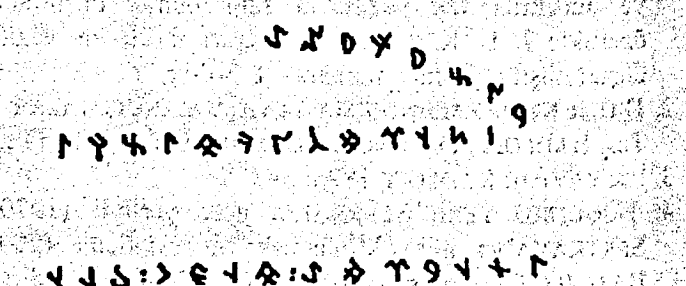
E 36. TUBA II

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1885 yılında I. T. SAVENKOV tarafından Tuba Irmağı'nın sağ kıyısında Tes kentinin yakınlarında bulunmuş, 1888 yılında J. R. ASPELIN tarafından yazıtın kopyası alınmıştır. Yazıtta 3 satır bulunmaktadır. VASILYEV ve öncekiler tek yazıtta 3 satır olarak düşünmüşlerken özellikle I. L. KIZLASOV her satırı farklı bir yazıt olarak düşünmüştür. Bilinen numarası E 36'dır.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Tes, RADLOFF: Die zweite Inschrift von der Tuba (Te. II).
3. İLK YAYIMI: RADLOFF 1895: 343.
4. BUGÜNKÜ YERİ: ŞÇERBAK'a göre yerinde (1970: 113), SERTKAYA'ya göre Minusinsk Müzesindedir (2008a: 9). BAZILHAN'a göre ise nerede olduğu bilinmemektedir: http://irq.kaznpu.kz/?mod=1&tid=2&oid=283&lang=k.

5. RUNİK METİN:

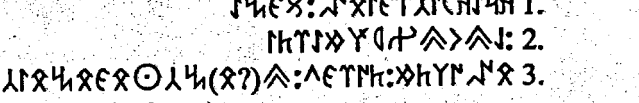
6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. *yüz yaşayın*[2] *a*
   2. *teŋrim çök bizke*
   3. *idil yėrim e beŋgü bal[balı]*
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. Yüz (yıl) yaşayın!
   2. (Ey) Tanrım! Amin! Bize,
   3. İdil yerim(in) ebedî balbalı.
8. AÇIKLAMALAR: 2. satırdaki *çök* sözcüğünün hangi anlamda olduğu veya farklı şekillerde okunup okunamayacağı tartışmalıdır. ORKUN, "Tanrıya karşı yapılan bir hitap" biçiminde açıklama yapmıştır (1941: 38). ERDAL, Adrianov koleksiyonundan bilinmeyen bir yazıtı işlediği makalesinde ORKUN'un görüşünü andıktan sonra 'putlara libasyon yaparken çıkarılan nida' anlamında olabileceğini belirtir. ERDAL *çök*'ü 'kurban, adak' anlamında düşünür ve *çökle-* fiili ile karşılaştırır (1998: 91). BARUTÇU ÖZÖNDER ise satırı 'Tanrım, yardım et bize!' olarak anlamlandırır (1998: 177).
9. KAYNAKÇA: FATLAS I, XXIX; RADLOFF 1895: 343; ORKUN 1940: 169–170; MALOV 1952: 66; VASILYEV 1983: 28, 66; RECEBOV – MEMMEDOV 1993: 285; I. L. KIZLASOV 1994: 188; BARUTÇU ÖZÖNDER 1998: 177; ERDAL 1998: 91.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

E 37. TUBA III

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1721 ve 1722 yıllarında D. G. MESSERSCHMIDT ve P. J. VON STRAHLENBERG tarafından Erba ve Tes ırmakları arasında bulunmuş, 1896 yılında A. V. ADRIANOV tarafından Minusinsk Müzesine taşınmıştır. 225x80–50x35 cm. ölçülerinde olan yazıtta 3 satır bulunmaktadır. Bilinen numarası E 37'dir.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Bogatır, Tes Bahadırı, RADLOFF: Die dritte Inschrift von der Tuba (Te. III).
3. İLK YAYIMI: RADLOFF 1895: 343–344.
4. BUGÜNKÜ YERİ: Minusinsk Müzesi envanter No.: 12.
5. RUNİK METİN:

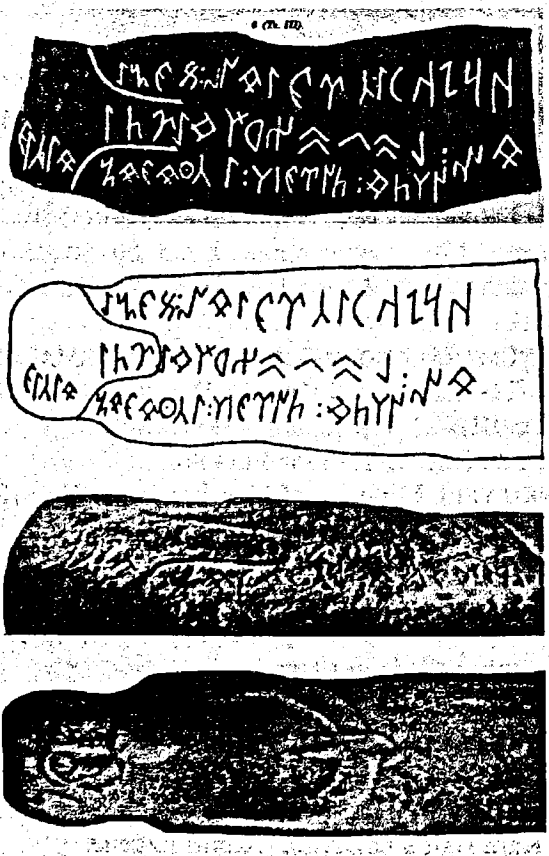
6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. *kara kan içregi ben ezgene*
   2. *alt<ı> otuz yaşım a erti*
   3. *ben öltüm türgeş ben çaŋ(çeŋ?) beg ben biçig*
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. Ben Kara Han'a bağlıyım. (Adım) Ezgene.

2. Yirmi altı yaşımdayım.
3. Ben öldüm. (Ben) Türgeş'im. (Ben) Çang Bey'im. (Bu) yazıt(ım).

8. AÇIKLAMALAR:

9. KAYNAKÇA: FATLAS I, 335, XXX; RATLAS XCV, 6; RADLOFF 1895: 343–344; FATLAS III, şema 124; ORKUN 1940: 66–67; BATMANOV 1959: 161–162; L. R. KIZLASOV 1964; VASILYEV 1983: 28, 67, 106; RECEBOV – MEMMEDOV 1993: 285–286; KORMUŞIN 1997: 123–127; KORMUŞIN 2008: 127–128.

10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

E 38. AK–YÜS I

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1888 yılında PROSKURYAKOV tarafından Ak–Yüs Irmağı'nın sağ kıyısında Toksas adlı Tatar köyüne yaklaşık 4 km. uzaklıkta bulunmuştur. Kırmızı renkli kaya üzerine siyah renkle yazılmıştır. Yazıtta 5 satırlık metin bulunmaktadır. Bilinen numarası E 38'dir.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Togus–As I, Ak–İyus, RADLOFF: Ak–Yüs (AJ).
3. İLK YAYIMI: RADLOFF 1895: 344.
4. BUGÜNKÜ YERİ: ŞÇERBAK (1970: 113) ve SERTKAYA (2008a: 9)'ya göre yerinde, BAZILHAN'a göreyse nerede olduğu bilinmemektedir:
   http://irq.kaznpu.kz/?mod=1&tid=2&oid=284&lang=k.
5. RUNİK METİN:

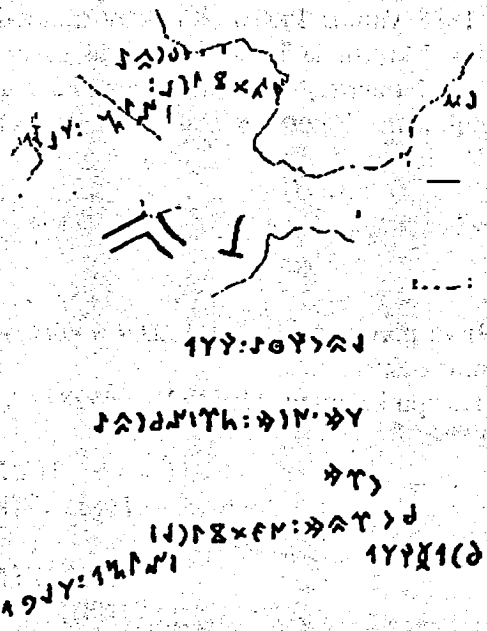
6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. *altu şaŋa kelip*
   2. *ėlim kanım tersin bunta*
   3. *ur²ım*
   4. *bo er atım ögdem ınal a<l>p*
   5. *bagım kelip esen inip aŋlanıp?*
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. Altu Şan'a gelip,
   2. Yurdum, hanım güç olanı? bunda,
   3. Erkek çocuğum,

4. Erkeklik adım Ögdem Inal Alp('tır).
5. Birleşik (boyum) gelip esen inip ?

8. AÇIKLAMALAR:

9. KAYNAKÇA: FATLAS I, XXXI; RADLOFF 1895: 344; ORKUN 1940: 187–190; MALOV 1952: 67–68; BATMANOV 1959: 162–163; VASILYEV 1983: 28, 66; RECEBOV – MEMMEDOV 1993: 288–289; I. L. KIZLASOV 1994: 150.

10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

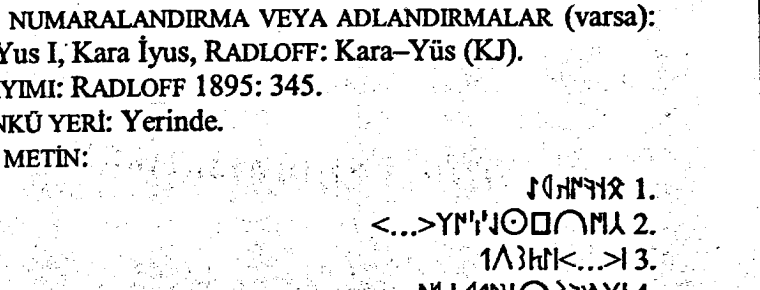

E 39. KARA–YÜS I

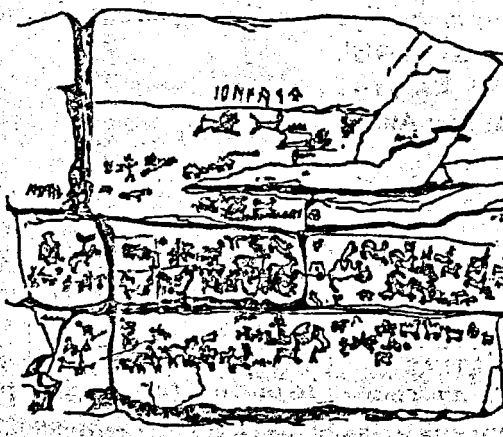
1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1887 yılında J. R. ASPELIN tarafından Sulek köyü yakınlarında bir kayada bulunmuş olup resimlerin ve yazıların Güney Yenisey adlı farklı bir yazı sistemiyle yazıldığı belirtilmiştir. Bazı Türkologlar önce resimlerin kazındığını belirtirken I. L. KIZLASOV ve L. R. KIZLASOV önce runik yazının kazındığı kanaatindedir. (I. L. KIZLASOV

– L. R. KIZLASOV 1994: 87). Yazıtta toplam 6 satır bulunmaktadır. Bilinen numarası E 39'dur. Krş. SULEK III (GY 1); SULEK IV (GY 2); SULEK V (GY 3); SULEK VI (GY 4).

2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Kara–Yus I, Kara İyus, RADLOFF: Kara–Yüs (KJ).
3. İLK YAYIMI: RADLOFF 1895: 345.
4. BUGÜNKÜ YERİ: Yerinde.
5. RUNİK METİN:

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. *beŋkü kaya*
   2. *iç sü baş aŋlıg öl[ti]*
   3. *s[ü]<...> s²it²nç (yètinç?) aşıp?*
   4. *èşidmekinç<e> barıp iç ara*
   5. *meŋkü kaya*
   6. *aŋcıg èşitip bay apam èl yarayu èl aŋcıg ök baş alpagu*
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. Ebedî kaya,
   2. İç (hassa) ordu başı Anglıg öldü.
   3. Askerler <...> aşıp?
   4. İşitmedikçe gidip iç (ordu) arasına,
   5. Ebedî kaya,
   6. Öylece işitip zengin ceddim yurda yararlı (işler yaptı), yurdu öylece (düzenledi). Bizzat baş kahramanlar?
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: FATLAS I, XXXII; RADLOFF 1895: 345; FATLAS III, şema 77; ORKUN 1940: 191–195; MALOV 1952: 68–69; VASILYEV 1983: 28–29, 67; RECEBOV – MEMMEDOV 1993: 289–290; I. L. KIZLASOV 1994: 186, 290, 296; I. L. KIZLASOV – L. R. KIZLASOV 1994: 88–96.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

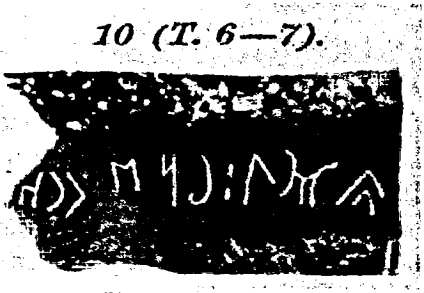

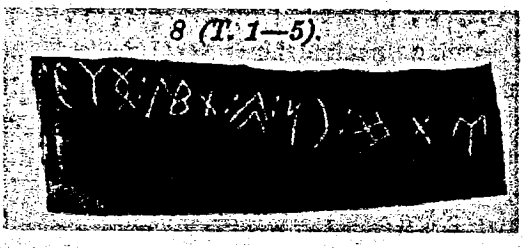
E 40. TAŞEBA

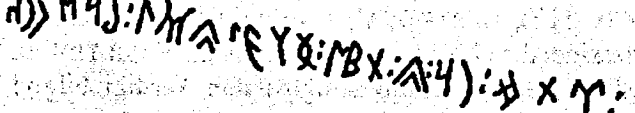
1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): Yazıt 1889 yılında O. HEIKEL tarafından Taşeba Irmağı yakınlarındaki Çaa–Tas bölgesinde bulunmuştur. 1892 yılında O. DONNER tarafından grafik yayımı yapılmış, 1896–1897 yılında A. V. ADRIANOV tarafından Minusinsk Müzesine taşınmıştır. A. V. ADRIANOV'un verdiği bilgiye göre Minusinsk Müzesine 43 numara ile kaydedilmiş ancak D. D. VASILYEV'in verdiği bilgiye göre 1973–1975 yılları arasında yapılan incelemelerde taşın müzede bulunmadığı ortaya çıkmıştır (1983: 29). Taş 112x35x11 cm. ölçülerinde olup yazıtta 1 satır bulunmaktadır. Bilinen numarası E 40'tır.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Taşoba, RADLOFF: Tascheba (T).
3. İLK YAYIMI: RADLOFF 1895: 345.
4. BUGÜNKÜ YERİ: ŞÇERBAK'a göre Minusinsk Müzesinde (1970: 112), SERTKAYA'ya göreyse kayıp veya Minusinsk Müzesindedir (2008a: 9). BAZILHAN da VASILYEV'in, Minusinsk Müzesinde bulunmadığına dair verdiği bilgiyi aktarmıştır:
   http://irq.kaznpu.kz/?mod=1&tid=2&oid=118&lang=k.
5. RUNİK METİN:

<...>𐰋𐰃𐰾𐰇:𐰴𐰍:𐰃𐰏𐰣:𐰴𐰉𐰖:𐰃:𐰋:𐰇𐰼𐰍:

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   erdem anar? at edkü? elge tagı? bar altun kⁱ<...>
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   Kahramanlık Anar? adın iyisi? yurda dağı? var. Altın <...>
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: FATLAS I, XXXIII; RATLAS XCV, 7–10; RADLOFF 1895: 345; ORKUN 1940: 173–175; MALOV 1952: 69–70; VASILYEV 1983: 29, 67; RECEBOV – MEMMEDOV 1993: 290–291; KORMUŞIN 1997: 128–129; KORMUŞIN 2008: 128–129.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

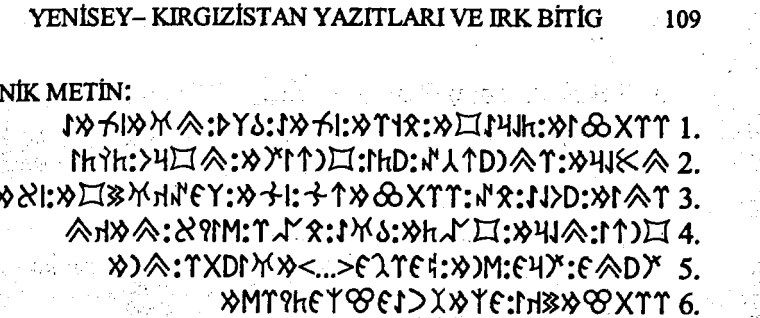

E 41. HEMÇİK–ÇIRGAKI

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): Yazıt 1889 yılında O. HEIKEL tarafından Hemçik Irmağı'nın Çırgakı mevkisinde bir kurganda bulunmuş ve ilk olarak 1892 yılında O. DONNER tarafından yayımlanmıştır. 1901 yılında A. V. ADRIANOV tarafından Minusinsk Müzesine taşınmış, 1930 yılında yazıtın estampajını elde eden Malov, 1936'da *Yazık i Mişleniye* dergisinde yayımlamıştır. 95x26x27 cm. ölçülerinde olan taş gri yeşilimtrak şist olup yazıtta 11 satırlık runik metin bulunmaktadır. Bilinen numarası E 41'dir.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Kemçik–Cirgak.
3. İLK YAYIMI: MALOV 1936: 259–267.
4. BUGÜNKÜ YERİ: Minusinsk Müzesi envanter No: 34.

5. RUNİK METİN:

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):

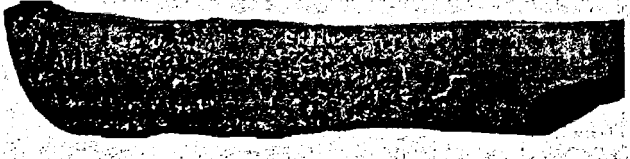
1. *er erdemim t²al? ara ėşim biŋ erim esizim e bal²ık tagım esizim e*
2. *tanylarım er atım yok <ü>çün y¹ėti aşnukı ėş¹im taş <u>ru tikti*
3. *er atım yula ben er erdemim okuz esizim eligin kagadaşım esizim*
4. *aşnukı atlarım eşintim avga ben er altı yüz tamk<a> at*
5. *say t¹eg sarig altunum ık gerçin eg[ri tev]em agı yüder tanyım*
6. *er erdemimdakı egeçim e ana gemçigt<e> yiriltim*
7. *başça barım yaşça y²ıl²kı esizim e avda gėyik at<d>ım kan²<ı> ergey*
8. *ėlç<i> ergeŋe igidmiş¹im? ereşin? yok ėşim s²ıŋarım kan²ta er sanyım kan²<ı> ergey*
9. *sekiz yėtmiş yaşım öltüm esizim e agı<lı>mga altmış at bintim*
10. *zzl² urugın akbay? urugın art²ımga altım*
11. *gaşga tanyım*

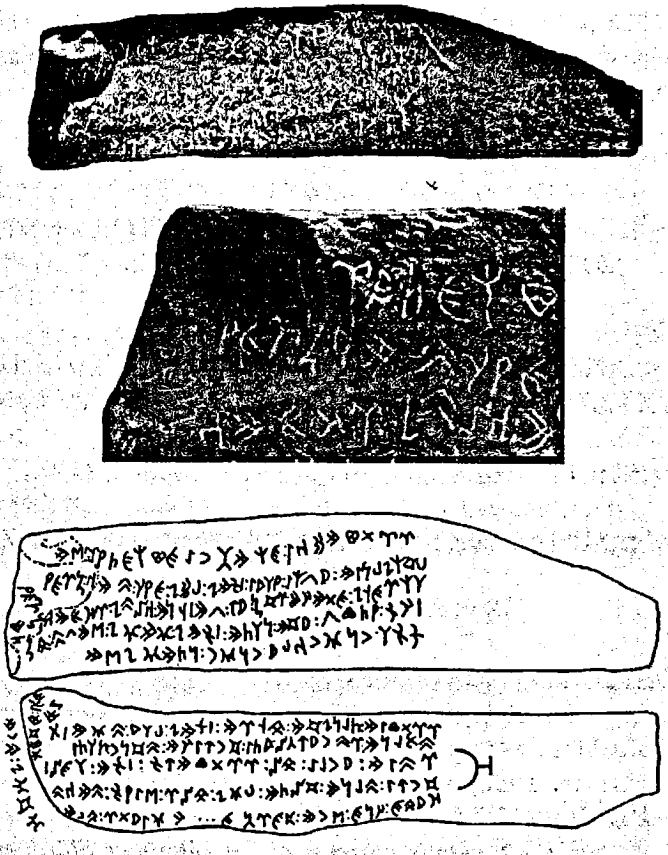
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:

1. Erkeklik kahramanlığım, ağaçlar? arasında(ki) eşim (dostum), bin askerim, ne yazık! Köyüm ve dağlarım, ne yazık!
2. Taylarım. (Önceleri) erkeklik adım olmadığı için yedi eski eşim, dostum taş(a) yazdırıp dikti(ler).

3. Erkeklik adım Yula'dır. Erkeklik kahramanlığım ? ne yazık! Elli akrabam (ile), ne yazık!
4. Önceki atlarımı koşturdum. Ava (giderken) bindiğim altı yüz damgalı atım,
5. Çakıl taşı kadar çok sarı altınlarım, semiz ve koyu doru (renkli) tek hörgüçlü develerim, ipekli kumaşlar taşıyan taylarım.
6. Erkeklik erdemim, anneciğim? ve ana Kemçik'ten ayrıldım!
7. Çok sayıda varlığım, (olgunluğa erişmiş) at sürülerim! Ne yazık! Avlarda vurduğum yaban hayvanları! Hani nerede (şimdi onlar)?
8. Elçi Ergene(yi) besleyip, büyütmüşüm, ? yok, eşim (dostum), etrafımdakiler nerede ? hani nerede (onlar)?
9. Altmış sekiz yaşım(da) öldüm. Ne yazık! Ağılımdaki altmış ata bindim.
10. ? boynu, Akbay boynu arkama aldım.
11. (Ey benim) alınları akıtmalı taylarım!

8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: DONNER 1892: 66; FATLAS III, 44; THOMSEN 1916: 68 ve not 1; MALOV 1936: 259–267; ORKUN 1940: 79–85; MALOV 1952: 73–75; BATMANOV 1959: 163–167; BATMANOV – KUNAA 1963b: 13–17; VASILYEV 1983: 29, 67, 106; RECEBOV – MEMMEDOV 1993: 291–294; BARUTÇU ÖZÖNDER 1998: 178; TEKİN 1999; KORMUŞIN 2008: 41–57; SERTKAYA 2008b: 209–228.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

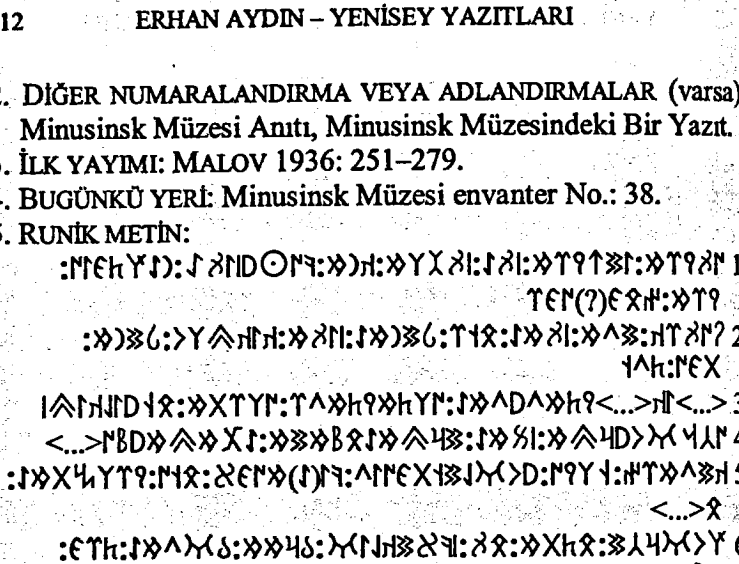

E 42. BAY–BULUN I

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1915 yılında A. V. ADRIANOV tarafından Ulug–Hem Irmağı civarındaki Bay–Bulun kurganında bulunmuştur. M. P. GRYAZNOV'un elle çıkardığı kopya ve A. V. ADRIANOV, S. A. TEPLOUHOV ve S. V. KISELËV'in Minusinsk Müzesinde çektiği fotoğraflardan yararlanan S. YE. MALOV, 1936'da *Yazık i Mişleniye* dergisinde yayımlamıştır. 250x23x23 cm. ölçülerinde olan yazıtta 9 satır bulunmaktadır. Bilinen numarası E 42'dir.

2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Minusinsk Müzesi Anıtı, Minusinsk Müzesindeki Bir Yazıt.
3. İLK YAYIMI: MALOV 1936: 251–279.
4. BUGÜNKÜ YERİ: Minusinsk Müzesi envanter No.: 38.
5. RUNİK METİN:

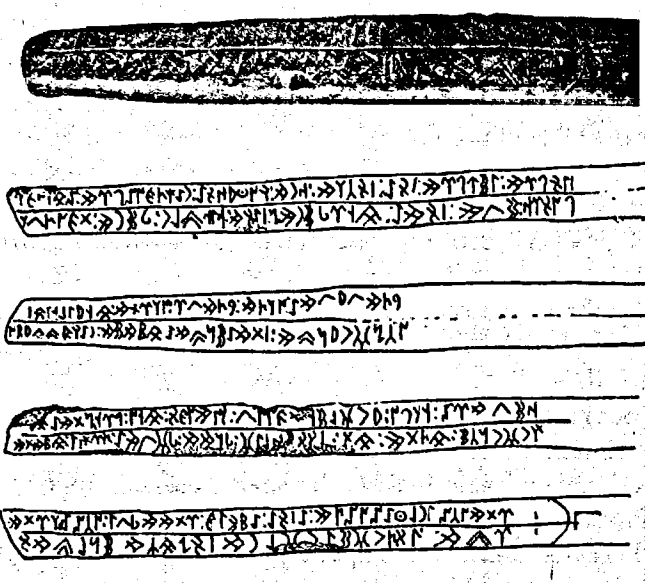

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. *öz yérim ıdo<u>k</u> yérim esiz e esiz élim kanım kün ay esiz e n^{1}as^{1} tegi ö<z> yérimin beg<i> ögür?*
   2. *yüz er kadaşım esizim e bi̧ er bodunum a esizim k^{1}ık^{1}t^{1}l^{1}u(n^{1}?)? bodunum edgü t^{2}aşı̧*
   3. *<...>ık^{1}<...> yétmiş yaşım a öltüm yétmiş er ölürdüm bi̧ yılka t^{1}s^{2}*
   4. *üç arguy art<d>ım esizim e adrı<l>tım a bö<u>k</u>med^{1}im e azmatım ay <u>kü</u>[n] <...>*
   5. *kadaşım erin ȩleyü yogladı̧<ız> edgü iş kem ügüz bȩü yérlendim e b[ȩü]*
   6. *sugur çad bitidim biz sekiz adaklıg barımım bagşım a tirig bö<u>k</u>medim*
   7. *erdem üçün ınal <ka><u>nta</u> n^{2} üntüm e esiz e e? ö<u>künçü</u>g erdemim başı üçün e ölürdüm*
   8. *er atım öz t^{2}ugdı oglanım esiz e evçim adrıltım a*
   9. *yéti yétmiş*
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:

1. Öz yerim kutsal yerim ne yazık! Zavallı yurdum, hanım, güneş (ve) ay <...> kadar öz yurdumun beyi(ni) över(im)?
2. Yüz erkek akrabam ne yazık! Bin askerim, halkım ne yazık! ? Halkım iyi ?
3. <...> Yetmiş yaşımda öldüm. Yetmiş asker öldürdüm. Bin at sürüsü <...>
4. Üç siperi artırdım, ne yazık ki ayrıldım. (Sizlere) doymadım, ayrılmadım, ay (ve) güneş <...>
5. Akraba(lar)ım erleriyle avlanıp, yoğ töreni yaptınız, iyi İş Kem Irmağı'nın (kenarına) ebedî (olarak) yerleştim, ebedî? <...>
6. (Ben) Sugur Şad'ım. (Taşı, ben) yazdım. Biz, sekiz ayaklı malım mülküme, bakşıma? hayattayken doymadım.
7. Kahramanlık için Inal Han'ın (huzuruna) çıktım, ne yazık! Pişmanlığımı kahramanlığımın başı için öldürdüm.
8. Erkeklik adım Öz Tugdı. Çocuklarım(dan), ne yazık! Eşim(den) ayrıldım.
9. (Yaşım) Altmış yedi (idi).

8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: MALOV 1936: 267–272; ORKUN 1940: 95–96; MALOV 1952: 75–78; VASILYEV 1983: 29–30, 68, 107; RECEBOV – MEMMEDOV 1993: 295–297; BAZIN 1993: 37; KORMUŞIN 1997: 161–169; KORMUŞIN 2008: 130–131.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

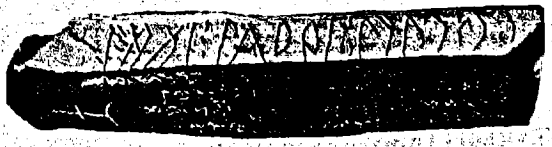
E 43. KIZIL–ÇIRAA I

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1916 yılında A. V. ADRIANOV tarafından Yenisey'in sağ kıyısında, Bayan–Kol Irmağı'nın doğusunda, Ak–Dağ ve Ak–Şançi tepelerinin arasında bulunmuştur. Yazıt 1961 yılında Tuva Müzesi ve TNİİYaLİ ekibi tarafından Tuva Müzesine taşınmıştır. Kızılımsı bir renkte olan taş 165x45x13 cm. ölçülerinde olup yazıtta toplam 6 satırlık runik metin bulunmaktadır. Yazıtın arkasında iki kurganla taş arasında birbirinden 1–2 m. uzaklıkta 2 balbal vardır. Yazıtın arka tarafında 5 satır, yan tarafında ise 1 satır bulunmaktadır. İlk kez MALOV yayımlamış ancak MALOV yan taraftaki satırı görmemiş, 5 satırı okumuş ve anlamlandırmıştır (RECEBOV – MEMMEDOV 1993: 299–300). Bilinen numarası E 43'tür.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Ulu–Hem, Ulug–Kem.
3. İLK YAYIMI: MALOV 1936: 251–279.
4. BUGÜNKÜ YERİ: Tuva Müzesi.

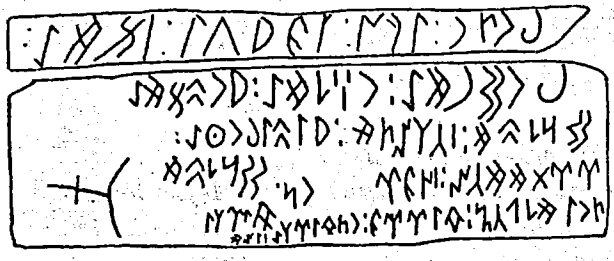
5. RUNİK METİN:

𐰚𐰆𐰖𐰃>D:𐰚𐰆𐰺𐰍>:𐰚𐰆𐰃𐰆>𐰔 1.
:𐰚⊙>𐰔𐰚𐰃D:𐰆𐰉𐰋𐰽:𐰆𐰃𐰺𐰆 2.
𐰆𐰃𐰺𐰆:𐰉><...>𐰽𐰾𐰍:𐰋𐰽𐰆𐰆𐰴𐰽𐰽 3.
𐰆𐰋𐰍𐰚𐰽𐰽𐰉>:𐰾𐰽𐰽𐰉:𐰋𐰽𐰇𐰆𐰚>𐰉 4.
𐰚𐰽𐰽𐰉 5.
:𐰚𐰆𐰖𐰍:𐰚^D𐰾𐰽:𐰚𐰇:)𐰉>𐰔 6.

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. *bodunum a oglum a yutuzum a*
   2. *adrıltım seçlintim yıta buŋ a*
   3. *er erdemim üçün sü egir[e] <...> [ç]or adrıltım*
   4. *kulum alp üçün bir erig ok birle sün<t>üm*
   5. *birle*
   6. *bo kan ėki elig yaşı esizim e*
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. (Ey) Halkım! Çocuklarım! Eşim!
   2. (Sizlerden) ayrıldım, ayrıldım eyvah! Ne sıkıntı!
   3. Erkeklik kahramanlığım için orduyu bozguna uğratarak(?) <...> Çor'dan ayrıldım.
   4. Kulum Alp için bir askeri ok ile mızrakladım.
   5. İle
   6. Bu han, kırk iki yaşı(nda idi). Ne yazık!
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: MALOV 1936: 273–274; ORKUN 1940: 57–58; MALOV 1952: 78–79; BATMANOV – ARAGAÇI – BABUŞKIN 2006: 41–42; BATMANOV – KUNAA 1963a: 52–54; ŞÇERBAK 1964a: 140–141; STEBLEVA 139–140; AMANJOLOV 1981: 34–35; VASILYEV 1983: 31, 67, 108; RECEBOV – MEMMEDOV 1993: 299–300; KORMUŞIN 1997: 197–200; KORMUŞIN 2008: 132–133.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

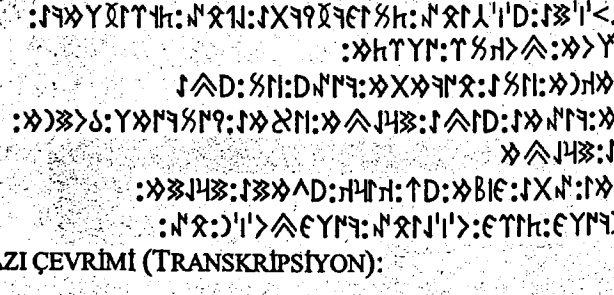

E 44. KIZIL–ÇIRAA II

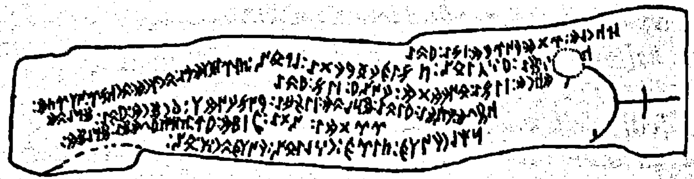
1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1916 yılında A. V. ADRIANOV tarafından Yenisey'in sağ kıyısında, Bayan Kol Irmağı'nın doğusunda, Ak Dağ ve Ak Şançi tepelerinin arasında ve Kızıl–Çıraa I (E 43) Yazıtı'ndan 350 m. kuzey–batıda bulunmuştur. Yazıt 1961 yılında Tuva Müzesi ve TNİİYaLİ ekibi tarafından Tuva Müzesine taşınmıştır. Taş 182x35 cm. ölçülerinde olup yazıtta 6 satır bulunmaktadır. Bilinen numarası E 44'tür.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa):
3. İLK YAYIMI: MALOV 1936: 251–279.
4. BUGÜNKÜ YERİ: Tuva Müzesi.
5. RUNİK METİN:

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):

1. *alp kulum erdem yürekim esiz e yıta*
2. *ka[dır ya]gıda yagıçı ben tezig kėyikde alp ben teŋri ėlimke tusom tokuz er ölürtüm*
3. *[ėli]m kanım esiz e bökmedim kün ay esiz yıta*
4. *kadaşım <a> kinim e yıta adrıltım esizim e yüz kümül bodunum yıta adrıltım*
5. *er erdemimde egsük<u>üm yok</u> kırk yaşımda adrıldım*
6. *arslan külüg tirig oglı ben külüg tugan ben*
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. Alp Kulum. Kahraman yüreğime ne yazık! Eyvah!
   2. Güçlü düşmana (karşı) savaşçıyım. Hızlı koşan yaban hayvanına (karşı) yiğidim. Kutsal yurduma yararım (şudur): Dokuz asker öldürdüm.
   3. Yurdum, hanım, ne yazık! Doymadım. Güneş(e) ve ay(a), ne yazık! Eyvah!
   4. Akraba(lar)ım, yakınlar(lar)ımdan, eyvah! Ayrıldım. Ne yazık! Yüz Kümül halkım eyvah! (Onlardan) ayrıldım.
   5. Erkeklik kahramanlığımda eksiğim yok. Kırk yaşımda ayrıldım (öldüm).
   6. (Ben) Arslan Külüg Tirig('in) oğluyum. (Adım) Külüg Tugan'dır.
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: MALOV 1936: 251–279; MALOV 1952: 79–81; BATMANOV – KUNAA 1963a: 55–56; ŞÇERBAK 1964a: 141–143; STEBLEVA 1965: 99 ve 139–140; VASILYEV 1983: 31, 68, 109; RECEBOV – MEMMEDOV 1993: 301–302; KORMUŞIN 1997: 220–223; TEKİN 2000a: 234; KORMUŞIN 2008: 133–134.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

E 45. KÖJEELİG–HOVU

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): Yazıt 1916 yılında A. V. ADRIANOV tarafından Ucaar ve Boom dağlarının arasında, Ecim Irmağı yakınlarında Köjeelig–Hovu bölgesinde bulunmuştur. 1961 yılında Tuva Müzesi ve TNİİYaLİ ekibi tarafından Tuva Müzesine taşınmıştır. Taş 240x50x38 cm. ölçülerinde olup yazıtta 10 satır bulunmaktadır. Bilinen numarası E 45'tir.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Kejeelig–Hovu.
3. İLK YAYIMI: MALOV 1952: 81–83.
4. BUGÜNKÜ YERİ: Tuva Müzesi.
5. RUNİK METİN:

[illegible] 1.
[illegible] 2.
[illegible] 3.
[illegible] 4.
[illegible] 5.
[illegible] 6.
[illegible]
[illegible] 7.
[illegible]
[illegible] 8.
[illegible] 9.
[illegible]
[illegible] 10.

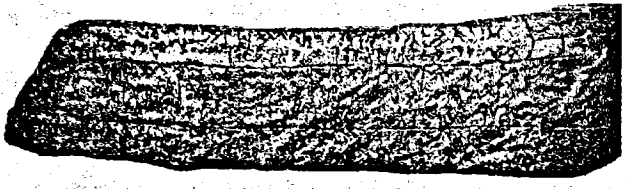
6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. *oglan atım çuvuç ınal [ér]te atım kümül öge*
   2. *bėş yaşımta kaŋsız kalıp tokuz yėgirmi yaşımga ögsüz*

3. *bolup katıglanıp otuz yaşımg<a> öge boltum kırk yıl*
4. *èl tut<d>um bodun başladım taş yagıg yagıladım èl<l>edim*
5. *bir yètmiş yaşımga kök teŋride künge azdım esizim e*
6. *kürsi? yamda? èlim esizim e yèrim suvum esizim e kuyda kunçuyum tul yıta esizim*
7. *kinim kadaşım esizim e oglanım esizim e ürüŋüm karam esiz yüz elig erim e esizim e*
8. *bıŋ bodrak yunt esizim e*
9. *èlim esiz erinç yüz kümül bodunum esiz er<...>nç l'nç? kümülüg er üküş boltı*
10. *yavızıg kümülümin bedük kıltım esizim bökm[edim]*

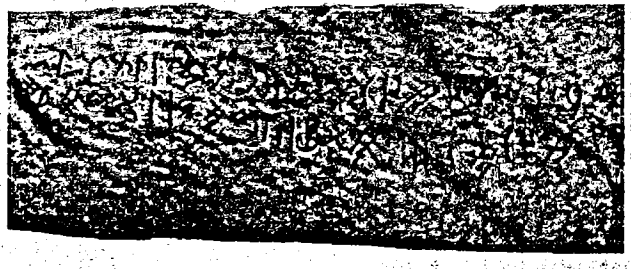
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. Çocukluk adım Çuvuç Inal, erkeklik adım Kümül Öge('dir).
   2. Beş yaşımda babasız kaldım. On dokuz yaşımda annesiz
   3. Kaldım. Çalışıp çabalayıp otuz yaşımda öge oldum. Kırk yıl
   4. Yurdu savundum, halk(ım)a baş oldum. Dış düşmanlarla savaştım, yurt sahibi yaptım.
   5. Altmış bir yaşımda mavi gökteki güneşten ayrıldım. Ne yazık!
   6. Kürsi Yam'da? yurdum, ne yazık! Yerim, suyum ne yazık! Obada eşim dul (kaldı). Eyvah! Ne yazık!
   7. Yakın(lar)ım, akraba(lar)ım, ne yazık! Çocuklarım, ne yazık! Soylu (halkım), avam (halkım), ne yazık! Yüz elli askerim, ne yazık!
   8. Bin kahverengi atım, ne yazık!
   9. Yurdum, yazık! Elbette. Yüz Kümül halkım yazık! <...> (az) Kümül askeri çoğaldı.
   10. Sefil ve perişan Kümül halkımı büyüttüm. Yazık ki (onlara) doymadım.
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: MALOV 1952: 81–83; BATMANOV – KUNAA 1963a: 61–64; ŞÇERBAK 1964a: 143–146; STEBLEVA 1965: 99–100 ve 140; L. R. KIZLASOV 1969: 117; AMANJOLOV 1981: 36–38; VASILYEV 1983: 31, 69, 108–109; RECEBOV –

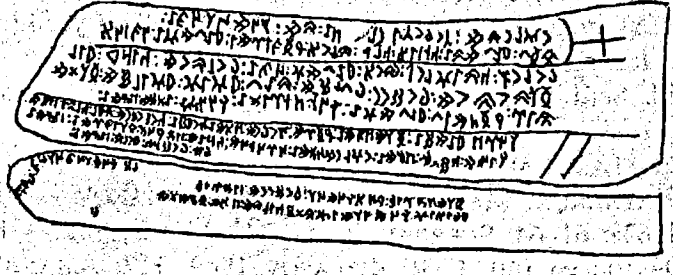
MEMMEDOV 1993: 303–304; KORMUŞIN 1997: 213–220; TEKİN 2000a: 234; KORMUŞIN 2008: 134–136.

10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

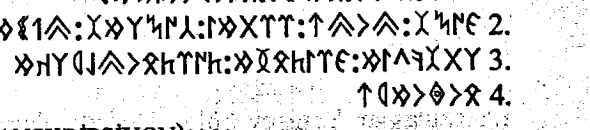

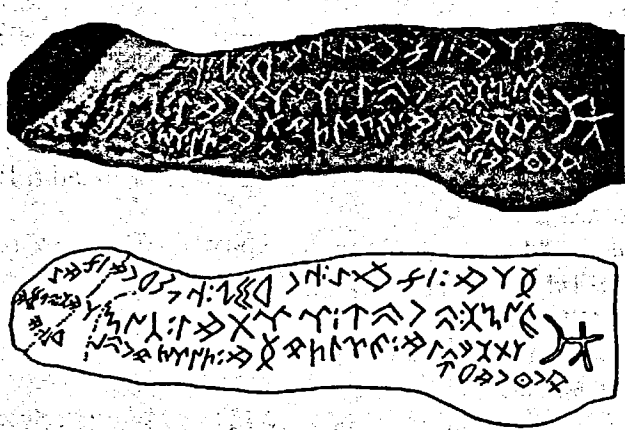
E 46. TELEE

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): Yazıt 1907 yılında J. G. GRANÖ tarafından Buura, Ulug Dag, Kadır Eegi dağları etrafında, Ecim ve Telee ırmakları arasında bulunmuştur. 1943 yılında DANZIN–OOL ve ŞIRAAPOV tarafından kopyası alınmış ve MALOV'a verilmiştir. 1961 yılında ise Tuva Müzesi ve TNİİYaLİ ekibi tarafından Tuva Müzesine taşınmıştır. Yeşilimsi bir renkte olan taşın ölçüleri 200x55x40 cm. olup yazıtta 4 satırlık runik metin bulunmaktadır. Bir dizi sütun biçiminde taşlardan en sonuncusu yazılı olup diğerlerinde yazı yoktur. Taşlar arasında yaklaşık 2 m. uzaklık bulunmaktadır. Bilinen numarası E 46'dır.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Izhim–Telee.
3. İLK YAYIMI: MALOV 1952: 83–84.
4. BUGÜNKÜ YERİ: Tuva Müzesi.
5. RUNİK METİN:

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. *ėlim esizim e kuyda kunçuyum esizim e*
   2. *egüne (ergene?) totok er erdemi üçün ėlime tapdım*
   3. *ėlde kişim egri tevem tört b²utl<ug> yıl²kım*
   4. *b²uŋum yok*
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. Yurdum, ne yazık! Obada eşim, ne yazık!
   2. (Ben) Egüne (Ergene?) Totok. Erkeklik kahramanlığı için yurduma bağlandım.
   3. Yurdumda samurlarım, tek hörgüçlü develerim, dört bacaklı at sürüm (var).
   4. Sıkıntım yok.
8. AÇIKLAMALAR:

9. KAYNAKÇA: MALOV 1952: 83–84; BATMANOV – KUNAA 1963a: 13–14; ŞÇERBAK 1964a: 146–148; L. R. KIZLASOV 1969: 115; AMANJOLOV 1981: 39–40; VASILYEV 1983: 31-32, 68, 109; AALTO 1991: 55–57; RECEBOV – MEMMEDOV 1993: 304–305; KORMUŞIN 1997: 223–226; KORMUŞIN 2008: 136–137.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

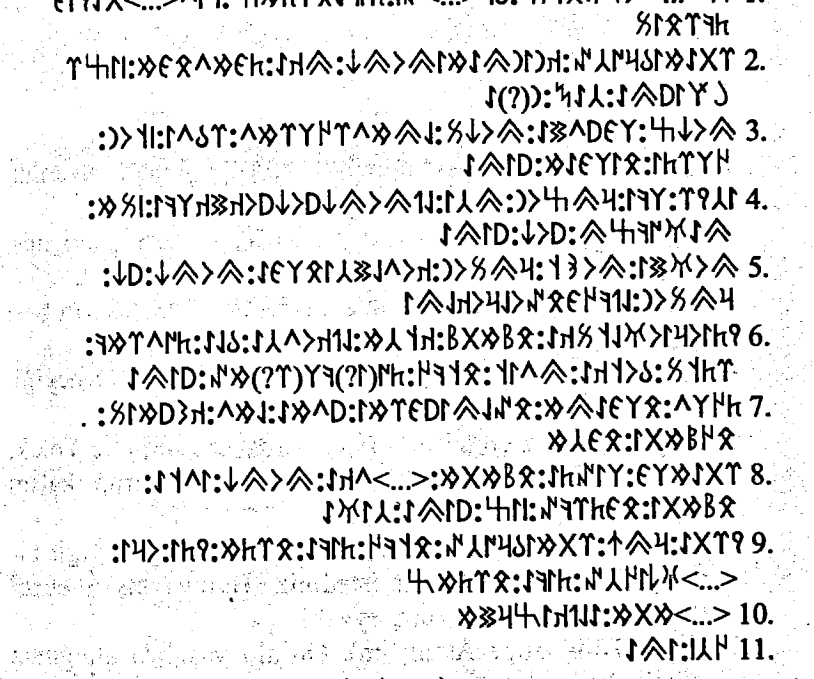
E 47. SÜCİ

İlk zamanlar Yenisey bölgesi yazıtı olarak düşünülürken daha sonra Moğolistan yazıtı olarak değerlendirilmiştir. Bilinen numarası E 47'dir.

E 48. ABAKAN

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): Abakan Irmağı'nın sol kıyısında Pokoyakov'dan 2 km. kadar aşağıda, arka tarafı toprağa gömülü olarak bulunmuştur. Taş 1913 yılında Minusinsk Müzesine taşınmıştır. Kum taşından yapılmış olup yazı aşağıdan yukarı doğru yazılmıştır. Taş 262x65–75x25 cm. ölçülerinde olup yazıtta toplam 13 satır vardır ancak 11 ve 12. satırlar seçilememektedir. Bilinen numarası E 48'dir.

2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa):
3. İLK YAYIMI:
4. BUGÜNKÜ YERİ: Minusinsk Müzesi envanter No.: 44.
5. RUNİK METİN:

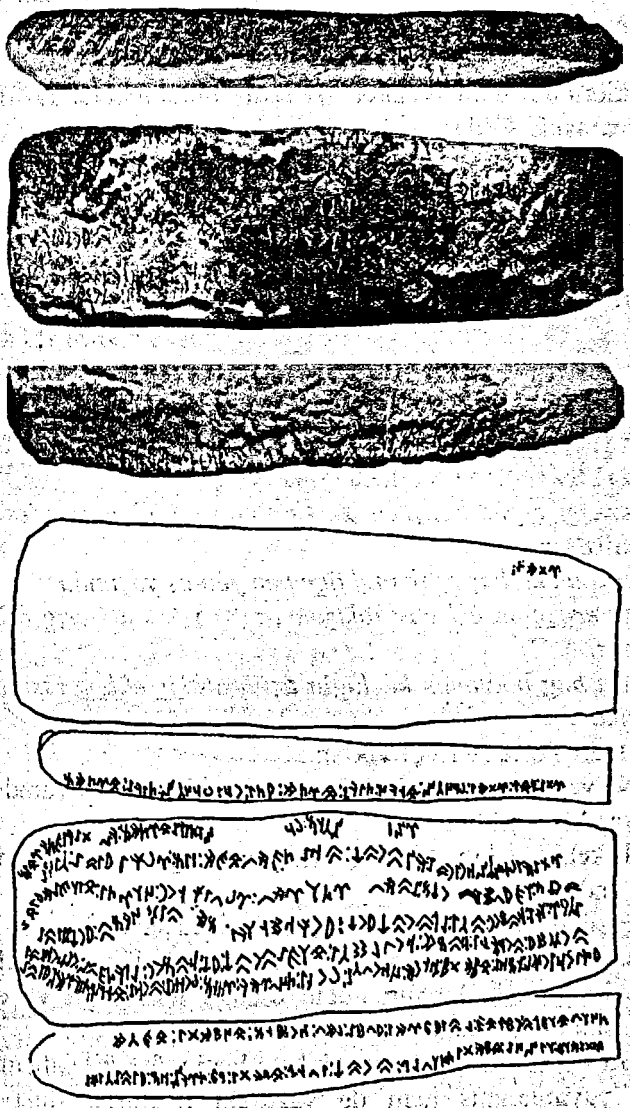
6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. *élıŋ <...>o/ul^{1}n^{2} çıŋız bar <...>n^{2}s^{2} tike bėrtimiz kiş[i]de yėg tiker biz*
   2. *erdemi bar üçün kanın atam? totok atka tegmiş begim esiz er başı yıta açıg a*
   3. *tokuz elig yaşda tokuz altmış er ölürmiş er başı s^{2}aŋun ölürti bilgem yıta*
   4. *iç yėr eliki artzun atçı alp totok yok yok adak? eliki esizim tag öküz at yok yıta*
   5. *tugdı tu<r>nyaŋ artzun kuşladaçı bilge totok yok artzun alp kögşin? oluru kaltı*
   6. *yėti urı ogluŋuzka bökmedök kaŋıçım alp <u>kuşça buŋı tüşürmek ertiŋiz buŋka taşıŋ beŋkü tiker men yıta*

7. *tölis bilge atam ben altı y[1]ėgirmi yaşım a almış kunçuyumuz bökmedi begiçim*
8. *erdemlig ėlinte bökmedim <...>şka totok ėşiŋe bökmedi beg terken esiz yıta açıg a*
9. *yėrde artuk erdemi bar üçün beŋkü tike bėrtim yėti ur [o]glı <bar> üçün tike bėrtimiz*
10. *[bök]medim alp kız ardım?*
11. *üçs[2]? <y>ıta*

7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. Yurdun <...> güçlü olduğunuz için <...> (için) dikiverdik. Kişiler içinde (en) iyi (biz) dikeriz.
   2. Erdemi olduğu için hanın, Atam Totok adına erişmiş, beyim, ne yazık! Askerin başı, eyvah! Ne acı!
   3. Kırk dokuz yaşta elli dokuz asker öldürmüş. Askerin başı generali öldürdü, bilgem, eyvah!
   4. İç yer geyiği artsın! Atçı Alp Totok (artık) yok. ? geyiği. Ne yazık! Yabanda öküz, at (artık) yok, eyvah!
   5. Doğan turnanız çoğalsın. (Yırtıcı) Kuş avcısı bilge Totok, (artık) yok. Çoğalsın yabani turna(lar), oturup kalsın (öylece kalsın).
   6. Yedi erkek çocuğunuza doymadınız. Babacığım yiğit bir anlayışla bunu söylemek istediniz. Buraya taşını ebedî (kalmak üzere) dikiyorum, eyvah!
   7. (Ben) Tölis Bilge Atam('ım). On altı yaşımda aldığımız eşimiz doymadı beyciğim.
   8. Erdem sahibi yurduma doymadım. <...> askerî vali (olan) eşine (dostuna) doymadı, bey(ler) (ve) terken(ler), ne yazık! Eyvah! Ne acı!
   9. Yeryüzünde kahramanlığı çok olduğu için ebedî taş dikiverdim. Yedi erkek çocuğu olduğu için (ebedî taşı) dikebildik.
   10. Doymadım. Yiğit ? ?
   11. <...> eyvah!
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: MALOV 1952: 93–96; VASILYEV – NASILOV 1978: 60–66; VASILYEV 1983: 32, 70, 110; RECEBOV –

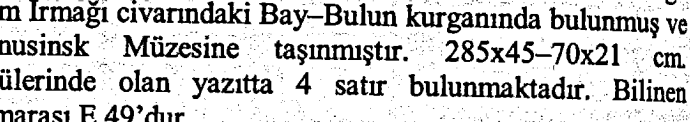
MEMMEDOV 1993: 309–312; KORMUŞIN 1997: 44–60; TEKİN 2000a: 235; KORMUŞIN 2008: 138–140.

10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

E 49. BAY–BULUN II

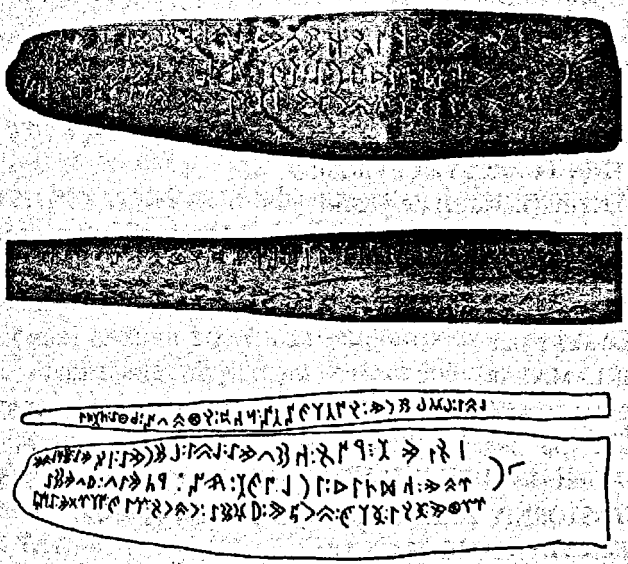
1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1915 yılında A. V. ADRIANOV tarafından Ulug-Hem Irmağı civarındaki Bay–Bulun kurganında bulunmuş ve Minusinsk Müzesine taşınmıştır. 285x45–70x21 cm. ölçülerinde olan yazıtta 4 satır bulunmaktadır. Bilinen numarası E 49'dur.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Birinci Tuva Yazıtı.
3. İLK YAYIMI:
4. BUGÜNKÜ YERİ: Minusinsk Müzesi envanter No.: 22.
5. RUNİK METİN:

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. *esizim e yüz kadaşım a altı <bag> bodunum a esizim e adrıltım*
   2. *er atım ak baş at²ık ınal öge ben yetmiş yaşımda*
   3. *er erdemim eki elig tokışım yag<ı>da otuz erig ölürdüm esni*
   4. *altı bag bodunum küçlügin üçün arkkış eldem taşın bunta tikti*
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. Ne yazık! Yüz akrabamdan ve altı (birleşik) boyumdan, ne yazık! Ayrıldım!
   2. Erkeklik adım Ak Baş Atık Inal Öge('dir). Yetmiş yaşımda,
   3. Erkeklik kahramanlığım (için) kırk iki savaş (yaptım). (Bu savaşlarda) düşmandan otuz askeri öldürdüm. Ne acı!
   4. Altı birleşik boyum güçlü olduğu için övgü ve erdem taşını buraya dikti(ler).
8. AÇIKLAMALAR: Bu yazıt, çok kere hem müstakil çalışma olarak yayımlanmış hem de yazıttaki ligatürler dolayısıyla incelenmiştir. Bu bakımdan yazıt ile ilgili kaynakça fazladır.

ERDAL, yazıtın son satırındaki *eldem* için *ked taş*'ı önermekte, *ked* sözcüğünün *eldem*'den daha uygun olduğunu düşünmektedir (2002: 64).

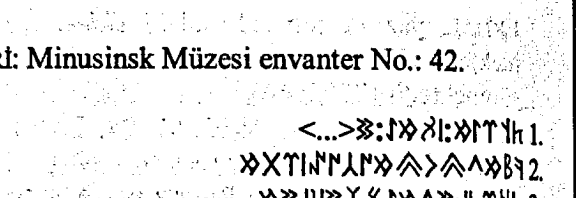
9. KAYNAKÇA: MALOV 1952: 97–98; BATMANOV 1959: 170–172; TUNA 1966; AMANJOLOV 1981: 41–42; VASILYEV 1983: 30, 69, 107, 108; RECEBOV – MEMMEDOV 1993: 312–314; KORMUŞIN 1997: 161–169; TEKİN 2000a: 235; TEKİN 2000b; ERDAL 2002: 64; KORMUŞIN 2008: 140–141.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

E 50. TUVA B

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): Yazıt 1939 yılında S. V. KISELËV tarafından bulunmuş ve Minusinsk Müzesine taşınmıştır. 130x90 cm. ölçülerinde olan yazıtta 5 satır bulunmaktadır. Bilinen numarası E 50'dir.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): İkinci Tuva Yazıtı.

3. İLK YAYIMI:
4. BUGÜNKÜ YERİ: Minusinsk Müzesi envanter No.: 42.
5. RUNİK METİN:

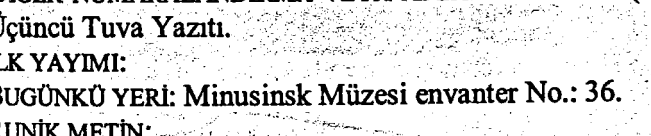

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. *teŋrim esizim e d^{l}*
   2. *kükmiş tot<ok>um üçün esredim?*
   3. *tört kadaşım a <esi>z e adrıldım*
   4. *bug<r>a er atı<m> kökdek[i]*
   5. *ėtrük? benk^{l}e*
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. Azizim (kutlum) ne yazık!
   2. Kükmiş Totok'um için besledim, büyüttüm (?)
   3. Dört akrabamdan, ne yazık! Ayrıldım.
   4. Bugra erkeklik adım(dır), gökteki,
   5. Etrük? bana
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: MALOV 1952: 98–99; BATMANOV – KUNAA 1963b: 32–34; VASILYEV 1983: 32, 69, 111; RECEBOV – MEMMEDOV 1993: 314–315; KORMUŞIN 1997: 276–279; KLYAŞTORNIY 2007; KORMUŞIN 2008: 141–142.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

E 51. TUVA D

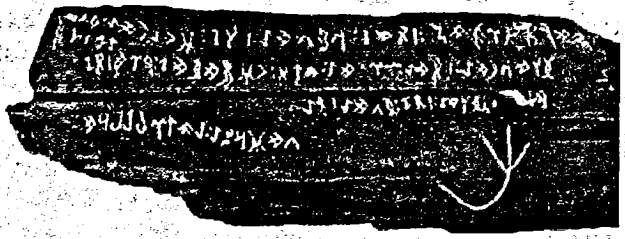
1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1939 yılında S. V. KISELËV tarafından bulunmuş ve Minusinsk Müzesine taşınmıştır. Kırmızı kum taşından yapılmış olan yazıt ikiye bölünmüştür. Yazının altında kuş pençesini andıran bir damga bulunmaktadır. Taş 128x28–38 cm. ölçülerinde olup taşın birinci bölümünde 2 satır ve damga, ikinci bölümünde ise diğer iki satır bulunmaktadır. Bilinen numarası E 51'dir.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Üçüncü Tuva Yazıtı.
3. İLK YAYIMI:
4. BUGÜNKÜ YERİ: Minusinsk Müzesi envanter No.: 36.
5. RUNİK METİN:

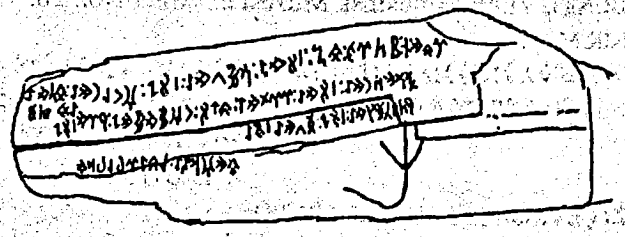

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. *er atım kök tirig ben esizim e kadaşım a esiz e ogulanım a*
   èçim adrıl<t>ım a
   2. *èlim kanım a esizim e er erdemi tokuz ogadmadım a yèrim*
   esiz e

3. *yèti èç<i> ekem e esiz e èşim e esiz e*
4. *èşim <u>grın<t>a? altı er balbarım*

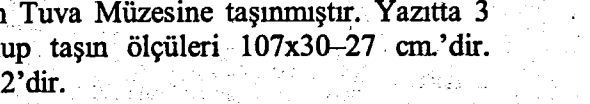
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. Erkeklik adım Kök Tirig('dir). Ne yazık! Akrabalarımdan (ayrıldım), ne acı! Çocuklarımdan, ağabeyimden ayrıldım.
   2. Yurdum(dan), hanımdan (ayrıldım), ne yazık! Erkeklik kahramanlığımı dokuz (kez) elde edemedim (imkân bulamadım), toprağıma (yurduma), ne yazık!
   3. Yedi erkek kardeşim (ve) kız kardeşime (doymadım), ne yazık! Eşimden (dostumdan) (ayrıldım), ne yazık!
   4. Eşim (dostum) uğrunda? altı kişi (tarafından dikilmiş) balbalım.
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: MALOV 1952: 99–100; VASILYEV 1983: 33, 69, 111; RECEBOV – MEMMEDOV 1993: 315–316; KORMUŞIN 1997: 260–264; KORMUŞIN 2001: 260; ERDAL 2002: 65; KORMUŞIN 2008: 143; SERTKAYA 2008b: 209–228.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

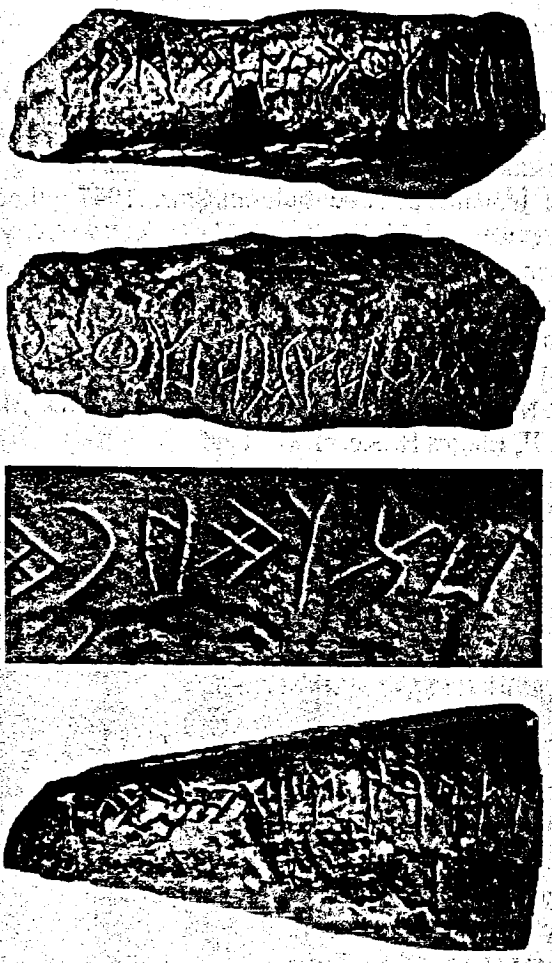

E 52. ELEGEST II

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1907 yılında J. G. GRANÖ tarafından Elegest kasabasından 2 km. doğuda Elegest Irmağı'nın sağ kıyısında yüksek tepenin üstünde bulunmuştur. 1947 yılında L. A. YEVTYUHOVA, S. V. KISELËV ve L. R. KIZLASOV, yazıtın bir kopyasını MALOV'a vermişlerdir. Yazıt 1960 yılında L. R. KIZLASOV tarafından Tuva Müzesine taşınmıştır. Yazıtta 3 satır bulunmakta olup taşın ölçüleri 107x30–27 cm.'dir. Bilinen numarası E 52'dir.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Elegeş II, Eleges II, Kezelekh–Tagh.
3. İLK YAYIMI: MALOV 1959: 70, 72.
4. BUGÜNKÜ YERİ: Tuva Müzesi.
5. RUNİK METİN:

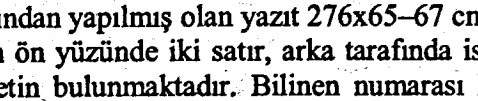

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. *körtle saŋun ben èçim kanım*
   2. *bögü terken er erdemimde*
   3. *èçiç barsıg ara saŋun*
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. (Ben) General Körtle'yim. Ağabeyim, hanım,
   2. Bögü Terken. Erkeklik kahramanlığımda,
   3. Eçiç Bars'a bağlı general.
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: MALOV 1959: 70, 72; BATMANOV – KUNAA 1963a: 35–37; L. R. KIZLASOV 1965: 111–113; L. R. KIZLASOV 1969: 98; VASILYEV 1983: 19, 70, 91; AALTO 1991: 58–61; RECEBOV – MEMMEDOV 1993: 316–318; KORMUŞIN 1997: 174–177; KORMUŞIN 2008: 144.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

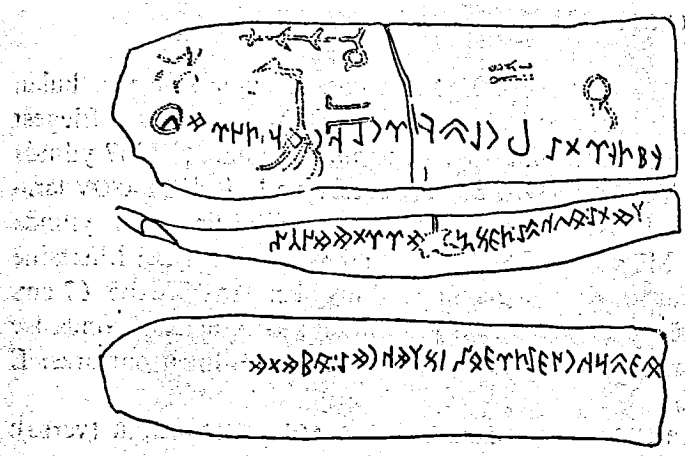

E 53. ELEGEST III

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): Yazıt 1907 yılında J. G. GRANÖ tarafından Elegest II (E 52) Yazıtı'nın 5 m. güneyinde bulunmuş, 1947 yılında L. A. YEVTYUHOVA, S. V. KISELËV ve L. R. KIZLASOV tarafından kopyası alınıp MALOV'a verilmiştir. 1961 yılında Tuva Müzesi ve TNİİYaLİ ekibi tarafından Tuva Müzesine taşınmıştır. Kum taşından yapılmış olan yazıt 276x65–67 cm. ölçüsünde olup taşın ön yüzünde iki satır, arka tarafında ise bir satırlık runik metin bulunmaktadır. Bilinen numarası E 53'tür.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Elegeş III, Eleges III.
3. İLK YAYIMI: MALOV 1959: 72–74.
4. BUGÜNKÜ YERİ: Tuva Müzesi.
5. RUNİK METİN:

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. *beg tarkan öge tirig ben esiz ėlim kanım a bökmedim*
   2. *ėlimde bėš[1] kata tegzin[ti]m er erdemim üçün*
   3. *kök teŋride boltum er ol kan ur<ı> törömiş*
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. (Ben) Bey Tarkan Öge Tirig'im. Zavallı yurduma (ve) hanıma doymadım.
   2. Yurdumu beş kez dolaştım erkeklik kahramanlığım için.
   3. Mavi gökte yaratıldım. O han, erkek (olarak) yaratılmış.
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: MALOV 1959: 72–74; BATMANOV – KUNAA 1963a: 38–40; ŞÇERBAK 1964a: 148–151; VASILYEV 1983: 19, 70, 90–91; AALTO 1991: 62–63; RECEBOV – MEMMEDOV 1993: 318–320; KORMUŞIN 1997: 279–281; KORMUŞIN 2008: 144–145.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

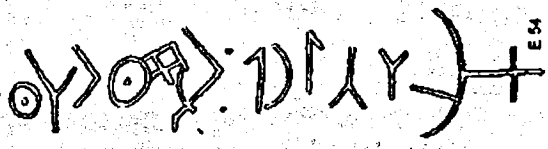

E 54. OTTUK–DAŞ III

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): Taş 1961 yılında TNİİYaLİ ekibi tarafından bulunmuş ve Tuva Müzesine taşınmıştır. Yazıt 1 satır ve 1 damgadan oluşmakta olup harfler aşağıdan yukarıya doğru yazılmıştır. Taşın ölçüleri 100x27x25 cm.'dir. Bilinen numarası E 54'tür.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa):
3. İLK YAYIMI:
4. BUGÜNKÜ YERİ: ŞÇERBAK (1970: 112), VASILYEV (1983: 16) ve BAZILHAN'a göre göre Tuva Müzesinde, SERTKAYA (2008a: 10)'ya göre Minusinsk Müzesindedir.
   Bazılhan:
   http://irq.kaznpu.kz/?mod=1&tid=2&oid=95&lang=k.
5. RUNİK METİN:
   <...>ⵙⵟⵙⵚ:ⵑⵏⵄ
6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   èlçin[1] *ap<a> u? beŋü èliŋ<...>*
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   (Ben) Elçin Apa'yım. Ebedî yurdun <...>
8. AÇIKLAMALAR:

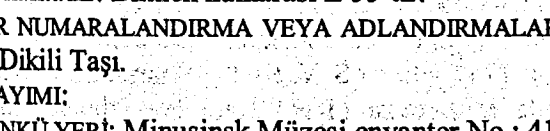
9. KAYNAKÇA: BATMANOV – KUNAA 1963a: 23; VASILYEV 1983: 16, 70, 87; KORMUŞIN 1997: 212–213; KORMUŞIN 2008: 145–146.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

E 55. TUVA G

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): Yazıt 1939 yılında S. V. KISELËV tarafından Yenisey Irmağı'nın sağ kıyısında Eylik–Hem kasabasının kuzey–doğusunda bulunmuş ve aynı yıl Minusinsk Müzesine taşınmıştır. Taş 170x35 cm. ölçülerinde olup yazıtta 3 satır bulunmaktadır. Bilinen numarası E 55'tir.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Tuva Dikili Taşı.
3. İLK YAYIMI:
4. BUGÜNKÜ YERİ: Minusinsk Müzesi envanter No.: 41.
5. RUNİK METİN:

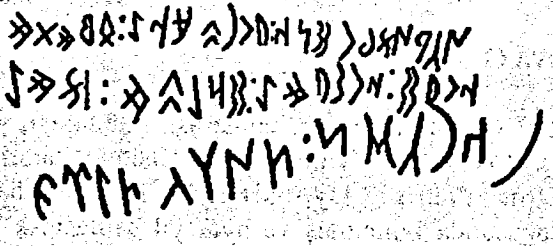

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. *üç yüz bodrak yuntumka bökmedim*
   2. *kuyd<a> kunçuyum a adrıltım esizim e*
   3. *konçgar (koçŋar?) tölis tirig*
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:

1. Üç yüz kahverengi atıma doymadım.
2. Obada eşimden ayrıldım, ne yazık!
3. (Ben) Konçgar (Koçngar) Tölis Tirig('im).

8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: KISELËV 1939: 133; NASILOV 1963: 122–125; VASILYEV 1983: 33, 70, 111; KORMUŞIN 1997: 226–228; KORMUŞIN 2008: 146.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

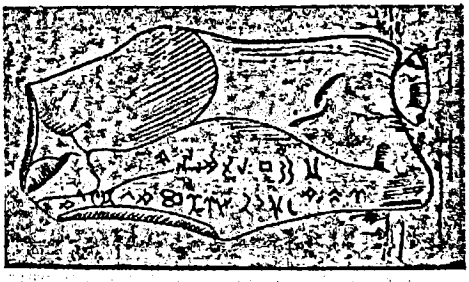
E 56. MALİNOVKA

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1947 yılında S. V. KISELËV tarafından Uyuk Irmağı civarında Malinovka (Tuv.: Kara Iyaş) bölgesinde bulunmuştur. 1948 yılında yeniden bulunan yazıt E. R. RIGDILON tarafından Minusinsk Müzesine taşınmıştır. Yazıt 100x40x15–20 cm. ölçülerinde olup taşın alt bölümü sağlam kalmıştır. Taşın yalnızca bir yüzünde 2 satır bulunmaktadır. Bilinen numarası E 56'dır.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Malinovki.
3. İLK YAYIMI: RIGDILON 1951a: 87–93.

4. BUGÜNKÜ YERİ: ŞÇERBAK (1970: 113)'a göre Minusinsk Müzesinde, SERTKAYA'ya göre ise kayıp veya Minusinsk Müzesindedir (2008a: 10).
5. RUNİK METİN:

<...>𐰴:𐰺𐰇:𐰋𐰺𐰃:<...> 1.
𐰺<...>𐰉𐰆𐰺𐰘𐰚𐰚<...>𐰾𐰾:𐰺𐰾𐰚 2.

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
1. <...> *gada*ş *esizim b[ökmedim]*
2. *er atım gut (kut?)* <...> *er erdemim aşa?* <...>*m*
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
1. <...> Akrabalarım(a), ne yazık (ki), doymadım.
2. Erkeklik adım Gut (Kut?). <...> Erkeklik kahramanlığımı aşarak?<...>
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: RIGDILON 1951a: 87–93; L. R. KIZLASOV 1960: 107; L. R. KIZLASOV 1969: 98, 115; I. L. KIZLASOV 1977; VASILYEV 1983: 15, 70.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

E 57. SAYGIN

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): Yazıt 1950 yılında YU. L. ARANÇIN tarafından bulunmuş ve 1963 yılında Tuva Müzesine taşınmıştır. Taş

126x50 cm. ölçülerinde olup 2 satırlık runik metin bulunmaktadır. Bilinen numarası E 57'dir.

2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Borbak–Arıg.
3. İLK YAYIMI: ARANÇIN 1951: 76–77.
4. BUGÜNKÜ YERİ: Tuva Müzesi.
5. RUNİK METİN:

1.
2.

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. *beŋü çor*
   2. *sü*
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. (Ben) Bengü Çor'um.
   2. Ordu.
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: ARANÇIN 1951: 76–77; BATMANOV – KUNAA 1963b: 35–37; VASILYEV 1983: 33, 71, 111; I. L. KIZLASOV 1994: 182.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

E 58. KEZEK–HÜREE

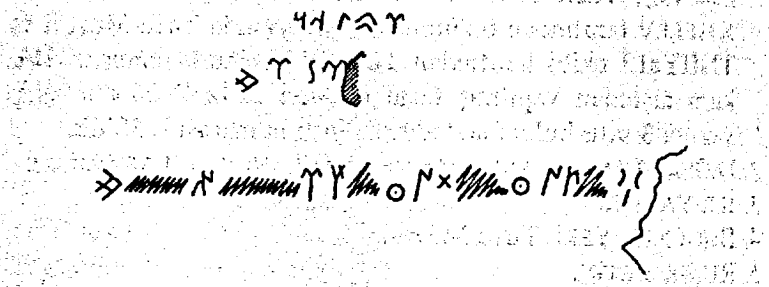
1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): Yazıt 1947 yılında L. A. YEVTYUHOVA ve S. V. KISELËV tarafından bulunmuş, 1961 yılında Tuva Müzesi ve TNİİYaLİ ekibi tarafından Tuva Müzesine taşınmıştır. Boz kum taşından yapılmış taşın ölçüleri 229x37x25 cm. olup yazıtta 3 satır bulunmaktadır. Bilinen numarası E 58'dir.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa):
3. İLK YAYIMI:
4. BUGÜNKÜ YERİ: Tuva Müzesi.
5. RUNİK METİN:

<...>𐰴𐰞𐰃𐰆<...> 1.
<...>𐰋𐰆𐰴𐰆<...> 2.
𐰋<...>𐰞<...>𐰆𐰚<...>𐰇𐰍𐰼<...>𐰇𐰍𐰴<...>𐰃<...> 3.

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. <...> *er atı<m> kar<a>?* <...>
   2. <...>*esizim?*<...>
   3. <...> g^1 <...> *tüŋ*<...>*düŋ*<...>s^1r^2<...>n^2<..>*m*
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. <...> Erkeklik adım <...>
   2. <...> Ne yazık!
   3. <...>
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: L. R. KIZLASOV 1960: 107; BATMANOV – ARAGAÇI – BABUŞKIN 2006: 31; BATMANOV – KUNAA 1963a: 49–51; VASILYEV 1983: 33, 71, 111.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

E 59. HERBİS–BAARI

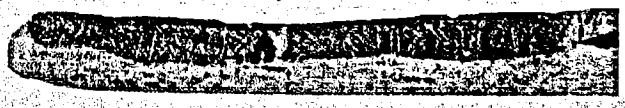
1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1960 yılında S. I. VAYNŞTEYN tarafından Herbis–Baarı bölgesindeki bir kurganda bulunmuş ve 1961 yılında Tuva Müzesine taşınmıştır. Taşın ölçüleri 206x46x10 cm. olup yazıtta toplam 9 satır bulunmaktadır. Bilinen numarası E 59'dur.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Oust–Elegest.
3. İLK YAYIMI:
4. BUGÜNKÜ YERİ: Tuva Müzesi.
5. RUNİK METİN:

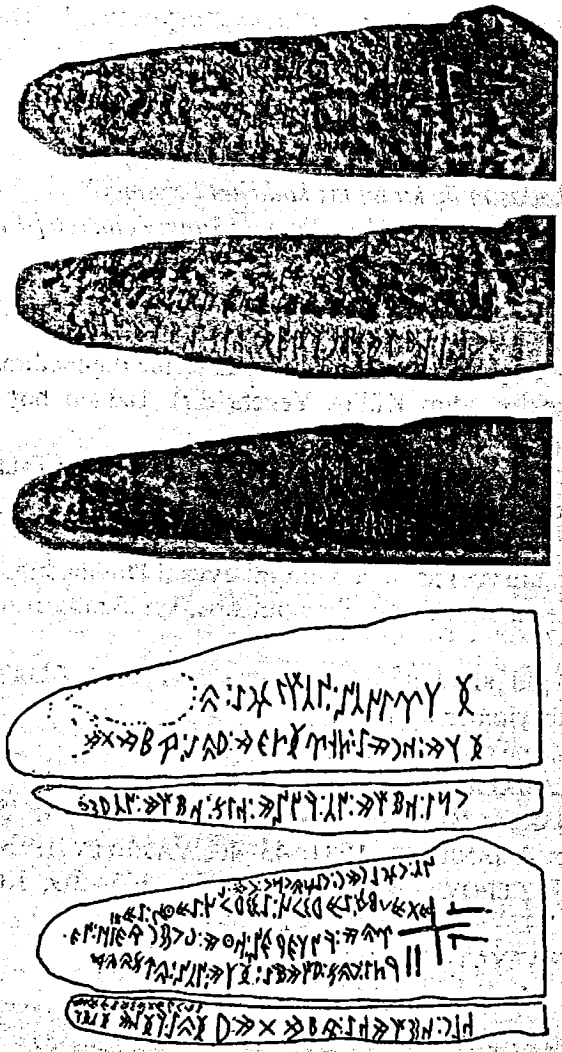
ᛇᛟᛝᛟᚱ:ᚲᚺᚢᛦᛦᚱ:ᚲᛟᚢᛇᚱ:ᚣᚾ 1.
ᛟᚷᛟᚬᛒᛜ:ᛇᛟᚦᚳᚱᚺ:ᛇᛝᚦᚱᚺ:ᛇᛟⵔᚱᛃᛇ<...> 2.
<...>᛫ᚾᚱ:ᛇᛉᛚ᛫᛫ᛟᛝᚱᚦ:ᛟⵔᚺᚾ᛫᛫᛫᛫᛫᛫ᛟᛦᛏ 3.
<...>ᛦᛦᛊᛏᛦ:ᚾᚣᚾ:ᛟᚤᛞ:ᛇᛝᛟᚤD:ᚴᛦᚱ:ᛚᚺᛩ 4.
<...>ᚷᛝᛦ:ᛇᚷᛚᚣ:ᚣᚾ:ᚾᚣᚾᛚᚤᛞ 5.
<...>ᛟᛒᛟ:ᛇᛦD:ᛟ᛫ᚺᛞᛏ ᛉᚺ:ᛇᛟᚱᚺ:ᛟᚤᛞ 6.
ᛚᚳDᚣᚱ:ᛟᚤᛝᚺ:ᛊᛚᚺ:ᛟᚸᚾᚹ:ᚣᚱ:ᛟᚤᛝᚺ:ᛚᚺᛊ 7.
<...>ᛋᛝ:ᛟᚣᛞ:ᛟᚸᛞᚠᛦD:ᛟᚷᛟᛒᛟ:ᛇᚺᛟᚤᛝᚺ:ᚳᚺ 8.
<...>:ᛟᚷᛟᛟ:ᛇᚠᛟᚾ᛫᛫᛫ 9.

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. *üç oglanımın ulga<d>turu umadım a*

2. *<...>ı/i esizim e buŋum a kuyda kunçuyum a bökişmedim*
3. *er atım külüg yėgen kaŋım bodun begiŋe ög[e]? <...>*
4. *yėti otuz yaşımda ėlim üçün tokuz tat[ar]*
5. *ėl eri? üçün üç asıg a tıdıg? <...>*
6. *ėlim kanım a teŋritegim yıta bökm[edim]*
7. *urı kadaşım üç kinim kız kadaşım üç yançı?*
8. *kalın kadaşımka bökmedim yıta kinim ėçim adr[ıltım]*
9. *[ö]gümke b<ök>medim <...>*

7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. Üç çocuğumu büyütmeye muktedir olamadım ?
   2. <...> ne yazık! Ne sıkıntı! Obada eşime doymadım.
   3. Erkeklik adım Külüg Yegen('dir). Babam boy beyinin ögesidir <...>
   4. Yirmi yedi yaşımda yurdum için Dokuz Tatar(lar ile mücadele ettim?).
   5. Yurdumun askeri için üç yararlı (şey)? engel <...>
   6. Yurdum (ve) hanıma, kutlum! eyvah! Doymadım.
   7. Erkek akrabalarıma, üç akrabama, kız akrabalarım (ile) üç ?
   8. Sevgili akrabalarıma doymadım, eyvah! Akrabam (ve) ağabeyimden ayrıldım.
   9. Anneme doymadım <...>.
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: BATMANOV – KUNAA 1963a: 41–45; ŞÇERBAK 1964b; AMANJOLOV 1981: 43–46; VASILYEV 1983: 34, 71, 112; RECEBOV – MEMMEDOV 1993: 305–309; KORMUŞIN 1997: 242–247; KORMUŞIN 2008: 146–148.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

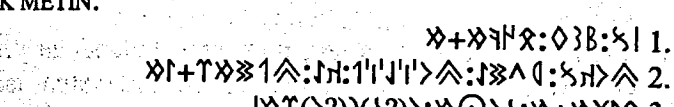

E 60. SARGAL–AKSI

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): Yazıt 1879 yılında G. N. POTANIN tarafından Kaa-Kem Irmağı'nın yakınlarındaki Sargal–Aksı mevkisindeki Sargal–Aksı kurganında bulunmuştur. 1961 yılının sonba-

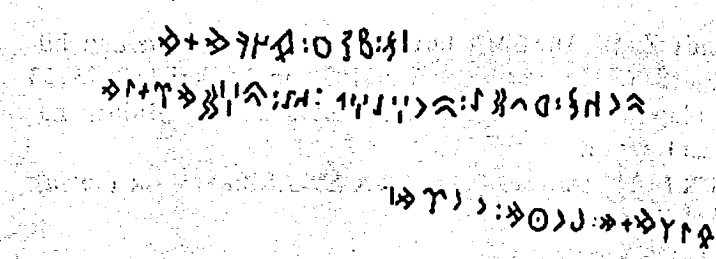
harında Z. B. ARAGAÇI tarafından yeniden bulunduğu bildirilmiştir (BATMANOV 2006: 43). Taşın ölçüleri 150x75x53 cm. olup yazıtta toplam 3 satır bulunmaktadır. Bilinen numarası E 60'tır.

2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Sarkol–Agzı.
3. İLK YAYIMI:
4. BUGÜNKÜ YERİ: Yerinde.
5. RUNİK METİN:

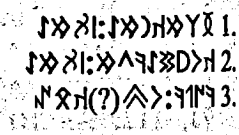
6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. *esiz ökünçüŋ bökmedim*
   2. *tokuz yaşda tuglug ap<a>ka tapdım erde<m>im*
   3. *bilmedim buŋum bo ermiş*
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. Ne yazık! Ne pişmanlık! Doymadım.
   2. Dokuz yaşımda Tuglug Apa'ya bağlandım. Kahramanlığım,
   3. Bilmedim, sıkıntım bu imiş.
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: ARAGAÇI 1963: 246–250; VASILYEV 1983: 34, 71, 112; AALTO 1991: 23–28; RECEBOV – MEMMEDOV 1993: 321–322; ERDAL 2002: 59; KORMUŞIN 2008: 58–60.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

E 61. SUGLUG–ADIR–AKSI

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): Yazıt 1962 yılında E. B. ÇADAMBA tarafından bulunmuştur. 1973 yılında A. D. GRAÇ yazıtın kopyasını S. G. KLYAŞTORNIY ve D. D. VASILYEV'e vermiştir. Taş 137x26x28–36 cm. ölçülerinde olup yazıtta 3 satır bulunmaktadır. Bilinen numarası E 61'dir.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Şançi I.
3. İLK YAYIMI:
4. BUGÜNKÜ YERİ: Yerinde.
5. RUNİK METİN:

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. *ėlim kanım a esizim e*
   2. *kuyda kisim esizim e*
   3. *küŋik? utuk? ben*
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. Yurdum, hanım, ne yazık!
   2. Obada eşim, ne yazık!
   3. (Ben) Küngik Utuk'um (?).
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: ARAGAÇI 1963: 250–252; VASILYEV 1983: 34, 71, 112; KORMUŞIN 1997: 139–141; KORMUŞIN 2008: 149.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

E 62. KANMIILDIG–HOVU

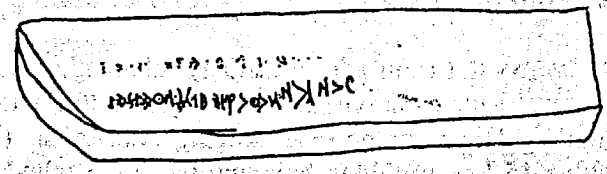
1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): Yazıt 1962 yılında E. B. ÇADAMBA tarafından Kanmııldıg–Hovu bölgesinde Suglug–Adır–Aksı (E 61) Yazıtı'na 15 km. uzaklıkta bulunmuştur. 1973 yılında S. G. KLYAŞTORNIY ve D. D. VASILYEV tarafından kopyası alınmıştır. Taş 170x32x37 cm. ölçülerinde olup yazıtta 1 satır bulunmaktadır. Bilinen numarası E 62'dir.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Şançi II.
3. İLK YAYIMI:
4. BUGÜNKÜ YERİ: Yerinde.
5. RUNİK METİN:

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
<...>yük[1] çuk? <u>ruŋu yüz ayıg? kaŋım esizim e
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:

<...>yük Çuk Urungu'yum. Yüz (kere) saygıdeğer babam, ne yazık!

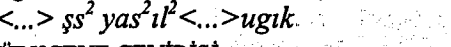
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: ARAGAÇI 1963: 253; VASILYEV 1983: 34, 71, 112.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

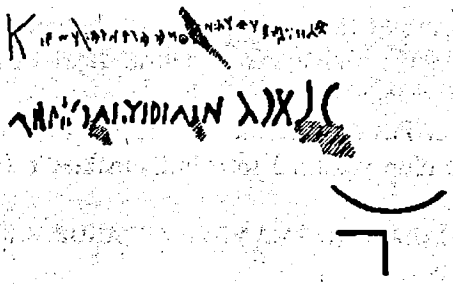

E 63. ORTAA–HEM

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1962 yılında A. D. GRAÇ tarafından Ortaa–Hem Irmağı yakınlarında bulunan taş 160x29–38x13–18 cm. ölçülerinde olup yazıtta 2 satır vardır. 1963 yılında E. B. ÇADAMBA tarafından yazıtın kopyası alınmıştır. Bilinen numarası E 63'tür.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa):
3. İLK YAYIMI:
4. BUGÜNKÜ YERİ: Yerinde.
5. RUNİK METİN:

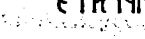

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. *b²ç <...>g¹n²k¹ él bilt<i>? k¹<...>ŋr¹mmzik¹im <...>*
   2. *ınançu <...> şs² yas²ıl²<...>ugık*
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. <...>
   2. Inançu <...>
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: ARAGAÇI 1963: 253–256; VASILYEV 1983: 34–35, 71.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

E 64. OTTUK–DAŞ II

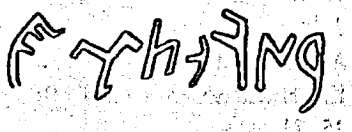
1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1915 yılında A. V. ADRIANOV tarafından Ottuk–Daş I (E 4) Yazıtı'yla aynı yerde bulunmuş ve aynı yıl Minusinsk Müzesine taşınmıştır. Taş 85x18x21 cm. ölçülerinde olup yazıtta 1 satır vardır. Bilinen numarası E 64'tür.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa):
3. İLK YAYIMI:
4. BUGÜNKÜ YERİ: Minusinsk Müzesi.
5. RUNİK METİN:

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   yüküŋ tirig

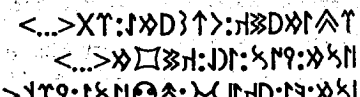
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
(Ben) Yüküng Tirig('im).
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: VASILYEV 1983: 16, 72, 87; I. L. KIZLASOV 1994: 182; KORMUŞIN 2008: 30.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

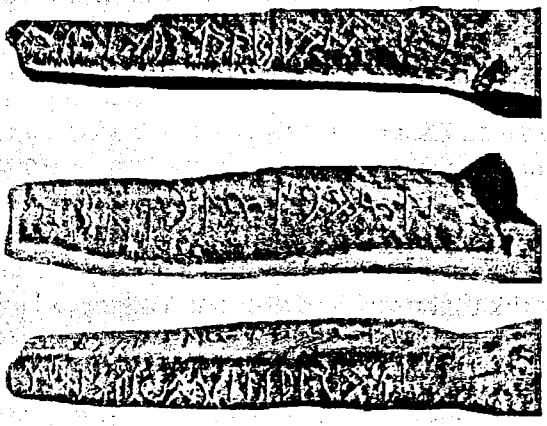
E 65. KARA–BULUN I

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1965 yılında A. D. GRAÇ tarafından Ulug–Hem Irmağı yakınlarında, Kara–Bulun bölgesinde bulunmuş ve 1973 yılında Tuva Müzesine taşınmıştır. Taş 133x21x15 cm. ölçülerinde olup yazıtta 3 satır bulunmaktadır. Bilinen numarası E 65'tir.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa):
3. İLK YAYIMI:
4. BUGÜNKÜ YERİ: Tuva Müzesi envanter No.: 27.
5. RUNİK METİN:

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. *er atım yadak ukunç yama? erd[emligim]*
   2. *esizim yüz ınal kadaşım* <...>
   3. *esizim èki yakılıg? taş esiz e yèriŋ?* <...>
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. Erkeklik adım Yadak Ukunç Yama'dır. Kahramanlığım
   2. Ne yazık, yüz sadık arkadaşım <...>
   3. Ne yazık! İki taraflı? taş, ne yazık! Yerin <...>
8. AÇIKLAMALAR:

9. KAYNAKÇA: BATMANOV – KUNAA 1965: 9–10; VASILYEV 1983: 35, 72, 113; RECEBOV – MEMMEDOV 1993: 322–324; KORMUŞIN 1997: 141–144; KORMUŞIN 2008: 150.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

E 66. KARA–BULUN II

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1965 yılında A. D. GRAÇ tarafından Kara–Bulun bölgesinde bulunmuş, 1970 yılında Tuva Müzesine taşınmıştır. Taş 150x63x15 cm. ölçülerinde olup yazıtta 4 satır bulunmaktadır. Bilinen numarası E 66'dır.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Bagıra, Bagır.
3. İLK YAYIMI:

4. BUGÜNKÜ YERİ: Tuva Müzesi.
5. RUNİK METİN:

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. *evçim esiz e*
   2. *er erdemi t'o/uŋ* <...>
   3. *er atım bagırn'?* <...>
   4. *yüz* <...>
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. Eşim, ne yazık!
   2. Erkeklik kahramanlığı <...>
   3. Erkeklik adım Bagır?<...>
   4. Yüz <...>
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: BATMANOV – KUNAA 1965: 11–12; VASILYEV 1983: 35, 72, 113; RECEBOV – MEMMEDOV 1993: 324–325; KORMUŞIN 1997: 145–146; KORMUŞIN 2008: 151–152.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

E 67. KARA-BULUN III

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1965 yılında A. D. GRAÇ tarafından bulunan yazıtın 1970 yılında Tuva Müzesine taşındığı bilinmektedir. 16x10 cm. ölçülerinde olan yazıtta 1 satır bulunmaktadır. Bilinen numarası E 67'dir.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa):
3. İLK YAYIMI:
4. BUGÜNKÜ YERİ: ŞÇERBAK (1970: 113)'a göre yerinde, SERTKAYA (2008a: 10) ve BAZILHAN'a göreyse nerede olduğu bilinmemektedir: http://irq.kaznpu.kz/?mod=1&tid=2&oid=289&lang=k.
5. RUNİK METİN:

<...>𐰃𐰆𐰔<...>

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   mr^2ö/ü
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   <...>
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: VASILYEV 1983: 35, 72.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

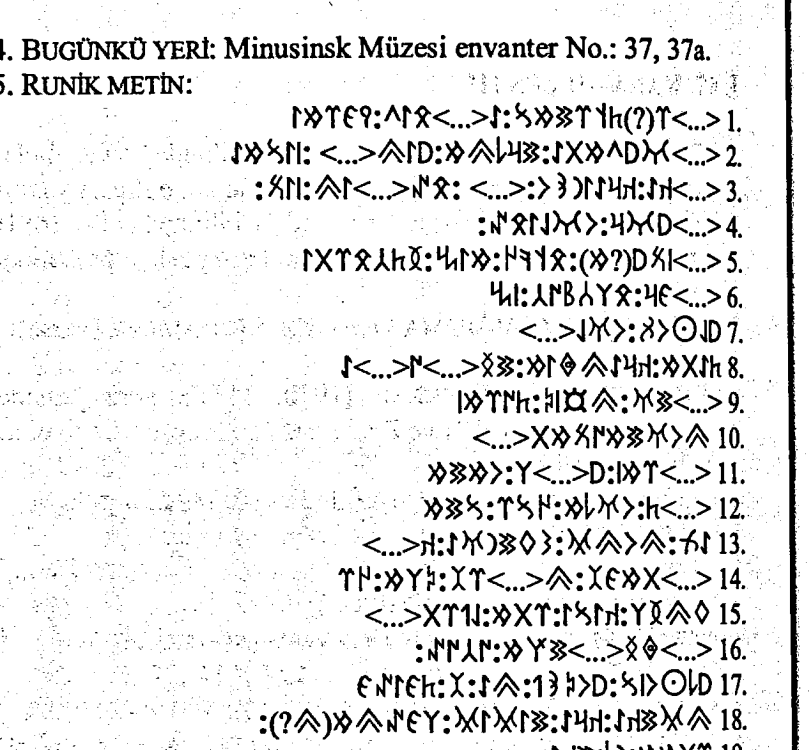

E 68. EL-BAJI

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): Yazıt 1902 yılında El-Bajı bölgesinde bulunmuş ve iki parça taş 1903 ve 1916 yıllarında Minusinsk Müzesine taşınmıştır. Taş 98x40x10, 84x40x10 ve 31x38x7 cm ölçülerinde olup yazıtta toplam 29 satır bulunmaktadır. Bilinen numarası E 68'dir.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa):
3. İLK YAYIMI: NASILOV 1963: 124–129.

4. BUGÜNKÜ YERİ: Minusinsk Müzesi envanter No.: 37, 37a.

5. RUNİK METİN:

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):

1. <...>*r*[2] *teŋrid*[1] *emiz? a/e*<...> *bėš yėgirmi*
2. <...>*g*[1] *yaşımda adrıltım yıt[a] esizim e*
3. <...>*ka kara ınançu* <...> *ben* <...>*ıt*[1] *esiz*

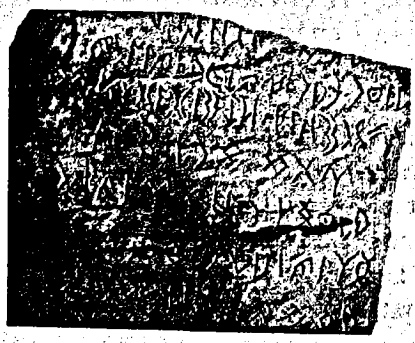
4. <...>*yagır? oglı ben*
5. <...>*esizim beŋkümin e tik(?)e bėrdi*
6. *g²r¹ evledök üçün*
7. *yalŋuz ogl[ı]* <...>
8. *tėdim kara taŋımda*<...>*ü*<...>*e*
9. <...>*adag taŋsuk? törömiş*
10. *tugdum özümd[e]* <...>
11. <...>*ermiş y¹*<...>*l²umadım*
12. <...>*t²oglum öz er azdım*
13. *az totog ançıŋdanga? k¹*<...>
14. <...> *[er]demge t¹*<...>*erin? kışal²ım? ür²*
15. *ant*<*a*> *ėl kızı erdim alp erd[em]*<...>
16. <...>*ŋe*<...>*[ka]daşım üçün*
17. *yalŋus² yorıp? tokuz? tėginig*
18. *tagdakı kara adıgıg eligin tut[dum]*
19. *[er] erdemim* <ı>*naldakı?*
20. *yalŋus? yüz erig ko/u*<...>
21. *elig süg? yalŋ[us]* <...>
22. *yaşımta adrıltım ökünç e*
23. *esizim yalŋuz tört y²t²m* <...>
24. *t²s²*
25. *elig t²b²b²üdüm? üç o/u*<...>
26. *biŋ yuntum on s²?(g²?)ür*
27. *yüz r¹? yaşım yüz er*
28. *esiz elig ıŋalı? el*<...>*lü?*<...> *esizim yüz y²d¹u*<...> *bodunum a kadaşım a adrılt[ım]*
29. <...>*m kuyda kunçuyum a k¹t¹*

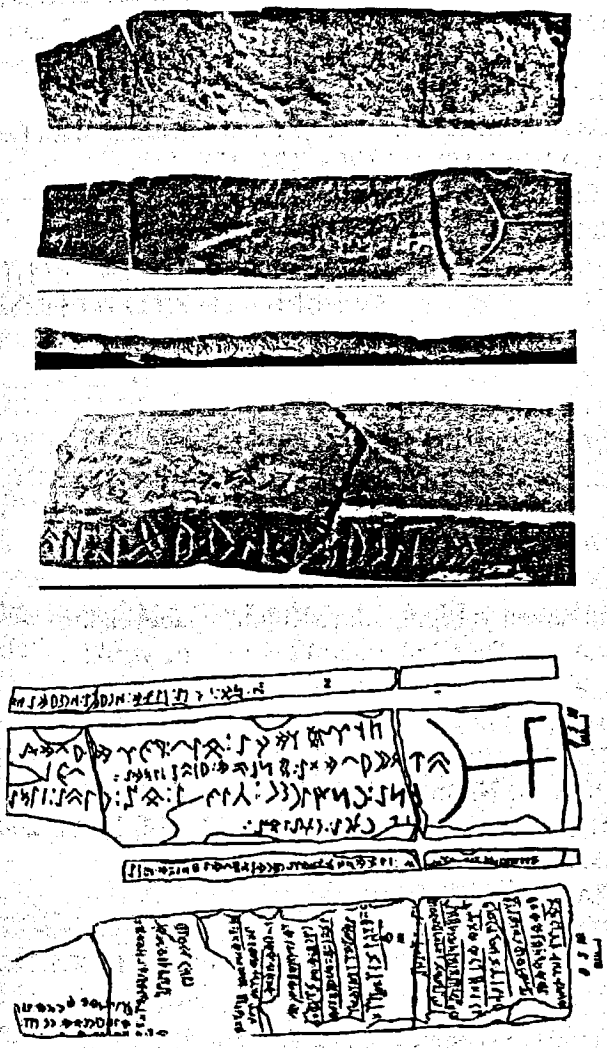
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:

1. <...> ilahi <...> on beş
2. <...> yaşımda ayrıldım. Eyvah! Ne yazık!
3. <...> Kara Inançu <...>'im. <...> Ne yazık!
4. <...> Yagır? çocuğuyum.
5. <...> Ne yazık! Ebedî taşımı dikiverdi.
6. <...> Yurt kıldığı için,
7. Yalnız çocuğuyum <...>
8. Dedim ki kara <...>
9. <...> ? yaratılmış.

10. Doğdum. Kendimde <...>
11. <...> imiş. <...> yapamadım.
12. <...> çocuklarım <...> ayrıldım.
13. Az(ların) valisi <...>
14. <...> kahramanlığa, askeriyle yapalım ?<...>,
15. <...> idim. yiğitlik (ve) Kahramanlık <...>
16. <...> akrabalarım için,
17. Yalnız yürüyüp dokuz prensi ?
18. Dağdaki kara ayıların ellisini yakaladım.
19. Erkeklik kahramanlığım, sadık olandaki?
20. Yalnız (başıma?) yüz askeri <...>
21. Elli (kişilik) orduyu yalnız <...>
22. Yaşımda ayrıldım, ne pişmanlık!
23. Ne yazık, yalnız dört <...>
24. <...>
25. Elli <...> üç <...>
26. Bin atım on <...>
27. Yüz <...> yaşım, yüz asker.
28. Ne yazık! Elli <...> ne yazık! <...> yüz <...> halkım(dan), akrabalarım(dan) ayrıldım.
29. <...> obada eşim(den) <...>

8. AÇIKLAMALAR: *yalŋus* ve *yalŋuz* okuyuşları için krş. ED 930b–931a.
9. KAYNAKÇA: NASILOV 1963: 124–129; VASILYEV 1983: 35–36, 72, 113–114; KORMUŞIN 1997: 200–205; ERDAL 2002: 66; KORMUŞIN 2008: 152–154.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

E 69. ÇER–ÇARIK

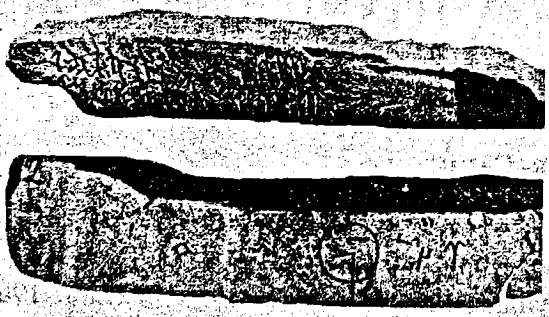
1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1902 yılında F. YA. KON tarafından bulunmuş ve 1903 yılında Minusinsk Müzesine taşınmıştır. 1963 yılında

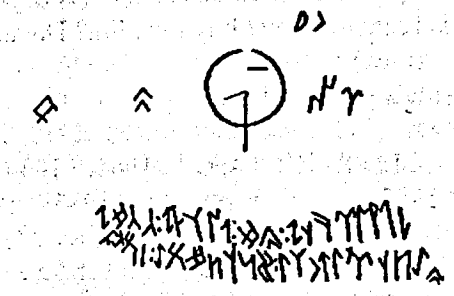
D. M. NASILOV tarafından yayımlanmıştır. 88x14x12 cm. ölçülerinde olan yazıtta 4 satır bulunmakta, 2 satırda ise yalnızca birkaç harf seçilebilmektedir. Bilinen numarası E 69'dur.

2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa):
3. İLK YAYIMI: NASILOV 1963: 124–128.
4. BUGÜNKÜ YERİ: Minusinsk Müzesi (envanter numarası yok).
5. RUNİK METİN:

ᛇᛯᚣᚳ:ᛇᚠᛉ(?)ᛖᚺ:ᛯᛟ:ᛇᚾᛏᛏᛋᛩ 1.
ᛇᛯᛋᛁ:ᛇᛋᛯᚼᛉᛋᛒ:ᛚᛉ>ᛏᛏᛉᚾᚺᛇᛟ<...> 2.
<...>D> 3.
ᛟ<...>ᛟ<...>ᚻᛏ 4.

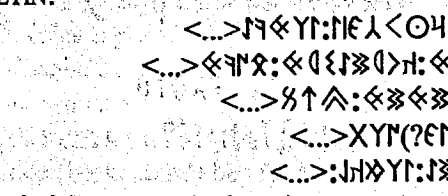
6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. *alp yürekiŋ e atım kul²uŋ a èçiçim e*
   2. <...> *atı teŋri kul²ı adrıl²t²ımız a esizim e*
   3. *uy¹*<...>
   4. *erin* <...> *t¹*<...>*b²*
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. Kahraman yüreğin, adım, Kulun? ağabeyciğim,
   2. <...> adı, Tanrı kulu(ndan) ayrıldık, ne yazık!
   3. <...>
   4. Asker(ler)ini<...>
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: NASILOV 1963: 124–128; BATMANOV – KUNAA 1965: 25–26; VASILYEV 1983: 36, 72, 114; ERDAL 2002: 59; KORMUŞIN 2008: 60–62.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

E 70. ELEGEST IV

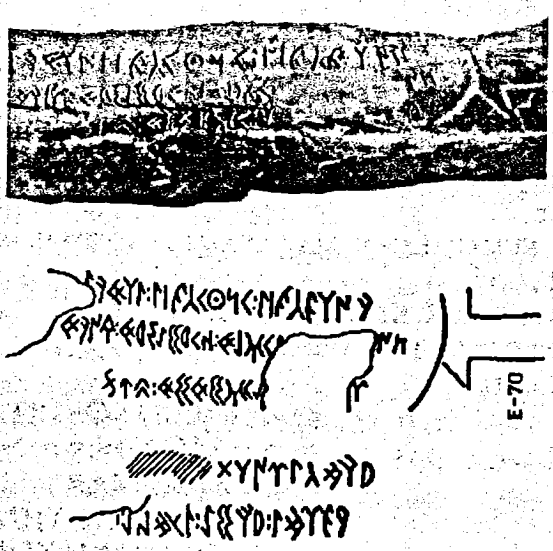
1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1962 yılında L. R. KIZLASOV tarafından İr–Hol' kurganında bulunmuştur. Yazıt 1977 yılında İV AN SSSR ve TNİİYaLİ ekibi tarafından Tuva Müzesine taşınmıştır. 5 satır bulunan yazıt 233x40x33 cm. ölçüsündedir. Bilinen numarası E 70'tir.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): İr–Hol'.
3. İLK YAYIMI: L. R. KIZLASOV 1965: 104–113.
4. BUGÜNKÜ YERİ: Tuva Müzesi.
5. RUNİK METİN:

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. *külüg çigşi uruŋu çigşi èlimke [bökmedim]*
   2. *tö/ü [özde] oglum kuyda <ku>n<u>çuyum bökm[edim]*
   3. *er [erdemim]? <u>lugadmadım tokuz <...>*
   4. *yaşım elig? öld[üm]*
   5. *yègirmi yaşda èlim kal<...>*
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. (Ben) Külüg Çigşi Urungu Çigşi('yim). Yurduma doymadım.

2. <...> vadide çocuklarım(a), obada eşim(e) doymadım.
3. Erkeklik kahramanlığımı? büyütmedim? Dokuz <...>
4. Yaşım elli?(iken) öldüm.
5. Yirmi yaşımda yurdum ? <...>

8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: L. R. KIZLASOV 1965: 104–113; L. R. KIZLASOV 1969: 110; VASILYEV 1983: 19, 72, 90; KORMUŞIN 1997: 177–180; KORMUŞIN 2008: 154–15; SERTKAYA 2008b: 209–228.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

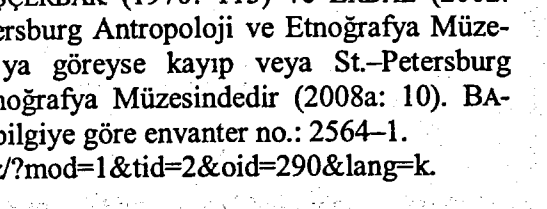

E 71. PODKUNİNSKAYA

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1907 yılında A. V. ADRIANOV tarafından bulunmuştur. 1916 yılında St.–Petersburg Antropoloji ve Etnografya Müzesinde 2564–1 envanter numarası ile kaydedilmiştir. 1956 yılında E. R. RIGDILON, yazıtın kayıp olduğunu bildirmiştir (1956: 62). Taş 46x10–15 cm. ölçü-

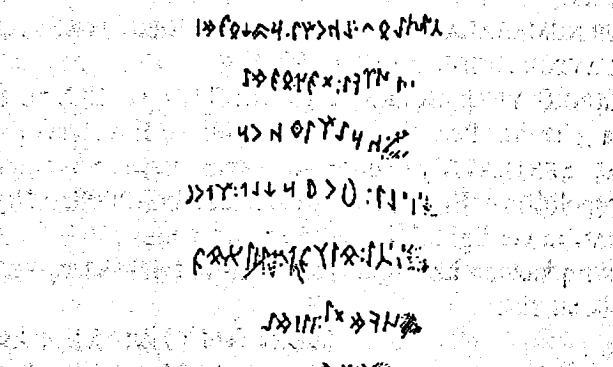
lerinde olup yazıtta 7 satır bulunmaktadır. Bilinen numarası E 71'dir.

2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa):
3. İLK YAYIMI: RIGDILON 1956: 59–62.
4. BUGÜNKÜ YERİ: ŞÇERBAK (1970: 113) ve ERDAL (2002: 59)'a göre St.–Petersburg Antropoloji ve Etnoğrafya Müzesinde, SERTKAYA'ya göreyse kayıp veya St.–Petersburg Antropoloji ve Etnoğrafya Müzesindedir (2008a: 10). BAZILHAN'ın verdiği bilgiye göre envanter no.: 2564–1. http://irq.kaznpu.kz/?mod=1&tid=2&oid=290&lang=k.
5. RUNİK METİN:

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. <...>*[i]çinte bėş alkusı artuk begimis?*
   2. <...> *türki edgü begim e*
   3. <...> *kara suŋkur*
   4. <...>*galı buyruk alp saŋun*
   5. <...>*gça bilge alp esiz beg*
   6. <...> *[b]ökmedi esisim e*
   7. <...> *[bök]medim*
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. <...> içinde (herkesten?) beş fazlası (olan) beyimiz <...>
   2. <...> Türki iyi beyime,
   3. <...> Kara şahin,
   4. <...> Buyruk Alp Sangun
   5. <...> Bilge Alp, ne yazık! Bey.
   6. <...> doymadı, ne yazık!
   7. <...> doymadım.
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: RIGDILON 1956: 59–62; VASILYEV 1983: 36, 73; ERDAL 2002: 59.

10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

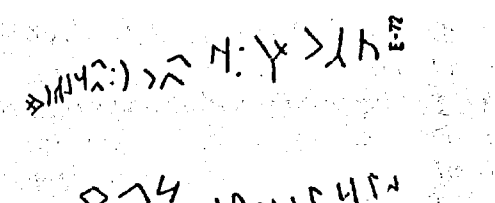

E 72. ALDII–BEL II

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1965 yılında A. D. GRAÇ tarafından Aldı–Bel I (E 12) Yazıtı'nın yakınlarında bulunan yazıt 2 satırdan oluşmaktadır. Taşın ölçüleri 95x29x13–18 cm.'dir. Bilinen numarası E 72'dir.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa):
3. İLK YAYIMI:
4. BUGÜNKÜ YERİ: Yerinde.
5. RUNİK METİN:

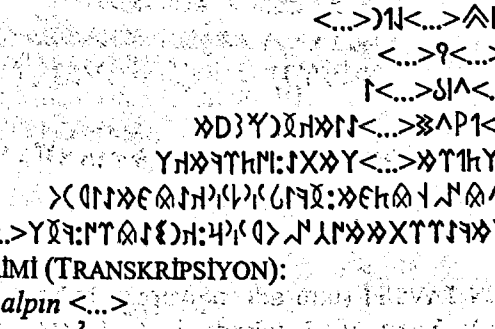

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. *çuçuş katun tarlagım*
   2. *kırg yurtum*
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. (Adım) Çuçuş. Katun (ve) Tarlak (ırmaklarım),
   2. Kıyı(sında) yurdum(un).
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: VASILYEV 1983: 20, 73.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

E 73. İYME I

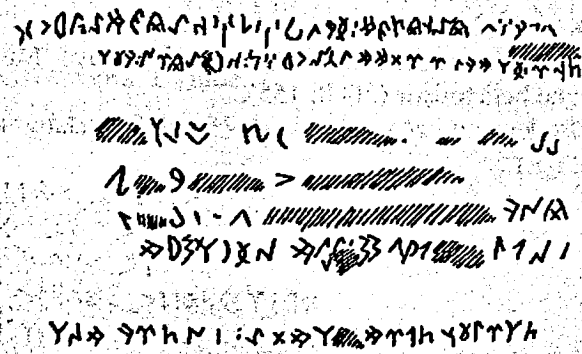
1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): Yazıt 1964 yılında I. A. BATMANOV ve A. Ç. KUNAA tarafından İyme kasabasına 10 km. uzaklıkta bulunmuştur. Yerel ahalinin verdiği bilgiye göre 1971–1972 yıllarında yöreye gelen keşif heyetinin ünlü bir üyesi tarafından alıp götürülmüştür (VASILYEV 1983: 36). 175x34x14 cm. ölçülerinde olan yazıtta 7 satır bulunmaktadır. Bilinen numarası E 73'tür.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa):
3. İLK YAYIMI:
4. BUGÜNKÜ YERİ: ŞÇERBAK (1970: 113)'a göre yerinde, SERTKAYA (2008a: 10) ve BAZILHAN'a göreyse nerede olduğu bilinmemektedir. KORMUŞIN ise Tuva Müzesinde olduğunu belirtmiştir (2008: 155).
   http://irq.kaznpu.kz/?mod=1&tid=2&oid=292&lang=k.
5. RUNİK METİN:

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. <...>*çıt alpın* <...>
   2. <...>*o/u*<...>y^2<...>
   3. *bök[medim]* $ṣs^2b^1$ <...>

4. *$s^2k^1pı$ <...> $py^2şda$? apam kan? s^1ncy^1m (kunçuyum?)*
5. *teŋri èl tirim? <...> èlimde sü terkim? k^1l^2*
6. *$s^2o/uk^2g^1ş$? beniŋ bitigim èki baglıgka begim e $ıy^1n^1u$?*
7. *teŋr<i> èlimke er erdemim üçün uygur kanda berü kel[tim]*

7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. <...> Çıt? yiğidin <...>
   2. <...>
   3. Doymadım <...>
   4. <...> babam han ? (eşim?)
   5. Kutsal yurt ? <...> yurdumda ordu <...>?
   6. <...> benim? yazılı taşım (budur). (Ben) İki birleşik (boyun) beyiyim <...>
   7. Kutsal yurduma, erkeklik kahramanlığım için Uygur kağanından geri geldim.
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: BATMANOV – KUNAA 1965: 21–22; VASILYEV 1983: 36–37, 73; RECEBOV – MEMMEDOV 1993: 325–326; KORMUŞIN 2008: 63–65 ve 155–156.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

E 74. SAMAGALTAY

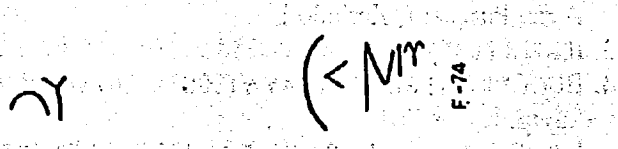
1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): Yazıt 1963 yılında I. A. BATMANOV ve A. Ç. KUNAA tarafından Çajın–ool'da bir kurganda bulunmuştur.

Taş 80x78 cm. ölçülerinde olup yazıtta 1 satır bulunmaktadır. Bilinen numarası E 74'tür.

2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa):
3. İLK YAYIMI: BATMANOV – KUNAA 1963b: 38–39.
4. BUGÜNKÜ YERİ: Yerinde.
5. RUNİK METİN:

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   r²s²üşn¹<...>l²ŋ
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   <...>
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: BATMANOV – KUNAA 1963b: 38–39; VASILYEV 1983: 37, 73.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

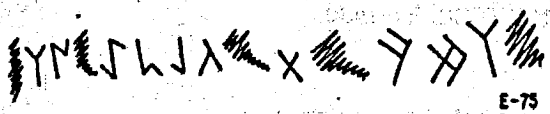
E 75. KUTEN–BULUK

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1948 yılında Sayan–Altay ekibi tarafından Kuten–Buluk adlı yerde bulunmuştur. Yazıtta 1 satır vardır. Bilinen numarası E 75'tir.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa):
3. İLK YAYIMI: RIGDILON 1951a: 90–91.
4. BUGÜNKÜ YERİ: Yerinde.
5. RUNİK METİN:

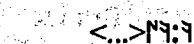
6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   <...> èlimk[e] <...>d²<...>çl¹k¹a<...>öl²<...>
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   <...> yurduma <...>
8. AÇIKLAMALAR:

9. KAYNAKÇA: RIGDILON 1951a: 90–91; VASILYEV 1983: 37, 73.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

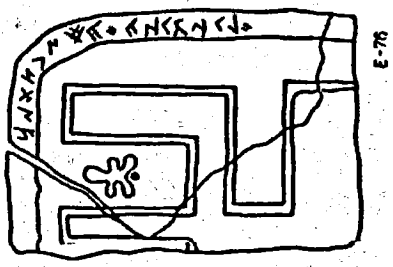

E 76. AYNA I

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1722 yılında D. G. MESSERSCHMIDT tarafından bulunmuştur. Bu ayna parçasında 1 satır bulunmaktadır. Bilinen numarası E 76'dır.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Ayna Parçası I, Zerkalo I.
3. İLK YAYIMI:
4. BUGÜNKÜ YERİ: SERTKAYA (2008a: 10) ve BAZILHAN'a göre kayıptır:
   http://irq.kaznpu.kz/?mod=1&tid=2&oid=295&lang=k.
5. RUNİK METİN:

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   tüz aruk bek kö[zŋüsi]
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   Tüz Aruk Bey'in aynası.
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: STRAHLENBERG 1730: Tablo V–D; DONNER 1892: 56; MARTIN 1897: tablo 25; RADLOFF 1895: 346; ORKUN 1938: 171; VASILYEV 1983: 37, 73; I. L. KIZLASOV 1994: 201.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

E 77. AYNA II

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): Bu ayna parçasında da 1 satırlık runik metin bulunmaktadır. Bilinen numarası E 77'dir.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Ayna Parçası II, Zerkalo II.
3. İLK YAYIMI:
4. BUGÜNKÜ YERİ: Minusinsk Müzesi envanter No.: 5194.
5. RUNİK METİN:
6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   er <atım> teŋ tükemiş közŋüm üzk[2]
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   Erkeklik adım Teng Tükemiş('tir). Aynam <...>
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: FATLAS I, XXXIX; DONNER 1892: 56; MARTIN 1897: tablo 26; ORKUN 1938: 171; RIGDILON 1951b: resim 7; LUBO–LESNIÇENKO 1975: 72; VASILYEV 1983: 38, 73, 115; I. L. KIZLASOV 1994: 201.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

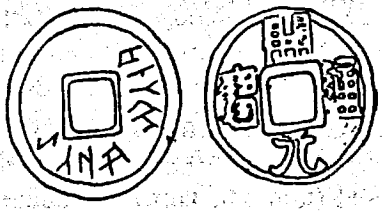
E 78. PARA I

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): J. R. ASPELIN, 1887–1888'de Minusinsk Müzesini ziyareti sırasında bulmuştur. Üzerinde Çince yazı bulunan bu para üzerinde runik harfler de olduğu anlaşılınca hem DROUIN hem de DONNER, o yıllarda runik harfler henüz çözülmemiş olduğundan, sadece harfleri vermişlerdir. Bu Çin parasında 9 veya 10 harflik runik metin bulunmaktadır. Metin üzerinde çok farklı okuma denemeleri olmuştur. Bilinen numarası E 78'dir.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Sikke I, Moneta I.
3. İLK YAYIMI: DROUIN 1891: 466.
4. BUGÜNKÜ YERİ: Minusinsk Müzesi envanter No.: 9905–5.
5. RUNİK METİN:

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   biŋ çk²l²m akça
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   bin <...> akçe

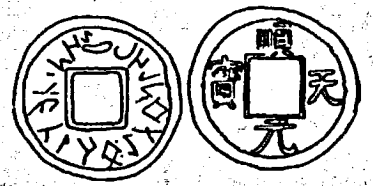
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: DROUIN 1891: 466; DONNER 1892: 65; FATLAS I, XXXV; RADLOFF 1895: 346; ORKUN 1938: 170; RIGDILON 1951a: 92, resim 8, 9; ŞÇERBAK 1960: 139–141; DOBRODOMOV 1978: 29–30; DOBRODOMOV 1980: 94–97; VASILYEV 1983: 39, 73, 115; I. L. KIZLASOV 1994: 200; SERTKAYA – ALİMOV 2006: 2–3.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

E 79. PARA II

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): Paranın ön yüzündeki Çince yazıdan 759 yılında basıldığı anlaşılmaktadır (SERTKAYA – ALİMOV 2006: 5). Para üzerindeki metinle ilgili A. S. AMANJOLOV, D. D. VASILYEV ve I. L. KIZLASOV'un okuma denemeleri vardır. Bu Çin parasında 19 harflik runik metin bulunmaktadır. Bilinen numarası E 79'dur.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Sikke II, Moneta II.
3. İLK YAYIMI:
4. BUGÜNKÜ YERİ: Minusinsk Müzesi envanter No.: 5617.
5. RUNİK METİN:
6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
bakır beŋüm kiçig urka? (uruk a?)
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
bakır ebedî (servet için) küçük <...>
8. AÇIKLAMALAR:

9. KAYNAKÇA: FATLAS III; DONNER 1892: 65; RADLOFF 1895: 346; ORKUN 1938: 170; AMANJOLOV 1974: 137–140; VASILYEV 1983: 39, 73, 115; I. L. KIZLASOV 1994: 200; SERTKAYA – ALİMOV 2006: 5–6.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

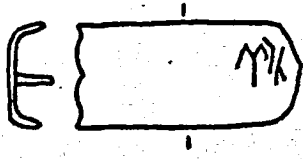
E 80. KEMER TAKIMINDAKİ BRONZ LEVHA

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): Hakasya'da Bellık köyü yakınlarında bulunduğu için Bellık Köyü yazıtı olarak da bilinir. Yazıt 4 cm. uzunluğunda olup 3 harften oluşmaktadır. Bilinen numarası E 80'dir.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Bellık Köyü.
3. İLK YAYIMI:
4. BUGÜNKÜ YERİ: Minusinsk Müzesi envanter No.: 6136.
5. RUNİK METİN:

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   çor[2]
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   Çor
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: DONNER 1892: 65; FATLAS XXXIV; RADLOFF 1895: 346; ORKUN 1938: 171; VASILYEV 1983: 42, 120; I. L. KIZLASOV 1994: 200 ve 201.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

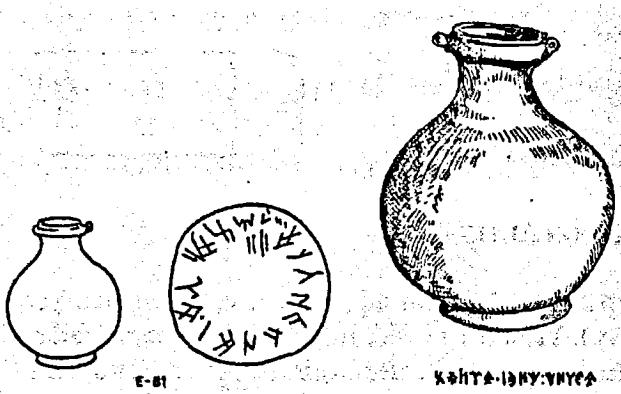

E 81. KOPÖN ALTIN KÜP I

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): Yazıtta 1 satırlık runik metin bulunmaktadır. Kopön Çaatas kurganında ele geçmiştir. Bilinen numarası E 81'dir.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Kopyon–Altın Kap I, Altın Şişecik, Altın Sürahi, Zolotoy Sosud I, Zolotaya Butıloçka, Altın–Kumıra I.
3. İLK YAYIMI:
4. BUGÜNKÜ YERİ: Moskova Devlet Müzesi.
5. RUNİK METİN:

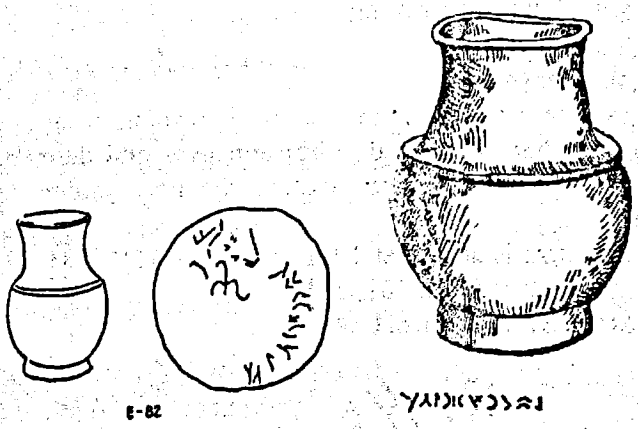
<...>𐰃𐰺𐰴𐱅𐰇𐰺𐰍.𐰃𐰇𐰉𐰆

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   beglik kümüş bėrtimiz <...>
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   Beylik (için) gümüş verdik <...>
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: YEVTYUHOVA – KISELËV 1940: 21–54; YEVTYUHOVA 1948: 40–49; VASILYEV 1983: 42, 74, 120.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

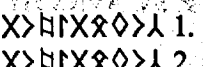
E 82. KOPÖN ALTIN KÜP II

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): Kopön Çaatas kurganında bulunan yazıt 1 satırlık runik metin içermektedir. Bilinen numarası E 82'dir.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Kopyon–Altın Kap II, Altın Şişecik, Altın Küp, Zolotoy Sosud II, Zolotaya Krinka, Altın–Kumıra II.
3. İLK YAYIMI:
4. BUGÜNKÜ YERİ: Moskova Devlet Müzesi.
5. RUNİK METİN:
6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   <...> altun as? giçŋ?
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   Altın <...>
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: YEVTYUHOVA 1948: 40–49; MALOV 1952: 15–16; VASILYEV 1983: 42, 74, 120.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

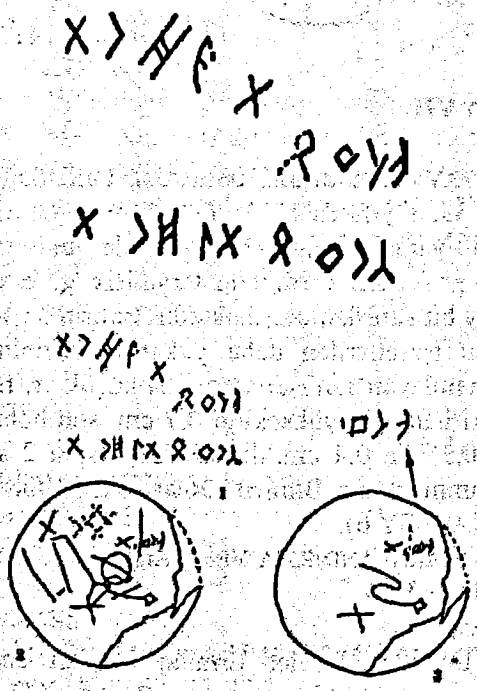
E 83. UYBAT VII

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1928 yılında S. A. TEPLOUHOV tarafından Uybat Irmağı'na yakın Çaa–tas bölgesinde bulunmuştur. Fin araştırma grubunun verdiği materyallere göre yazıt 51 cm. olup yatay bir satırdan oluşmaktadır. Satırın başındaki 5 harf, geri kalan işaretlerden daha yukarıda kazınmıştır. Runik metni tamamlayan son işaretler daha küçüktür. Buna göre ilk bölümdeki harflerin yüksekliği 0,7 cm. son bölümdeki harflerin ise 0,35 ila 0,4 cm.'dir. Gümüş kapta 2 satırlık runik metin bulunmaktadır. Bilinen numarası E 83'tür. Krş. UYBAT GÜMÜŞ KAP (GY 6).
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Uybat Gümüş Kap.
3. İLK YAYIMI:
4. BUGÜNKÜ YERİ: Devlet Ermitaj Müzesi envanter No.: 4899/2.
5. RUNİK METİN:

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. *Çuŋ? bedizi? öd²*
   2. *Çuŋ? bedizi? öd²*

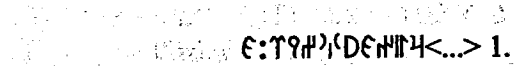
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. Çung'un yazıtı ?
   2. Çung'un yazıtı ?
8. AÇIKLAMALAR: Yazıtın estampaj resminden anlaşıldığı kadarıyla her iki satır da birbirinin aynı gibi durmaktadır. Özellikle 2. satır, 1. satıra okuma yönünden yardım etmektedir.
9. KAYNAKÇA: BERNŞTAM 1951: 85; VASILYEV 1983: 27, 73; I. L. KIZLASOV 1994: 301, 303.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

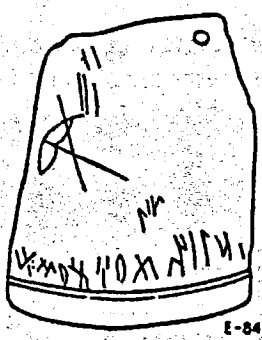
E 84. AYNA III

1: YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): Bu ayna parçasında 2 satır bulunmaktadır. Bilinen numarası E 84'tür.

2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Ayna Parçası III, Zerkalo III.
3. İLK YAYIMI:
4. BUGÜNKÜ YERİ: Önceleri Minusinsk Müzesinde 5242 envanter numarası ile saklanan yazıt daha sonra Abakan'daki Hakas Müzesine taşınmıştır. Envanter numarası bulunmamaktadır.
5. RUNİK METİN:

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. <...>$r^1Is^2n^2g^2$ *yagız yėrig*
   2. t^2s^2I
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. <...> yağız yeri
   2. <...>
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: RIGDILON 1951a: 91, resim 6; LUBO–LESNIÇENKO 1975: 67; VASILYEV 1983: 38, 74, 115.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

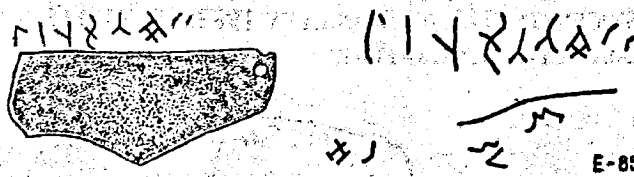
E 85. AYNA IV

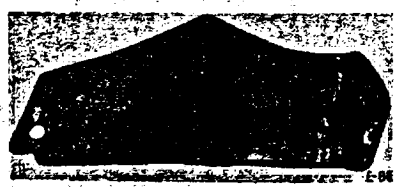
1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): Bu ayna parçasında iki satır bulunmaktadır. Bilinen numarası E 85'tir.

2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Ayna Parçası IV, Zerkalo IV.
3. İLK YAYIMI:
4. BUGÜNKÜ YERİ: Minusinsk Müzesi envanter No. 5243.
5. RUNİK METİN:

<...>1.
<...>2.

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. <...>*b²çŋs²I (közŋüsi?)*
   2. <...>
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. <...> aynası
   2. <...>
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: RIGDILON 1951a: 92, resim 7; LUBO-LESNIÇENKO 1975: 103; VASILYEV 1983: 38, 74, 115.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

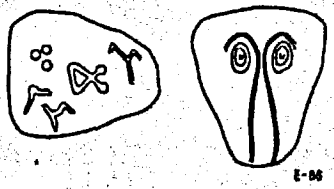

E 86. OÇURI'DAN TAŞ TILSIM

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 10 cm. boyunda olan bu parçada 5 işaret olduğu sanılmaktadır. 1913 yılında Minusinsk Müzesine taşınmıştır. Bilinen numarası E 86'dır.

2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Galka Tılsımı, Galka–Talisman.
3. İLK YAYIMI:
4. BUGÜNKÜ YERİ: Minusinsk Müzesi envanter No.: 9530–1327.
5. RUNİK METİN:
6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: AMANJOLOV 1974: 139–140; VASILYEV 1983: 39–40, 74, 116.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

E 87. TAŞ AĞIRŞAK I

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): Yazıtta 25 harf bulunan satırın uzunluğu 11 cm.'dir. Harf yükseklikleri 0,4 ila 1 cm.'dir. Yazıt 1896 yılında Minusinsk Müzesine taşınmıştır. Bilinen numarası E 87'dir. Krş. MİNUSİNSK MÜZESİNDEKİ AĞIRŞAK (GY 5).
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Ağırşak, Kamennoye Pryaslitse I.
3. İLK YAYIMI:
4. BUGÜNKÜ YERİ: Minusinsk Müzesi envanter No. 2164 ve 9530.
5. RUNİK METİN:

1.
2.

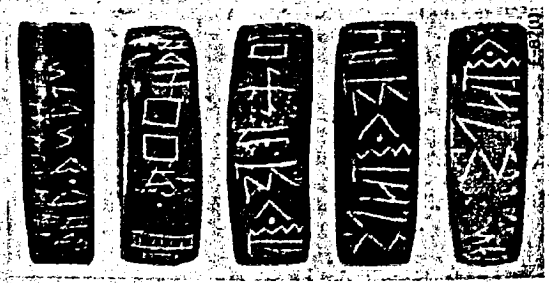
6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
1. ?

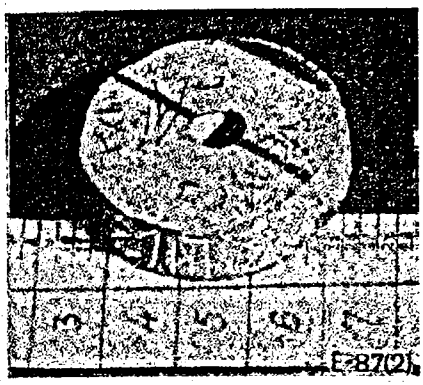
2. ?

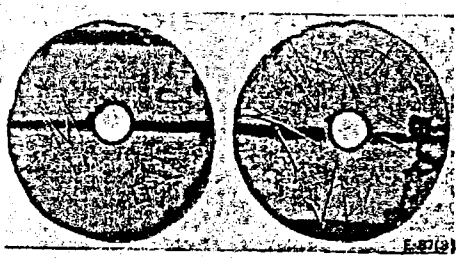
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. ?
   2. ?
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: KISELËV 1949: Tablo LIII, 15; RIGDILON 1951a: 93; RIGDILON 1953: 89–90; VASILYEV 1978: 96–98; VASILYEV 1983: 40, 74, 116; I. L. KIZLASOV 1994: 299; I. L. KIZLASOV – L. R. KIZLASOV 1994: 100, 101.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

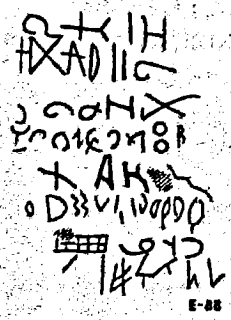

E 88. AĞIRŞAK–DAMGA

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 6x3 cm. ölçülerinde olup yazıtta 8 satır bulunmaktadır. Bilinen numarası E 88'dir.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Ağırşak–Mühür, Pryaslitse–peçat'.
3. İLK YAYIMI:
4. BUGÜNKÜ YERİ: Hakas Müzesi.
5. RUNİK METİN:

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. r^1s^2 <...>y^2
   2. $ŋs^2y^1s^1ɤ^1$
   3. *ur*<ı> *beg og[lı]*
   4. *alum? ay*<...>
   5. *nçr*^{1}*ps*^{2}
   6. *yipük? taloy*
   7. *o/um*<...>
   8. $l^1k^1r^2ŋl^1k^1$
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. <...>
   2. <...>
   3. Urı Bey oğlu <...>
   4. <...>
   5. <...>
   6. <...> deniz
   7. <...>
   8. <...>
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: VASILYEV 1974: 57–60; VASILYEV 1983: 40, 74.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

E 89. ÖVÜR I

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1955 yılında A. D. GRAÇ tarafından Haçı–Hovu bölgesinde bulunmuştur. Bilinen numarası E 89'dur.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Ovyur I.
3. İLK YAYIMI:
4. BUGÜNKÜ YERİ: Tuva Müzesi.
5. RUNİK METİN: Metin yok.
6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: GRAÇ 1968: 209, resim 3; GRAÇ 1978: 45–48; L. R. KIZLASOV 1977: 44–46; VASILYEV 1983: 40, 74, 117.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

E 90. ÖVÜR II

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1955 yılında A. D. GRAÇ. tarafından Kızıl–Tey bölgesinde bulunmuştur. Taş 150x18x20 cm. ölçülerindedir. Bilinen numarası E 90'dır.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Ovyur II.

3. İLK YAYIMI:
4. BUGÜNKÜ YERİ: Tuva Müzesi.
5. RUNİK METİN: Metin yok.
6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: GRAÇ 1968: 209, resim 3; L. R. KIZLASOV 1977: 44–46; GRAÇ 1978: 45–48; VASILYEV 1983: 40, 74, 117.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

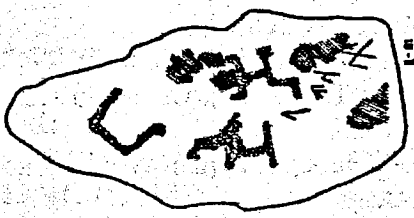

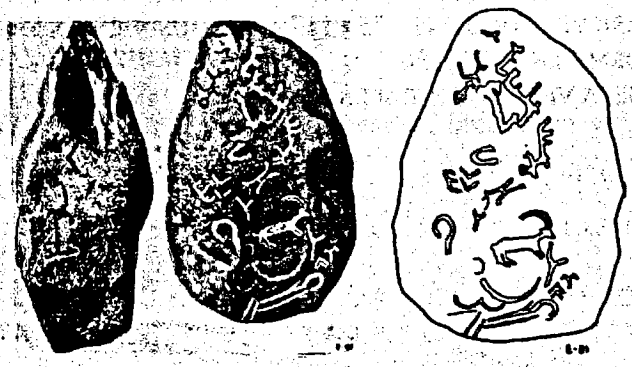
E 91. BEDELİG VALUN

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): A. D. GRAÇ tarafından Bedelig–Aksı bölgesinde bulunmuştur. 1970 yılında Tuva Müzesine taşınan yazıtta 3 satır bulunmakta olup 3. satırdaki harfler seçilememektedir. Bilinen numarası E 91'dir.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Bedelig Nehir Yatağı Taşı.
3. İLK YAYIMI:
4. BUGÜNKÜ YERİ: Tuva Müzesi envanter No.: 1026/1.
5. RUNİK METİN:

1.
2.
<...>3.

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. *ak taş*
   2. *er at*
   3. <...>
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. Ak taş
   2. Erkeklik ad(ım)
   3. <...>
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: VASILYEV 1983: 40–41, 75, 117.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

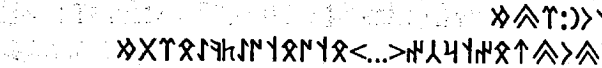

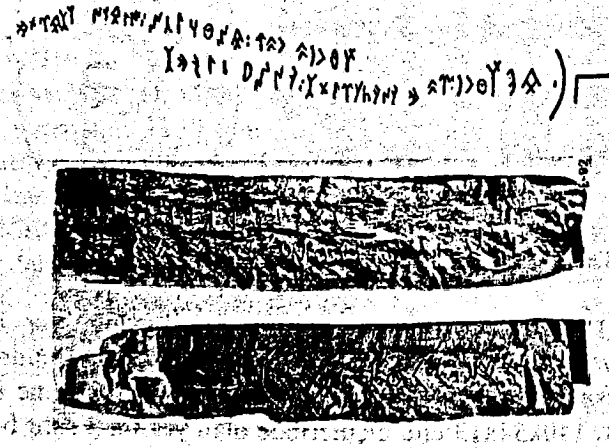
E 92. DEMİR–SUG

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1970 yılında I. U. SAMBU tarafından Demir–Sug bölgesinde bulunmuş ve 1973 yılında Tuva Müzesine taşınmıştır. 140x34x13 cm. ölçülerinde olan yazıtta 3 satır bulunmaktadır. Bilinen numarası E 92'dir.

2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa):
3. İLK YAYIMI: KLYAŞTORNIY – SAMBU 1971: 245–249.
4. BUGÜNKÜ YERİ: Tuva Müzesi envanter No.: 1026/1.
5. RUNİK METİN:

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. *beg saŋun er atım*
   2. *saŋun totok ben aŋar <ü>çün <...> beŋü beŋü e tike bėrdim*
   3. *kök teŋride kün ay esizim e*
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. Bey Sangun erkeklik adım(dır).
   2. (Ben) Sangun Totok('um). Onun için <...> ebedî ebedî taşımı dikiverdim.
   3. Mavi gökteki güneş ve ay(dan ayrıldım), ne yazık!
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: KLYAŞTORNIY – SAMBU 1971: 245–249; VASILYEV 1983: 41, 75, 117; KORMUŞIN 1997: 156–158; KORMUŞIN 2008: 156.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

E 93. YIR–SAYIR I

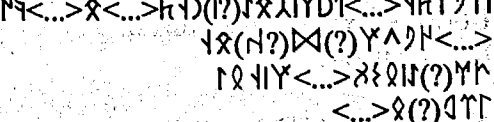
1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1970 yılında A. D. GRAÇ tarafından bulunmuştur. Taş 76x48 cm. ölçülerindedir. Bilinen numarası E 93'tür.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Yur–Sayır I.
3. İLK YAYIMI: KLYAŞTORNIY – VASILYEV 1973: 104–109.
4. BUGÜNKÜ YERİ: Yerinde.
5. RUNİK METİN:

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   er
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   Er
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: KLYAŞTORNIY – VASILYEV 1973: 104–109; VASILYEV 1983: 41, 75, 118.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

E 94. YIR–SAYIR II

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 125x38x23 cm. ölçülerinde olan taşın iki yüzünde ikişer satır bulunmaktadır. Bilinen numarası E 94'tür.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Yur–Sayır II.
3. İLK YAYIMI: KLYAŞTORNIY – VASILYEV 1973: 104–109.
4. BUGÜNKÜ YERİ: Tuva Müzesi.
5. RUNİK METİN:

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. *s^2l^2 yér teŋ[ri] p $y^1l^2s^2$çbe(s?) anıŋ t^2<...>b^2<...> kün ay*
   2. <...>ö/üyşs^1 <u>baş</u>(k^1)? beŋ<ü>

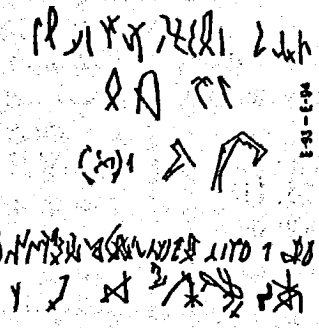
3. *teres*^{2}*b*^{2} *nçz*<...>*s*^{1}*s*^{2}*ŋb*^{2}*i*
4. *ir ay b*^{2}<...>

7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
1. <...> yer (ve) gök <...> onun <...> güneş (ve) ay,
2. <...> ebedî,
3. <...>
4. <...>

8. AÇIKLAMALAR:

9. KAYNAKÇA: KLYAŞTORNIY – VASILYEV 1973: 104–109; VASILYEV 1983: 41, 75, 118.

10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

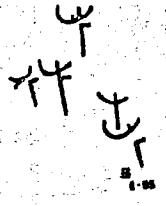
E 95. HEMÇİK–BOM I

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1970–1971 yıllarında A. D. GRAÇ tarafından Hemçik–Bom kurganında bulunmuştur. Taşta sadece iki harf bulunmaktadır. Bilinen numarası E 95'tir.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa):
3. İLK YAYIMI: KLYAŞTORNIY 1973: 228–231.
4. BUGÜNKÜ YERİ: Tuva Müzesi.
5. RUNİK METİN:

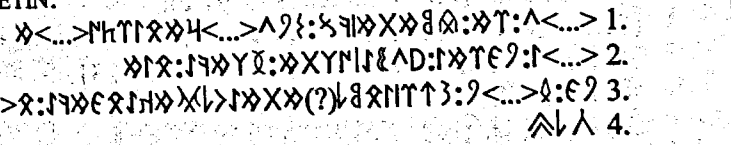
6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
kut
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
kut

8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: KLYAŞTORNIY 1973: 228–231; VASILYEV 1983: 41, 75, 118.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

E 96. HEMÇİK–BOM II

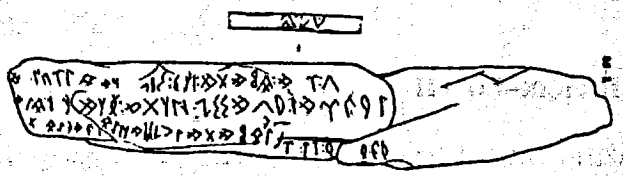
1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1970–1971 yıllarında A. D. GRAÇ tarafından Hemçik–Bom kurganında bulunmuştur. Yazıtta 4 satırlık runik metin bulunmaktadır. Bilinen numarası E 96'dır.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa):
3. İLK YAYIMI: KLYAŞTORNIY 1973: 228–231.
4. BUGÜNKÜ YERİ: Tuva Müzesi.
5. RUNİK METİN:

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. *<...>ş erim bökmedim sekizinç y²aş[ta?]<...>[ba]rım bir tü<...>m*
   2. *[yėt]i yėgirmi yaşda süledim ėlimke evim*
   3. *yėg b²<...>y² ançok? ersi? bökmedim e ulugumka begimke b[ökme]d[im]*
   4. *s¹l¹t¹*
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. <...> askerime doymadım. Sekiz yaşımda <...> malım mülküm <...>

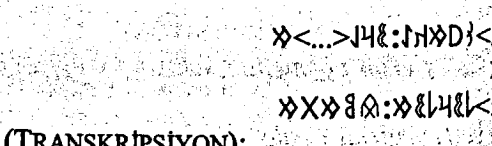
2. On yedi yaşımda ordu sefer ettim. Yurdum (ve) evim barkım (için).
3. İyi <...> doymadım, büyüğüme, beyime doymadım.
4. <...>

8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: KLYAŞTORNIY 1973: 228–231; VASILYEV 1983: 41, 76, 119; KORMUŞIN 1997: 146–148; KORMUŞIN 2008: 156–157.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

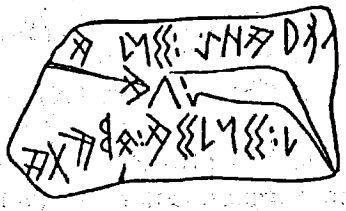
E 97. HEMÇİK–BOM III

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1970–1971 yıllarında A. D. GRAÇ tarafından Hemçik–Bom kurganında bulunmuştur. Yazıtta 3 satır bulunmaktadır. Bilinen numarası E 97'dir.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa):
3. İLK YAYIMI: KLYAŞTORNIY 1973: 228–231.
4. BUGÜNKÜ YERİ: Tuva Müzesi.
5. RUNİK METİN:

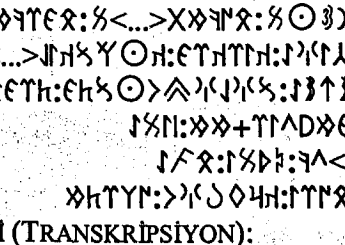
6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. <...>*nç ayımka adrıl[dı]m*
   2. *eşim*
   3. <...>*l' adrıldım bökmedim*
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. <...> ayımdan ayrıldım.
   2. Eşim (dostum).
   3. <...> ayrıldım, doymadım.

8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: KLYAŞTORNIY 1973: 228–231; VASILYEV 1983: 41–42, 76, 119.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

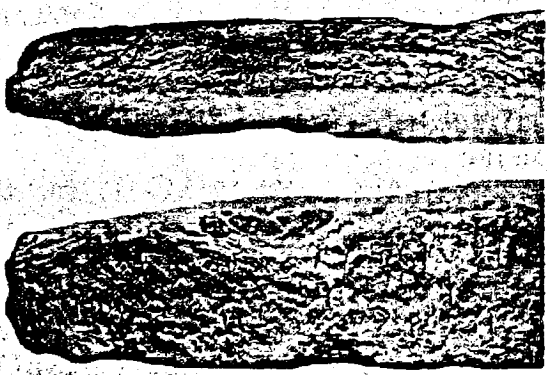
E 98. UYBAT VI

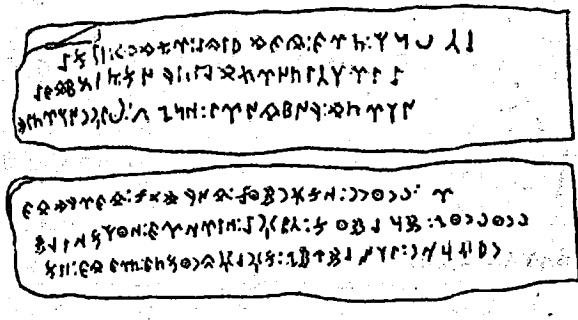
1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1964 yılında M. I. BORGOYAKOV tarafından bulunmuş, A. N. LIPSKIY tarafından Abakan'daki Hakas Müzesine taşınmıştır. Taş 260x60x18 cm. ölçülerinde olup yazıtta 6 satır bulunmaktadır. Bilinen numarası E 98'dir.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Uybat Sabrası.
3. İLK YAYIMI: BUTANAYEV 1973: 149–152.
4. BUGÜNKÜ YERİ: Hakas Müzesi.
5. RUNİK METİN:

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. *er <b>uŋun? kazgandıŋız bökmed[iŋi]z beg erkim beg*
   2. *buŋ a adrıldıŋız açıg a kır²k erig kaŋsız kıl[dıŋız]*
   3. *orkon yėrini <al>dokda azıglıg toŋuz teg tirig beg esiz*
   4. *eŋç? bars tirig begim yaşı erdemim esiz e*
   5. *èlçi <...> ertim <...> şk² ? kızı böke?*
   6. *<...> ölürtüm kök böri kar<a> as bugu? ölürtüm*

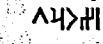
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. Asker(in) (büyük) sıkıntı(sı)yla kazandınız, doymadınız, bey kudretli bey.
   2. Ne sıkıntı! Ayrıldınız, ne acı! Kırk askeri babasız bıraktınız.
   3. Orhon yurdunu aldığınızda azılı (vahşi) domuz gibi (idiniz). Beyiniz Tirig (idi). Ne yazık!
   4. ? Bars Tirig (adlı) beyimin yaşı (ve) kahramanlığım, ne yazık!
   5. Elçi <...> idim, <...> kızı Böke?
   6. <...> öldürdüm. Bozkurt, kara kakım (ve) Sibirya panteri? öldürdüm.
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: BUTANAYEV 1973: 149–152; AMANJOLOV 1981: 47–48; VASILYEV 1983: 27, 76, 106; KORMUŞIN 1997: 117–123; AMANJOLOV 2003: 145–148; KORMUŞIN 2008: 157–158.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

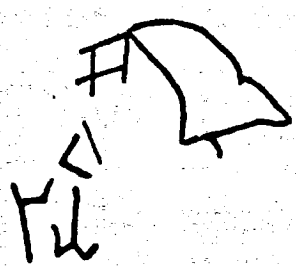

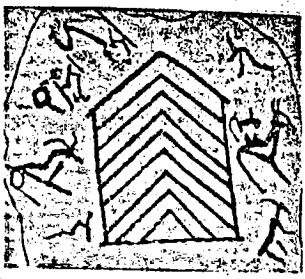
E 99. ORTAA–TEY

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1963 yılında I. A. BATMANOV ve A. Ç. KUNAA tarafından Samagaltay bölgesindeki Ortaa–Tey Dağı civarında bulunmuş ve 1973 yılında Tuva Müzesine taşınmıştır. Taşın ölçüleri 74x80x12 cm. olup yazıtta 1 satırlık runik metin bulunmaktadır. Bilinen numarası E 99'dur.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa):
3. İLK YAYIMI: BATMANOV – KUNAA 1963b: 40–41.
4. BUGÜNKÜ YERİ: Tuva Müzesi.
5. RUNİK METİN:

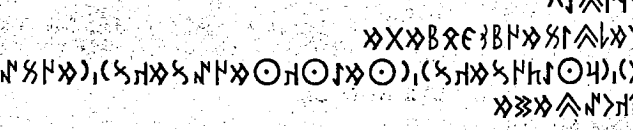
6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   esiz uruş?
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   Ne yazık! Savaş!
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: BATMANOV – KUNAA 1963b: 40–41; VASILYEV 1983: 42, 76, 119.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

E 100. BAYAN–KOL

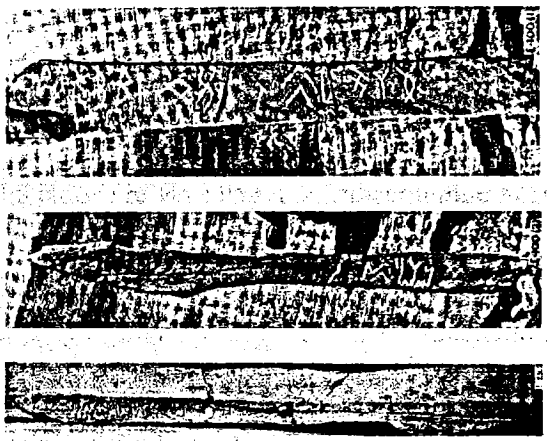
1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1971 yılında D. D. VASILYEV tarafından bulunan taş, 266x27x16 cm. ölçülerinde olup yazıtta 3 satırlık runik metin vardır. Yazıt 1973 yılında Tuva Müzesine taşınmıştır. Bilinen numarası E 100'dür.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa):
3. İLK YAYIMI: VASILYEV 1976: 97–101.
4. BUGÜNKÜ YERİ: Tuva Müzesi envanter No.: 21, 23, 26, 27.
5. RUNİK METİN:

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. *beŋkü taş*
   2. *ėlim altı <esi>zim ökünçüg bökmedim*
   3. *mugruŋ et özüm kazgantım a <a>nt<a> kaŋım ün? <esi>zim kazga<ntı>m özin al²ıp kon²t<ur>madım*
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. Ebedî taş.
   2. Yurdum, altı? ne yazık! Ne pişmanlık! Doymadım.
   3. Mugur'u canımla kazandım, orada babam ? ne yazık! Kazandım, kendini alıp başka yere yerleştirmedim.
8. AÇIKLAMALAR:

9. KAYNAKÇA: VASILYEV 1976: 97–101; VASILYEV 1983: 43, 76, 120–121; KORMUŞIN 1997: 247–252; KORMUŞIN 2008: 158–159.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

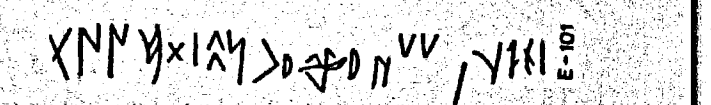
E 101. BAYKALOVO

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1971 yılında YA. A. ŞER tarafından bulunmuştur. Yazıtta 1 satır bulunmaktadır. Bilinen numarası E 101'dir.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa):
3. İLK YAYIMI:
4. BUGÜNKÜ YERİ: Yerinde.
5. RUNİK METİN:

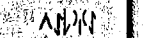
6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   esiz e ak kaya yurt? èşidgü öd?
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   Ne yazık! Ak kaya yurd(um?). İşittiği zaman?

8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: VASILYEV 1978: 92–93; VASILYEV 1983: 43, 76.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

E 102. ARJAN I

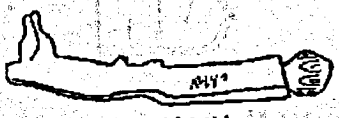
1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): Uyuk Irmağı kıyısındaki Arjan I kurganından çıkan gem üzerindeki bu yazıt 1971 yılında M. P. GRYAZNOV tarafından bulunmuştur. N. BAZILHAN'ın verdiği bilgiye göre yazıt, 2009 yılında Ermitaj Müzesinde bulunamamıştır. Ermitaj görevlisi L. S. MARSODONOV'un belirttiğine göre Tuva'nın başkenti Kızıl'da bulunan "60 Batur Müzesi"nde sergilenmektedir. Yazıt 12 cm. uzunluğunda 1 satır ve 5 işaretten oluşmaktadır. Bilinen numarası E 102'dir. Krş. http://irq.kaznpu.kz/?mod=1&tid=2&oid=88&lang=k.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Arcan I.
3. İLK YAYIMI: KLYAŞTORNIY 1975: 184–185.
4. BUGÜNKÜ YERİ: 60 Batur Müzesi. krş. http://irq.kaznpu.kz/?mod=1&tid=2&oid=88&lang=k.
5. RUNİK METİN:

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
salga
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
gem?
8. AÇIKLAMALAR: KLYAŞTORNIY yazıttaki sözcüğü *şalga* okuyup Moğolistan'daki büyük kağanlık yazıtlarında da geçen *şalçı* ile karşılaştırmak ister. Sözcükteki *-gA*'nın

fiilden ad yapan ek olduğunu düşünen KLYAŞTORNIY *sal–* fiiline 'bit', udaryat', razmaxivat'' anlamını verir.

9. KAYNAKÇA: KLYAŞTORNIY 1975: 184–185; VASILYEV 1983: 15, 77.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

E 103. ARJAN II

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): Arjan II kurganından çıkan bronz toka 1971 yılında M. P. GRYAZNOV tarafından bulunmuştur. N. BAZILHAN'ın verdiği bilgiye göre yazıt, 2009 yılında Ermitaj Müzesinde bulunamamıştır. Ermitaj görevlisi L. S. MARSODONOV'un belirttiğine göre Tuva'nın başkenti Kızıl'da bulunan "60 Batur Müzesi"nde sergilenmektedir.
(http://irq.kaznpu.kz/?mod=1&tid=2&oid=88&lang=k).
Toka 12 cm. boyunda olup harf boyları 1.1–1.5 cm. arasındadır. Yazıtta 1 satır bulunmaktadır. Bilinen numarası E 103'tür.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Arcan II.
3. İLK YAYIMI: KLYAŞTORNIY 1975: 184–185.
4. BUGÜNKÜ YERİ: 60 Batur Müzesi. krş. http://irq.kaznpu.kz/?mod=1&tid=2&oid=89&lang=k.
5. RUNİK METİN:

YM

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
s²ül²
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
<...>
8. AÇIKLAMALAR:

9. KAYNAKÇA: KLYAŞTORNIY 1975: 184–185; VASILYEV 1983: 15, 77.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

E 104. OZNAÇENNAYA II

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1972 yılında M. I. BORGOYAKOV ve S. G. KLYAŞTORNIY tarafından bulunmuştur. Taş 56x50x12 cm. ölçülerindedir. Yazıtta 8 satır bulunmaktadır. Bilinen numarası E 104'tür.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Oznaçennoye.
3. İLK YAYIMI:
4. BUGÜNKÜ YERİ: Hakas Müzesi.
5. RUNİK METİN:

<...>𐰴𐰃𐰆𐰑 1.
<...>𐰚𐰇𐰑 2.
<...>𐰑𐰇𐰺 3.
<...>𐰇𐰋𐰇𐰴𐰃𐰆𐰇 4.
<...>𐰴𐰃𐰆𐰋𐰽 5.
<...>𐰇𐰘 6.
<...>𐰚<...> 7.
<...>𐰴.𐰆:𐰃𐰑<...> 8.

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. *uz tapam?* <...>
   2. *tér* <...>
   3. *yüz* <...>
   4. *aı/it*[1]*? esiz kü*<...>
   5. *uz tapam?* <...>
   6. *yaŋ?* <...>
   7. <...>*r*[2] <...>

8. <...>*ga at[açı]m?*

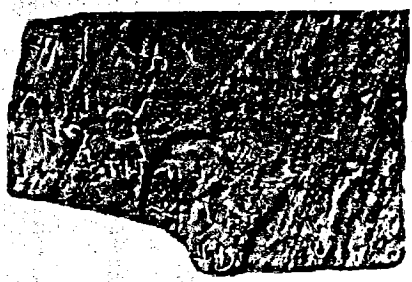
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:

1. (Ben) Uz Tapam'ım.
2. der?<...>
3. Yüz <...>
4. <...> ne yazık! <...>
5. (Ben) Uz Tapam'ım? <...>
6. <...>
7. <...>
8. <...> babacığım.

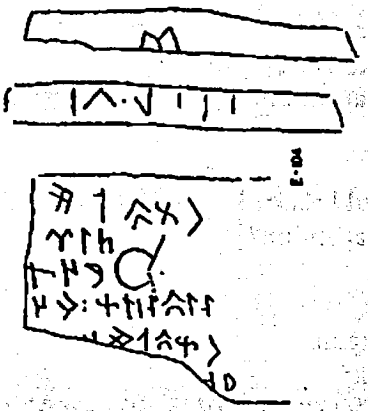
8. AÇIKLAMALAR:

9. KAYNAKÇA: VASILYEV 1978: 93–96; VASILYEV 1983: 24, 77, 101; KORMUŞIN 1997: 40–44; KORMUŞIN 2008: 159–160.

10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

E 105. TUVA KOLEKSİYONUNDAKİ LEVHA

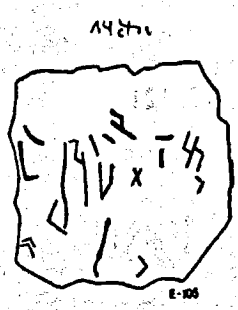
1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1972 yılında M. I. BORGOYAKOV tarafından bulunmuş olup bulunduğu yer bilinmemektedir. Ölçüleri 54x56x13 cm.'dir. Bilinen numarası E 105'tir.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Tuva Müzesindeki Dikili Taş.
3. İLK YAYIMI:
4. BUGÜNKÜ YERİ: Tuva Müzesi.
5. RUNİK METİN:

ᛒ 1.
<...>ᛏᛏᚾᛉ 2.
<...>ᛋᛁᚾᛉ 3.
<...>ᛋᛏᚴ 4.
ᛏ 5.

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. *ança*
   2. *èlsir[edim]*?
   3. *l²s²s²* <...>
   4. *yèr?* <...>
   5. *er*
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. Öylece

2. Yurtsuzlaştırdım.
3. <...>
4. Yurt <...>
5. Er <...>

8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: VASILYEV 1983: 43, 77, 121.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

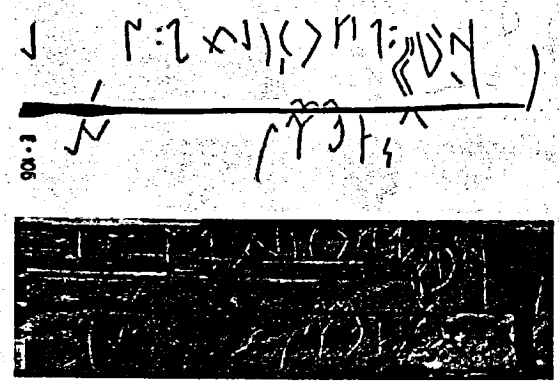
E 106. ÇERBİ

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1973 yılında Sayan–Tuva arkeoloji ekibinin araştırma gezisi sırasında YU. I. TRIFONOV tarafından bulunmuştur. Taş 80x42x22 cm. ölçülerinde olup yazıtta 2 satır bulunmaktadır. Bilinen numarası E 106'dır.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa):
3. İLK YAYIMI:
4. BUGÜNKÜ YERİ: Tuva Müzesi.

5. RUNİK METİN:

<...>𐰴:𐰀𐰆𐰋𐰃:𐰋𐰇𐰃:𐰉𐰍:𐰃 1.
<...>𐰃𐰍𐰣𐰀<...> 2.

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. *kuyda oglum a ö/ü*<...>
   2. <...>*ėşiŋig? r²i*<...>
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. Obada çocuklarım <...>
   2. <...> eşini (dostunu)? <...>
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: VASILYEV 1983: 43, 77, 121.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

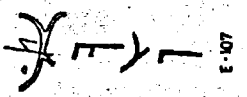

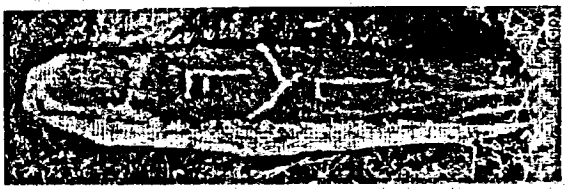
E 107. HADINNIG

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1973 yılında G. V. DLUJNEVSKAYA tarafından bulunmuştur. 110x35x15 cm. ölçülerinde olan taşta 2 harf bulunmaktadır. Bilinen numarası E 107'dir.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa):
3. İLK YAYIMI:
4. BUGÜNKÜ YERİ: Yerinde.
5. RUNİK METİN:

𐰋 1.
𐰇 2.

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. k^1
   2. k^2
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. <...>
   2. <...>
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: DLUJNEVSKAYA 1973: 199; VASILYEV 1983: 43, 77, 121.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

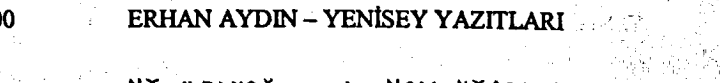
E 108. UYUK–OORZAK I

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1974 yılında M. P. GRYAZNOV ve M. H. MANNAY–OOL'un başkanlığındaki TNİİYaLİ arkeoloji ekibi tarafından Uyuk havzasında, Oorzak bölgesinde bulunmuştur. Yazıt 364x22–31x23–31 cm. ölçülerindedir. Yazıtta 4 satır ve bir de damga bulunmaktadır. Bilinen numarası E 108'dir.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa):
3. İLK YAYIMI: ÇADAMBA 1975: 254–259.
4. BUGÜNKÜ YERİ: Tuva Müzesi.
5. RUNİK METİN:

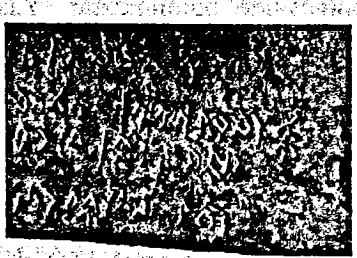
<...>𐰴𐰇𐰼:𐰚D:<...>𐰚𐰀𐰽<...>:𐰴𐰋(𐰴𐰽𐰼:𐰚𐰃𐰉𐰀:𐰴𐰴𐰇𐰚𐰚 1.

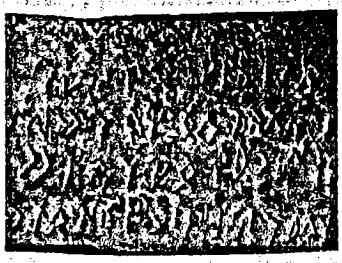
<...>𐰋𐰴D:<...>𐰃𐰚

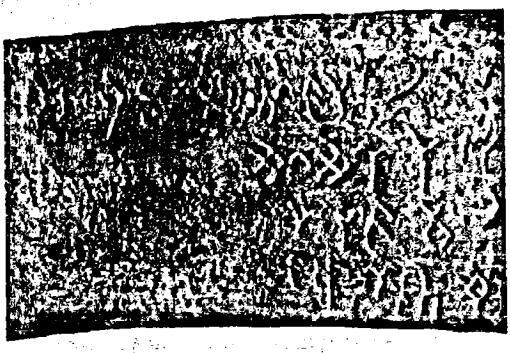
<...>𐰴^𐰴𐰚𐰽𐰋:𐰚𐰴𐰚𐰀9^𐰼𐰽:𐰴𐰴𐰇𐰚:<...>𐰋𐰃(𐰉𐰋:𐰃𐰋𐰴𐰽𐰼 2.

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. *er erdemim egsüki yok èlim <ka>nım <...> elig er[im] yok èd²m <...> kunç[uyum] yaşım es[iz e]*
   2. *èlimke kazgak[ım] erdemim bèş yègirm<i> er ölürmişim*
   3. *yaşımin tegmiş? yok? èn? elgin u[ş]? egök yok èn?<...> g¹uy¹<...>r²ün²èç? ayım öŋ<...>*
   4. *men altay? oglı bögü atım teŋri g²<...> beŋkü g²<...> èlimin men*
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. Erkeklik kahramanlığımın eksiği yok (idi). Yurdum, hanım <...> elli askerim yok <...> eşime, yaşıma, ne yazık!
   2. Yurdum (için) kazancım, kahramanlığım (şudur ki, ben) on beş asker öldürdüğüm.
   3. Yaşıtım (aynı yaşta olan) yok(tur). Uyuk (ırmağı) (artık) yok <...> ayım (yok) <...>.
   4. Adım Altay oğlu Bögü'dür. Gökte <...> ebedî (taşımla) <...> yurdumdayım?
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: ÇADAMBA 1975: 254–259; ÇADAMBA – VASILYEV 1980: 131–143; VASILYEV – ÇADAMBA 1981: 63–75; VASILYEV 1983: 15, 77, 85; KORMUŞIN 2008: 66–69.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

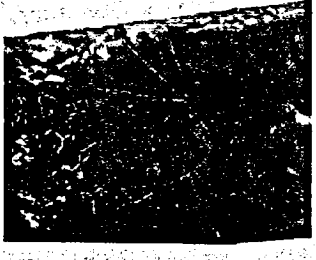
E 109. UYUK–OORZAK II

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1974 yılında M. P. GRYAZNOV ve M. H. MANNAY–OOL'un başkanlığındaki TNİİYaLİ arkeoloji ekibi tarafından Uyuk havzasında, Oorzak bölgesinde bulunmuştur. Yazıt 190x41–43x15 cm. ve 95x60–40x8 ölçülerinde olup işaretleri belirgin olmayan son satırla birlikte toplam 5 satırdır. Bilinen numarası E 109'dur.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa):
3. İLK YAYIMI: ÇADAMBA 1975: 254–259.
4. BUGÜNKÜ YERİ: Tuva Müzesi.
5. RUNİK METİN:

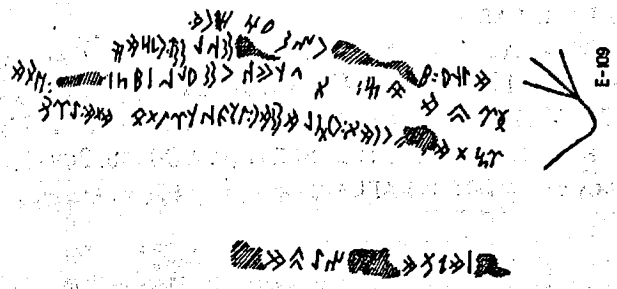
6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):

1. *biŋ ay ük<...> on²unç ay g¹<...> r¹ <...>um*
2. *<...>adrıldı<m> o/ul¹r¹mm*
3. *er atım ben <...>z saŋun k¹o/ud¹y¹l¹k¹s²ökt²s² <...> esizim*
4. *er erdem[im] unamaz oglumd¹mn¹ elig kaŋ erdem? [bök]medim erinç*
5. *<...> eşim <e> esizim [e] <...>ne atım<...>*

7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. Bin ay <...> onuncu ay <...>
   2. Ayrıldım <...>
   3. Erkeklik adım <...> general <...> ne yazık!
   4. Erkeklik kahramanlığımı onaylamadı(lar). Çocuklarım(a) (ve) hükümdar? babam(ın) kahramanlığına doymadım elbette.
   5. Eşim (dostum), ne yazık! <...> adım.
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: ÇADAMBA 1975: 254–259; ÇADAMBA - VASILYEV 1980: 131–143; VASILYEV – ÇADAMBA 1981: 63–75; VASILYEV 1983: 16, 77, 86; KORMUŞIN 1997: 264–267; KORMUŞIN 2001: 260–261; KORMUŞIN 2008: 161; SERTKAYA 2008b: 209–228.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

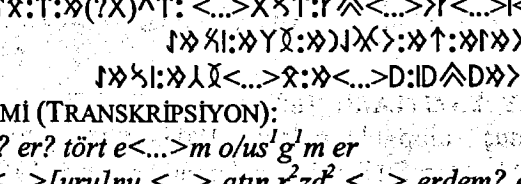

E 110. UYUK–OORZAK III

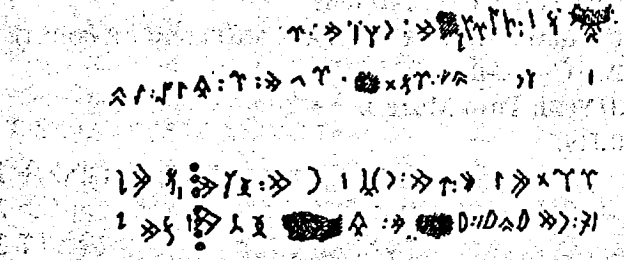
1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1974 yılında M. P. GRYAZNOV ve M. H. MANNAY–OOL'un başkanlığındaki TNİİYaLİ arkeoloji ekibi tarafından Uyuk havzasında, Oorzak bölgesinde bulunmuştur. Yazıt 236x35x13–24 cm. ölçülerindedir. Yazıtta 4 satır bulunmaktadır. Bilinen numarası E 110'dur.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa):
3. İLK YAYIMI: ÇADAMBA 1975: 254–259.
4. BUGÜNKÜ YERİ: Tuva Müzesi.
5. RUNİK METİN:

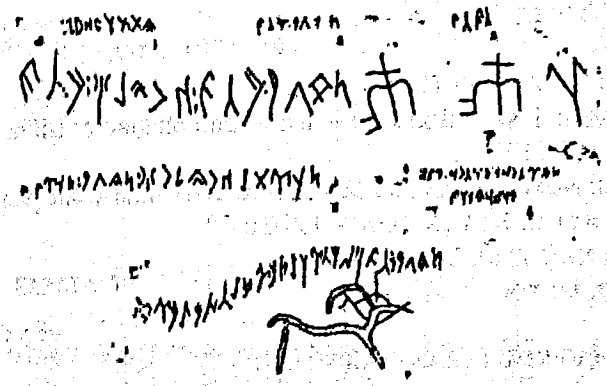
6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. *to<k>uz? er? tört e<...>m o/us^{1}g^{1}m er*
   2. *<...>s^{2} <...>[uru]ŋu <...> atıŋ r^{2}zd^{2} <...> erdem? er evin at?*
   3. *er erdemim okum oglanım élim esizim e*
   4. *esiz umay t^{1}y^{1}s^{2}? y^{1} <...>m b^{2} <...> éçim esizim e*
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. Dokuz asker, dört <...> asker
   2. <...> Urungu <...> adın <...> kahramanlık ?
   3. Erkeklik kahramanlığım, boyum?, çocuklarım, yurdum, ne yazık!
   4. Ne yazık!, Umay <...> ağabeyim, ne yazık!

8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: ÇADAMBA 1975: 254–259; ÇADAMBA - VASILYEV 1980: 131–143; VASILYEV – ÇADAMBA 1981: 63–75; VASILYEV 1983: 16, 78, 86; KORMUŞIN 1997: 267-270; KORMUŞIN 2008: 162; SERTKAYA 2008b: 209–228.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

TEPSEY YAZITLARI: 1888 yılında G. I. SPASSKIY tarafından bulunmuş olup kompleks 1904–1907 yıllarında A. V. ADRIANOV tarafından da incelenmiştir. 1966–1968 yıllarında S. G. KLYAŞTORNIY ve YA. A. ŞER tarafından kopyası çıkarılmıştır. Bu kaya yazıtlarını ilk kez yayımlayan S. G. KLYAŞTORNIY olmuştur.

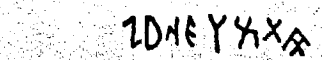

E 111. TEPSEY I

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1. Tepsey yazıtında 1 satır bulunmaktadır. Bilinen numarası E 111'dir.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa):
3. İLK YAYIMI: KLYAŞTORNIY 1976a: 68–69.
4. BUGÜNKÜ YERİ: Yerinde.
5. RUNİK METİN:

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   bedizlig kaya
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   Resimli (yazılı) kaya
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: KLYAŞTORNIY 1976a: 68–69; VASILYEV 1983: 43, 78; I. L. KIZLASOV 1994: 186–187.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

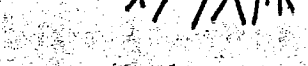

E 112. TEPSEY II

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1 satır üzerinde 8 harf bulunmaktadır. Bilinen numarası E 112'dir.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa):
3. İLK YAYIMI: KLYAŞTORNIY 1976a: 69.
4. BUGÜNKÜ YERİ: Yerinde.
5. RUNİK METİN:

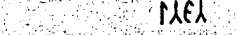

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   tebsey keçig
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   Tepsey Geçidi
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: KLYAŞTORNIY 1976a: 69; VASILYEV 1983: 43–44, 78, 122; I. L. KIZLASOV 1994: 186.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

E 113. TEPSEY III

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1 satır üzerinde 4 harf bulunmaktadır. Bilinen numarası E 113'tür.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa):
3. İLK YAYIMI: KLYAŞTORNIY 1976a: 69.
4. BUGÜNKÜ YERİ: Yerinde.
5. RUNİK METİN:

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   çigçi
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   Çigşi
8. AÇIKLAMALAR:

9. KAYNAKÇA: KLYAŞTORNIY 1976a: 69; VASILYEV 1983: 44, 78; I. L. KIZLASOV 1994: 195.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

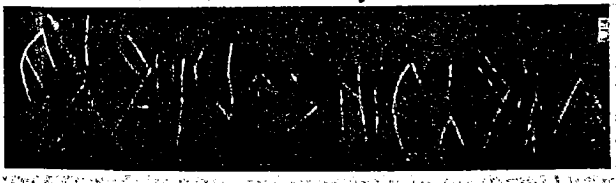

E 114. TEPSEY IV

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1 satır üzerinde 19 harf bulunmaktadır. Bilinen numarası E 114'tür.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa):
3. İLK YAYIMI: KLYAŞTORNIY 1976a: 69.
4. BUGÜNKÜ YERİ: Yerinde.
5. RUNİK METİN:

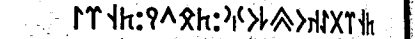

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   tebsey keçig kutlug keçig
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   Tepsey Geçidi, kutlu geçit.
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: KLYAŞTORNIY 1976a: 69; VASILYEV 1983: 44, 78, 123; I. L. KIZLASOV 1994: 186.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

E 115. TEPSEY V

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1 satır üzerinde 22 harf bulunmaktadır. Bilinen numarası E 115'tir.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa):
3. İLK YAYIMI: KLYAŞTORNIY 1976a: 69.
4. BUGÜNKÜ YERİ: Yerinde.
5. RUNİK METİN:

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
teŋride kutlug tebsey teŋri
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
Aziz, kutlu Tepsey, ilahi!
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: KLYAŞTORNIY 1976a: 69; VASILYEV 1983: 44, 78; I. L. KIZLASOV 1994: 187.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

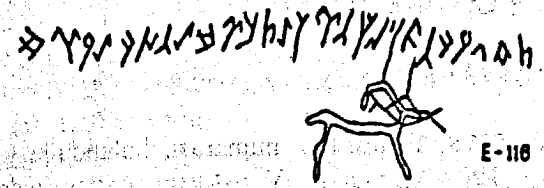
E 116. TEPSEY VI

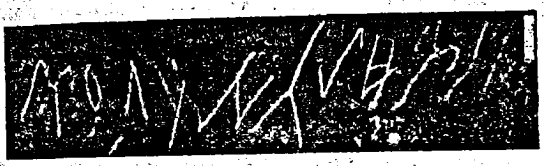
1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1 satır üzerinde 26 satır bulunmaktadır. Bilinen numarası E 116'dır.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa):
3. İLK YAYIMI: KLYAŞTORNIY 1976a: 69.
4. BUGÜNKÜ YERİ: Yerinde.
5. RUNİK METİN:

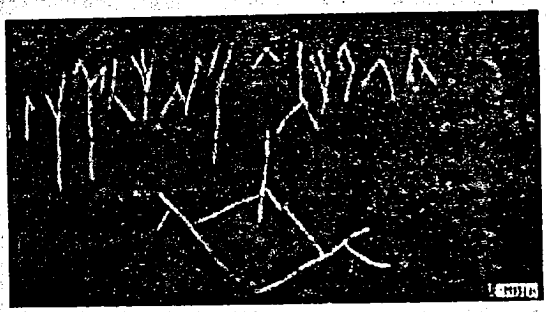

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
tebsey keçigin èl(?)ç<i> erele? teŋrim e çök e yèrim
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
Tebsey Geçidi ile Elçi? Erele? Ey Tanrım! Amin! Yerim.
8. AÇIKLAMALAR:

9. KAYNAKÇA: KLYAŞTORNIY 1976a: 69; VASILYEV 1983: 44, 78, 123; I. L. KIZLASOV 1994: 188.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

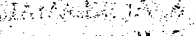

E 117. TEPSEY VII

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1 satır üzerinde 3 harf bulunmaktadır. Bilinen numarası E 117'dir.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa):
3. İLK YAYIMI: KLYAŞTORNIY 1976a: 70.
4. BUGÜNKÜ YERİ: Yerinde.
5. RUNİK METİN:

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
kut

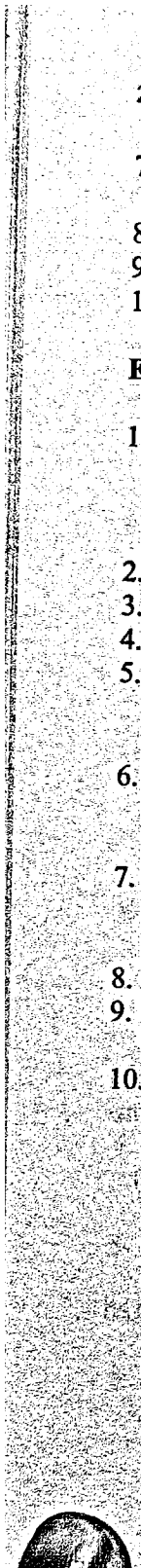
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   Kut
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: KLYAŞTORNIY 1976a: 70; VASILYEV 1983: 44.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

E 118. TURAN I

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1904 yılında A. V. ADRIANOV tarafından Turan Dağı civarında bulunmuştur. Yazıtta 2 satır vardır. Bilinen numarası E 118'dir.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa):
3. İLK YAYIMI: KLYAŞTORNIY 1976a: 70.
4. BUGÜNKÜ YERİ: Tahrip edilmiştir (SERTKAYA 2008a: 12).
5. RUNİK METİN:

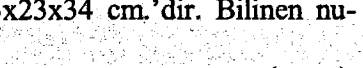
:(ᛗ?)ᚴᛖᛊ:ᛋᚢᚾᚢᚴ:ᛏᚢᚱᚴᚨᛏᛋᚺ 1.
ᛕᛁᚷᛟᛋᛁᛚ 2.

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. *temir çoruŋ ayag çor ėkegi (ėkegü?)*
   2. *ışvar<a> bed<iz>lig*
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. Temir Çor (ile) Ayag Çor'un ikisi ?
   2. Işvara('nın) yazıtı.
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: KLYAŞTORNIY 1976a: 70; VASILYEV 1983: 44, 78; I. L. KIZLASOV 1994: 195.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

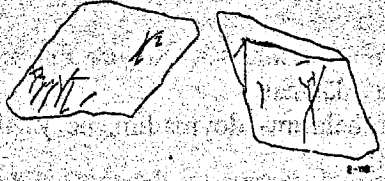

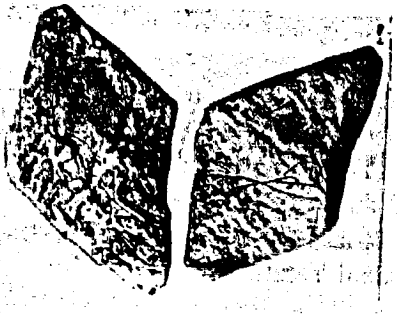
E 119. SAGLI

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1975 yılında YU. L. ARANÇIN tarafından bulunmuştur. Taşın ölçüleri 43x23x34 cm.'dir. Bilinen numarası E 119'dur.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Saglı'daki Balbal Yazıtı.
3. İLK YAYIMI:
4. BUGÜNKÜ YERİ: TNİİYaLİ (SERTKAYA 2008a: 12).
5. RUNİK METİN:

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. *al*^{l}*n*^{l}
   2. <...>*l*^{l} *teŋrim*
   3. <...>*n*^{l}<...>*z*<...>
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. <...>
   2. <...> kutlum (ilahim)
   3. <...>
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: VASILYEV 1978: 51–53; VASILYEV 1983: 44, 79, 124.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

E 120. TUGUTÛP I

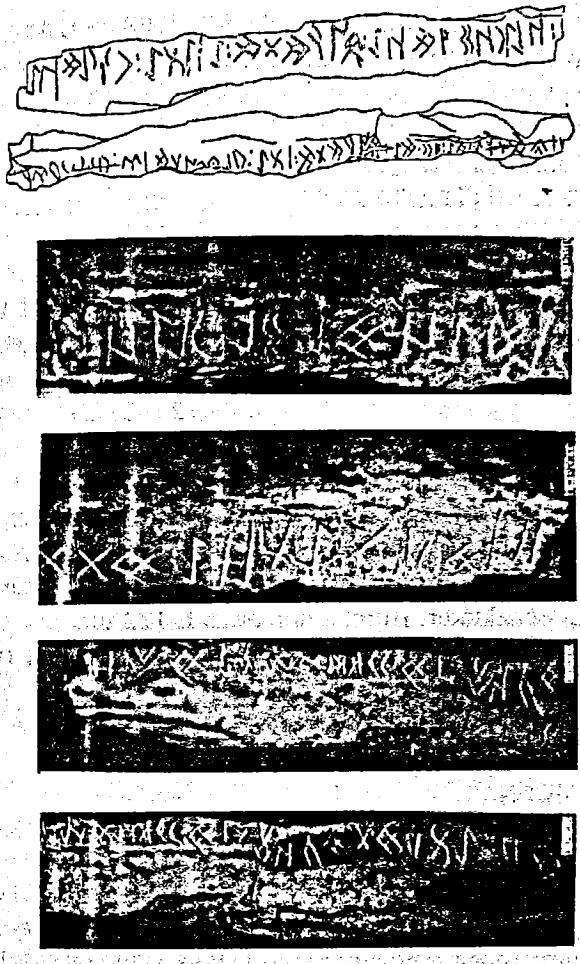
1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1904 yılında bulunan taşın ölçüleri 309x70–46x15–11 cm. olup yazıtta 2 satır üzerinde toplam 59 harf bulunmaktadır. Bilinen numarası E 120'dir.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Krasnoyarsk Müzesindeki Dikili Taş I.
3. İLK YAYIMI:
4. BUGÜNKÜ YERİ: Krasnoyarsk Müzesi.
5. RUNİK METİN:

:ᛏᛁᛯᛉᚴᛅᛜᛇᛞ:ᛇᛊᛁ:ᛯᚷᛯᚿᚴᛟ:ᛇᛯᚳᚲᛉ:ᛇᛯᛏᛉᚦᚴᛯᛯᛦᛇ<...>1.

<...>ᚿᛏ<...>ᚦᚴᛞ

ᛇᚺᛯᛇᚦᚴᚲ:ᛇᛊᚴᚿᛁ:ᛯᚷᛯᚿᚴᛟ:ᛇᚺᛯᛉᛒᚺᚦᛁᚺ: 2.

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. <...> *altımga? erim e s'un'm a bökmedim esiz e yalŋus ölmiş er yag[ı]?* <...> *r²k²* <...>
   2. *kalın kadaşımka bökmedim esiz e oglumka*
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. <...> aldım? askerime <...> doymadım, ne yazık! Yalnız ölmüş asker? düşman <...>
   2. Sevgili akrabalarıma doymadım, ne yazık! Çocuklarıma (doymadım).
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: I. L. KIZLASOV 1979; VASILYEV 1978: 53–57, resim 4–7; VASILYEV 1983: 44–45, 124; KORMUŞIN 1997: 129–132; KORMUŞIN 2008: 162–163.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

E 121. TUGUTÜP II

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): Yazıt Açık Göl yakınlarında bulunmuştur. İlk önce MESSERSCHMIDT tarafından kopyalanmıştır. RADLOFF yazıtın çizimini yapmış, KLYAŞTORNIY ise yazıtın Krasnoyarsk

Müzesinde olduğunu bildirmiştir. Bilinen numarası E 121'dir.

2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Krasnoyarsk Müzesindeki Dikili Taş II.
3. İLK YAYIMI:
4. BUGÜNKÜ YERİ: Krasnoyarsk Müzesi.
5. RUNİK METİN: Metin yok.
6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: KLYAŞTORNIY 1976a: 67; I. L. KIZLASOV – NATEKIN 1981: 262–268; VASILYEV 1983: 45.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

E 122. İYME II

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1962 yılında E. B. ÇADAMBA ve D. M. NASILOV tarafından bulunmuştur. Yazıtta tam olarak seçilemeyen bir satır bulunmaktadır. Bilinen numarası E 122'dir.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): İyme Yakınındaki Heykel Duvarı.
3. İLK YAYIMI: ARAGAÇI – NASILOV 1963: 263.
4. BUGÜNKÜ YERİ: Yerinde.
5. RUNİK METİN:

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   bö[kmedim] <...> *s²*<...>*ŋç*<...>*nyib²ü*
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   Doymadım <...>
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: ARAGAÇI – NASILOV 1963: 263; VASILYEV 1983: 37, 79, 114.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

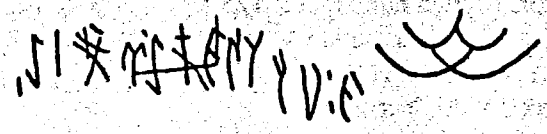

E 123. TEPSEY VIII

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1975 yılında V. F. KAPEL'KO, V. I. JUKOVSKI ve M. M. BIRYUKOV tarafından bulunmuştur. 1 satır üzerinde 13 harf bulunmaktadır. Bilinen numarası E 123'tür.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa):
3. İLK YAYIMI: VASILYEV 1977: 79–80.
4. BUGÜNKÜ YERİ: Yerinde.
5. RUNİK METİN:

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   g? ay külüg az a irbis e
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   (Adım) Ay Külüg. Kakım ve Sibirya panteri.
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: VASILYEV 1977: 79–81; VASILYEV 1983: 44, 78.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

E 124. TEPSEY IX

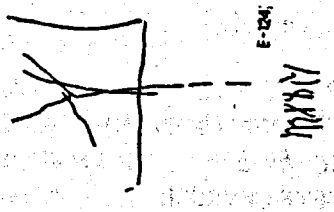
1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1975 yılında V. F. KAPEL'KO, V. I. JUKOVSKI ve M. M. BIRYUKOV tarafından bulunmuştur. 1 satır üzerinde 5 harf bulunmaktadır. Bilinen numarası E 124'tür.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa):
3. İLK YAYIMI: VASILYEV 1977: 80.
4. BUGÜNKÜ YERİ: Yerinde.
5. RUNİK METİN:

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):

esiz e er

7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
Ne yazık! Erkek.
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: VASILYEV 1977: 79–81; VASILYEV 1983: 44, 78.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

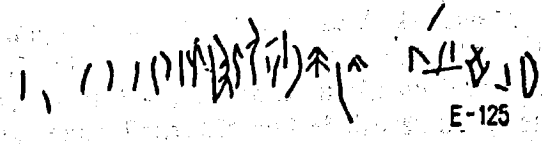

E 125. TEPSEY X

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1975 yılında V. F. KAPEL'KO, V. I. JUKOVSKI ve M. M. BIRYUKOV tarafından bulunmuştur. Yazıtta 1 satır bulunmaktadır. Bilinen numarası E 125'tir.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa):
3. İLK YAYIMI: VASILYEV 1977: 80–81.
4. BUGÜNKÜ YERİ: Yerinde.
5. RUNİK METİN:

<...>𐰴𐰍𐰃𐰴𐰇>𐰋<...>𐰃

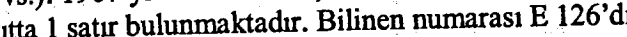
6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
ay <...> *tugsi yay*<ı>*si?* <...>
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
<...>
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: VASILYEV 1977: 79–81; VASILYEV 1983: 44, 78, 122.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

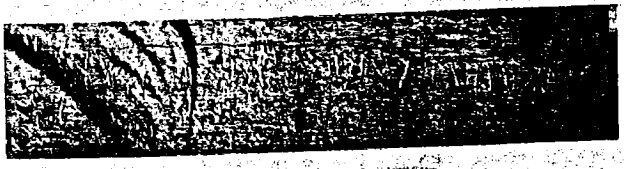
E-125

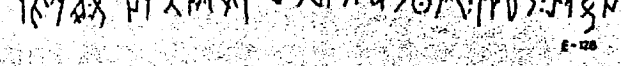
E 126. TEPSEY XI

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1967 yılında YA. A. ŞER tarafından tespit edilmiştir. Yazıtta 1 satır bulunmaktadır. Bilinen numarası E 126'dır.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa):
3. İLK YAYIMI: VASILYEV 1984: 48–49.
4. BUGÜNKÜ YERİ: Yerinde.
5. RUNİK METİN:

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   öz apa uyası siŋurın s²l¹ma alsar üç yüz bitigiŋ
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   Öz Apa'nın kudreti (ile) sınırı? alsa üç yüz yazıtın.
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: VASILYEV 1983: 44, 80, 123; VASILYEV 1984: 48–49.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

E-126

E 127. AYNA V

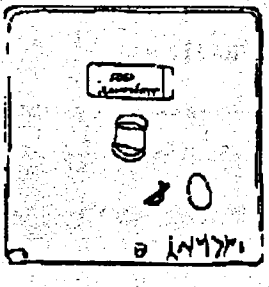
1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): D. D. VASILYEV'in verdiği bilgiye göre 1974

yılında Minusinsk Müzesindeki birçok fotoğraf arasında beyaz bronzdan yapılmış bir Çin aynasının fotoğrafı bulunmuş ve bu aynanın arkasında Minusinsk 1905 cümlesi bulunmakta imiş. Çerçevesinde 5 harflik runik yazı olan bu ayna için envanter numarası olarak 214 ve 215 rakamları tespit edilmiştir. Bilinen numarası E 127'dir.

2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Zerkale iz Minusinska.
3. İLK YAYIMI:
4. BUGÜNKÜ YERİ: Minusinsk Müzesi.
5. RUNİK METİN:

𐰴𐰍𐰏𐰣

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   sorkuç?
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   <...>
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: I. L. KIZLASOV 1981: 93–96; VASILYEV 1983: 38, 115; I. L. KIZLASOV 1994: 197.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

E 128. AYNA PARÇASI VI

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): Ayna parçasında belli belirsiz iki harf bulunmakta olup ön tarafı silinmiştir. Bilinen numarası E 128'dir.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa):
3. İLK YAYIMI:
4. BUGÜNKÜ YERİ: Minusinsk Müzesi envanter No.: 5147.
5. RUNİK METİN:

   |^

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   s^1s^2
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   <...>
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: LUBO–LESNIÇENKO 1975: 86; VASILYEV 1983: 38, 79, 115.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

|^

E 129. AYNA PARÇASI VII

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): Ayna parçasında 6 harften oluşan 1 satır bulunmaktadır. Bilinen numarası E 129'dur.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa):
3. İLK YAYIMI:
4. BUGÜNKÜ YERİ: Minusinsk Müzesi envanter No: 5148.

5. RUNİK METİN:

ᛦᛉᛉ(ᛜ?)ᛉᛘᚱ

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
kün[1] *alaŋaç*?
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
Güneş ?
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: LUBO–LESNIÇENKO 1975: 89; VASILYEV 1983: 38, 79, 115.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

ᚢᚱᛉᛉᚾᚱ

E-129

E 130. AYNA PARÇASI VIII

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): Bu ayna parçasında her biri birkaç harften oluşan 3 satır bulunmaktadır. Bilinen numarası E 130'dur.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa):
3. İLK YAYIMI:
4. BUGÜNKÜ YERİ: Minusinsk Müzesi envanter No: 5195.
5. RUNİK METİN:

ᛦᛋᛏᚢᛉᛉ 1.
:ᛏ 2.

ЄΠ 3.

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. *tunçuŋu*? (*taş enčiŋü*?)
   2. *d*^{l}
   3. *erig*
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. <...>
   2. <...>
   3. Askeri.
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: RIGDILON 1951b: 118–119, resim 8; LUBO–LESNIÇENKO 1975: 21; VASILYEV 1983: 39, 79, 115.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

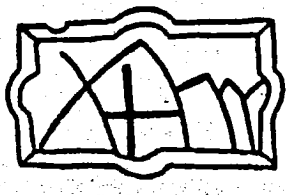
E 131. BRONZ LEVHA

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1904 yılında bilinmeyen bir kişi tarafından Minusinsk Müzesine çok sayıda bronz levha getirilmiştir. 131 numaralı Bronz Levha da bunlardan biridir. Levha 38x17 mm. ölçülerinde olup 1 satırlık runik metin bulunmaktadır. Bilinen numarası E 131'dir.

2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Bronz Söve Pervazı.
3. İLK YAYIMI:
4. BUGÜNKÜ YERİ: Minusinsk Müzesi envanter No: 6144.
5. RUNİK METİN:

ᚷᛒᛚᛘ

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
élimd<e>
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
Yurdumda.
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: VASILYEV 1983: 45, 79, 124.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

E 132. UYBAT VIII

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): M. A. CASTRÉN tarafından 1847 yılında bulunmuştur (1856: 363). 1938 yılında yazıtın bulunduğu yer Sayan–Altay bilimsel ekibi tarafından da incelenmiştir. Yazıtta 2 işaret bulunmaktadır. Ancak yazıttaki bu iki işaret de net olarak seçilememektedir. Bilinen numarası E 132'dir.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Uybat Çaa–Tas Taşı.
3. İLK YAYIMI:
4. BUGÜNKÜ YERİ: Yerinde.
5. RUNİK METİN: Metin yok.
6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
8. AÇIKLAMALAR:

9. KAYNAKÇA: CASTRÉN 1856: 363; YEVTYUHOVA 1948: 25; VASILYEV 1983: 27.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

E 133. KOPÖN ALTIN KÜP III

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): Yazıt Kopön Çaa–Tas bölgesindeki 10 numaralı kurganın kuzey–batı köşesinde bulunmuştur. Taşın yazılı yüzü çok tahrip olduğundan harfler seçilememektedir. Bilinen numarası E 133'tür.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Kopyon Çaa–Tas Taşı.
3. İLK YAYIMI:
4. BUGÜNKÜ YERİ: Yerinde.
5. RUNİK METİN: Metin yok.
6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: YEVTYUHOVA 1948: 33; VASILYEV 1983: 42.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

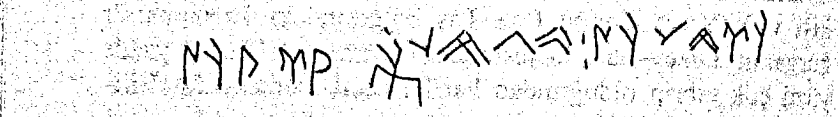
E 134. UST–SOS

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1963 yılında Hakasya'daki Ust–Sos köyünde KIL'ÇIÇAKOV tarafından kaydının yapıldığı bilinmektedir. Daha sonra yazıttaki metin YA. A. ŞER tarafından kopyalanmış olup yazıtta 52 cm. uzunluğunda 1 satır vardır. Satırın ilk bölümü çok tahrip olmuştur. Bilinen numarası E 134'tür.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa):
3. İLK YAYIMI:
4. BUGÜNKÜ YERİ: Yerinde.
5. RUNİK METİN:

<...>𐰴𐰇𐰴𐰚𐰇𐰑𐰆𐰍:𐰴𐰇𐰆𐰃

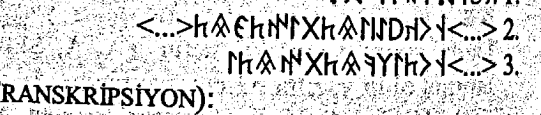
6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
yér beŋkü taş beŋk<ü> yér ay kü[n] <...>

7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   Yer, ebedî taş, ebedî yer, ay ve güneş.
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: VASILYEV 1983: 45, 79; I. L. KIZLASOV 1994: 183, 185; KORMUŞIN 2008: 26–28.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

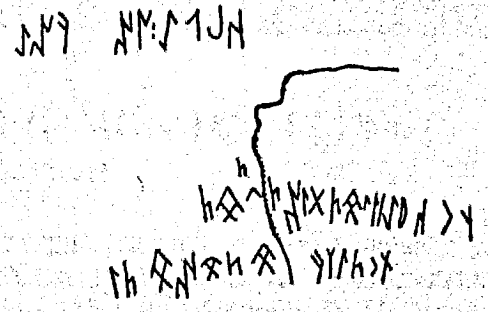
E 135. UST–KULOG

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): Bu yüzyılın başlarında I. T. SAVENKOV tarafından Yenisey'in doğduğu bölgede, SAVENKOV'un Şel Tes diye adlandırdığı yerdeki bir mağarada bulunmuştur. Tes, Yenisey'in kollarından biri olup hemen kuzeyde Novosyolovo kenti bulunmaktadır. 1966 yılında YA. A. ŞER tarafından yeniden tespit edilen yazıtta 3 satırlık runik metin vardır. Bilinen numarası E 135'tir.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa):
3. İLK YAYIMI:
4. BUGÜNKÜ YERİ: Yerinde.
5. RUNİK METİN:

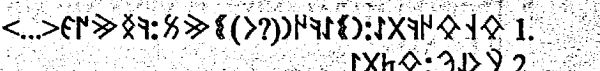
6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. *k'b'pa üzrekine?*
   2. *<...>ŋu kayas²i bitidin? teg bit[idim]*
   3. *<...>ŋu tilek bitidin? biti<g>*
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. <...> üsttekine?
   2. <...>ngu kayasına kazıdığın gibi kazıdım.
   3. <...>ngu dileklerini kazıdı(ğı)n (bu) yazıt.
8. AÇIKLAMALAR:

9. KAYNAKÇA: VASILYEV 1981: 57–59, foto 9; VASILYEV 1983: 45, 79, 126.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

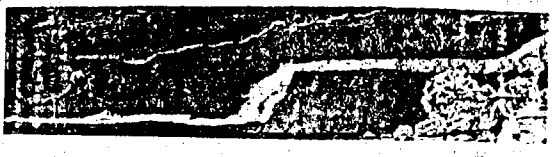

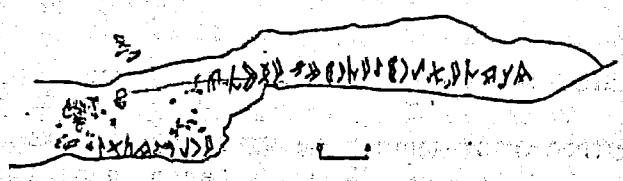
E 136. MUGUR–SARGOL I

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1973 yılında PYATKIN tarafından bulunmuştur. 1976 yılında N. A. BASKAKOV da yazıt üzerinde incelemeler yapmış olup yazıtta 2 satır vardır. Bilinen numarası E 136'dır.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa):
3. İLK YAYIMI:
4. BUGÜNKÜ YERİ: Yerinde.
5. RUNİK METİN:

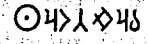
6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. *bıŋ bükde an<ı>da kü udımız? kem üg[üz]*
   2. *külüg bitidi*
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. Bin ormanda, Anı ırmağında ? ? Kem ırmağı,
   2. (Bu yazıtı) Külüg yazdı.
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: BASKAKOV 1978: 152–154; VASILYEV 1983: 45, 78, 125; I. L. KIZLASOV 1994: 194.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

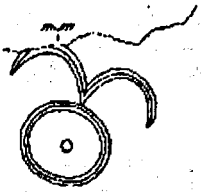
E 137. KRES–HAYA

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1959 yılında LIPSKIY tarafından bulunmuş olan yazıtta 1 satırlık runik metin vardır. Bilinen numarası E 137'dir.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa):
3. İLK YAYIMI:
4. BUGÜNKÜ YERİ: Yerinde.
5. RUNİK METİN:

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   barım çoruŋ
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   Barım Çor'un (yazıtı).
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: ŞÇERBAK 1970: 117; I. L. KIZLASOV 1981: 89–92, resim 2; VASILYEV 1983: 45, 79; I. L. KIZLASOV 1994: 188.

10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

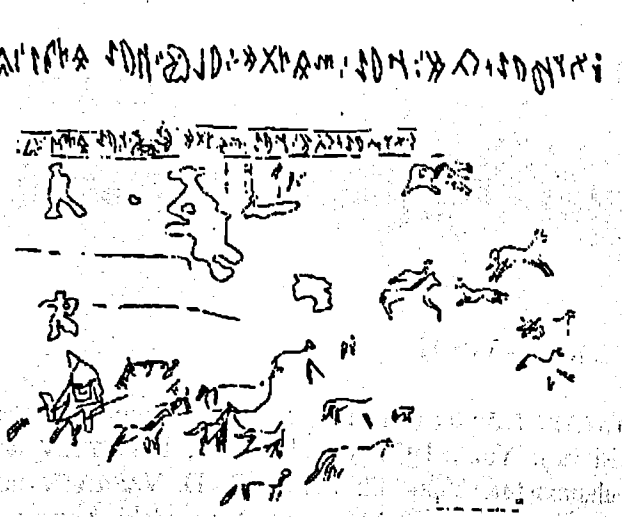
E 138. KARA–YÜS II

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): Yazıt 1975 yılında N. V. LEONTYEV tarafından bulunmuştur. Yazıt ilk olarak D. D. VASILYEV tarafından yayımlanmıştır. 80x35 cm. ölçüsündeki yazıtta 2 satır bulunmaktadır. 2. satır tam olarak seçilememektedir. Bilinen numarası E 138'dir.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Ozernaya Yazıtı.
3. İLK YAYIMI: VASILYEV 1981: 60–62.
4. BUGÜNKÜ YERİ: Yerinde.
5. RUNİK METİN:

<...>𐰴𐰍𐰃𐰴𐰇𐰃𐰾𐰇:𐰾𐰋𐰃𐰴:𐰇𐰃:𐰇𐰃𐰍:𐰾𐰆:𐰇𐰃𐰍𐰚𐰃 1.

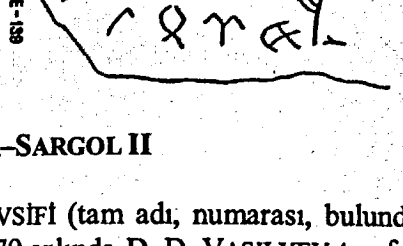
<...> 2.

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. *kezel? kaya evim kayaka bitidim yalım kaya bitigi t*[1]
   2. <...>
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. Kezel Kaya evim(dir). (Sözlerimi) kayaya yazdım, yalçın (sarp) kaya yazıtı.
   2. <...>
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: VASILYEV 1981: 60–62; I. L. KIZLASOV 1981: 86–89; VASILYEV 1983: 29, 80; I. L. KIZLASOV 1994: 189–190.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

E 139. ÇAPTIKOV TAŞI

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 312x75–60x25 cm. ölçülerinde olan yazıtta 1 satır bulunmaktadır. Yazıt soldan sağa doğru yazılmıştır. Bilinen numarası E 139'dur.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Çaptık Taşı.
3. İLK YAYIMI:
4. BUGÜNKÜ YERİ: Yerinde.
5. RUNİK METİN:
   <...>𐰉𐰍𐰴𐰆𐰃<...>
6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   <...> *tebremiş*[1]?
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   <...> Tepremiş <...>
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: ŞÇERBAK 1970: 117; VASILYEV 1983: 45–46, 80.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

E 140. MUGUR–SARGOL II

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1979 yılında D. D. VASILYEV tarafından bulunmuş olup yazıtta 2 satır vardır. Bilinen numarası E 140'tır.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa):
3. İLK YAYIMI:
4. BUGÜNKÜ YERİ: Yerinde.
5. RUNİK METİN:

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. *èl*^{l} *aras*<ı> *yak? ökünüm (ökünçüm?) tar*^{2}*kan b*^{2}*üeeipçnç s*^{1}*r*^{1}*m*
   2. *esil*?
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. Yurdumun arası, pişmanlığım tarkan <...>
   2. Esil? (ırmağı)
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: VASILYEV 1980: 193; VASILYEV 1983: 46, 79, 125.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

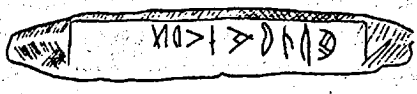
E 141. AYMIRLIG KURGANINDAN YAY KILIFI I

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1971 yılında Çaa–Höl Irmağı'nın sol kıyısındaki I. Aymırlıg kurganında yapılan kazı sırasında B. B. OVÇINNIKOVA ve A. M. MANDEL'ŞTAM tarafından iki orta boyda boynuzdan yay bulunmuştur. Yayların dış taraflarında runik işaretler vardır. Satır uzunluğu 7,2 cm., harf yüksekliği ise 0,9 ila 1,4 cm.'dir. Bilinen numarası E 141'dir. Krş. AYMIRLIG I (GY 8).
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Aymırlıg Kurganından Yay Kaplaması I, Boynuzdan Yay Üzerindeki Yazıt I.
3. İLK YAYIMI:
4. BUGÜNKÜ YERİ: Rusya Bilimler Akademisi Arkeoloji Enstitüsü St.-Petersburg Şubesi.

5. RUNİK METİN: (I. L. KIZLASOV 1994: 305)

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
<...>
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
<...>
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: OVÇINNIKOVA 1981: 133–134; VASILYEV 1983: 46, 81, 126; I. L. KIZLASOV 1994: 305; I. L. KIZLASOV – L. R. KIZLASOV 1994: 105, 107.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

E 142. AYMIRLIG KURGANINDAN YAY KILIFI II

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1971 yılında Çaa–Höl Irmağı'nın sol kıyısındaki I. Aymırlıg kurganında yapılan kazı sırasında B. B. OVÇINNIKOVA ve A. M. MANDEL'ŞTAM tarafından iki orta boyda boynuzdan yay bulunmuştur. Yayların dış taraflarında runik işaretler vardır. Kılıfın ölçüleri 16x2,5 cm.'dir. Bilinen numarası E 142'dir. Krş. AYMIRLIG II (GY 9).
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Aymırlıg Kurganından Yay Kaplaması II, Boynuzdan Yay Üzerindeki Yazıt II.
3. İLK YAYIMI:
4. BUGÜNKÜ YERİ: Rusya Bilimler Akademisi Arkeoloji Enstitüsü St.–Petersburg Şubesi.
5. RUNİK METİN:

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
nç?s²s²
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
<...>

8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: OVÇINNIKOVA 1981: 133–134; VASILYEV 1983: 46, 81; I. L. KIZLASOV 1994: 305–306; I. L. KIZLASOV – L. R. KIZLASOV 1994: 105, 107.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

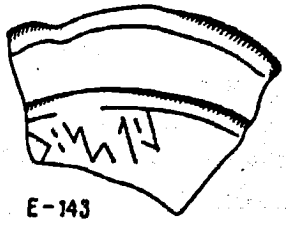

E 143. AYNA PARÇASI IX

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1974 yılında B. B. OVÇINNIKOVA tarafından Aymırlıg kurganında bulunmuştur. Ayna parçasında 4 harften oluşan 1 satırlık runik metin vardır. Bilinen numarası E 143'tür.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa):
3. İLK YAYIMI:
4. BUGÜNKÜ YERİ: Ural Devlet Üniversitesi Arkeoloji Odası Şifre: A2/147.
5. RUNİK METİN:

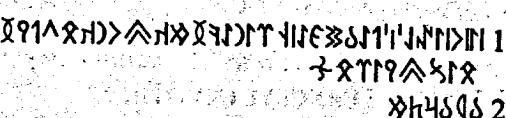
6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
alpın^{2} *u*
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
Yiğitliğin ?
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: OVÇINNIKOVA – PANOVA – RIBAKOV 1975: 224–225; VASILYEV 1983: 39, 81.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

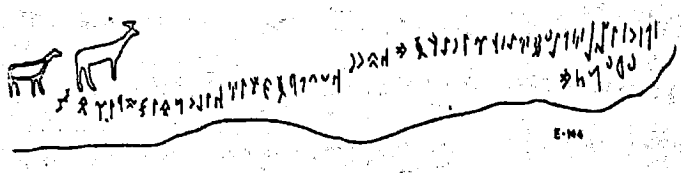
E-143

E 144. NOVOSYOLOVO

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1982 yılında N. V. LEONTYEV, P. I. KOROBEYNIKOV ve S. G. ARHIPETSKIY tarafından bulunmuştur. Taşın uzunluğu 162 cm. olup yazıtta 2 satır bulunmaktadır. Bilinen numarası E 144'tür.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Novosölova.
3. İLK YAYIMI:
4. BUGÜNKÜ YERİ: Yerinde.
5. RUNİK METİN:

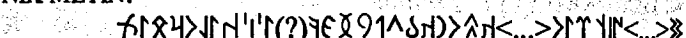

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. *esis üsin? algap? a badge? seŋirin[1] e kem katun kav[2]ışıp? yėg aş[1]ig? kalur biz t[1]ėyir? biz*
   2. *bay bar e<r>tim*
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. <...> (dağ) sırtında Kem (ve) Katun (ırmakları) kavuşarak iyi <...> yaparız, deriz?
   2. Zengin (ve) varlıklı idim.
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: VASILYEV 1983: 46, 81; I. L. KIZLASOV 1994: 191–192.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

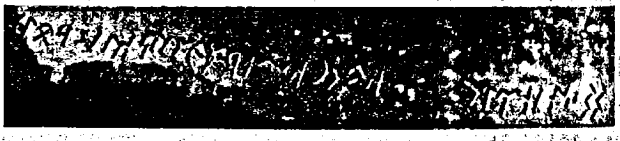

E 145. MUGUR–SARGOL III

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1979 yılında M. A. DEVLET tarafından Mugur-Sargol adlı kompleksin 1 km. kadar uzağında bulunmuştur. Bu yazıt 1983 yılında DLUJNEVSKAYA ve VASILYEV tarafından da incelenmiştir. 4 satırlık bir metin olduğu belli olsa da diğer 3 satır pek iyi görünmemektedir. Bilinen numarası E 145'tir.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa):
3. İLK YAYIMI:
4. BUGÜNKÜ YERİ: Yerinde.
5. RUNİK METİN:

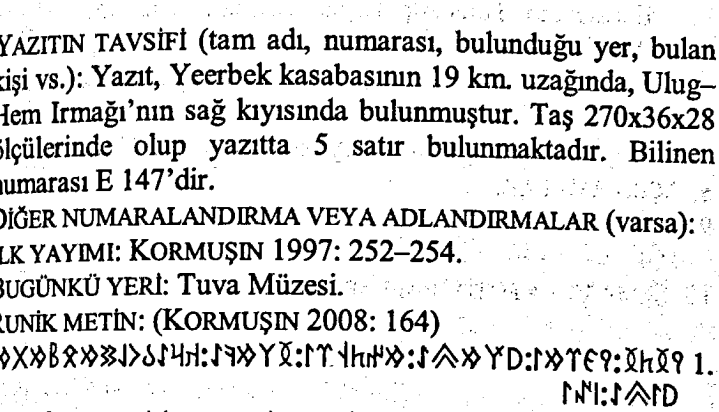
6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
d^{1}<...>ö/ü seŋiri o/u<...> katun kavışıp yėg k^{2}ig^{1} kılur biz
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
<...> (dağ) sırtı <...> Katun (ırmağı) kavuşup iyi ? yaparız.
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: VASILYEV 1983: 47, 126.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

E 146. Yazıt hakkında bilgi elde edilemedi.

E 147. YEERBEK I

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): Yazıt, Yeerbek kasabasının 19 km. uzağında, Ulug–Hem Irmağı'nın sağ kıyısında bulunmuştur. Taş 270x36x28 ölçülerinde olup yazıtta 5 satır bulunmaktadır. Bilinen numarası E 147'dir.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa):
3. İLK YAYIMI: KORMUŞIN 1997: 252–254.
4. BUGÜNKÜ YERİ: Tuva Müzesi.
5. RUNİK METİN: (KORMUŞIN 2008: 164)

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. *yèti yègirmi yaşımta men teŋri èlimke kara boldum bökmedim yıta esni*
   2. *kuyda kunçuyum a bökmedim yıta buŋ a özde oglumka bökmedim yıta buŋ a*
   3. *oglan atım yèrlig çor teŋri èlimde tegzinmişim tölis alp t'arkan atımka bökmedim*
   4. *kök teŋride esiz kün ay ermiş yagız yèrde esiz èl kan ermiş bökmedim yıta esiz e*
   5. *bodunum a bokunum? a (bukanım a?) bökmedim yıta esizim e ulugum <a> kiçigim e bökmedim e yıta esizlerim e*
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. On yedi yaşımda, kutlu yurdumdan ayrıldım (öldüm), doymadım, eyvah! Ne yazık!
   2. Obada eşime doymadım, eyvah! Ne sıkıntı! Vadide oğluma doymadım eyvah! Ne sıkıntı!

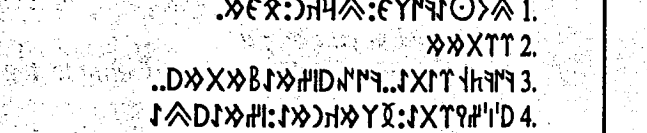
3. Çocukluk adım Yerlig Çor('dur). Kutlu yurdumda dolaşıp durmuşum. Tölis Alp Tarkan adıma doymadım.
4. Mavi gökte, yazık! Güneş (ve) ay imiş, yağız yerde ne yazık! Yurdun hanı imiş, doymadım, eyvah! Ne yazık!
5. Halkıma, insanlarıma? doymadım, eyvah! Ne yazık! Büyüğüme, küçüğüme doymadım, eyvah! Ne yazık!

8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: KORMUŞIN 1997: 252–254; KORMUŞIN 2008: 164.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

E 148. Yazıt hakkında bilgi elde edilemedi.

E 149. YEERBEK II

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): Yazıt Yeerbek kasabasının 19 km. uzağında, Ulug-Hem Irmağı'nın sağ kıyısında bulunmuştur. Taşın ölçüleri 141x43x27 cm. ölçülerinde olup yazıtta toplam 6 satır bulunmaktadır. Bilinen numarası E 149'dur.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa):
3. İLK YAYIMI: KORMUŞIN 1997: 254–256.
4. BUGÜNKÜ YERİ: Tuva Müzesi.
5. RUNİK METİN: (KORMUŞIN 2008: 165).

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. *toŋa külüg tarkan beg m[en]*
   2. *er erdemim*
   3. *kök teŋride[ki] kün ay esizim e <b>ökmedim y[ıta]*
   4. *yagız yerde elim kanım a esizim e yıta*
   5. *kadaşım a yıta esizim e bökmedim yıta*
   6. *töpöt üpede? birke tükendim e*

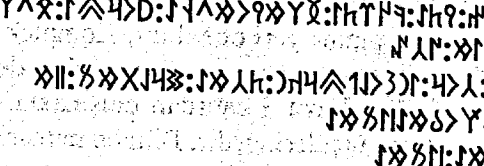
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. (Ben) Tonga Külüg Tarkan Bey'im.
   2. Erkeklik kahramanlığım,
   3. Mavi gökteki güneş (ve) ay, ne yazık! Doymadım, eyvah!
   4. Yağız yerde yurdum, hanım, ne yazık! Eyvah!
   5. Akrabalarım, eyvah! Ne yazık! Doymadım, eyvah!
   6. Tibet? ülkesinde? öldüm.
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: KORMUŞIN 1997: 254–256; KORMUŞIN 2008: 165–166.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

E 150. Yazıt hakkında bilgi elde edilemedi.

E 151. Yazıt hakkında bilgi elde edilemedi.

E 152. ŞANÇİ III

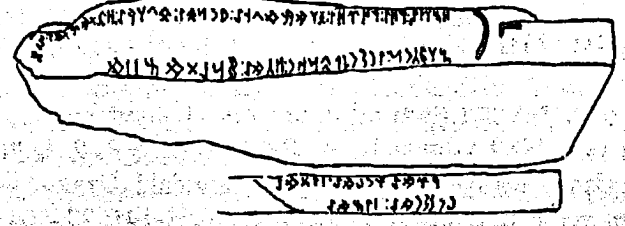
1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1989 yılında K. A. BIÇELDEY ve P. S. SEREN tarafından Tuva'da, Çaa–Höl yakınlarındaki Uzuk–Aksı denilen yerde bulunmuştur. Taşın ölçüleri 145x37–50x12–18 cm.'dir. Bilinen numarası E 152'dir.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): KORMUŞIN 2008'de Şançi II.
3. İLK YAYIMI: KORMUŞIN 1997: 149–150.
4. BUGÜNKÜ YERİ: Yerinde.
5. RUNİK METİN: (KORMUŞIN 2008: 166).

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. *öz ėlin yėti körti ėlim y²umuşuŋ a yorıt<d>ı bėş ėlke tegdim erdemim üçün*
   2. *enlig çor ınançu alp tarkan at²açım a adrıl²ımız esisim*

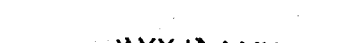
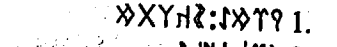
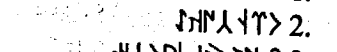
3. *yėrim e suvum a esizim e*
4. *bodunum a esizim e*

7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. Öz yurdunu yedi (kez) gördü. Yurdumun elçisinin (işlerini) yürüttü?. Kahramanlığım için beş ülkeye ulaştım.
   2. Enlig Çor Inançu Alp Tarkan (adlı) babacığımdan ayrıldım, ne yazık!
   3. Yerimden suyumdan (yurdumdan) (ayrıldım) ne yazık!
   4. Halkımdan (ayrıldım) ne yazık!
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: KORMUŞIN 1997: 149–150; KORMUŞIN 2008: 166–167.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

E 153. ALAŞ I

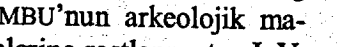
1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): Alaş Irmağı'nın sağ kıyısında bulunmaktadır. I. U. SAMBU'nun arkeolojik materyallerinin içinde bu yazıtın çizimlerine rastlanmıştır. I. V. KORMUŞIN'in verdiği bilgiye göre burası tapınma yeri olmalıdır. Komplekste runik yazının dışında çok sayıda kaya üstü tasvirler de bulunmaktadır (2008: 69–70). Yazıt 3 satırdan oluşmakta olup taş 97x73–77x60–62 cm. ölçülerindedir. Bilinen numarası E 153'tür.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa):
3. İLK YAYIMI:
4. BUGÜNKÜ YERİ: Yerinde.
5. RUNİK METİN:

1.

2.

3.

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. *yėrim e adrıl²d²ım*
   2. *ur²uŋ<u> çor a*
   3. *yėti kem kalay uçın²*
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. Yerimden ayrıldım.
   2. (Ben) Urungu Çor('um).
   3. Yedi (kollu) Kem (Yenisey) (Irmağı ile) Kalay (Irmağı'nın?) ucuyla.
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: SAMBU 1994; KORMUŞIN 2000; KORMUŞIN 2008: 69–72 ve 167.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

E 154. ALAŞ II

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): Alaş I (E 153) Yazıtı gibi Alaş Irmağı'nın sağ kıyısında bulunmaktadır. I. U. SAMBU'nun arkeolojik materyallerinin içinde bu yazıtın çizimlerine rastlanmıştır. I. V. KORMUŞIN'in verdiği bilgiye göre burası tapınma yeri olmalıdır. Komplekste runik yazının dışında çok sayıda kaya üstü tasvirler de bulunmaktadır (2008: 72). Bu yazıt Alaş I (E 153) yazıtına 1,5 km. uzaklıkta bulunmuştur. Bilinen numarası E 154'tür.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa):
3. İLK YAYIMI:
4. BUGÜNKÜ YERİ: Yerinde.
5. RUNİK METİN:

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   er atım yeliz (*yelez*?)
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   Erkeklik adım Yeliz?

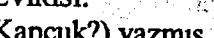
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: SAMBU 1994; KORMUŞIN 2000; KORMUŞIN 2008: 72–75 ve 167.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

2. NUMARALANDIRILMAMIŞ YENİSEY YAZITLARI

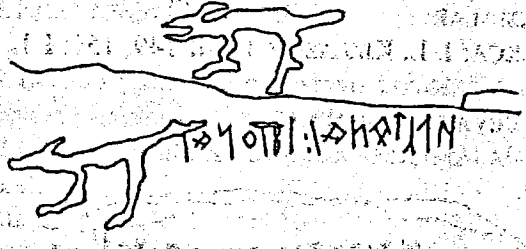
LİSİÇ'YA I: Yazıt hakkında bilgi elde edilemedi.

LİSİÇ'YA II

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.):
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa):
3. İLK YAYIMI:
4. BUGÜNKÜ YERİ:
5. RUNİK METİN:

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   kapaçuk (kapçuk?) bitimiş söküşüŋ ar<ı>miş
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   (Bu yazıtı) Kapaçuk (Kapçuk?) yazmış, ? armmış?
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: I. L. KIZLASOV 1994: 189.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

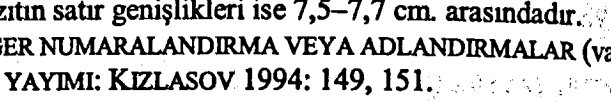

KÖK HAYA

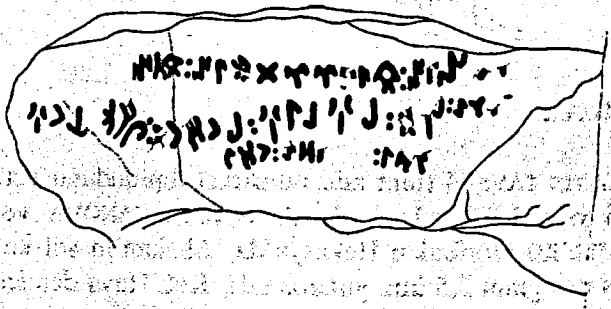
1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1983 yılında E. A. SEBASTIYANOVA ve V. F. KAPEL'KO tarafından Hakasya'da, Abakan'ın sol kolu olan Yes ırmağının 3,5 km. yukarısında, Kök Haya denilen yerde bulunan yazıt, kaya yüzüne kırmızı boya ile yazılmış olup

1985–1988 yıllarında L. R. KIZLASOV tarafından da incelenmiştir. İlk kez I. L. KIZLASOV'un 1994 yılındaki kitabında yayımlanan yazıtın yüksekliği 43 cm., uzunluğu ise 12–15 cm.'dir. Metnin son bölümü daha iyi korunmuş, ilk bölümünde ise önemli ölçüde silinmeler tespit edilmiştir. Yazıtın satır genişlikleri ise 7,5–7,7 cm. arasındadır.

2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa):
3. İLK YAYIMI: KIZLASOV 1994: 149, 151.
4. BUGÜNKÜ YERİ: Yerinde.
5. RUNİK METİN:

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. *<...>nin evin? er erdemin biç<igi>n (bit<igi>n?)*
   2. *<...>le al<p> esiz baglıg bo<l>zun yek enç ukug*
   3. *yėri <...> ara oza?*
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. <...>ni, yurdunu, erkeklik kahramanlığını, yazıtını
   2. <...>le kahraman, ne yazık!, bağlı (tâbi) olsun! Şeytan, huzur, bilinç? (veya: Ruhlar huzurlu olsun. Bilinç?)
   3. yeri <...> arasında kurtulup?
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: I. L. KIZLASOV 1994: 149, 151; I. L. KIZLASOV 1998.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

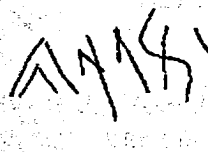

KUNYA DAĞI KAYA YAZITI

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.):
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa):
3. İLK YAYIMI:
4. BUGÜNKÜ YERİ: Yerinde.
5. RUNİK METİN:

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
esiz e kut?
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
Ne yazık! Kut.
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: I. L. KIZLASOV 1994: 199.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

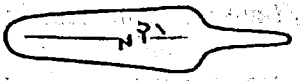
BEYSKOYE KÖYÜNDEN GÜMÜŞ KAMA

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.):
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa):
3. İLK YAYIMI:
4. BUGÜNKÜ YERİ:
5. RUNİK METİN:

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
kü
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
<...>
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: I. L. KIZLASOV 1994: 198.

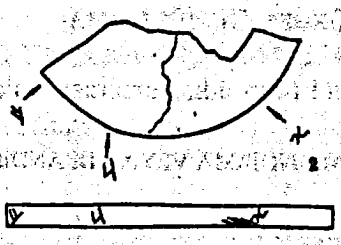
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

KNIŞİ KÖYÜNDEN BRONZ AYNA STARI

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.):
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa):
3. İLK YAYIMI:
4. BUGÜNKÜ YERİ: Minusinsk Müzesi envanter No. 5022.
5. RUNİK METİN:

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
$n^2r^1k^2$
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
<...>
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: L. L. KIZLASOV 1994: 198.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

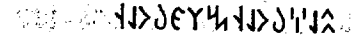

KAMENKA KÖYÜNDEN BRONZ PARA: Yazıt hakkında bilgi elde edilemedi.

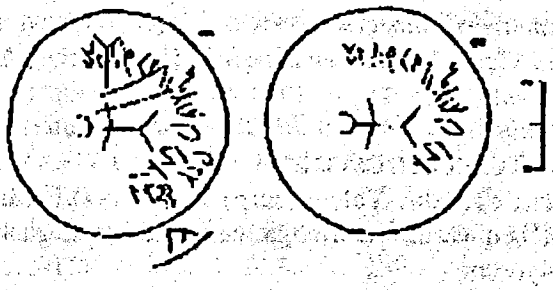
BRONZ PARA–KRASNOYARSK: Yazıt hakkında bilgi elde edilemedi.

DEVLET ERMİTAJI'NDAN GÜMÜŞ KAP

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.):
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa):
3. İLK YAYIMI:
4. BUGÜNKÜ YERİ: Envanter No: SK–590.
5. RUNİK METİN:

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   atlıg boluŋ in<i>lig boluŋ
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   Unvanlı olun, kardeş olun!
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: I. L. KIZLASOV 1994: 202.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

ADRİANOV KOLEKSİYONUNDAN BİR YAZIT

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): Bu yazıt V. THOMSEN ve K. WULFF'un materyalleri arasında ortaya çıkmıştır. 2 kağıttan oluşan belge WULFF tarafından Leningrad Asya Müzesinde bulunmuştur. A. V. ADRIANOV tarafından keşfedilen bu kaya yazıtı Finli araştırmacılar tarafından bilinmiyordu. Başta VASILYEV ve KORMUŞIN gibi Rus araştırmacılar tarafından da yayımlanmamıştı. ADRIANOV'un tespit ettiği bu kaya yazıtı büyük bir olasılıkla tekrar keşfedilmedi. Bu nedenle de gözden kaçmış olmalıdır. WULFF'un aldığı nota göre yazıt Guberniya

Yenisseisk adlı yerde bulunmuştur. Yazıtın uzunluğu 118 cm. genişliği ise 9–13 cm.'dir. Harf yükseklikleri ise çok farklı boyutlardadır. Herhangi bir numaralandırma yapılmamıştır.

2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa):
3. İLK YAYIMI: ERDAL 1998.
4. BUGÜNKÜ YERİ: Bilinmiyor. Kâğıda yazılı metin Leningrad Asya Müzesi 2508–112 ve 2508–113 envanter numarası ile kayıtlıdır.
5. RUNİK METİN:
6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON): Yazıtın metni, ERDAL'ın verdiği harf çevriminden (transliterasyon) hareketle yazılmıştır (ERDAL 1998: 87).
   1. *buŋ meŋgü erür yalım kay²am kaŋım bar üçün ben yèr <ü>güz baru alkunı kün ay körü yorıyur ben*
   2. *berk <...> berkim e ata beniŋ tagım a ıdok beniŋ yalım kayam teŋrikenim çök*
   3. *esizni sözleti bitiyür ben ukuglı kişi erke sözleyü bèrdim*
   4. *teŋrikeniŋ e*
   5. *<...>niŋi*
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. Sıkıntı ebedîdir. Yalçın (sarp) kayam (ve) babam olduğu için, ben yurda ve ırmağa varıp her şeyi, güneş ve ayı görüyorum.
   2. Sarp <...> (Ey) yalçın kayam, babam, dağım, kutsalım, yalçın (sarp) kayam! Azizim, amin!
   3. Ne yazık! Sözlerimi yazıyorum. Anlayan insanlar (için) söyleyiverdim.
   4. Kutsalına (kutlu göğe?).
   5. <...>
8. AÇIKLAMALAR: 2. satırdaki, ERDAL tarafından *çök* okunan sözcüğün hangi anlamda olduğu veya farklı şekillerde okunup okunamayacağı tartışmalıdır. Tuba II (E 36) yazıtının 2. satırında da geçen bu sözcük ile ilgili detay için krş. TUBA II (E 36).
9. KAYNAKÇA: ERDAL 1998.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

3. GÜNEY YENİSEY YAZITLARI

1977 yılında V. F. KAPEL'KO Hakasya'da bulunan Ozernaya II (GY 10) Yazıtı ile Edegey I (GY 11) ve daha sonra Edegey II (GY 12), Edegey III (GY 13) ve Çinge (GY 14) yazıtlarındaki kimi harflerin diğer Yenisey yazıtlarındaki harflerden farklı olduğu sonucuna varmıştı (SERTKAYA 2008a: 13). Bunun üzerine önceki Yenisey yazıtları tekrar gözden geçirildi ve bazıları oradan çıkarılıp farklı alfabe iddiasıyla Güney Yenisey yazıtları bölümüne aktarıldı.

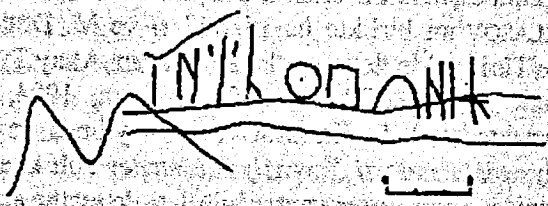
Güney Yenisey yazıtlarının farklı bir alfabe ile yazıldığı düşüncesinin en hararetli savunucusu herhâlde I. L. KIZLASOV olmalıdır. KIZLASOV, özellikle 1994 yılında yayımlanan *Runiçeskiye pis'mennosti Yevraziyskih stepey* (Moskva: Rossiyskaya Akademiya Nauk, Institut Arheologii) adlı önemli eserinde hem Avrasya boyunca kullanıldığı bilinen runiform harflerin izini sürmüş hem de Yenisey yazıtları ve Güney Yenisey yazıtlarındaki kimi sorunlu yerler üzerinde durmuştur. Bu çalışmanın dışında bir önemli çalışma da I. L. KIZLASOV ile L. R. KIZLASOV'un birlikte hazırladıkları ve M. DURANLI'nın çevirisi ile Türkiye'de de yayımlanan "Sayan–Altay Türklerinin Yeni Runik Yazısı" (*TDAYB* 1990, Ankara, 1994, 85–136) adını taşımaktadır. I. L. KIZLASOV, 1994 yılında yayımladığı *Runiçeskiye pis'mennosti Yevraziyskih stepey* adlı kitabında 18 Güney Yenisey yazıtının envanter bilgileri ile metne ait şema ve şekilleri vermişti. Aşağıda KIZLASOV'un verdiği 18 yazıt (1994: 289–318) bulunmaktadır.

GY 1. SULEK III

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): J. R. ASPELIN tarafından 1887 yılında Sulek vadisinde bulunmuştur. Yazıtta yatay 10 işaret bulunmakta olup satır uzunluğu 12 cm.'dir. İşaretlerin ölçüleri 2–2,5 ila 1,3–1,5 cm. arasındadır. Aslında bu yazıt Kara–Yüs I (E 39) diye de bilinen Sulek kaya yazıtının 2. satırıdır. Bu kaya

yazıtında toplam 6 metin bulunmaktadır. Bilinen numarası GY 1'dir. Krş. KARA–YÜS I (E 39).

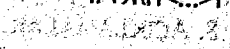
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Yu 1, SE 1, Kara–Yus, Kara–Yüs I.
3. İLK YAYIMI: RADLOFF 1895: 345.
4. BUGÜNKÜ YERİ: Yerinde.
5. RUNİK METİN: <...>ᛉᚿᛁᛚᛇᛟᛞᚢᚩᚾᛗᛦ
6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON): *iç sü baş antlıg öl[ti]*
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ: İç ordu başı Anglıg öldü.
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: FATLAS I, XXXII; RADLOFF 1895: 345; FATLAS III, şema 77; ORKUN 1940: 191–195; MALOV 1952: 68–69; VASILYEV 1983: 28–29; RECEBOV – MEMMEDOV 1993: 289–290; I. L. KIZLASOV – L. R. KIZLASOV 1994: 88, 89, 90 ve 91; I. L. KIZLASOV 1994: 186.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

GY 2. SULEK IV

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1887 yılında J. R. ASPELIN tarafından Sulek vadisinde bulunmuştur. Satır uzunluğu 4,7 cm olup harf yükseklikleri 1,5–1,7 ila 2,9 cm.'dir. Aslında bu yazıt Kara–Yüs I (E 39) diye de bilinen Sulek kaya yazıtının 3. satırıdır. Bu kaya yazıtında toplam 6 metin bulunmaktadır. Bilinen numarası GY 2'dir. Krş. KARA–YÜS I (E 39).

2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Yu 2, SE 2, Kara–Yus, Kara–Yüs I.
3. İLK YAYIMI: RADLOFF 1895: 345.
4. BUGÜNKÜ YERİ: Yerinde.
5. RUNİK METİN:

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
s[ü]<...> s²it²nç aşıp?
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
Ordu <...> aşıp?
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: FATLAS I, XXXII; RADLOFF 1895: 345; FATLAS III, şema 77; ORKUN 1940: 191–195; MALOV 1952: 68–69; VASILYEV 1983: 28–29; RECEBOV – MEMMEDOV 1993: 289–290; I. L. KIZLASOV 1994: 186 ve 289–290; I. L. KIZLASOV – L. R. KIZLASOV 1994: 88, 89, 90 ve 91.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

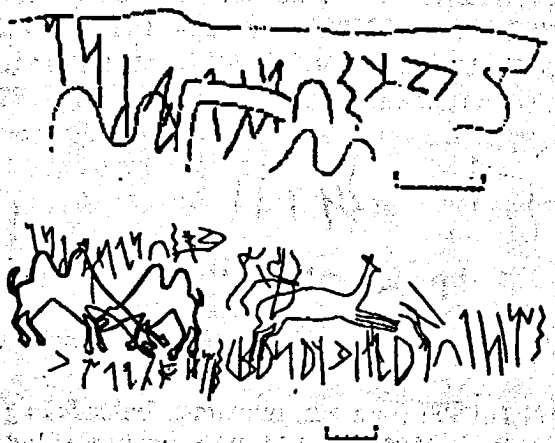

GY 3. SULEK V

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): Yazıt 1887 yılında J. R. ASPELIN tarafından bulunmuştur. Satırda 11 harf bulunmakta olup satır uzunluğu 20,5 cm.'dir. Harf yükseklikleri 2 ila 4 cm. arasında değişmektedir. Aslında bu yazıt Kara–Yüs I (E 39) diye de bilinen Sulek kaya yazıtının 4. satırıdır. Bu kaya yazıtında toplam 6 metin bulunmaktadır. Bilinen numarası GY 3'tür. Krş. KARA–YÜS I (E 39).
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Yu 3, SE 3, Kara–Yus, Kara–Yüs I.
3. İLK YAYIMI: RADLOFF 1895: 345.
4. BUGÜNKÜ YERİ: Yerinde.

5. RUNİK METİN:

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
ėşidmekinç<e> barıp iç ara
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
İşitmedikçe gidip iç (ordu) arasına.
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: FATLAS I, XXXII; RADLOFF 1895: 345; FATLAS III, şema 77; ORKUN 1940: 191–195; MALOV 1952: 68–69; VASILYEV 1983: 28–29; RECEBOV – MEMMEDOV 1993: 289–290; I. L. KIZLASOV 1994: 290, 296; I. L. KIZLASOV – L. R. KIZLASOV 1994: 88, 89, 90 ve 91.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

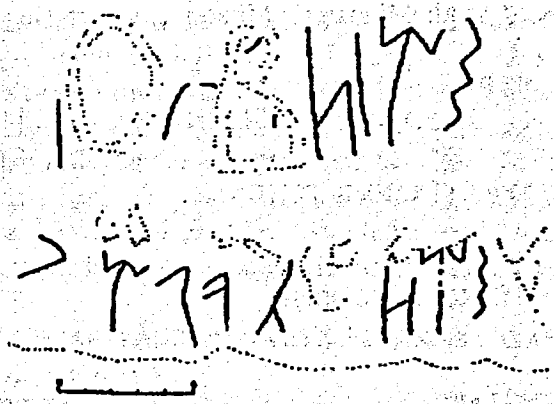
GY 4. SULEK VI

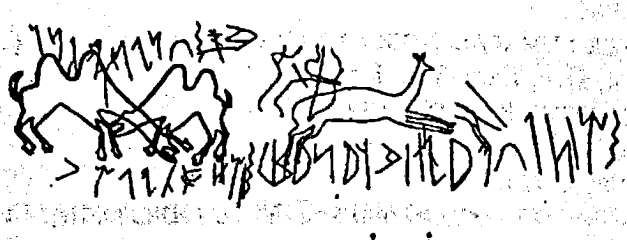
1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): Yazıt 1887 yılında J. R. ASPELIN tarafından bulunmuştur. Satır uzunluğu 51 cm. olup yazıtta 25–26 harf olduğu sanılmaktadır. Harf yükseklikleri yukarıda 4 ila 5,8 cm, aşağıda 1 ila 2,5 cm.'dir. Aslında bu yazıt Kara–Yüs I (E 39) diye de bilinen Sulek kaya yazıtının 6. satırıdır. I. L. KIZLASOV harfleri çok farklı teşhis etmiştir. Bilinen numarası GY 4'tür. Krş. KARA–YÜS I (E 39).

2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Yu 4, SE 4, Kara–Yus, Kara–Yüs I.
3. İLK YAYIMI: RADLOFF 1895: 345.
4. BUGÜNKÜ YERİ: Yerinde.
5. RUNİK METİN:

<...>

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
ançıg ėşitip bay apam ėl yarayu ėl ançag ök baş alpagu
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
Öylece işitip zengin babam yurda yararlı olarak yurdu, öylece (düzenledi). Bizzat baş yiğitler.
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: FATLAS I, XXXII; RADLOFF 1895: 345; FATLAS III, şema 77; ORKUN 1940: 191–195; MALOV 1952: 68–69; VASILYEV 1983: 28–29; RECEBOV – MEMMEDOV 1993: 289–290; I. L. KIZLASOV 1994: 290–291 ve 296; I. L. KIZLASOV – L. R. KIZLASOV 1994: 95 ve 96.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

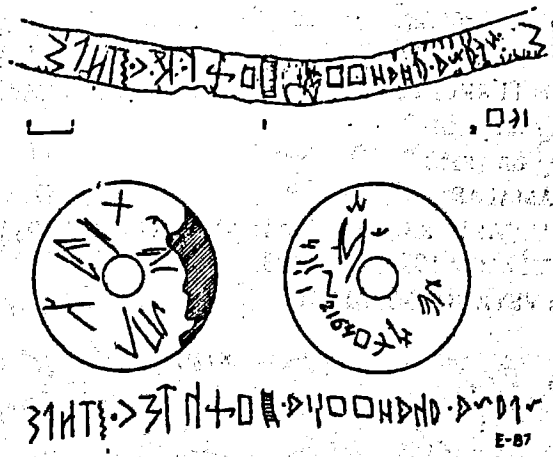

GY 5. MİNUSİNSK MÜZESİNDEKİ AĞIRŞAK

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 25 harf bulunan satırın uzunluğu 11 cm.'dir. Harf yükseklikleri 0,4 ila 1 cm.'dir. Yazıt 1896 yılında Minusinsk Müzesine taşınmıştır. Bu yazıt Minusinsk Müzesinde bulunan E 87 numaralı yazıttır. Bilinen numarası GY 5'tir. Krş. TAŞ AĞIRŞAK I (E 87).
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Yu 5, SE 5, Taş Ağırşak I.
3. İLK YAYIMI:
4. BUGÜNKÜ YERİ: Minusinsk Müzesi envanter No.: 2164 ve 9530.
5. RUNİK METİN:

   1.
   2.
6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   1. ?
   2. ?
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. ?
   2. ?
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: KISELËV 1949: Tablo LIII, 15; RIGDILON 1951a: 93; RIGDILON 1953: 89–90; VASILYEV 1978: 96–98; VASILYEV 1983: 40, 74, 116; I. L. KIZLASOV 1994: 299; I. L. KIZLASOV – L. R. KIZLASOV 1994: 100, 101.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

E-87

GY 6. UYBAT GÜMÜŞ KAP

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1928 yılında S. A. TEPLOUHOV tarafından Uybat ırmağına yakın Çaa–Tas bölgesinde bulunmuştur. Fin araştırma grubunun verdiği materyallere göre yazıt 51 cm.'lik olup yatay bir satırdan oluşmaktadır. Satırın başındaki 5 harf, geri kalan işaretlerden daha yukarıda kazınmıştır. Runik metni tamamlayan son işaretler daha küçüktür. Buna göre ilk bölümdeki harflerin yüksekliği 0,7 cm. son bölümdeki harflerin ise 0,35 ila 0,4 cm.'dir. Aslında bu yazıt Uybat VII (E 83) yazıtıdır. Bilinen numarası GY 6'dır. Krş. UYBAT VII (E 83).
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Yu 6, SE 6, Uybat VII.
3. İLK YAYIMI:
4. BUGÜNKÜ YERİ: Devlet Ermitaj Müzesi envanter No.: 4899/2.
5. RUNİK METİN:

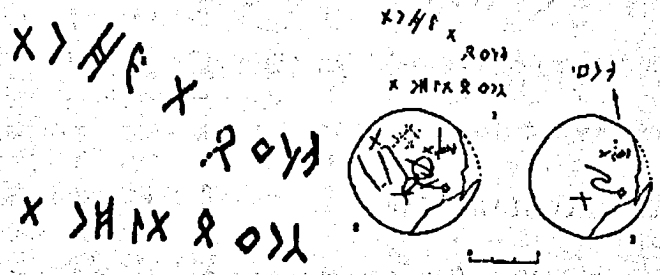

1.

2.

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):

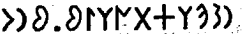
1. *Çuŋ? bedizi? öd*^{2}
2. *Çuŋ? bedizi? öd*^{2}

7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   1. Çung'un yazıtı ?
   2. Çung'un yazıtı ?
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: BERNŞTAM 1951: 85; VASILYEV 1983: 27, 73; I. L. KIZLASOV 1994: 301, 303.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

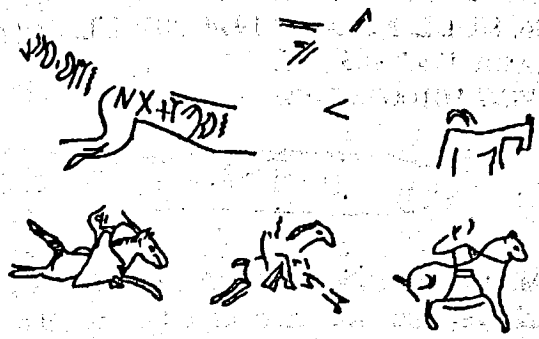
GY 7. SARGOL

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1982 yılında M. A. DEVLET, Ortaa–Sargol ve Mugur–Sargol civarında bulmuştur. Yazıtta 17 harf bulunmakta olup satır uzunluğu 14 cm.'dir. Harf yükseklikleri 1,2 ila 1,7–2 cm. arasındadır. Bilinen numarası GY 7'dir.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Yu 7, SE 7.
3. İLK YAYIMI:
4. BUGÜNKÜ YERİ:
5. RUNİK METİN:

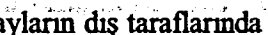
6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
   n^{1}*ncg*^{2}*l*^{2}*d*^{2}*?d*^{2}*ülim?.m?n*^{1}*ul*^{1}
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
   <...>
8. AÇIKLAMALAR:

9. KAYNAKÇA: DEVLET 1982: tablo 28, 1; I. L. KIZLASOV 1994: 304–305; I. L. KIZLASOV – L. R. KIZLASOV 1994: 106.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

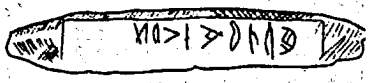
GY 8. AYMIRLIG I

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1971 yılında Çaa–Höl Irmağı'nın sol kıyısındaki I. Aymırlıg kurganında yapılan kazı sırasında B. B. OVÇINNIKOVA ve A. M. MANDEL'ŞTAM tarafından iki orta boyda boynuzdan yay bulunmuştur. Yayların dış taraflarında runik işaretler vardır. Satır uzunluğu 7,2 cm., harf yüksekliği ise 0,9 ila 1,4 cm.'dir. Aslında bu yazıt Aymırlıg Kurganından Yay Kılıfı I (E 141) adlı yazıttır. Bilinen numarası GY 8'dir. Krş. AYMIRLIG KURGANINDAN YAY KILIFI I (E 141).
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Yu 8, SE 8, Boynuzdan Yay Üzerindeki Yazıt I, Aymırlıg Kurganından Yay Kaplaması I.
3. İLK YAYIMI:
4. BUGÜNKÜ YERİ: Rusya Bilimler Akademisi Arkeoloji Enstitüsü St.–Petersburg Şubesi.
5. RUNİK METİN:

6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
?

7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
?
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: OVÇINNIKOVA 1981: 133–134; VASILYEV 1983: 46, 80; I. L. KIZLASOV 1994: 305; I. L. KIZLASOV – L. R. KIZLASOV 1994: 105, 107.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

GY 9. AYMIRLIG II

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1971 yılında Çaa–Höl Irmağı'nın sol kıyısındaki I. Aymırlıg kurganında yapılan kazı sırasında B. B. OVÇINNIKOVA ve A. M. MANDEL'ŞTAM tarafından iki orta boyda boynuzdan yay bulunmuştur. Yayların dış taraflarında runik işaretler vardır. Kılıfın ölçüleri 16x2,5 cm.'dir. Bu yazıt da Aymırlıg Kurganından Yay Kılıfı II (E 142) adlı yazıttır. Bilinen numarası GY 9'dur. Krş. AYMIRLIG KURGANINDAN YAY KILIFI II (E 142).
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Yu 9, SE 9, Boynuzdan Yay Üzerindeki Yazıt II, Aymırlıg Kurganından Yay Kaplaması II.
3. İLK YAYIMI:
4. BUGÜNKÜ YERİ: Rusya Bilimler Akademisi Arkeoloji Enstitüsü St.–Petersburg Şubesi.
5. RUNİK METİN:
ᛁᛁ(?)ᛊ
6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
nç?s²s²
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
<...>
8. AÇIKLAMALAR:

9. KAYNAKÇA: OVÇINNIKOVA 1981: 133–134; VASILYEV 1983: 46, 81; I. L. KIZLASOV 1994: 305–306; I. L. KIZLASOV – L. R. KIZLASOV 1994: 105, 107.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

GY 10. OZERNAYA II

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1977 yılında Hakasya'da V. F. KAPEL'KO tarafından Ozernaya Dağı'nın incelenmesi sırasında Sulek yazı grubunun daha yukarısında noktalı olarak yapılmış bir kaya yazıtı bulunmuştur. Satır 18,6 cm. uzunluğunda ve 0,9'dan 2,2 cm'ye kadar değişen (ortalama yükseklik 1,5 cm.) 17 işaretten oluşmuş olup sağdan sola yazılmıştır. Bilinen numarası GY 10'dur.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Yu 10, SE 10.
3. İLK YAYIMI:
4. BUGÜNKÜ YERİ:
5. RUNİK METİN:

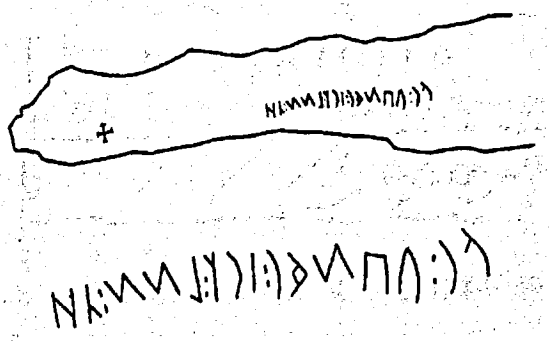
6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
èçim r¹mn¹çt²çaşançg¹ tèmiş?
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
ağabeyim <...> demiş?
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: I. L. KIZLASOV 1988: resim 1; I. L. KIZLASOV 1994: 306–307; I. L. KIZLASOV – L. R. KIZLASOV 1994: 105 ve 108.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

GY 11. EDEGEY I

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1977 yılında V. F. KAPEL'KO tarafından Yenisey'in sol kıyısındaki Turan Dağı'nın iç eteğindeki Tagar kurganlarından birinin köşeli güney doğu taşında runik yazıt ortaya çıkarılmıştır. Yazıt 1,4 m. yüksekliğinde ve 1 m. genişliğindeki düşey levhanın dar olan güneydoğu tarafına yazılmıştır. Dar kenarın yüksekliği 1,16 m., temele göre genişliği 14 cm.'dir. Yazıt yerinde ise 9 cm.'lik metin aşağıdan yukarıya 21 cm. uzunluğundaki düşey bir satırla uzanmakta ve satırda keskin bir aletle belirgince kazınmış 19 işaret bulunmaktadır. Edegey I'de taşın kenarı boyunca yer alan runik yazıt 53,7 cm.'dir. Yazıt harfleri 3 cm. yüksekliğinde ve 3,5 cm. uzunluğundaki damgadan 3,5 cm. ötede başlamaktadır. Yazıtın 34 cm. solunda 68 cm. uzunluğunda dört ayrı damga vardır. I. L. KIZLASOV ve L. R. KIZLASOV'a göre Edegey I Yazıtı'nda 35 işaretten bulunmaktadır. İki işaret de (21 ve 28) sözcük ayırıcıdır (I. L. KIZLASOV – L. R. KIZLASOV 1994: 109). Bilinen numarası GY 11'dir.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Yu 11, SE 11, Turan III.
3. İLK YAYIMI:
4. BUGÜNKÜ YERİ:

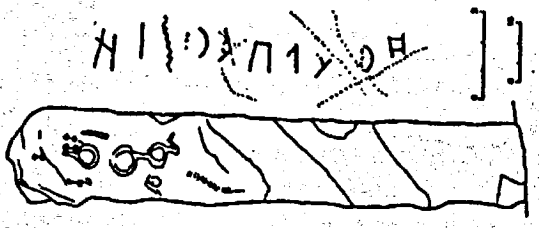
5. RUNİK METİN: (I. L. KIZLASOV 1994: 308–309 ve I. L. KIZLASOV – L. R. KIZLASOV 1994: 126)
6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: I. L. KIZLASOV 1988: resim 2, 3; I. L. KIZLASOV 1994: 308–309; I. L. KIZLASOV – L. R. KIZLASOV 1994: 109–111 ve 126.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

GY 12. EDEGEY II

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): Edegey II ise diğer bir çift sınırın güney köşesinde durmakta olup burada bundan başka eski bir Türk heykeli ve üç balbal parçası vardır ve yazıt, taşın doğu kenarına yazılmıştır. Toplam 11 harften oluşur. Satır uzunluğu 12,8 cm., harf yüksekliği ise 0,9–1,2 ila 1,5–2 cm. arasındadır. I. L. KIZLASOV yazıtın VIII. yy.'dan kalma olduğunu düşünmektedir (1994: 309). Ayrıca krş. (I. L. KIZLASOV – L. R. KIZLASOV 1994: 112). Bilinen numarası GY 12'dir.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Yu 12, SE 12.
3. İLK YAYIMI:
4. BUGÜNKÜ YERİ: Hakasya Kraevedçeskiy Müzesi envanter No.: 5677/8.

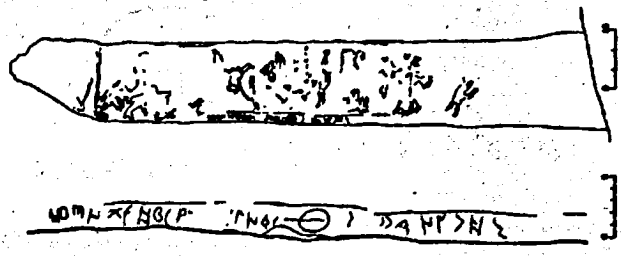
5. RUNİK METİN: (I. L. KIZLASOV 1994: 309–310 ve I. L. KIZLASOV – L. R. KIZLASOV 1994: 113)
6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: I. L. KIZLASOV 1988: resim 9; I. L. KIZLASOV 1994: 309–310; I. L. KIZLASOV – L. R. KIZLASOV 1994: 112–113.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

GY 13. EDEGEY III

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): Yazıt 1978 yılında L. R. KIZLASOV tarafından bulunmuştur. Edegey anıt yapısı merkezinde duran dar bir stelin kuzey–doğu tarafına yazılmıştır. Bütün yüzey sürek avının çok figürlü yarı silik tasvirleriyle kaplıdır. Yüzeyin sol kenarı boyunca 40 cm. uzunluğundaki bir satırda runik yazıt vardır. Harflerin yüksekliği 1 cm'den 1,7 cm.'ye kadardır (I. L. KIZLASOV – L. R. KIZLASOV 1994: 112). Bilinen numarası GY 3'tür.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Yu 13, SE 13.
3. İLK YAYIMI:
4. BUGÜNKÜ YERİ: Hakasya Kraevedçeskiy Müzesi envanter No.: 5677/8.
5. RUNİK METİN: (I. L. KIZLASOV 1994: 309 ve 311 ve I. L. KIZLASOV – L. R. KIZLASOV 1994: 114).
6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):

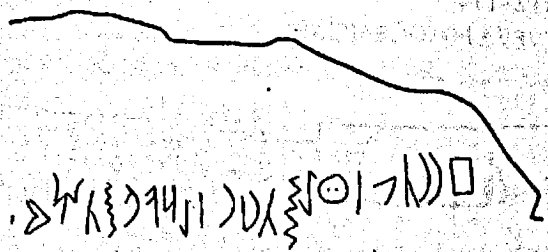
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: I. L. KIZLASOV 1988: resim 33, 1, 2; I. L. KIZLASOV 1994: 309; I. L. KIZLASOV – L. R. KIZLASOV 1994: 112–114.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

GY 14. ÇİNGE

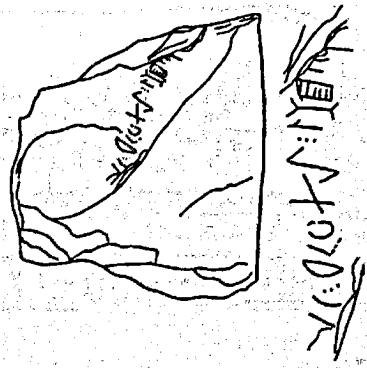
1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1985 yılında Tuva'da N. V. LEONTYEV tarafından Yenisey'in Çinge Irmağı'na akan sağ kolunun sol kıyısında Yenisey sularının kaya üzerine asılı kaldığı ırmak ağzında bulunmuştur. Üst katmanda anlaşılır olmayan resimler üzerinde kırmızı kumlu taşın küçük kenarında taşın üst kenarı boyunca yer alan düşey satıra ince çizgilerle runik yazıt kazınmıştır. Satırın uzunluğu 24,5 cm. işaretlerin yüksekliği 2–2,8 cm., bazıları ise 1,5–4 cm.'dir. Toplam 21 harften oluşmaktadır (I. L. KIZLASOV – L. R. KIZLASOV 1994: 112). Bilinen numarası GY 14'tür.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Yu 14, SE 14.
3. İLK YAYIMI:
4. BUGÜNKÜ YERİ:
5. RUNİK METİN: (I. L. KIZLASOV 1994: 312 ve I. L. KIZLASOV – L. R. KIZLASOV 1994: 115).
6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
8. AÇIKLAMALAR:

9. KAYNAKÇA: I. L. KIZLASOV 1988: resim 34, 1; I. L. KIZLASOV 1994: 312; I. L. KIZLASOV – L. R. KIZLASOV 1994: 112, 115.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

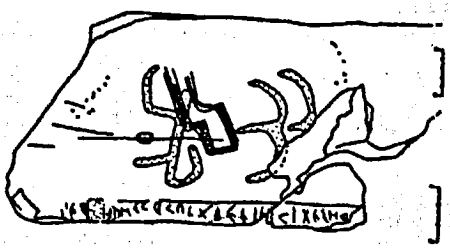
GY 15. EDEGEY IV

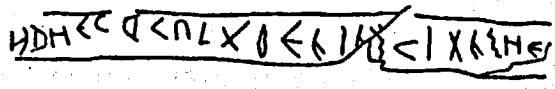
1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1987 yılında I. L. KIZLASOV tarafından bulunmuştur. Taş 28x29x2,4 cm. ölçüsündedir. Dar olan kırık tarafındaki yazıt, satır boyunca yer almış olup levhanın uzun ekseninin köşesi altındadır. İşaretler 12 değişik şekildedir. Metnin başında bulunan kısa bir çizgi ile birlikte satırın uzunluğu 15,8 cm.'dir. Harf yükseklikleri 2,5–3 cm. arasındadır (I. L. KIZLASOV – L. R. KIZLASOV 1994: 116). Bilinen numarası GY 15'tir.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Yu 15, SE 15.
3. İLK YAYIMI:
4. BUGÜNKÜ YERİ:
5. RUNİK METİN: (I. L. KIZLASOV 1994: 313 ve I. L. KIZLASOV – L. R. KIZLASOV 1994: 116).
6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: I. L. KIZLASOV 1994: 313; I. L. KIZLASOV – L. R. KIZLASOV 1994: 116.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

GY 16. EDEGEY V

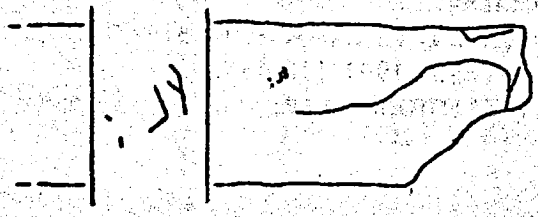
1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1987 yılında I. L. KIZLASOV tarafından diğer Edegey yazıtlarının yakınında bulunmuştur. Taş 63x24x1,5–2 cm. ölçülerindedir. Edegey V metni soldan sağa doğrudur. Yazıt 30 cm. uzunluğunda olup 1,5–2 cm. yüksekliğindeki 23 işaret seçilebilmektedir. 4 işaret ise seçilememektedir (I. L. KIZLASOV – L. R. KIZLASOV 1994: 116). Bilinen numarası GY 16'dır.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Yu 16, SE 16.
3. İLK YAYIMI:
4. BUGÜNKÜ YERİ:
5. RUNİK METİN: (I. L. KIZLASOV 1994: 314; I. L. KIZLASOV – L. R. KIZLASOV 1994: 117)
6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: I. L. KIZLASOV 1994: 314–315; I. L. KIZLASOV – L. R. KIZLASOV 1994: 116–117.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

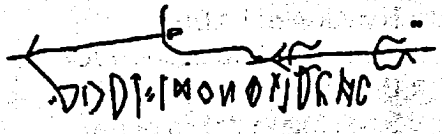
GY 17. EDEGEY VI

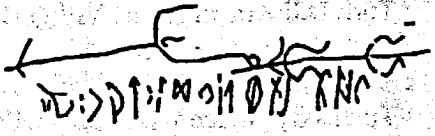
1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1987 yılında I. L. KIZLASOV tarafından bulunmuş olup taş 160x26x11 cm. ölçüsündedir. Taşın uzun ekseninin köşesi altına bir satır olarak (3,3 cm.) kazılan 1,6 cm.'den 2 cm.'ye kadar değişen üç runik işaret vardır (I. L. KIZLASOV – L. R. KIZLASOV 1994: 116). Bilinen numarası GY 17'dir.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Yu 17, SE 17.
3. İLK YAYIMI:
4. BUGÜNKÜ YERİ:
5. RUNİK METİN: (I. L. KIZLASOV 1994: 315).
6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: I. L. KIZLASOV 1994: 315; I. L. KIZLASOV – L. R. KIZLASOV 1994: 116.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

GY 18. KARBAN

1. YAZITIN TAVSİFİ (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1988 yılında V. N. ELIN ve E. P. MATOÇKIN tarafından Katun Irmağı civarında Karban vadisinde bulunmuştur. 17 harften oluşan satırın uzunluğu 20 cm.'dir. Harf yükseklikleri 2,5–3 cm. arasındadır. Bilinen numarası GY 18'dir.
2. DİĞER NUMARALANDIRMA VEYA ADLANDIRMALAR (varsa): Yu 18, SE 18.
3. İLK YAYIMI:
4. BUGÜNKÜ YERİ:
5. RUNİK METİN: (I. L. KIZLASOV 1994: 316).
6. YAZI ÇEVRİMİ (TRANSKRİPSİYON):
7. METNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ:
8. AÇIKLAMALAR:
9. KAYNAKÇA: ELIN – SOYENOV 1990: resim 16, 2; KLYAŞTORNIY – MATOÇKIN 1991: resim 1; I. L. KIZLASOV 1994: 316–317.
10. ŞEMA VEYA FOTOĞRAFLAR:

KISALTMALAR

AOH	: Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae.
AOt	: Arheologiçeskiye Otkritiya.
Çev.	: Çeviren(ler).
DA	: Dil Araştırmaları.
ed. / eds.	: Yayımlayan/lar.
ED	: *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish.* bk. G. CLAUSON 1972.
ÊV	: Êpigrafika Vostoka.
FAtlas I	: Bk. Inscriptions de l'Lénisséi. *recueillies et publiées par la Société Finlandaise d'Archéologie.*
FAtlas III	: Bk. H. APPELGREN–KIVALO (1931).
hrsg.	: Herausgegeben: Yayımlayan(lar).
haz.	: Hazırlayan(lar).
İV AN SSSR	: İnstitut Vostokovedeniya AN SSSR.
JA	: Journal Asiatique.
MSFOu	: Mémoires de la Société Finno–Ougrienne.
NAiA	: Narodı Azii i Afrikii.
PIAC	: Permanent International Altaistic Conference.
RAtlas	: Bk. W. Radloff (1892–1899).
SA	: Sovyetskaya Arheologiya.
SE	: Sovyetskaya Etnografiya.
ST	: Sovyetskaya Tyurkologiya.
TDAYB	: Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten.
TDiA	: Türk Dilleri Araştırmaları.
TDK	: Türk Dil Kurumu.
TNİİYaLİ	: Tuvinskiy Nauçno–İssledovatel'skiy İnstitut Yazıka, Literaturı i İstorii.
TS	: Tyurkologiçeskiy Sbornik.
TSt	: Turkish Studies, International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic.
Tuv.	: Tuvaca.

UAJb : Ural–Altaische Jahrbücher.
UZ HNİİYaLİ : Uçeniye Zapiski Hakasskogo Nauçno–İssledovatelskogo İnstituta Yazıka, Literaturı i İstorii.
UZ TNİİYaLİ : Uçeniye Zapiski Tuvinskogo Nauçno– İssledovatelskogo İnstituta Yazıka, Literaturı i İstorii.
VDİ : Vestnik Drevney İstorii.
III. Uluslararası Türkiyat: Ü. ÇELİK ŞAVK (ed.): *"Orhon Yazıtlarının Bulunuşundan 120 Yıl Sonra Türklük Bilimi ve 21. Yüzyıl" Konulu III. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu Bildiri Kitabı*, Ankara, 2011: Hacettepe Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.

5. KAYNAKLAR

AALTO, P. – E. TRYJARSKI 1971. A Runic Tombstone Inscription Presumably from Minusinsk. *Rocznik Orientalistyczny* 24/1, 35–38.

AALTO, P. 1976. Vilhelm Thomsen und die geplante Gesamtausgabe der alttürkischen Inschriften. W. HEISSIG (hrsg.): *Altaica Collecta*. (Berichte und Vorträge der XVII. PIAC 1974 in Bonn/Bad Honnef). Wiesbaden: Harrassowitz, 77–81.

——— 1981. Central Asiatic epigraphic and manuscript material in Finland. *JA* 269, 3–10.

——— 1991. Old Turkic epigraphic materials. (Gathered by. J. G. Granö). *Journal de la Société Finno–Ougrienne* 83, 7–78.

ALİMOV, R. 2008. Eski Türk Runik Metinlerinde Geçen Bir Acınma Ünlemi Üzerine. *TDiA* 18, 35–48.

AMANJOLOV, A. S. 1974. Dve Yeniseyskiye runiçeskiye nadpisi. *UZ HNİİYaLİ* 19, 137–140.

——— 1981. *Tyurkskaya runiçeskaya grafika II.* Naglyadnıy material. Metodiçeskaya razrabotka. Alma–Ata.

——— 2003. *İstoriya i teoriya drevnetyurkskoy pis'ma.* Almatı: Mektep.

APPELGREN–KIVALO, H. 1931. *Alt–altaische Kunstdenkmäler* (Briefe und Bildmaterial von J. R. Aspelins. Reisen in Sibierien under Mongolei 1887–1889). Helsingfors.

ARAGAÇI, Z. B. 1963. Noviye epigrafiçeskiye nahodki v Tuve. *UZ TNİİYALİ* 10, 246–256.

ARAGAÇI, Z. B. – D. M. NASILOV 1963. O nadpisi na skale Haya–Uju. *UZ TNİİYaLİ* 1963/10, 257–263.

ARANÇIN, YU. L. 1951. Saygınskaya plita s drevnetyurkskoy nadpisyu. *ÊV* 5, 76–77.

AYDIN, E. 2011. Remarks on Qatun in the Yenisei Inscriptions. *AOH* 64/3, 251–256.

——— 2011. Yenisey Yazıtlarıyla İlgili Genel Sorunlar Üzerine Notlar. *III. Uluslararası Türkiyat*, c. 1, 89–95.

——— 2011. Yenisey Yazıtlarında Geçen Türk Boyları Üzerine Notlar. *TSt* 6/1 (Prof. Dr. Gürer Gülsevin Armağanı), 390–398.

——— 2012a. *Orhon Yazıtları. Köl Tegin, Bilge Kağan, Tonyukuk, Ongi, Küli Çor*. Konya: Kömen.

——— 2012b. *Eski Türk Yer Adları. Eski Türk Yazıtlarına Göre*. Konya: Kömen.

BARUTÇU ÖZÖNDER, F. S. 1998. Yenisey Kitabeleri ve Yer Sular. *Journal of Turkish Studies* 22 (Hasibe Mazıoğlu Armağanı), c. 2, 171–184.

BASKAKOV, N. A. 1978. Naskalnaya runiçeskaya nadpis' v terezennike. Byuyuk Uroçitsa Mugur-Sargol Tuvinskoy ASSR. *SE* 1978/3, 152–154.

BATMANOV, I. A. 1959. *Yazık Yeniseyskih pamyatnikov drevnetyurkskoy pis'mennosti*. Frunze: Akademiya Nauk Kirgizskoy SSR, Institut Yazıka i Literatura.

BATMANOV, I. A. – Z. B. ARAGAÇI – G. F. BABUŞKIN 1962. *Sovremennaya i drevnyaya Yeniseyka*. Frunze: An Kirgizskoy SSR i Tuvinskiy Nauçno-İssledovatel'skiy İnstitutu Yazıka. Türkçesi için bk. (BATMANOV – ARAGAÇI – BABUŞKIN 2006).

BATMANOV, I. A. – A. Ç. KUNAA 1963a. *Pamyatniki drevnetyurkskoy pis'mennosti Tuvı*. Vip. I, Kızıl: Tuvinskoye Knijnoye İzdatel'stvo.

——— 1963b. *Pamyatniki drevnetyurkskoy pis'mennosti Tuvı*. Vip. II, Kızıl: Tuvinskoye Knijnoye İzdatel'stvo.

——— 1965. *Pamyatniki drevnetyurkskoy pis'mennosti Tuvı*. Vip. III, Kızıl: Tuvinskoye Knijnoye İzdatel'stvo.

BATMANOV, I. A. – Z. B. ARAGAÇI – G. F. BABUŞKIN 2006. *Eski ve Bugünkü Yenisey Dili*. Türkçeye çev.: K. SARIGÜL – İ. AYDEMİR. Bişkek: Avrasya.

BAZIN, L. 1955. L'Inscription d'Ujuq-Tarlıq (Jenisséi). *Acta Orientalia* 22, 1–7.

——— 1991. *Les systèmes chronologiques dans le monde turc ancien*. Budapest: Bibliotheca Orientalis Hungarica.

——— 1993. Quelques remarques d'Epigraphie Turque ancienne. *TDiA* 3, 33–41.

BERNŞTAM, A. N. 1951. Drevnetyurkskoye pis'mo na r. Lene. *ÊV* 4, 76–86.

BUTANAYEV, V. YA. 1973. Novaya Uybatskaya sabra (VI pamyatnik Yeniseyskoy pismennosti s Uybata). *UZ HNİİYaLİ* 18/2, 149–152.

CASTRÉN, M. A. 1856. *Nordische Reisen und Forschungen.* St.-Petersburg.

CLAUSON, G. 1972. *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish.* Oxford: Oxford University.

CONSTANTIN, GH. I. 1970. The first mention of the Yenisei Old Kirghiz Inscriptions: The Diary of the Rumanian traveller to China Nicolaie Milescu (Spathary)–1675. *Turcica* 2, 151–158. Türkçesi: Yenisey Eski Kırgız Yazıtlarının İlk Zikri: Çin'e Giden Romen Seyyah Nicolaie Milesco (Spathary)'nin Günlüğü–1675. Türkçeye çev.: G. KARA-AĞAÇ, *TDAYB* 1985, 1–7.

ÇADAMBA, E. B. 1975. Drevnetyurkskiye nadpisiuroçitsa Oorzak. *UZ TNİİYaLİ* 17, 254–259.

ÇADAMBA, E. B. – D. D. VASILYEV 1980. Tyurkskiye runiçeskiye nadpisi Uyuk–Oorzak. *Noveyşiye İssledovaniya po Arheologii Tuvı i Etnogenezu Tuvintsev*, Kızıl, 131–143.

DEVLET, M. A. 1982. *Petroglifi na Koçevoy Trope.* Moskva.

DLUJNEVSKAYA, G. V. 1974. Issledovaniya v Sayanskom kanyone Yeniseya. *AOt* 1973, 199–201.

DOBRODOMOV, I. G. 1978. Tyurkskiye runiçeskiye nadpisi na monetah i voprosı denejnogo obraşçeniya. *Bartol'dovskiye Çteniya*, Moskva, 29–30.

——— 1980. Vtoriçnıye runiçeskiye nadpisi na monetah i voprosı denejnogo obraşçeniya u drevnıh Yeniseyskih Tyurkov. *Blijniy i Sredniy Vostok, Tovarno–Denejnıye Otnoşeniya Pri Feodalizme*, Moskva, 94–97.

DONNER, O. 1892. Wörterverzeichniss zu den inscription de l'Iénissei. *MSFOu* 4, 1–69.

DROUIN, E. 1891. Sur quelques monnales turco–chinoises des VIe, VIIe, et VIIIe siècles. *Revue Numismatique* 7, 454–473.

ELIN, V. N. – V. I. SOYENOV 1990. Noviye arheologiçeskiye pamyatniki v zone planiruyemogo stroitel'stva Katunskoy

GES. *Arheologiçeskiye İssledovaniya na Katuni*, Novosibirsk, 161–177.

ERDAL, M. 1998. Eine unbekannte Jenissei-Inschrift aus der Adrianov-Kollektion. J. P. LAUT – M. ÖLMEZ (haz.): *Bahşı Ögdisi.* (Festschrift für Klaus Röhrborn anlässlich seines 60. Geburtstag/60. Doğum Yılı Dolayısıyla Klaus Röhrborn Armağanı). Freiburg–İstanbul: Simurg, 83–96.

——— 2002. Anmerkungen zu den Jenissei-Inschriften. M. ÖLMEZ – S.-CH. RASCHMANN (haz.): *Splitter aus der Gegend von Turfan.* (Festschrift für Peter Zieme anlässlich seines 60. Geburtstags). İstanbul, Berlin, 51–73.

GRAÇ, A. D. 1968. Drevneyşiye Tyurkskiye pogrebeniya s sojjeniyem v Tsentral'noy Azii. *İstoriya, Arheologiya i Etnografiya Sredney Azii*, Moskva, 207–213.

——— 1978. O tak nazıvayemıh "drevnetyurkskih neuryaditsah". *ST* 1978/6, 45–48.

Inscriptions de l'Iénisséi recueillies et publiées par la Société Finlandaise *d'Archéologie.* Helsingfors, 1899.

KAYMAZ, Z. 2004. Yenisey Yazıtları'ndaki Bir Kelime Üzerine. *Zeynep Korkmaz Armağanı*, Ankara: TDK, 249–252.

KISELÊV, S. V. 1939. Neizdannıye nadpisi Yeniseyskih Kırgızov. *VDİ* 1939/3, 124–134.

——— 1949. *Drevnyaya istoriya Yujnoy Sibiri.* Moskva–Leningrad.

KIZLASOV, I. L. – L. R. KIZLASOV 1976. Pograniçnaya nadpis' nizovyev Uybata (Hakasiya). *ST* 1976/1, 58–65.

KIZLASOV, I. L. 1977. Srednevekovaya epitafiya iz Malinovki (Tuva). *ST* 1977/2, 74–78.

——— 1979. Tugutyupskaya stela s drevnehakasskoy yepitafiey. *ST* 1979/5, 90–96.

——— 1981. Noviye materialı po Yeniseyskoy runiçeskoy pis'mennosti. *ST* 1981/4, 86–96.

KIZLASOV, I. L. – N. B. NATEKIN 1981. İzvayaniye s Yeniseyskoy nadpis'yu s ozera Açik-Kul' (Hakasiya). *SA* 1981/3, 262–268.

KIZLASOV, I. L. 1988. Novaya runiçeskaya pis'mennost' Yujnoy Sibiri. *Arheologiya Gornogo Altaya*. Gorno-Altaysk, 106–144.

——— 1994. *Runiçeskiye pis'mennosti Yevraziyskih stepey*. Moskva: Rossiyskaya Akademiya Nauk, Institut Arheologii.

KIZLASOV, I. L. – L. R. KIZLASOV 1994. Sayan-Altay Türklerinin Yeni Runik Yazısı. Türkçeye çev.: M. DURANLI, *TDAYB* 1990, 85–136.

KIZLASOV, I. L. 1998. Kalyam na Yeniseye (Çernil'naya runiçeskaya nadpis' iz Hakasii). *Tatarskaya Arheologiya* 1998/2 (3), 73–86.

KIZLASOV, L. R. 1960. Novaya datirovka pamyatnikov Yeniseyskoy pis'mennosti. *SA* 1960/3, 93–120.

——— 1964. O naznaçenii drevnetyurkskih izvayanii, izobrajayuşih iyudey. *SA* 1964/2, 27–39.

——— 1965. Noviy pamyatnik Yeniseyskoy pis'mennosti. *SE* 1965/2, 104–113.

——— 1969. *İstoriya Tuvı v sredniye veka*. Moskva.

——— 1977. Drevnetyurkskiye neuryaditsı. *ST* 1977/5, 44–46.

KLYAŞTORNIY, S. G. – I. U. SAMBU 1971. Runiçeskaya nadpis' v Ulug-Hemskom rayone. *UZ TNİİYaLİ* 15, 245–249.

KLYAŞTORNIY, S. G. – D. D. VASILYEV 1973. Runiçeskaya nadpis' Yir-Sayır. *ST* 1973/2, 104–109.

KLYAŞTORNIY, S. G. 1973. Runiçeskiye nadpisi Sayanskogo kanyona Yeniseya. *UZ TNİİYaLİ* 15, 228–231.

——— 1975. Runiçeskiye nadpisi kurgana Arjan II. *Pervobıtnaya Arheologiya Sibiri*, Moskva, 184–185.

——— 1976a. Runiçeskaya epigrafika Yujnoy Sibiri (Naskal'nıye nadpisi Tepseya i Turana). *ST* 1976/1, 66–70.

——— 1976b. Stelı zolotogo ozera (K datirovke Yeniseyskih runiçeskih pamyatnikov). *Turcologica*: K semidesyatiletiyu akademika A. N. Kononova, Leningrad, 258–267.

KLYAŞTORNIY, S. G. – E. P. MATOÇKIN 1991. Runiçeskaya nadpis' iz Karbana. *İzvestiya SO ANSSSR, İstoriya, Filosofiya i Filologiya* 1991/1, 61–67.

KLYAŞTORNIY, S. G. 2007. Vtoroy pamyatnik iz Tuvı (E 50). Interpretatsiya i data. *TS* 2006, 207–211.

KORMUŞIN, I. V. 1997. *Tyurkskiye Yeniseyskiye yepitafii, tekstı i issledovaniya.* Moskva: Nauka. Genişletilmiş yeni bs.: Moskva, 2008: Nauka.

——— 2000. O naskal'nıh runiçeskih nadpisyah iz zapadnoy Tuvı (E–153, E–154). *Stanovleniye i razvitiye nauki v Tuve.* I çast'. (Materialı Mejdunarodnoy konferetsii, posvyatsennoy 70–letiyu Tuvinskoy pis'mennosti 12–14 Sentyabrya 2000), Kızıl.

——— 2001. Kuzey Tuva Öğök–Turan Vadisindeki Göktürk Anıtlarının Bazı Özellikleri. *TDAYB* 2000, 257–261.

LUBO–LESNIÇENKO, E. I. 1975. *Privozniye zerkala Minusinskoy kotlovini.* K voprosu o vneşnih svyazyah drevnego naseleniya Yujnoy Sibiri. S prilojeniyem stat'i İ. V. Bogdanovoy–Berezovskoy. Moskva.

MALOV, S. YE. 1936. Noviye pamyatniki s Turetskimi runami. *Yazık i Mişleniye* 6–7, 251–279.

——— 1952. *Yeniseyskaya pis'mennost' Tyurkov, tekstı i perevodı.* Moskva–Leningrad.

——— 1959. *Pamyatniki drevnetyurkskoy pis'mennosti Mongolii i Kirgizii.* Moskva–Leningrad.

MARTIN, F. R. 1897. *Sibirica. Ein Beitrag zum Kentnis der Vorgeschichte und Kultur sibirischer Völker.* Stockholm.

MORI, M. 1986. Arutun–Kyoru dai–ichi hibun kōshaku [An interpretation of the first Altın–Kōl inscription]. *Tōhō–gaku* 72, 1–17.

NASILOV, D. M. 1963. O nekotorıh pamyatnikah Minusinskogo muzeya. *NAiA* 1963/6, 124–129.

ORKUN, H. N. 1938. *Eski Türk Yazıtları II.* İstanbul: TDK.

——— 1940. *Eski Türk Yazıtları III.* İstanbul: TDK.

——— 1941. *Eski Türk Yazıtları IV.* İstanbul: TDK.

OVÇINNIKOVA, B. B. – O. YU. PANOVA – B. I. RIBAKOV 1975. Raskopki na mogil'nike Aymırlıg 2. *AOt* 1974, 224–225.

OVÇINNIKOVA, B. B. 1981. K voprosu o voorujenii koçevnikov srednevekovoy Tuvı. YU. S. HUDYAKOV (haz.): *Voennoye*

delo drevnih plemen Sibiri i Tsentral'noy Azii, Novosibirsk: İzd–vo, Nauka, 132–146.

PALLAS, P. S. 1793. Von einer in Siberien gefundenen unbekannten Steinschrift. *Neue nördliche Beyträge zur phsikalischen und geographischen Erd – und Völkerbeschreibung, Naturgeschichte und Ökonomie* V, 237–245.

RADLOFF, W. 1892. Atlas der alterthümer der Mongolei. St.–Petersburg: Buchdruckerei der Akademie der Wissenschaften.

——— 1892–1899. *Atlas drevnostey Mongolii. Trudı Orhonskoy Ekspeditsii.* c. 1–4. St.–Petersburg.

——— 1895. *Die alttürkischen Inschriften der Mongolei.* St.–Petersburg.

——— 1897. *Die alttürkische Inschriften der Mongolei.* (Neue Folge). St.–Petersburg.

RECEBOV, E. – Y. MEMMEDOV 1993. *Orhon–Yenisey Abideleri.* Bakı.

RIGDILON, E. R. 1951a. Noviye runiçeskiye nadpisi Minusinskogo kraya. *ÊV* 4, 87–93.

——— 1951b. Kitayskiye znaki i nadpisi na arheologiçeskih predmetah. *ÊV* 5, 113–120.

——— 1953. K drevnetyurkskim runam pribaykal'ya. *ÊV* 8, 86–90.

——— 1956. Podkuninskaya runiçeskaya nadpis'. *ÊV* 11, 59–62.

SAMBU, I. U. 1994. *Svod arheologiçeskih pamyatnikov respubliki Tıva.* Kızıl.

SERTKAYA, O. F. 1988. Eski Türkçe (Göktürkçe ve Uygurca) Araştırıcısı Olarak Wilhelm Radloff. *Türk Dili* 444, 303–317.

——— 1995. Göktürk Tarihinin Meseleleri: Yenisey Yazıtlarının Yayınlarındaki Bazı Okuma ve Anlamlandırmaların Düzeltilmesi, Yeni Okuma ve Anlamlandırma Teklifleri. *TDAYB* 1993, 67–75.

SERTKAYA, O. F. – R. ALİMOV 2006. *Eski Türklerde Para* (Göktürklerde, Uygurlarda, Türgişlerde). İstanbul: Ötüken.

SERTKAYA, O. F. 2008a. Göktürk (Runik) Harfli Yazıtların Envanter, Alfabe ve Bibliyografya Problemleri Üzerine. *DA* 2, Bahar, 7–34.

——— 2008b. Yenisey Yazıtlarından 10, 25, 41, 51, 70, 109 ve 110 Üzerine Etimolojik Açıklamalar İle Düzeltmeler. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi* 39, 209–228.

——— 2011. E 2 – Uyuk–Arjan (Tuva) yazıtı. *TSt* 6/1, 25–33.

SPASSKIY, G. I. 1818. *Drevnosti Sibiri (s prilojeniyem al'boma)*. St.–Petersburg.

STEBLEVA, I. V. 1965. *Poeziya Tyurkov VI–VIII. vekov*. Moskva: Nauka.

STRAHLENBERG, P. J. V. 1730. *Das Nord und Östliche Theil von Europa und Asia*. Stockholm.

ŞÇERBAK, A. M. 1960. Yeşçe raz o monetah s runiçeskimi nadpisyami iz Minusinska. *VDİ* 1960/2, 139–141.

——— 1964a. Pamyatniki runiçeskogo pis'ma Yeniseyskih Tyurok. *NAiA* 1964/4, 140–151.

——— 1964b. L'inscription runique d'Oust–Elegueste (Touva). *UAJb* 35, 145–149.

——— 1970. Yeniseyskiye runiçeskiye nadpisi. K istorii otkritiya i izuçeniya. *TS* 1970, 111–134.

ŞİRİN USER, H. 2009. Hakasya Bulgusu Eski Bir Türk Mezar Taşı: Açurı (Oçurı, Ye 26) Yazıtı. *Türkbilig* 17, 158–174.

——— 2011a. Yenisey Yazıtlarının Okunma ve Anlamlandırılması Üzerine Yeni Öneriler–II–*III*. *Uluslararası Türkiyat*, c. 2, 767–774.

——— 2011b. Re–reading and re–interpretation of some of the Yenisei inscriptions. *AOH* 64/2, 117–127.

TEKİN, T. 1964. On a Misinterpreted Word in the Old Turkic Inscriptions. *UAJb* 35, 134–144.

——— 1995. Elegest (Körtle Han) Yazıtı. *TDiA* 5, 19–32.

——— 1997. The first *Altınköl* Inscription. *Turkic Languages* 1/2, 210–226.

——— 1998. The Second Altınköl Inscription. *TDiA* 8, 5–14.

——— 1999. Hemçik–Çırgakı Yazıtı. *TDiA* 9, 5–15.

——— 2000a. *Orhon Türkçesi Grameri*. Ankara: Sanat Kitabevi.

——— 2000b. İkinci Bay–bulun (= E 49) Yazıtı. *TDiA* 10, 81–90.

TEMİR, A. 1991. *Türkoloji Tarihinde Wilhelm Radloff Devri*. Ankara: TDK.

THOMSEN, V. 1916. Turcica. *MSFOu* 37, 1–108. Türkçesi: *Orhon Yazıtları Araştırmaları*. Türkçeye çev.: V. KÖKEN. Ankara, 2002: TDK, 315–425.

——— 1924. Alttürkische Inschriften aus der Mongolei, in Übersetzung und mit Einleitung. Almancaya çev.: H. H. SCHAEDER. *Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft* 78, 121–175.

TOLGAR–OOL, O. 1941. Eleges unundan tabılgan közee piziiniŋ şincileli. *Erttemoruu* 1, 35–36.

TUNA, O. N. 1966. On the Phonetic Values of the Symbols 𐰴𐰺𐰼 *Central Asiatic Journal* 11, 241–263. Türkçesi: Köktürk Yazılı Bazı Metinlerde Kullanılan 𐰴𐰺𐰼 Sembollerinin Fonetik Değerleri Üzerine. Türkçeye çev.: S. GÜZEL, *DA* 2, 2008, 111–128.

——— 1994. Eski Doğu Türk Yazısında Kullanılan Ligatürler ve Bunlarla İlgili Bâzı Meseleler Hakkında. *TDAYB* 1990, 207–222.

VÁSÁRY, I. 1971. *Kām*, an early Samoyed name of Yenisey. L. LIGETI (ed.): *Studia Turcica*, Budapest, 469–482.

VASILYEV, D. D. 1974. Runiçeskaya nadpis na kamne–amulete (predvaritelnaya publikatsiya). *Pismennıye Pamyatniki i Problemı İstorii Kul'turı Narodov Vostoka* 10, 57–60.

——— 1976. Tyurkskaya runiçeskaya nadpis' iz okrestnostey Bayan–Kola (Tuva). *ST* 1976/3, 97–101.

——— 1977. Yeşçe o drevnetyurkskoy epigrafike Tepseya. *ST* 1977/2, 79–81.

——— 1978. Drevnetyurkskaya epigrafika Yujnoy Sibiri. *TS* 1975, 92–101.

VASILYEV, D. D. – D. M. NASILOV 1978. K proçteniyu Abakanskogo pamyatnika. *Srednevekovıy Vostok*, 60–66.

VASILYEV, D. D. 1980. Novaya drevnetyurkskaya nadpis' iz Tuvı. *AOt* 1979, 193.

——— 1981. Drevnetyurkskaya epigrafika Yujnoy Sibiri II. *TS* 1977, 51–62.

VASILYEV, D. D. – E. B. ÇADAMBA 1981. Drevnetyurkskiye epigrafiçeskiye pamyatniki iz godını r. Uyuk. *TS* 1977, 63–75.

VASILYEV, D. D. 1983. *Korpus Tyurkskih runiçeskih pamyatnikov basseyna Yeniseya*. Leningrad: Akademiya Nauk SSSR.

——— 1984. Neopublikovannaya runiçeskaya nadpis' s gorı Tepsey. *ÊV* 22, 48–49.

YADRINTSEV, N. M. 1885. Drevniye pamyatniki i plemena v Sibiri. *Literaturnıy Sbornik* 1885, 456–476.

YEVTYUHOVA, L. A. – S. V. KISELÊV 1940. Çaa–Tas u sela Kopönı. *Trudı Gosudarstvennogo İstoriçeskogo Muzeya* 11, 21–54.

YEVTYUHOVA, L. A. 1948. *Arheologiçeskiye pamyatniki Yeniseyskih Kırgızov (Hakasov)*. Abakan.

http://irq.kaznpu.kz (01.10.2012).

http://elbilge.ucoz.ru (01.10.2012)

http://irq.kaznpu.kz/show_big.php?fn=copies/553.gif (01.10.2012).

http://irq.kaznpu.kz/show_big.php?fn=copies/2305.gif (01.10.2012).

http://irq.kaznpu.kz/?lang=k&mod=1&tid=2&oid=47&m=1 (01.10.2012).

http://irq.kaznpu.kz/show_big.php?fn=pictures/729.jpg (01.10.2012).

http://irq.kaznpu.kz/show_big.php?fn=copies/1173.jpg (01.10.2012).

KIRGIZİSTAN YAZITLARI

RİSBEK ALİMOV

Kırgızistan'da Bulunan Eski Türk Runik Yazıtları

Bugünkü Kırgızistan, Moğolistan, Yenisey havzası ve Altay'la birlikte Türk runik yazılı anıtların bulunduğu ana merkezlerden biri olarak kabul edilir. Bugüne kadar bu bölgede Türk runik harfli 40'tan fazla yazıt tespit edilmiştir. İlk yazıt 1896'da Talas bölgesinin o zamanlar idarî olarak bağlı bulunduğu Evliya-Ata'da görev yapan yerel yönetici V. A. Kallaur ve Dmitriyevka (bugünkü Talas) köyünde çalışan öğretmen A. Gastev tarafından bulunmuştur. Kallaur bulduğu yazılı taş hakkında bir mektup yazarak Taşkent'te bulunan Arkeoloji Cemiyeti'ni haberdar eder. Moğolistan ve Yenisey havzasındaki yazıtların bir benzerinin Tanrı Dağları bölgesinde tespit edilmesi bilim dünyasında büyük bir heyecan uyandırır. Yaptığı buluşla heyecanlanan Kallaur bölgedeki arayışlarını sürdürür ve 1898'de runik yazılı iki nehir yatağı taşı daha tespit eder. Talas'taki böyle bir ilginç keşiften haberdar olan Finlandiya'nın Fin-Ugor Cemiyeti bölgeye H. J. Heikel başkanlığında bir heyet gönderir. Heikel'in keşif grubu çok geçmeden iki yazılı taş daha bulur. Heikel Helsingfors'a (bugünkü Helsinki) dönünce bulunan ilk beş yazıtın estampajlarını yayımlar ve bilim dünyasına tanıtır. Daha sonraki yıllarda bu alanda yapılan titiz çalışmalar pek sonuç vermez ve sadece iki yazıt tespit edilir. Bunlardan biri Tereksay dağ geçidinde bulunan kaya yazıtı, diğeri ise yazısı ve dilinin Türkçe olup olmadığı hala tartışılan Açıktaş çubuğu üzerindeki yazıt. 1961'de Kırgızistan Bilimler Akademisi bölgedeki harabelerde keşif yapması amacıyla Talas'a bir bilimsel gezi grubu gönderir. Kojemyako, Vinnik, Cumagulov, Asanaliyev ve Aşıraliyev'den oluşan grup sayesinde beş yeni yazıt daha tespit edilir. Bununla birlikte kaybolduğu sanılan 2 numaralı anıt tekrar keşfedilir. Bir sene sonra Vinnik başkanlığındaki bir grup aynı bölgede üzeri yine Türk runik yazısıyla kaplı bir nehir yatağı taşı daha tespit eder. 1977'de Cumagulov'a üzeri benzer yazıtla kaplı

bir başka taşın varlığı haber verilir. Talas bölgesinde bulunan Türk runik harfli sonuncu taş 2002'de tespit edilmiştir.

1998'de Tanrı Dağlarının iç bölgesi sayılan Koçkor bölgesinde kaya parçaları üzerine kaydedilmiş Türk runik harfli yeni yazıtlar grubu tespit edilir. K. Tabaldiyev ve arkeoloji ekibi tarafından yapılan bu önemli buluş Türk runik yazısının yayılım alanının sanılandan daha geniş olduğunu göstermesi bakımından büyük önem arzetmektedir. 1998'de tespit edilen 12 kısa yazıttan sonra Tabaldiyev ve ekibinin 2002'de yaptığı başka bir arkeolojik çalışma sayesinde Koçkor'da benzer içeriğe sahip 6 yazıt daha tespit edilir.

Bugünkü Kırgızistan sınırları içerisindeki sonuncu yazıt 2008'de Isık-Göl vilayetine bağlı Ton ilçesinin Ak-Ölöŋ köyü yakınlarında bulunmuştur.

Bugünkü Kırgızistan'da bulunan Türk runik harfli yazıt esas itibariyle Talas, Isık-Göl ve Koçkor bölgelerinde bulunmuştur. Bu sebeple Tanrı Dağları runik yazıtlarını coğrafî kritere göre a) Talas; b) Isık-Göl ve c) Koçkor yazıtları şeklinde tasnif edilebilir.

Talas bölgesinde tespit edilen yazıtların en önemli özelliği onların büyük bir kısmının nehir yatağı taşlar üzerine kaydedilmesidir. Söz konusu yazıtların hepsi birer mezar yazıtıdır.

Isık-Göl bölgesindeki yazıtların ilki 1927'de, diğeri ise yukarıda da belirttiğim gibi 2008'de bulunmuştur. Koy-Sarı yazıtı olarak bilinen ilk yazıtın halen nerede olduğu bilinmemektedir. Varlığına ilişkin elimizdeki tek kanıt olan yazıt kopyasına göre, taş üzerinde biri Türk runik, diğeri ise Arap harfli olmak üzere büyük ihtimalle farklı zamanlara ait iki farklı yazıt bulunmaktadır.

Koçkor bölgesinde toplam 18 yazıt tespit edilmiştir. Bu yazıtların büyük bir kısmı içerik olarak hemen hemen aynıdır. Koçkor yazıtlarının çarpıcı özelliği onların Klyaştornıy'ın deyimiyle bir zamanlar bölgede yaşayan Türklere ait birer geleneksel hukuk (töre) belge vasfında olmalarıdır. Bu yazıtlar grubunun başka bir özelliği Tanrı Dağı yazıtlarının tarihiyle ilgili önemli ipuçlara sahip olmasıdır.

Kırgızistan sınırları içerisindeki yazıtlar S. Klyaştornıy, L. Bazin ve bu satırların yazarının yaptığı araştırmalara göre VIII. yüzyılın ilk yarısına, diğer bir tabirle Türgişlerin hüküm sürdüğü zamanla tarihlendirilir.

TALAS BÖLGESİ YAZITLARI

TALAS-1

1. Yazıtın tavsifi (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1896'da yerel yönetici Kallaur ve yardımcısı Gastev tarafından bugünkü Talas şehri yakınındaki Kırk Kazık mevkiinde bulunmuştur. Boz renkli bir granit olan nehir yatağı taşının ölçüleri 135 x 90 x 45 cm olup üzerinde dövme tekniğiyle yapılmış toplam 70 işaretten oluşan 4 satırlık yazıt bulunmaktadır. Bilinen numarası T-1'dir.
2. Diğer numaralandırma veya adlandırmalar (varsa):
3. İlk yayımı: Radloff 1897: 85-86.
4. Bugünkü yeri: Sankt Petersburg Hermitage Müzesı Şarkiyat Bölümü.
5. Harf çevrimi (Transliterasyon):
   1. T^{1}ZM YT^{2}P R^{2} T^{1}M WD^{1}WN^{1} AS^{2}YZ A
   2. K^{1}T^{1}N^{1}Y^{1} A G^{1}R^{1}R^{1}R^{1}NTA T^{1}WL^{1}Y K^{1}L^{1}MYŞ A
   3. YN^{2}YL^{2}R^{2}Y A K^{1}R^{1}A B^{1}R^{1}S^{1} A WG^{1}L^{1} B^{1}R^{1}S^{1} A
   4. ẄZNTA YŞN^{2}K^{2}A
6. Yazı çevrimi (Transkripsiyon):
   1. *atızım ètip er atım Udun a size*
   2. *katunı a agırarınta tulı a kalmış a*
   3. *inileri a Kara Bars a Ogul Bars a*
   4. *özinte işinke*
7. Metnin Türkçeye çevirisi:
   1. Mal mülkümü düzene getirerek benim kahraman adım Udun. Sizden (ayrıldım).
   2. Eşi üzüntü içinde, dul kalmış.
   3. Küçük erkek kardeşleri Kara Bars ve Oğul Bars
   4. Arkadaşlarımdan ayrıldım.

8. Açıklamalar: Transliterasyon, transkripsiyon ve metnin çevirisi Malov yayımına göredir.
9. Kaynakça: Radloff 1897: 85-86; Heikel 1818: XXII; Nemeth 1926: 134-142; Malov 1929: 804-805; Malov 1936: 17-37; Masson 1936: 5-15; Orkun 1939; Çumagulov 1963;
10. Şema veya fotoğraflar:

TALAS-2

1. Yazıtın tavsifi (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 5 Mayıs 1898'de Kallaur tarafından ilk yazıtın bulunduğu bugünkü Talas şehrine yaklaşık 7 km uzaklıktaki Kırk Kazık mevkiinde bulunmuştur. Büyüklüğü sebebiyle araziye bırakılan ve ardından unutulan taş 1961'de bünyesinde Vinnik, Asanaliyev, Aşiraliyev ve Cumagulov'un bulunduğu Kırgızistan Bilimler Akademisi keşif grubu tarafından tekrar tespit edilmiştir. İri taneli bir granit olan nehir yatağı taşının ölçüleri 125 x 70 x 60 cm olup üzerinde 8 satırlık yazıt bulunmaktadır. 114 işaretten oluşan bu yazıt Talas bölgesindeki en hacimli yazıttır. Bilinen numarası T-2'dir.
2. Diğer numaralandırma veya adlandırmalar (varsa):
3. İlk yayımı: Melioranskiy 1898: 271-272.
4. Bugünkü yeri: Bişkek Devlet Müzesi.
5. Harf çevrimi (Transliterasyon):
   1. $T^{1}WZ\ WG^{1}L^{1}N^{1}\ A\ S^{2}G^{1}D^{1}YÇL^{1}R^{1}Y\ PYÇYN^{2}\ A\ L^{2}T^{2}\ G^{2}R^{2}MY\ A$
   2. $R^{2}\ T^{1}M\ K^{1}R^{1}\ A\ ÇWR^{1}\ A\ Y^{1}G^{1}Y\ T^{1}Y\ K^{1}R^{1}A\ Y^{1}ZMZ$
   3. $L^{1}T^{1}Y\ WY^{1}S^{1}Y\ G^{1}Y\ Y^{2}B^{2}R^{2}\ K^{2}YZA\ S^{2}YNKL^{2}\ Y\ (...?)\ ẄL^{2}MYŞ$
   4. $K^{1}R^{1}\ ÇWR^{1}\ A\ T^{1}WM\ K^{1}WL^{1}\ A\ K^{1}R^{1}\ A\ Y^{1}ZMZ\ A$
   5. $K^{1}R^{1}\ ÇWR^{1}\ AS^{2}Z\ (...?)\ ẄZG^{2}A\ Y^{1}L^{1}R^{1}YN^{1}A\ D^{1}R^{1}L^{1}MŞ\ A$

6. T¹S¹Y T¹Y T¹WG¹N¹ A WG¹L¹Y T¹Y K¹R¹ ÇWR¹
7. WG¹L¹Y T¹Y¹
8. G¹WR¹T¹Y

6. Yazı çevrimi (Transkripsiyon):
   1. *otuz oglan a sagdıçları piçin a (ė)lte igirmi a*
   2. *er atım kara çur a yagı atı kara yazmaz*
   3. *altı uyası agı evire ekiz a siŋili ... ölmiş*
   4. *kara çur a atum kol a kara a yazmaz a*
   5. *kara çur a esiz ... özge uyalarına adırılmış a*
   6. *atası atı tugan a oglı atı kara çur*
   7. *oglı atı ...*
   8. *oguratı*
7. Metnin Türkçeye çevirisi:
   1. Otuz oğlan muhafızları (sadık dostları) maymun yılında, kabile birliğinde, yirmisinde idi.
   2. Benim kahramanlık adım *Kara Çur*'dur. Savaştaki adım ise *Kar Yazmaz*
   3. Altı akrabası, hazinesi, ikiz kız kardeşleri ... inal (?) öldü.
   4. *Kara Çur* - keskin nişancı, lakabım *Kol Kar Yazmaz*'dır.
   5. *Kara Çur*, yazık... akrabalarından ayrıldı.
   6. Babasının adı *Tugan*, oğlunun adı *Kara Çur*'dur.
   7. Onun oğlunun adı...
   8. Görüştü...
8. Açıklamalar: Transliterasyon, transkripsiyon ve metnin çevirisi Amanjolov yayınına göredir.
9. Kaynakça: Kallaur 1898: 265-271: Melioranskiy 1898: 271-272; Heikel 1818: XXII; Nemeth 1926: 134-142; Malov 1936: 17-37; Orkun 1939; Cumagulov 1962: 23-27; Cuma-

gulov 1963: 21; Batmanov 1971: 10-12; Amanjolov 1981: 4-5.

10. Şema veya fotoğraflar:

TALAS-3

1. Yazıtın tavsifi (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): İkinci yazıtla birlikte 5 Mayıs 1898'de Kallaur tarafından Ayırtam Oy'un (Talas) Kırk Kazık mevkiinde ilk yazıtın bulunduğu noktadan yaklaşık 500 metre uzaklıkta tespit edilmiştir. Uzunluğu 106 cm olan bu nehir yatağı taşının üzerinde Heikel yayımına gore 56'sı belirgin, 14'ü ise silik toplam 70 işaretten oluşan 6 satırlık yazıt bulunmaktadır. Bilinen numarası T-3'tür.
2. Diğer numaralandırma veya adlandırmalar (varsa):
3. İlk yayımı: Heikel 1918: XXII.
4. Bugünkü yeri: Belli değildir.
5. Harf çevrimi (Transliterasyon):
   1. T^{1}S^{1}YN^{1}A WS^{1}YN^{1}A WL^{1}AT^{1}Y A B^{2}D^{1}M
   2. B^{2}G^{2} ÇWR^{1} A WG^{1}L A S^{1}WG^{1}
   3. (D^{1}R^{1}L^{1}T^{1})M WG^{1}L^{1}Y WL^{1} AT^{1}Y
   4. K^{1}L^{1}MYŞ A K^{1}RA T^{1}WL^{1}Y A K^{1}L^{1}M(YŞ)
   5. G^{1}Y
   6. N^{1}YK^{1}S^{2}
6. Yazı çevrimi (Transkripsiyon):
   1. *tasına, osına ulatı ba<r>dım*
   2. *beg çur a ogul asug*
   3. *[adırıltı]m oglı ulatı*
   4. *kalmış a kara tulı a kalm(ış)*
   5. *gı*
   6. *nıks*
7. Metnin Türkçeye çevirisi:

1. Ben aralıksız ülke dışında ve içinde savaşa çıktım.
2. Ben Beg Çur Oğul'um. (Dünya) yararı ve nimetlerinden
3. (ayrıldım). Onun oğlu halef olarak
4. kalmış. Kaygılı dulu kalmış.
5. ...
6. ...

8. Açıklamalar: Transliterasyon, transkripsiyon ve metnin çevirisi Malov yayımına göredir.
9. Kaynakça: Heikel 1818: XXII; Nemeth 1926: 134-142; Malov 1936: 17-37; Masson 1936: 5-15; Orkun 1939; Batmanov 1971: 12-13;
10. Şema veya fotoğraflar:

TALAS-4

1. Yazıtın tavsifi (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1898'da yine Kallaur tarafından Ayırtam Oy'un (Talas) Kırk Kazık mevkiinde bulunmuştur. Taşın ölçüleri yaklaşık 100 x 50 x 50 cm olup üzerinde 70 işaretten oluşan 4 satırlık yazıt bulunmaktadır. Bilinen numarası T-4'tür.
2. Diğer numaralandırma veya adlandırmalar (varsa):
3. İlk yayımı: Melioranskiy 1898: 271-272.
4. Bugünkü yeri: Bişkek Devlet Tarih Müzesi.
5. Harf çevrimi (Transliterasyon):
   1. T^1Y ÇWR^1 A WT^1WZ W$G^1L^1N^1$ S^1G^1<D^1>ÇYG^1 $D^1R^1L^1$MYŞ A S^2YZA
   2. ...L^1WG^1 R^2N^2 S^2YZ A W$G^1L^1N^1$ ÇWR^1 WL^1Y^1W K^1L^1MYŞ
   3. ...K^1L^1MYŞ A
6. Yazı çevrimi (Transkripsiyon):
   1. *atı çor a otuz oglan sag<dı>çıg adırılmış a size*
   2. *...lug eren size oglan çur ulayu kalmış*

3. ...*kalmış a*

7. Metnin Türkçeye çevirisi:
   1. Adı Çora. Otuz oğulları (*veya* otuz oğlan kabilesi) muhafızları geride kaldılar.
   2. ... size cesur Oğul Çor halef olarak
   3. ... kalmış.
8. Açıklamalar: Transliterasyon, transkripsiyon ve metnin çevirisi Cumagulov yayınına göredir.
9. Kaynakça: Melioranskiy 1898: 271-272; Heikel 1818: XXIII; Nemeth 1926: 134-142; Malov 1929: 799-802; Masson 1936: 5-15; Orkun 1939; Malov 1936: 17-37; Malov 1951: 74: Cumagulov 1963; Batmanov 1971:14; Cumagulov 1987: 21-26.
10. Şema veya fotoğraflar:

TALAS-5

1. Yazıtın tavsifi (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1898'da Fin kaşifi H. Heikel ve ekibi tarafından Ayırtam Oy'un (Talas) Kırk Kazık mevkiinde bulunmuştur. Heikel yayımına göre taş üzerinde 3 satırlık yazıt mecvuttur. Bilinen numarası T-5'tir.
2. Diğer numaralandırma veya adlandırmalar (varsa):
3. İlk yayımı: Heikel 1918: XXIV.
4. Bugünkü yeri: Belli değildir.
5. Harf çevrimi (Transliterasyon):
   1. WG^{1}R^{1}MYŞ A K^{1}T^{1}WN^{1} AG^{1}L^{1}AY^{1}WR^{1} ÇY A S^{2}YZA
   2. WMÇ WG^{1}L^{1}Y A YT^{2} B^{2}R^{2}T^{2} A WR^{2}NK K^{2}WM ... L^{1}D^{1}G^{1}
   3. Y A YT^{2} B^{2}R^{2}T^{2} A G^{1}WM T^{1}YN^{2} G^{2}L^{2}YK^{1}WL^{1} B^{2}R^{2}T^{2} A S^{2}W B^{2}S^{2}
6. Yazı çevrimi (Transkripsiyon):

1. *ogurmış (veya ogramış) a katun aglayur (ö)çi a size*
2. *umaç oglı a it bert a ür(ü)ŋ küm(üş)...ldg...*
3. *i it bert a gum.....bert sü bs*

7. Metnin Türkçeye çevirisi:
   1. Ağlayan kadın bağıra ağlıyor (*veya* ogurmış 'bahtiyar' kadın şimdi ağlıyor) Yaşlı büyükanne sizden...
   2. Onun oğlu Umaç...hediyeler, parlak gümüş...
   3. ... hediyeler ... hediyeler
8. Açıklamalar: Transliterasyon, transkripsiyon ve metnin çevirisi Malov yayımına göredir.
9. Kaynakça: Heikel 1818: XXIV; Nemeth 1926: 134-142; Malov 1936: 17-37; Orkun 1939; Malov 1959: 62-63; Cumagulov 1963; Batmanov 1971:15-16.
10. Şema veya fotoğraflar:

TALAS-6

1. Yazıtın tavsifi (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 4 Haziran 1897'de Kallaur ve yardımcısı Gastev tarafından bugünkü Talas şehri yakınlarındaki Tereksay dağ geçidinde bulunmuştur. Yazıt kaya üzerine hakkedilmiş birinin işaretleri silik toplam 4 satırdan oluşmaktadır. Bilinen numarası T-6'dır.
2. Diğer numaralandırma veya adlandırmalar (varsa): Tereksay yazıtı, Kulansay yazıtı
3. İlk yayımı: Masson 1936: 5-15.
4. Bugünkü yeri: Yerinde.
5. Harf çevrimi (Transliterasyon):
   1. $R^2\ L^2P\ L^1YR^1$
   2. ...
   3. $wQ\ Y^1R^1P$
   4. $K^1\ R^2\ PN^2\ AR^2K^1\ WL^2T^1Y$

6. Yazı çevrimi (Transkripsiyon):
   1. *er alp alır*
   2. ...
   3. *ok yarıp*
   4. *ak er pen erek[1] ul[2] atı*
7. Metnin Türkçeye çevirisi:
   1. O büyüdü.
   2. ...
   3. Ok yararak, parçalayarak
   4. Kalkarken ben yoruldum, ayaklarım yoruldu.
8. Açıklamalar: Transliterasyon, transkripsiyon ve metnin çevirisi Cumagulov yayımına göredir.
9. Kaynakça: Malov 1936: 17-37; Cumagulov 1963; Sıdıkov 1964: 106; Batmanov 1971: 16.
10. Şema veya fotoğraflar:

TALAS-7

1. Yazıtın tavsifi (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): Yazıt 1932'de Sredazgeorazvedka jeolojik keşif grubu başkanı İ. F. Merenyanin tarafından Talas vadisinde, Kırgız sıradağlarının güney yamacında bulunan Açıktaş pirit yatağında bulunmuştur. Uzunluğu 14 cm, eni ise sadece 1,5 cm olan dört köşeli küçük çubuk parçasının her yüzünde birer satır olmak üzere toplam 58 runik işaret çizilidir. Bilinen numarası T-7'dir.
2. Diğer numaralandırma veya adlandırmalar (varsa): Açıktaş çubuğu
3. İlk yayımı: Malov 1936: 28-33.
4. Bugünkü yeri: Sankt Petersburg Hermitage Müzesi
5. Harf çevrimi (Transliterasyon):
   1. G[1]P ŞW BaŞ LDM B[2] ŞG[2] ... M D[2]Ş ÇW

2. G^2 WP BaŞ ÇŞP G^1W YG^2P NÇP G^1NÇWP $S^1K^1MWG^1Ç$
3. $G^2LDM\ N^1\ Y^1Z\ Ç\ G^1ZG^1\ Ş\ G^1Ş\ D^2$
4. ÇW G^2Z ŞW Z

6. Yazı çevrimi (Transkripsiyon):
   1. *agıp aşu baş altım. ev (ė)şig...m idiş açu*
   2. *eg opa baş açışıp agu igip ınçıp..gnçup (?) skmgç (?)*
   3. *agıltım na yazı iç agızıg aşa...agış ed...*
   4. *açu egiz aşu az...*
7. Metnin Türkçeye çevirisi:
   1. Kalkarak dağ tepesinden geçtim. Kendi ev arkadaşlarımı... Şimdi kapları açarken...
   2. Son düzlük (*veya* taş seti – taş dağı) Birbirimize yeni yolda yardım ederek dağ tepesi üzerinden ve daha yukarı çıkarak, bu şekilde dolanarak...
   3. Yaklaştım, işte düzlük. İç dağ geçidinden geçerek ... tırmanma iyi ...
   4. (Yolu) açarak ve yüksekten geçerek, biraz...
8. Açıklamalar: Transliterasyon, transkripsiyon ve metnin çevirisi Malov yayımına göredir.
9. Kaynakça: Malov 1936: 28-33; Orkun 1940; Şçerbak 1959: 387-388; Turçaninov 1971: 89.
10. Şema veya fotoğraflar:

TALAS-8

1. Yazıtın tavsifi (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): Eylül 1961'de Kojemyako tarafından ilk yazıtların bulunduğu Kırk Kazık mevkiinde keşfedilmiştir. Boz renkli iri taneli bir granit olan nehir yatağı taşı üzerinde 4 satırdan oluşan toplam 77 runik işaret hakkedilmiştir. Taşın ölçüleri 90 x 40 x 30 cm'dir. Bilinen numarası T-8'dir.

2. Diğer numaralandırma veya adlandırmalar (varsa): 6. yazıt
3. İlk yayımı: Masson 1936: 5-15.
4. Bugünkü yeri: Bişkek Devlet Tarih Müzesi.
5. Harf çevrimi (Transliterasyon):
   1. N^2 B^2WR^{2}K^{1}L^{1}Y S^{2}YZ S^{2}N^{2}YK^{2}A ẄZẄG^2 AK^1
   2. K^{1}L^1 G^{1}L^{1}G^1 YN^{1}AL^1 WMD^1 wQA ẄK^{2}NÇL^{2}ẄG^2 A
   3. WT^{1}WZ G^{1}L^{1}N^1 A S^{1}G^{1}D^{1}ÇYG^1 A AS^{2}L^{1}M (?)
   4. WG^{1}WL^1 ẄZA S^{2}YZA ẄZẄG^{2}A
6. Yazı çevrimi (Transkripsiyon):
   1. *n^2 b(ö)rkli siz senike özüg ak*
   2. *akl... elig ınal umduk a ökünçlüg aba (?)*
   3. *otuz oglan a sagdıçıg a ...*
   4. *ogul üze size özüge*
7. Metnin Türkçeye çevirisi:
   1. Biz her zaman hürmet (görürdük), seni her zaman...için övecekler, hatırlayacaklar
   2. İnal ümit ile tevbe ederek
   3. Otuz oğul muhafızları
   4. Oğul sizinle, yazık bilge (bizim)
8. Açıklamalar: Transliterasyon, transkripsiyon ve metnin çevirisi Cumagulov yayımına göredir.
9. Kaynakça: Batmanov 1962: 15-21; Cumagulov 1963: 24-25: Batmanov 1971: 19-20; Amanjolov 1981: 6-7; Cumagulov 1983: 13-15.
10. Şema veya fotoğraflar:

TALAS-9

1. Yazıtın tavsifi (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1961 sonbaharında bünyesinde Vinnik, Asanaliyev, Aşıraliyev ve Cumagulov'un bulunduğu Kırgızistan Bilimler Akademisi keşif grubu üyelerince bulunmuştur. Ölçüleri 100

x 45 x 45 cm olan nehir yatağı taşı üzerinde toplam 37 runik işaretten oluşan 2 satırlık yazıt yer almaktadır. Bilinen numarası T-9'dur.

2. Diğer numaralandırma veya adlandırmalar (varsa): 7. yazıt.
3. İlk yayımı: Batmanov 1962: 15-21.
4. Bugünkü yeri: Bişkek Devlet Tarih Müzesi.
5. Harf çevrimi (Transliterasyon):
   1. $K^1WT^1L^1WG^1$ WZN^2 S^2WS^2YZ WZWG^{1}A
   2. $K^1WT^1L^1WG^1$ A $WG^1L^1N^1YN^1$ WL^1T^1Y K^1
6. Yazı çevrimi (Transkripsiyon):
   1. *kutlug (ö)zin süsiz özüge*
   2. *kutlug a oglanın ulatı k*
7. Metnin Türkçeye çevirisi:
   1. *Kutlug Özin* askersiz (kaldı, öldü).
   2. *Kutlug*'u oğluyla biz birleştirdik.
8. Açıklamalar: Transliterasyon, transkripsiyon ve metnin çevirisi Batmanov yayımına göredir.
9. Kaynakça: Batmanov 1962: 15-21; Cumagulov 1963: 24-25; Batmanov 1971: 20-21.
10. Şema veya fotoğraflar:

TALAS-10

1. Yazıtın tavsifi (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1961 sonbaharında Vinnik, Asanaliyev, Aşıraliyev ve Cumagulov tarafından Talas şehri civarındaki Kesken Töbö adlı eski bir kurganda tespit edilmiştir. Ölçüleri 90 x 60 x 47 cm olan nehir yatağı taşı üzerinde toplam 62 runik işaretten oluşan 5 satırlık yazıt bulunmaktadır. Bilinen numarası T-10'dur.
2. Diğer numaralandırma veya adlandırmalar (varsa): 8. yazıt
3. İlk yayımı: Batmanov 1962: 15-21.

4. Bugünkü yeri: Bişkek Devlet Tarih Müzesi.
5. Harf çevrimi (Transliterasyon):
   1. S^{2}Ẅ ÇWR^{1} AG^{1}WŞ T^{1}Y A
   2. YN^{1}L^{1} AG^{1}WŞ T^{1}YS^{1}Y A
   3. WT^{1}WZ A WG^{1}L^{1}N^{1} A S^{1}G^{1}D^{1}YÇY (?)
   4. Y^{1}G^{1}Y T^{1}Y A K^{1}YY^{1}G^{1}N^{1} A
   5. T^{1}S^{1}Y T^{1}Y A Ẅ T^{2}G^{2}N^{2}
6. Yazı çevrimi (Transkripsiyon):
   1. *sü çur aguş atı a*
   2. *ınal aguş atısı a*
   3. *otuz a oglan a sagdıçı*
   4. *yagı atı kıyagan a*
   5. *atası atı a ütegen*
7. Metnin Türkçeye çevirisi:
   1. Onun adı *Aguş*, asker *çur*'udur.
   2. Onun adı *Aguş İnal*'dır.
   3. Otuz oğul muhafızları
   4. Düşmanın adı *Kıyagan*'dır.
   5. Babasının adı *Ütegen*'dir.
8. Açıklamalar: Transliterasyon, transkripsiyon ve metnin çevirisi Cumgalov'un yayımına göredir.
9. Kaynakça: Batmanov 1962: 15-21; Cumagulov 1963: 30; Batmanov 1971: 21-33; Cumagulov 1983: 15-16; Amanjolov 1981: 8-9.
10. Şema veya fotoğraflar:

TALAS-11

1. Yazıtın tavsifi (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1961 sonbaharında 10 numaralı yazıtla birlikte Vinnik, Asanaliyev, Aşıraliyev ve Cumagulov tarafından Talas şehri civarındaki Kesken Töbö adlı eski bir kurganda tespit edil-

miştir. Ölçüleri 110 x 47 x 40 cm olan koyu boz renkli granit olan nehir yatağı taşı üzerinde 4 satırlık yazıtın izleri bulunmaktadır. İşaretlerin hemen hepsi erozyona maruz kaldığı için siliktir. İşaretlerin doğru teşhisini ayrıca taşın pürüzlü yüzeyi de güçleştirmektedir. Yazıt henüz okunmamıştır. Bilinen numarası T-11'dir.

2. Diğer numaralandırma veya adlandırmalar (varsa): 9. yazıt
3. İlk yayımı: Vinnik - Kojemyako 1962; 3-14.
4. Bugünkü yeri: Bişkek Devlet Tarih Müzesi.
5. Harf çevrimi (Transliterasyon):
6. Yazı çevrimi (Transkripsiyon):
7. Metnin Türkçeye çevirisi:
8. Açıklamalar:
9. Kaynakça: Vinnik - Kojemyako 1962: 3-14; Cumagulov 1963: 30; Cumagulov 1987: 16.
10. Şema veya fotoğraflar:

TALAS-12

1. Yazıtın tavsifi (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1962'de Vinnik tarafından ilk Talas yazıtlarının bulunduğu Kırk Kazık mevkiinde keşfedilmiştir.Taşın üzerinde daire şekinde hakkedilmiş toplam 3 satırlık yazıt yer almaktadır. İşaretlerin büyük bir kısmının teşhisi güç olduğu için yazıtın ikna edici okuma denemesi henüz yapılmamıştır. Bilinen numarası T-12'dir.
2. Diğer numaralandırma veya adlandırmalar (varsa): 10. yazıt
3. İlk yayımı: Vinnik 1963: 97-98.
4. Bugünkü yeri: Bişkek Devlet Tarih Müzesi.
5. Harf çevrimi (Transliterasyon):
6. Yazı çevrimi (Transkripsiyon):
7. Metnin Türkçeye çevirisi:

8. Açıklamalar:
9. Kaynakça: Vinnik 1963: 97-98; Batmanov 1971: 25; Cumagulov 1987: 17.
10. Şema veya fotoğraflar:

TALAS-13

1. Yazıtın tavsifi (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): Mayıs 1977'de Cumagulov ve ekibi tarafından Talas şehri civarındaki Kesken Töbö harabelerinde keşfedilmiştir. Taşın hemen hemen tüm yüzeyine kaplayan yazıt toplam 75 runik işaretten oluşmaktadır. Bilinen numarası T-13'tür.
2. Diğer numaralandırma veya adlandırmalar (varsa): 11. yazıt. 14. yazıt
3. İlk yayımı: Cumagulov – Karagulova 1978: 86-88.
4. Bugünkü yeri: Bişkek Devlet Tarih Müzesi.
5. Harf çevrimi (Transliterasyon):
   1. K^1WMR^1 ÇWR^1 A R^2T^1M
   2. $K^2YÇYG^2$ $K^2YŞYM$ A T^1WL^1 $K^1L^1D^1Y$
   3. $T^1WR^1S^1K^1$ WG^1L^1M A
   4. YŞ K^1WL^1Y A S^2Z ẄZẄM A
   5. $WY^1L^1R^1$ WMD^1
   6. AT^1 Ç A ẄK^2Z Ç A
6. Yazı çevrimi (Transkripsiyon):
   1. *kumar çor a er atım*
   2. *kiçig kişim a tul kaldı a*
   3. *tursuk oglum a*
   4. *iş kulı a siz özüm a*
   5. *uyalar umadı*
   6. *at aç a öküz aç a*
7. Metnin Türkçeye çevirisi:
   1. Adım *Kumar Çor*'dur.

2. Küçük hanımım dul kaldı.
3. Benden sonra kalan oğullarım,
4. dostlarım ve kullarım. Benim öz
5. akrabalarım. Onlar beni koruyamadılar.
6. Atlar aç, öküzler aç.

8. Açıklamalar: Yazıtın transliterasyonu, transkripsiyonu ve çevirisi Cumagulov – Klyaştornıy yayımına göredir.
9. Kaynakça: Cumagulov – Karagulova 1978: 86-88; Amanjolov 1981: 10-11; Cumagulov – Klyaştornıy 1982: 86-88; Cumagulov 1987: 19-21.
10. Şema veya fotoğraflar:

TALAS-14

1. Yazıtın tavsifi (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 2002'de yakınlarında Talas vilayetine bağlı, kendisiyle aynı adı taşıyan ilçe sınırları içinde bulunan Con-Arık mevkiinde köy sakinleri tarafından bulunmuştur. Anıt gri renge sahip iri taneli, sert cinsten bir kumlu taş olup ölçüleri yaklaşık 83 x 40 cm.dir. Taşın nispeten pürüssüz olan bir yüzünde toplam 66 işarettem oluşan beş satırlık bir runik yazıt hakkedilmiştir.
2. Diğer numaralandırma veya adlandırmalar (varsa):
3. İlk yayımı: Tabaldiyev 2002: 137-138.
4. Bugünkü yeri: Kırgız Milli Üniversitesi Tarih Fakültesi Binası
5. Harf çevrimi (Transliterasyon):
   1. ẄT^{2}G^2 : T^{1}ŞY AS^{2}YZ N^{1}YG^{1}A
   2. ẄZY A K^{1}L^{1}Y G^{1}L^{1}YG^{1}Y A K^{1}L^{1}MD^1[Y]
   3. S^{2}YZ A K^{2}Ş NT Ç A YNGK^{2}W ANT Ç [K^1]L^{1}MŞ
   4. L^{1}Y A T^{1}S^{1}Y B^{2}YL^{2}A
   5. (K^1?) (L^1?) MYŞ

6. Yazı çevrimi (Transkripsiyon):
   1. *öt(ü)g : taşı : esiz anıga*
   2. *özi : kulı agılıgı : kalmad[ı]*
   3. *esiz : kişi anta aç : iŋekü : anta aç [k]almış*
   4. *(ė)l'i : atısı bile*
   5. *k?al?mış*
7. Metnin Türkçeye çevirisi:
   1. Bu niyaz taşı, heyhat, Anı içindir.
   2. Kendisi, kulları, hazinesi kalmadı.
   3. Ne yazık, zevcesi kendinden sonra aç, inekleri kendinden sonra aç kalmış.
   4. Kabilesi kardeşinin oğlu ile beraber
   5. kalmış.
8. Açıklamalar: Yazıtın transliterasyonu, transkripsiyonu ve çevirisi Alimov - Tabaldiyev yayımına göredir.
9. Kaynakça: Tabaldiyev 2002: 137-138; Alimov -Tabaldiyev 2005: 121-125.
10. Şema veya fotoğraflar:

TALAS-15 (KURU BAKAYIR KAYA YAZITLARI)

1. Yazıtın tavsifi (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1981 sonbaharında başkanlığını Cumagulov'un yaptığı Kırgızistan Bilimler Akademisi keşif grubu tarafından Talas vilayetinde bulunan Kuru Bakayır dağ geçidinde biri Soğd, diğer ikisi Türk runik yazısıyla olmak üzere toplam 3 kaya yazıtı tespit edilmiştir. Türk runik yazısıyla hakkedilmiş ilk yazıt yaklaşık 14 x 3 cm ölçüsüne sahip toplam 6 işaretten oluşmaktadır. Diğeri ise 11 x 6 cm ölçülerindeki toplam 5 işarettin ibarettir. Kuru-Bakayır yazıtları olarak bilinmektedir.
2. Diğer numaralandırma veya adlandırmalar (varsa):

3. İlk yayımı: Cumagulov - Kocomberdiyev 1982: 496-498.
4. Bugünkü yeri: Yerindedir.
5. Harf çevrimi (Transliterasyon):
   1. K^{1}WT^{1} ÇWR^{1}
   2. ŞR^{1}G^{1}A
6. Yazı çevrimi (Transkripsiyon):
   1. *kut çor*
   2. *şarga*
7. Metnin Türkçeye çevirisi:
   1. Kut Çor
   2. Arslan (Soğdça *şrgw* 'arslan')
8. Açıklamalar: Yazıtın transliterasyonu, transkripsiyonu ve çevirisi Cumagulov – Klyaştornıy yayımına göredir.
9. Kaynakça: Cumagulov - Kocomberdiyev 1982: 496-498; Cumagulov - Klyaştornıy 1983: 78-82; Cumagulov 1987: 30-36.
10. Şema veya fotoğraflar:

TALAS-16 (TAŞ MASKE ÜZERİNDEKİ YAZIT)

1. Yazıtın tavsifi (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1980'lerin başında Talas şehrinin batısında bulunan yağmalanmış bir kurganın kenarında Serdyukov adlı bir şahıs tarafından bulunmuştur. Malzemesi kolay dağılabilen karbonatlı kum birikintisi olan insan yüzünün tasvir edildiği anıtta alt çene hizasında Türk runik yazısını andıran toplam 7 adet runik işaret çizilidir.
2. Diğer numaralandırma veya adlandırmalar (varsa):
3. İlk yayımı: Cumagulov 1987: 36-37.
4. Bugünkü yeri: Cumagulov'un kişisel arşivindedir.
5. Harf çevrimi (Transliterasyon):
   1. WŞL^{1} K^{1}N^{1}TS

6. Yazı çevrimi (Transkripsiyon):
   1. *uşul kan tas* (veya *atası*)
7. Metnin Türkçeye çevirisi:
   1. İşte bu taş hükümdarı (*veya* İşte bu hanın babası)
8. Açıklamalar: Yazıtın transliterasyonu, transkripsiyonu ve çevirisi Cumagulov yayımına göredir.
9. Kaynakça: Cumagulov 1987: 36-37.
10. Şema veya fotoğraflar:

ISIK-GÖL BÖLGESİ YAZITLARI

KOY SARI YAZITI

1. Yazıtın tavsifi (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1927'de İvanov tarafından Isık Göl'ün Koy Sarı köyü civarında bulunmuştur. 100 x 50 cm ölçülerine sahip taşın üzerinde biri Arap, diğerleri Türk runik harfli toplam 5 kısa satırlık yazıt bulunmaktadır. Arap harfli yazıtın diğerlerine kıyasla sonraki zamanlarda hakkedilmiş olması muhtemeldir. Anıtın kendisi kayıp olduğu için üzerindeki yazıtı sadece alınan kopyaya göre okuma henüz ikna edici bir sonuç vermemiştir.
2. Diğer numaralandırma veya adlandırmalar (varsa):
3. İlk yayımı: Masson 1936: 10.
4. Bugünkü yeri: Belli değildir.
5. Harf çevrimi (Transliterasyon):
6. Yazı çevrimi (Transkripsiyon):
7. Metnin Türkçeye çevirisi:
8. Açıklamalar:

9. Kaynakça: Masson 1936: 10.; Bernştam 1950: 79-80; Vinnik 1963: 30-31; İvanov 1967: 78; Batmanov 1971: 25-26;
10. Şema veya fotoğraflar:

AK ÖLÖN YAZITI

1. Yazıtın tavsifi (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 2008 yazında Kırgızistan'ın Isık-Göl vilayetine bağlı Ton ilçesi Ak-Ölön köyüne yakın bir mevkide yerlilerin Çiyin-Taş dedikleri bir kaya üzerinde tespit edilmiştir. İri sapkın kaya üzerinde biri 26 işaretten, diğeri ise 32 işaretten oluşan 2 yazıt mecvuttur. İlki dağınık ve intizamsız bir şekilde kazınmış olduğundan okumaya elverişsizdir.
2. Diğer numaralandırma veya adlandırmalar (varsa):
3. İlk yayımı: Alimov vd. 2010: 187-195.
4. Bugünkü yeri: Yerindedir.
5. Harf çevrimi (Transliterasyon):
   $[K^2\ddot{W}K^2$ (?)] $T^2DR^2D^2K^2Y$ $T^2G^2L^{2\ddot{w}}K$ $T^2G^2N^2$ A $Y^2R^2D^2K^2Y$ $Y^2G^2R^2N^2$ $D^1G^1l\ddot{i}q$ $\ddot{W}N^2Y$ $\ddot{W}ZY$ B^2R^2 A
6. Yazı çevrimi (Transkripsiyon):
   [*Kök* (?)] *teŋrideki teglük tėgin : yėrdeki yegren adıglık üni özi bir:*
7. Metnin Türkçeye çevirisi:
   Gökyüzündeki Kör Prens, onun yerdeki boz ayıya ait sesi ve kendisi birdir.
8. Açıklamalar:
9. Kaynakça: Alimov vd. 2010: 187-195.
10. Şema veya fotoğraflar:

KOÇKOR BÖLGESİ YAZITLARI

KOÇKOR-1

1. Yazıtın tavsifi (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 1998'de K. Ş. Tabaldiyev ve ekibi tarafından Koçkor ovasındaki Kök-Say mıntıkasında bulunmuştur. Yazıt, büyük bir kayanın kuzey yüzündeki meyilli ve nispeten düz olan kısmına hakkedilmiştir. Yazıtın uzunluğu yaklaşık 1 metredir, işaretlerin boyu 15 cm.ye kadar olup, biri yarı silik toplam 9 işaret hakkedilmiştir. Yazıtın alt kısmında koç boynuzu ve temeline paralel yapılan kısa ve düz çizgiden oluşan bir kabile damgası resmedilmiştir.
2. Diğer numaralandırma veya adlandırmalar (varsa):
3. İlk yayımı: Tabaldiyev – Soltobayev 1999: 32-34.
4. Bugünkü yeri: Yerindedir.
5. Harf çevrimi (Transliterasyon):
   $R^1T^1M\ D^1G^1WN^1K^1$ (A?)
6. Yazı çevrimi (Transkripsiyon):
   er atım adıg on ok :
7. Metnin Türkçeye çevirisi:
   Er adım Adıg. On Ok. [Er (kahramanlık) adım On Ok kabilesine mensup olan Adıg'dır.]
8. Açıklamalar: Yazıtın transliterasyonu, transkripsiyonu ve çevirisi Alimov yayımına göredir.
9. Kaynakça: Alimov 2001: 5-10; Klyaştornıy 2001: 73-75; Amanjolov 2001: 97-100; Alimov 2004: 13-43; Kızlasov 2005: 46-55.
10. Şema veya fotoğraflar:

KOÇKOR-2

1. Yazıtın tavsifi (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): Birinci yazıtla birlikte bulunmuştur. Yazıt, bir kısmı toprak altında kalmış büyük bir kayanın kuzey tarafa bakan yüzünün nispeten düz olan kısmına hakkedilmiştir. Uzunluğu yaklaşık 3 metre, işaretlerinin boyu 25 cm.ye kadar olan yazıt yıpranmıştır ve işaretlerin çoğu ayırt edilememektedir.
2. Diğer numaralandırma veya adlandırmalar (varsa):
3. İlk yayımı: Tabaldiyev – Soltobayev 1999: 32-34.
4. Bugünkü yeri: Yerindedir.
5. Harf çevrimi (Transliterasyon):
   R^1T^1 (Y?)M WN^1K^1(A?) $K^1T^1L^2G^1$
6. Yazı çevrimi (Transkripsiyon):
   er atım on ok : kutl²ug
7. Metnin Türkçeye çevirisi:
   Er adım On Ok Kutlug. [Er (kahramanlık) adım On Ok boyundan Kutlug'dur.]
8. Açıklamalar: Yazıtın transliterasyonu, transkripsiyonu ve çevirisi Alimov yayımına göredir.
9. Kaynakça: Alimov 2001: 5-10; Klyaştornıy 2001: 73-75; Amanjolov 2001: 97-100; Alimov 2004: 13-43; Kızlasov 2005: 46-55.
10. Şema veya fotoğraflar:

KOÇKOR-3

1. Yazıtın tavsifi (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): Yazıt, önceki yazıtlarla beraber bulunmuştur. 75 cm. uzunluğundaki bu yazıt, 2 metreden fazla yüksekliğe sahip iri bir kaya üzerine hakkedilmiştir. İşaretlerin boyu 17 cm.ye kadar olup, toplam sekiz harften oluşan yazıtın belir-

gin bir şekilde görülen üçü dışındaki işaretleri doğal sebeplerden dolayı yıpranmış ve güçlükle fark edilmektedir.

2. Diğer numaralandırma veya adlandırmalar (varsa):
3. İlk yayımı: Tabaldiyev – Soltobayev 1999: 32-34.
4. Bugünkü yeri: Yerindedir.
5. Harf çevrimi (Transliterasyon):
   $R^1T^1M\ D^1G^1WN^1K^1$ (A?)
6. Yazı çevrimi (Transkripsiyon):
   er atım adıg on ok :
7. Metnin Türkçeye çevirisi:
   Er adım Adıg. On Ok. [Er (kahramanlık) adım On Ok kabilesine mensup olan Adıg'dır.]
8. Açıklamalar: Yazıtın transliterasyonu, transkripsiyonu ve çevirisi Alimov yayımına göredir.
9. Kaynakça: Alimov 2001: 5-10; Klyaştornıy 2001: 73-75; Amanjolov 2001: 97-100; Alimov 2004: 13-43; Kızlasov 2005: 46-55.
10. Şema veya fotoğraflar:

KOÇKOR-4

1. Yazıtın tavsifi (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): Yazıt, diğerleri ile birlikte bulunmuştur. Yazıt, iki satır olarak iri bir kaya parçasının doğu cephesine dövme tekniği ile yapılmıştır. Üst satırın uzunluğu 1,25 m, alttaki satırınki ise ona kıyasla biraz kısadır. İşaretlerin boyu 20 cm. kadardır. Yazıtın hemen yukarısında diğerlerine benzer tarzda yapılmış kabile damgası hakkedilmiştir
2. Diğer numaralandırma veya adlandırmalar (varsa):
3. İlk yayımı: Tabaldiyev – Soltobayev 1999: 32-34.
4. Bugünkü yeri: Yerindedir.
5. Harf çevrimi (Transliterasyon):

1. MWN^{1}D^{1} YL^{2}G^{2}R^{2}W (B^{2}?) K^{1}Ş
2. R^{1}T^{1}M D^{1}G^{1}WN^{1}K^{1}

6. Yazı çevrimi (Transkripsiyon):
   1. *munda ilgerü (ev?) koş*
   2. *er atım adıg on ok*
7. Metnin Türkçeye çevirisi:
   1. Buradan ileriye (doğuya) doğru ev(imiz)(?) bark(ımız) [bulunmaktadır].
   2. Er adım Adıg. On Ok. [Er (kahramanlık) adım On Ok kabilesine mensup olan Adıg'dır.]
8. Açıklamalar: Yazıtın transliterasyonu, transkripsiyonu ve çevirisi Alimov yayımına göredir.
9. Kaynakça: Alimov 2001: 5-10; Klyaştornıy 2001: 73-75; Amanjolov 2001: 97-100; Alimov 2004: 13-43; Kızlasov 2005: 46-55.
10. Şema veya fotoğraflar:

KOÇKOR-5

1. Yazıtın tavsifi (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): Yazıt, diğerleri ile birlikte bulunmuştur. İri bir kaya parçasının yan yüzüne hakkedilmiş yazıtın uzunluğu 2,26 metredir. İşaretlerin boyu 17-21 cm. arasında değişmektedir. Yazıtın yukarısında diğerlerine benzer bir kabile damgası vardır.
2. Diğer numaralandırma veya adlandırmalar (varsa):
3. İlk yayımı: Tabaldiyev – Soltobayev 1999: 32-34.
4. Bugünkü yeri: Yerindedir.
5. Harf çevrimi (Transliterasyon):
   ??? R^{1}T^{1}M D^{1}G^{1}WN^{1}K^{1} Y^{2}R^{2} Y^{1}R^{1}ŞM(Z)
6. Yazı çevrimi (Transkripsiyon):
   ??? er atım adıg on ok y(ė)r yarışımız

7. Metnin Türkçeye çevirisi:
??? Er (kahramanlık) adım Adıg'dır. [Burası] On Ok yer[indeki] Yarış'ımız (*veya* vadimiz).
8. Açıklamalar: Yazıtın transliterasyonu, transkripsiyonu ve çevirisi Alimov yayımına göredir.
9. Kaynakça: Alimov 2001: 5-10; Klyaştornıy 2001: 73-75; Amanjolov 2001: 97-100; Alimov 2004: 13-43; Kızlasov 2005: 46-55.
10. Şema veya fotoğraflar:

KOÇKOR-6

1. Yazıtın tavsifi (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): V. yazıtın bulunduğu taşın arka yüzünde iki işaret daha vardır. Bunlar muhtemelen W ve M işaretleridir, fakat yazıtın geri kalan kısımları kayıp olduğundan, bu iki işarete dayanarak, yazıttan bir anlam çıkarmamız mümkün değildir.
2. Diğer numaralandırma veya adlandırmalar (varsa):
3. İlk yayımı: Tabaldiyev – Soltobayev 1999: 32-34.
4. Bugünkü yeri: Yerindedir.
5. Harf çevrimi (Transliterasyon):
6. Yazı çevrimi (Transkripsiyon):
7. Metnin Türkçeye çevirisi:
8. Açıklamalar:
9. Kaynakça: Alimov 2004: 13-43.
10. Şema veya fotoğraflar:

KOÇKOR-7

1. Yazıtın tavsifi (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): Yazıt, diğerleri ile birlikte bulunmuştur. Uzunca bir şekle sahip olan kaya taşı üzerine kazılı yazıtın uzunluğu 2 metre olup, işaretlerinin boyu 18 cm.ye kadardır. Belirgin

13 işaretin yanı sıra, yazıtın sonunda diğer yazıtlar sayesinde kolayca anlayabileceğimiz bir işaretin izleri daha görülür: yazıtın sağ üstünde öncekilere benzer tarzda yapılan bir kabile damgası vardır.

2. Diğer numaralandırma veya adlandırmalar (varsa):
3. İlk yayımı: Tabaldiyev – Soltobayev 1999: 32-34.
4. Bugünkü yeri: Yerindedir.
5. Harf çevrimi (Transliterasyon):
   $R^1T^1M\ D^1G^1WN^1K^1\ A\ Y^1R^1ŞM(Z)$
6. Yazı çevrimi (Transkripsiyon):
   er atım adıg on ok : yarışımız
7. Metnin Türkçeye çevirisi:
   Er (kahramanlık) adım Adıg'dır. [Burası] On Ok[taki] Yarış'ımız (*veya* vadimiz).
8. Açıklamalar: Yazıtın transliterasyonu, transkripsiyonu ve çevirisi Alimov yayımına göredir.
9. Kaynakça: Alimov 2001: 5-10; Klyaştornıy 2001: 73-75; Amanjolov 2001: 97-100; Alimov 2004: 13-43; Kızlasov 2005: 46-55.
10. Şema veya fotoğraflar:

KOÇKOR-8

1. Yazıtın tavsifi (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): Yazıt Tabaldiyev ve ekibinin aynı bölgede 2000 yılında yaptıkları araştırmalar sırasında bulunmuştur. Aynı içeriğe sahip VIII. ve IX. yazıtlar Kök-Say mıntıkasında önceki yazıtların bulunduğu yerden daha yüksek bir noktada bulunmuştur. Yazıt piramit şeklinde iri bir kaya parçası üzerine hakkedilmiştir. İşaretlerin boyu 22 cm.ye kadar olup, toplam 5 işaretten oluşmaktadır.
2. Diğer numaralandırma veya adlandırmalar (varsa):

3. İlk yayımı: Tabaldiyev 2001: 279-289.
4. Bugünkü yeri: Yerindedir.
5. Harf çevrimi (Transliterasyon):
   Y^{1}R^{1}ŞM(Z)
6. Yazı çevrimi (Transkripsiyon):
   yarışımız
7. Metnin Türkçeye çevirisi:
   Yarış'ımız (*veya* vadimiz).
8. Açıklamalar: Yazıtın transliterasyonu, transkripsiyonu ve çevirisi Alimov yayımına göredir.
9. Kaynakça: Alimov 2004: 13-43; Kızlasov 2005: 46-55.
10. Şema veya fotoğraflar:

KOÇKOR-9

1. Yazıtın tavsifi (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): Koçkor-8 ile birlikte bulunmuştur. İri bir kaya parçası üzerine hakkedilmiştir. VIII. yazıt ile aynı muhtevaya sahiptir, fakat durumu nispeten kötüdür.
2. Diğer numaralandırma veya adlandırmalar (varsa):
3. İlk yayımı: Tabaldiyev 2001: 279-289.
4. Bugünkü yeri: Yerindedir.
5. Harf çevrimi (Transliterasyon):
   Y^{1}R^{1}ŞM(Z)
6. Yazı çevrimi (Transkripsiyon):
   yarışımız
7. Metnin Türkçeye çevirisi:
   Yarış'ımız (*veya* vadimiz).
8. Açıklamalar: Yazıtın transliterasyonu, transkripsiyonu ve çevirisi Alimov yayımına göredir.
9. Kaynakça: Alimov 2004: 13-43; Kızlasov 2005: 46-55.

10. Şema veya fotoğraflar:

KOÇKOR-10

1. Yazıtın tavsifi (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): Yazıt Koçkor-8 ve Koçkor-9'dan sonra Kalmak-Taş denilen yerde bulunmuştur. Yerli halk insan bedeni tasvir edilen taşlara "kalmak taş" demektedir. Bu bölgede eski Türklere ait çok sayıda taş heykel de bulunmuştur. Yazıt taşın üzerine noktalı vuruş tekniği ile yapılmıştır.
2. Diğer numaralandırma veya adlandırmalar (varsa):
3. İlk yayımı: Tabaldiyev 2001: 279-289.
4. Bugünkü yeri: Yerindedir.
5. Harf çevrimi (Transliterasyon):
   $R^2T^1M\ B^2L^2G^2A$
6. Yazı çevrimi (Transkripsiyon):
   er atım bilge
7. Metnin Türkçeye çevirisi:
   Er (kahramanlık) adım Bilge.
8. Açıklamalar: Yazıtın transliterasyonu, transkripsiyonu ve çevirisi Alimov yayımına göredir.
9. Kaynakça: Alimov 2004: 13-43.
10. Şema veya fotoğraflar:

KOÇKOR-11

1. Yazıtın tavsifi (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): Yazıt 2002 tarihinde Tabaldiyev ve araştırma grubu tarafından Kök-Say mıntıkasında VIII. ve IX. yazıtlara yakın bir noktada bulunmuştur. Uzunluğu 7,3 metre, yüksekliği 3,2 metre olan iri bir kaya parçası üzerine hakkedilmiş olan yazıt, 1,78 metrelik alanı kaplamaktadır. Toplam 13 işaretten oluşan yazıtın işaretlerinin boyu 23 cm. kadardır.

2. Diğer numaralandırma veya adlandırmalar (varsa):
3. İlk yayımı: Tabaldiyev 2002: 137.
4. Bugünkü yeri: Yerindedir.
5. Harf çevrimi (Transliterasyon):
   $R^1T^1M\ D^1G^1WN^1K^1\ A\ D^1R^1T^1M$
6. Yazı çevrimi (Transkripsiyon):
   er atım adıg on ok : adırtım
7. Metnin Türkçeye çevirisi:
   Er adım Adıg. On Ok. Ayırdım. [Er (kahramanlık) adım On Ok kabilesine mensup olan Adıg'dır. (Ben) ayırdım (taksim ettim)].
8. Açıklamalar: Yazıtın transliterasyonu, transkripsiyonu ve çevirisi Alimov yayımına göredir.
9. Kaynakça: Alimov 2004: 13-43.
10. Şema veya fotoğraflar:

KOÇKOR-12

1. Yazıtın tavsifi (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): 2002'de Kök-Say mıntıkasında VIII., IX. ve XI. yazıtlara yakın bir noktada bulunmuş olup, 2,7 metre uzunluğa, 1,5 metre yüksekliğe sahip, piramidi andıran kaya parçası üzerine kazılıdır. Yazıtın uzunluğu 60 cm. kadardır. Belirgin dört runik işaretin yanı başında yakın dönemlere ait bir ziyaretçi ismi de kazılıdır.
2. Diğer numaralandırma veya adlandırmalar (varsa):
3. İlk yayımı: Tabaldiyev 2002: 137.
4. Bugünkü yeri: Yerindedir.
5. Harf çevrimi (Transliterasyon):
   $Y^1R^1ŞM(Z)$
6. Yazı çevrimi (Transkripsiyon):
   yarışımız

7. Metnin Türkçeye çevirisi:
   Yarış'ımız (*veya* vadimiz).
8. Açıklamalar: Yazıtın transliterasyonu, transkripsiyonu ve çevirisi Alimov yayımına göredir.
9. Kaynakça: Alimov 2004: 13-43.
10. Şema veya fotoğraflar:

KOÇKOR-13

1. Yazıtın tavsifi (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): Yazıt Kök-Say'ın doğusunda bulunan Böyrök-Bulak mevkiinde bulunmuştur. 1,58 metre uzunluğa sahip yazıtta belirgin olan 9 işaret vardır. İşaretlerin boyu 26 cm.ye kadar varır. Yazıtla birlikte taşın aynı yüzeyine elinde avcı kuş tutan süvari ile turna ve ördekgibi kuşl arın tasviri resmedilmiştir. Yazıt ve tasvirlerden oluşan bu zengin kompozisyon, taşın yüzeyindeki 3,8 x 1,73 metrelik alanı kaplamaktadır.
2. Diğer numaralandırma veya adlandırmalar (varsa):
3. İlk yayımı: Tabaldiyev 2002: 137.
4. Bugünkü yeri: Yerindedir.
5. Harf çevrimi (Transliterasyon):
   $R^{I}T^{I}M\ D^{I}G^{I}WN^{I}K^{I}\ A$
6. Yazı çevrimi (Transkripsiyon):
   er atım adıg on ok :
7. Metnin Türkçeye çevirisi:
   Er adım Adıg. On Ok. [Er (kahramanlık) adım On Ok kabilesine mensup olan Adıg'dır.]
8. Açıklamalar: Yazıtın transliterasyonu, transkripsiyonu ve çevirisi Alimov yayımına göredir.
9. Kaynakça: Alimov 2004: 13-43.
10. Şema veya fotoğraflar:

KOÇKOR-14

1. Yazıtın tavsifi (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): Yazıt Böyrök-Bulak'ın doğusunda bulunan Töö-Karın mevkiinde bulunmuştur. Yüksek bir dağ yamacında bulunan iri bir kaya parçası üzerine kazılı yazıtın uzunluğu 1,27 metredir. İşaretlerin boyu 35 cm.ye kadardır. Yazıtın başlangıç kısmının hemen altında diğerlerine benzer tarzda yapılan kabile damgası görülür.
2. Diğer numaralandırma veya adlandırmalar (varsa):
3. İlk yayımı: Tabaldiyev 2002: 137.
4. Bugünkü yeri: Yerindedir.
5. Harf çevrimi (Transliterasyon):
   $Y^1WNG\ Y^1T^1G^1W\ B^2Y$
6. Yazı çevrimi (Transkripsiyon):
   ayuŋ yatgu evi
7. Metnin Türkçeye çevirisi:
   Ay'ın yatacak evi.
8. Açıklamalar: Yazıtın transliterasyonu, transkripsiyonu ve çevirisi Alimov yayımına göredir.
9. Kaynakça: Alimov 2001: 5-10; Klyaştornıy 2001: 73-75; Amanjolov 2001: 97-100; Alimov 2004: 13-43; Kızlasov 2005: 46-55.
10. Şema veya fotoğraflar:

KOÇKOR-15

1. Yazıtın tavsifi (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): Töö-Karın mevkiinde bulunmuştur. 80 x 70 x 60 x 40 ölçülerine sahip bir taşın yamuk yüzeyine hakkedilmiştir. Yazıtın uzunluğu 65 cm. olup, toplam 5 işaretten oluşmak-

tadır. İşaretlerin boyu 24 cm.ye kadardır. Yazıtın sağ üstünde dağ keçisi tasviri vardır.

2. Diğer numaralandırma veya adlandırmalar (varsa):
3. İlk yayımı: Tabaldiyev 2002: 137.
4. Bugünkü yeri: Yerindedir.
5. Harf çevrimi (Transliterasyon):
   $Y^{1}R^{1}$ŞM(Z)
6. Yazı çevrimi (Transkripsiyon):
   yarışımız
7. Metnin Türkçeye çevirisi:
   Yarış'ımız (*veya* vadimiz).
8. Açıklamalar: Yazıtın transliterasyonu, transkripsiyonu ve çevirisi Alimov yayımına göredir.
9. Kaynakça: Alimov 2004: 13-43.
10. Şema veya fotoğraflar:

KOÇKOR-16

1. Yazıtın tavsifi (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): Töö-Karın mevkiinde iri ve uzunca bir kaya parçası üzerine kazılıdır. Yazıtın uzunluğu 81 cm. olup, toplam belirgin 5 işaret göze çarpmaktadır. İşaretlerin boyu 25,5 cm.ye kadardır.
2. Diğer numaralandırma veya adlandırmalar (varsa):
3. İlk yayımı: Tabaldiyev 2002: 137.
4. Bugünkü yeri: Yerindedir.
5. Harf çevrimi (Transliterasyon):
   $Y^{1}R^{1}$ŞM(Z)
6. Yazı çevrimi (Transkripsiyon):
   yarışımız
7. Metnin Türkçeye çevirisi:
   Yarış'ımız (*veya* vadimiz).

8. Açıklamalar: Yazıtın transliterasyonu, transkripsiyonu ve çevirisi Alimov yayımına göredir.
9. Kaynakça: Alimov 2004: 13-43.
10. Şema veya fotoğraflar:

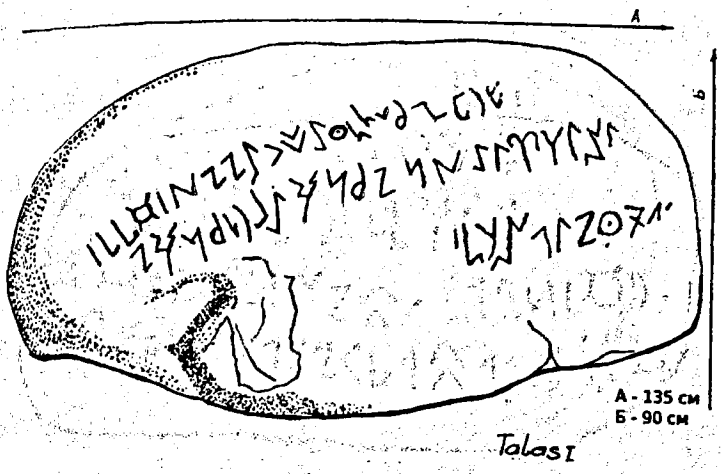
KOÇKOR-17

1. Yazıtın tavsifi (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): Töö-Karın mevkiinde bulunmuş olup, uzunluğu 91 cm., işaretlerin boyu ise 21 cm.ye kadar varır.
2. Diğer numaralandırma veya adlandırmalar (varsa):
3. İlk yayımı: Tabaldiyev 2002: 137.
4. Bugünkü yeri: Yerindedir.
5. Harf çevrimi (Transliterasyon):
   [R^2T^1M] D^1G^1 WN^1K^1 Y^2R^2 [Y^1R^1ŞMZ]
6. Yazı çevrimi (Transkripsiyon):
   [er atım] adıg on ok y(ė)r [yarışımız]
7. Metnin Türkçeye çevirisi:
   [Er (kahramanlık) adım] Adıg. [Burası] On Ok yer[indeki] [Yarış'ımız (*veya* vadimiz)]
8. Açıklamalar: Yazıtın transliterasyonu, transkripsiyonu ve çevirisi Alimov yayımına göredir.
9. Kaynakça: Alimov 2004: 13-43.
10. Şema veya fotoğraflar:

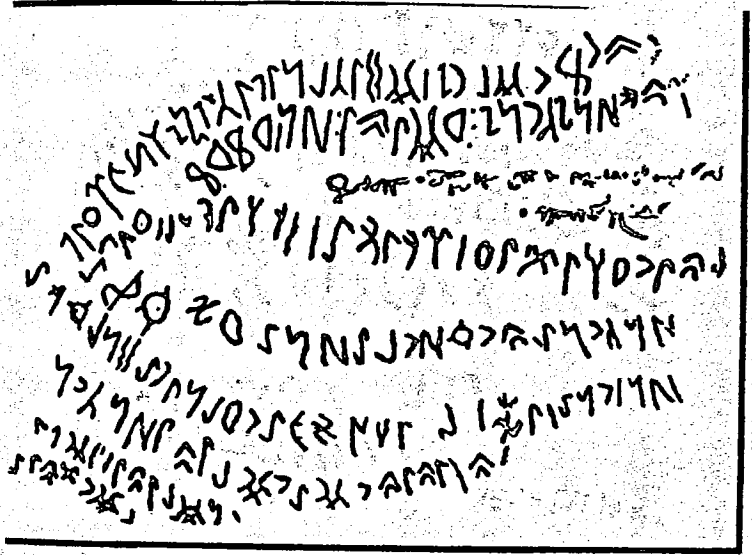
KOÇKOR-18

1. Yazıtın tavsifi (tam adı, numarası, bulunduğu yer, bulan kişi vs.): Töö-Karın'ın doğusunda bulunan Kök-Buka mevkiinde bulunmuştur.
2. Diğer numaralandırma veya adlandırmalar (varsa):
3. İlk yayımı: Tabaldiyev 2002: 137
4. Bugünkü yeri: Yerindedir.

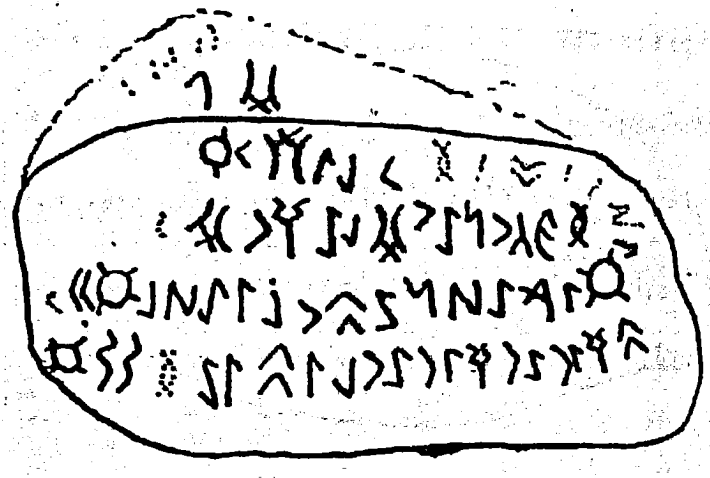
5. Harf çevrimi (Transliterasyon):
   $R^2T^1YK^2S^2K^2A$
6. Yazı çevrimi (Transkripsiyon):
   er atı kesik :
7. Metnin Türkçeye çevirisi:
   Er (kahramanlık) adı Kesik.
8. Açıklamalar: Yazıtın transliterasyonu, transkripsiyonu ve çevirisi Alimov yayımına göredir.
9. Kaynakça: Alimov 2004: 13-43.
10. Şema veya fotoğraflar:

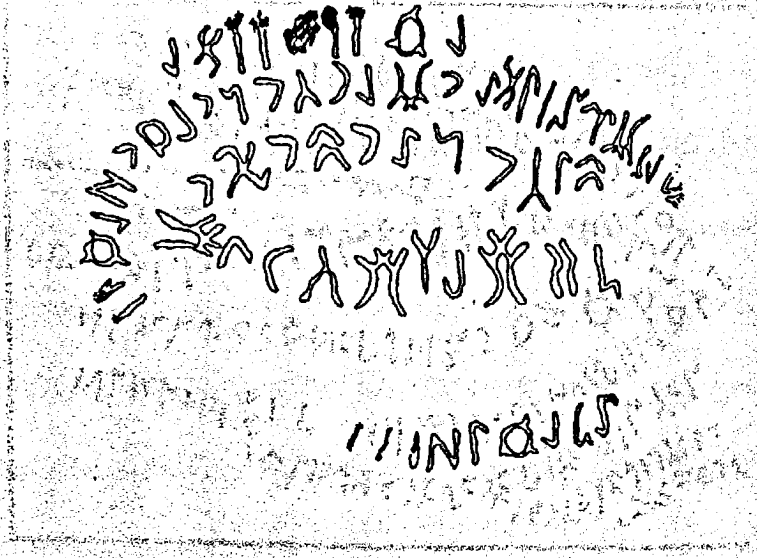
Talas-1

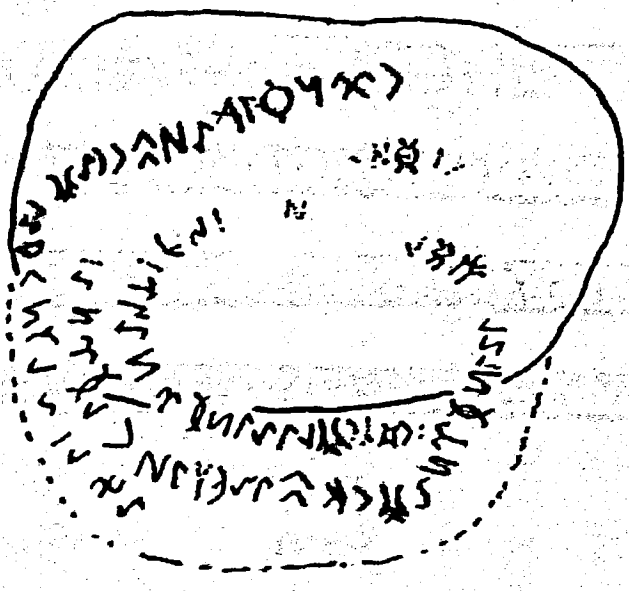
Talas-2

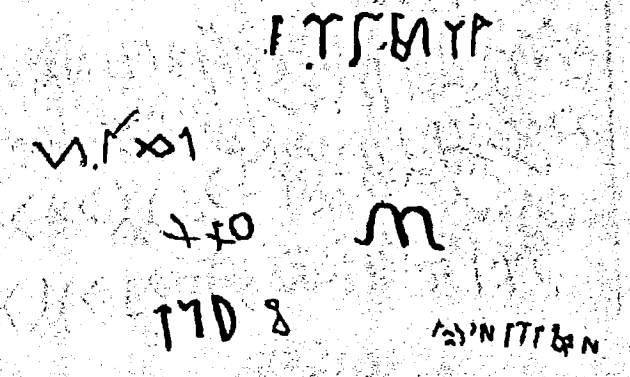
Talas -3

Talas – 4

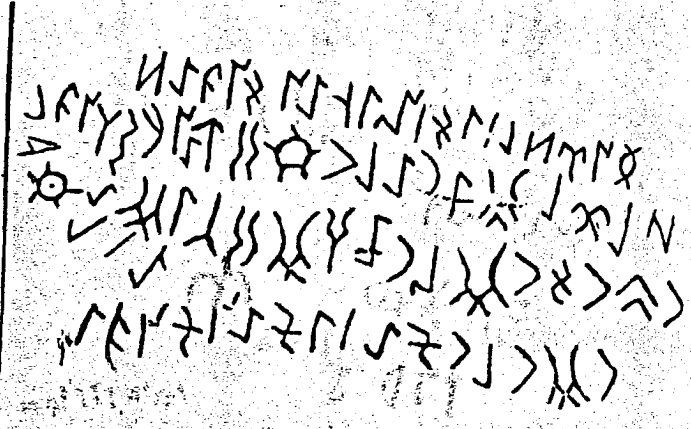
Talas – 5

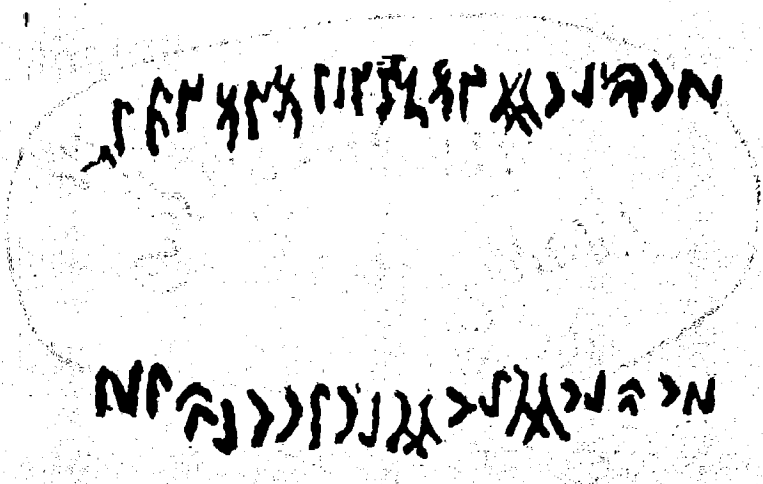
Talas – 6

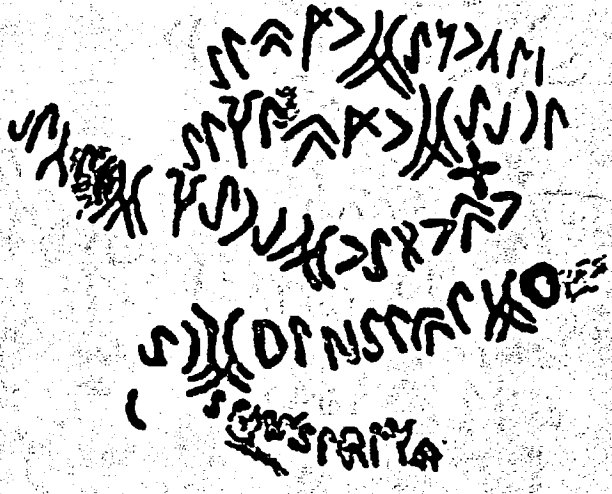
Talas-7

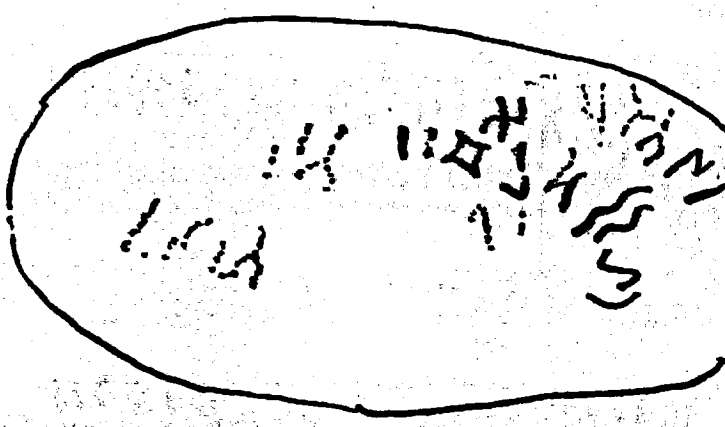
Talas-8

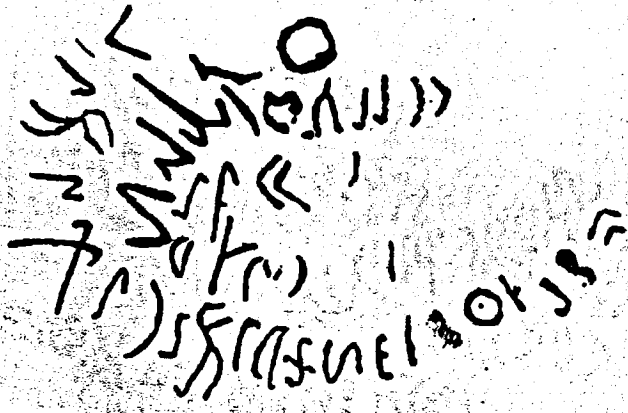
Talas-9

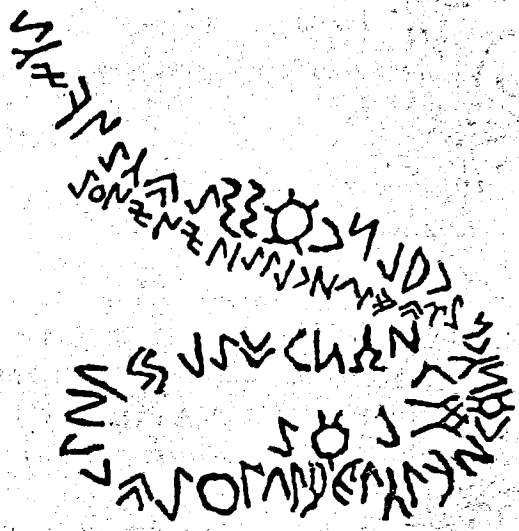
Talas-10

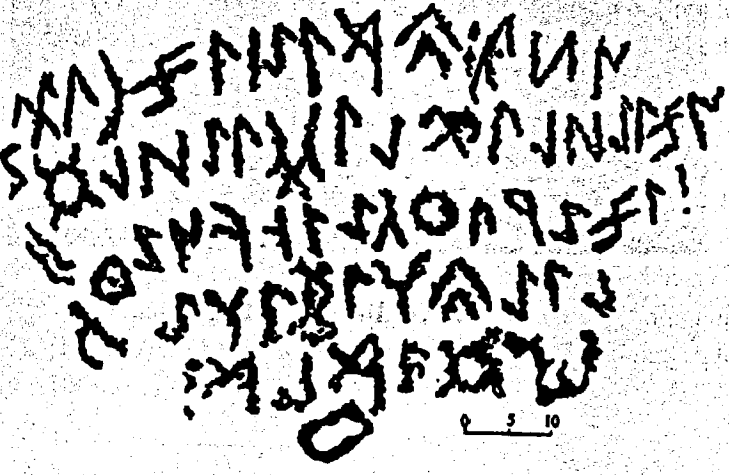
Talas-11

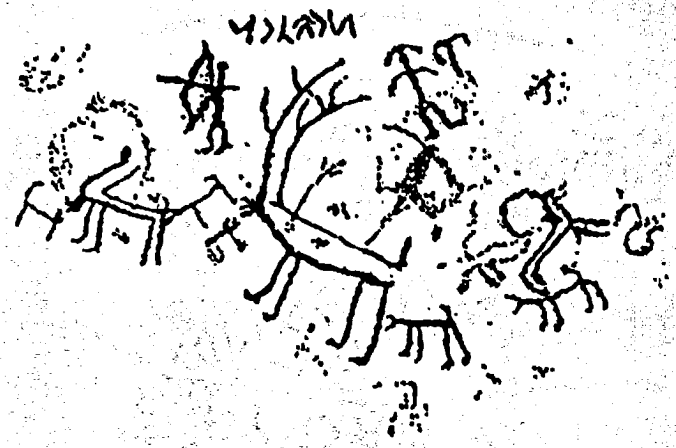
Talas-12

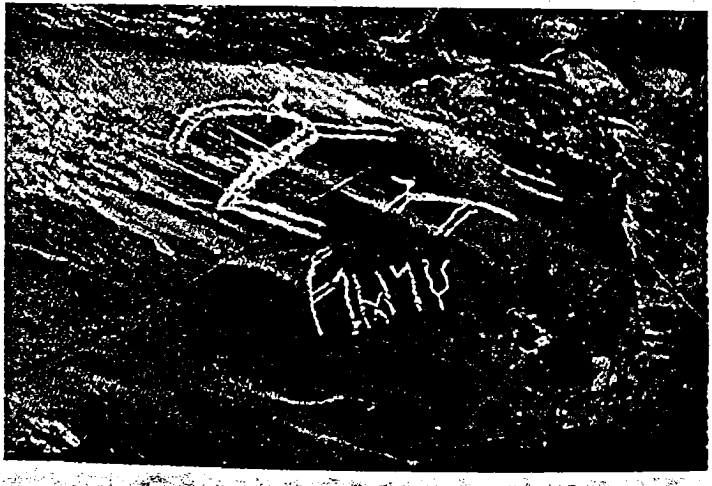
Talas-13

Talas-14

KURU BAKAYIR 1

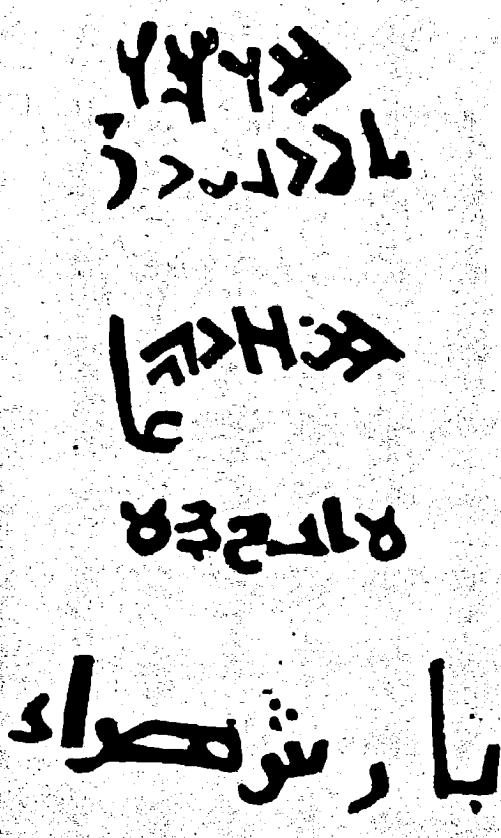

KURU BAKAYIR 1

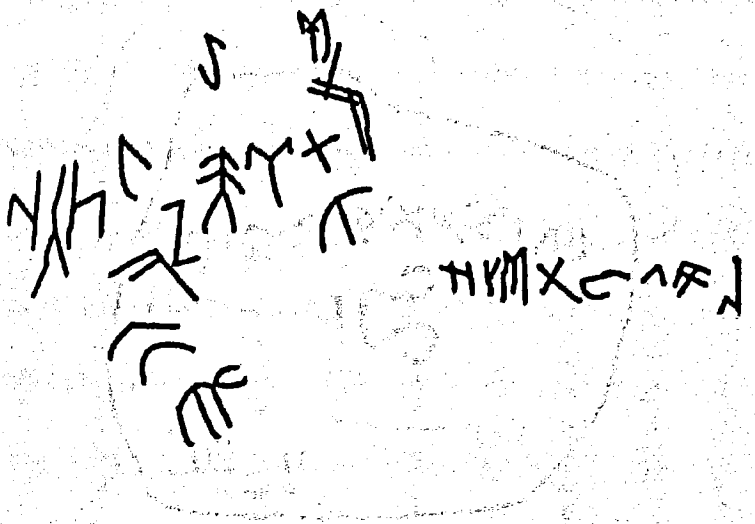

TALAS-16 (TAŞ MASKE)

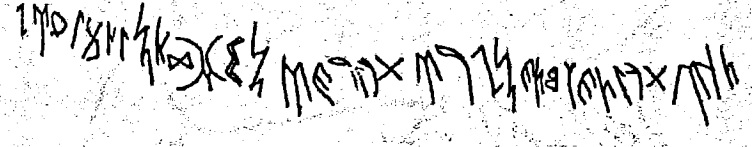
ISIK-GÖL BÖLGESİ YAZITLARI

KOY SARI YAZITI

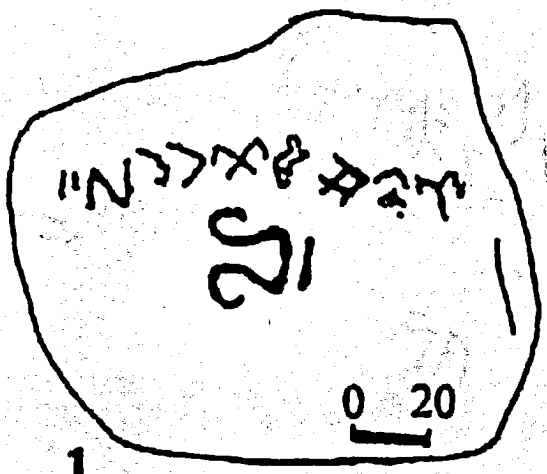

AK ÖLÖN YAZITI 1

AK ÖLÖN YAZITI 2

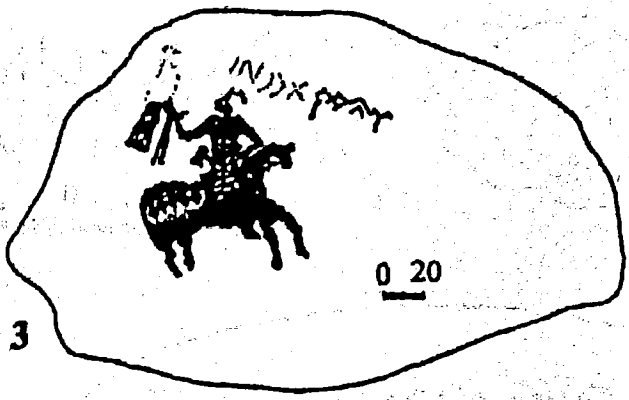
KOÇKOR BÖLGESİ YAZITLARI

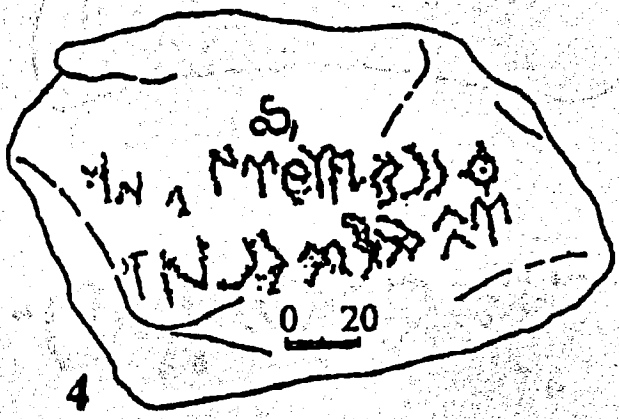
1

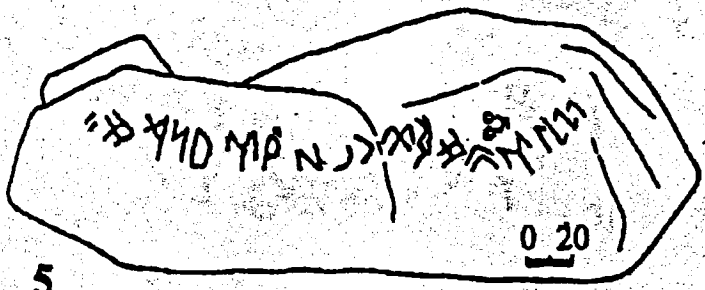
2

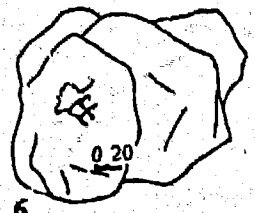
3

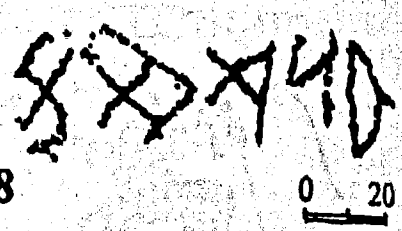
4

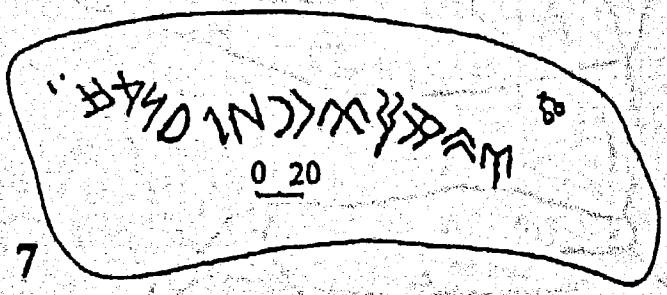
5

6

8

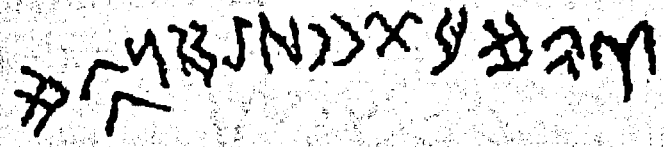
7

9

10

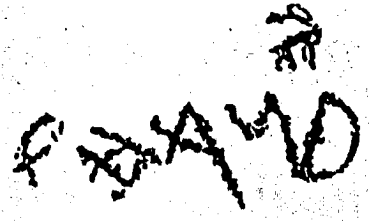
0 40 11

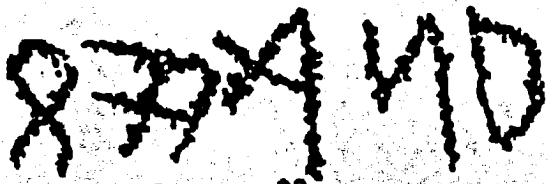
0 40 14

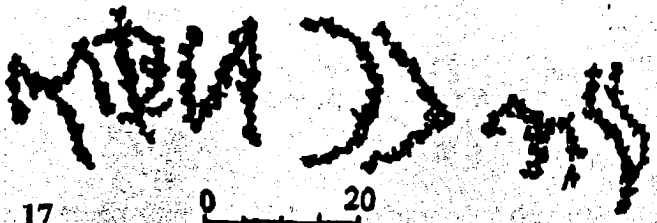
13 0 40

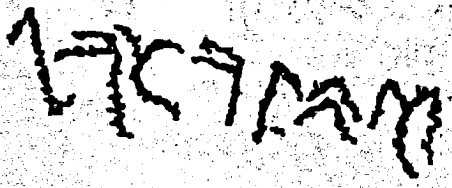
0 20 15

16 0 20

17 0 20

0 10 18

BİBLİYOGRAFYA.

Alimov, R. "Kırgızistan'da yeni bulunan runik harfli eski Türk yazıtları hakkında ön bilgiler", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten 2000,* Ankara: TDK Yayınları, s. 5-10.

Alimov, R. "Koçkor'daki Türgeş yazıtları", *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2004/1, İstanbul: Istanbul Üniversitesi Yayınları, s. 13-43.

Alimov, R. –Tabaldiyev, K. "Bayırkı türktördün Talas cergesinde tabılgan canı estelikteri", *Turk Tsivilizatsiyası cana Mamlekettik Saltı,* 2004 Bishkek: Manas Üniversitesi Yayınları, s. 277-294.

Alimov, R. – Tabaldiyev, K. "A new old Turkic runik inscription on a boulder from Talas" *Journal of Turkish Studies/Türklük Bilimi Araştırmaları, Feschrift on Honour of Orhan Okay I,* Harvard University, Volume 30/I, 2005; s. 121-125.

Alimov, R. Tabaldiyev, K, Kayrat B. "A new inscription discovered in the Tian Shan region: the *Chiyin Tash* rock Inscription", *Altai-HAKPO* Journal of the Altaic Society of Korea 20/2010, Seoul: Altaic Society of Korea, s. 177-185.

Amanjolov, A. *Tyurkskaya runiçeskaya grafika,* I, Almatı, 1979.

Amanjolov, A. *Tyurkskaya runiçeskaya grafika,* II, Almatı, 1981.

Amanjolov, A. *Babalar sözü*, Pekin, 1988.

Amanjolov, A. *Türki filologiyası jane jazuv tarihi,* Almatı, 1996.

Amanjolov, A. "K interpretatsii Çuyskih runiçeskih nadpisey", *Bayırkı Kırgız Tarıhının Aktualduu Problemaları. El Aralık İlimiy Kongresstin Bildirüülörünün Tezisteri, 27-29 Avgust 2001*, Bişkek, 2001, s. 97-100.

Baruzdin, Y. D."Nahodki na yuge Kirgizii", *Noviye epigrafiçeskiye nahodki v Kirgizii (1961)*, Frunze, 1962, s. 11-13.

Batmanov, İ.A. "Noviye teksti", *Noviye epigrafiçeskiye nahodki v Kirgizii (1961)*, Frunze, 1962, s. 15-21.

Batmanov, İ.A. *Sovremennaya i drevnyaya Yeniseyka*, Frunze, 1962.

Batmanov, İ.A. *Talasskiye pamyatniki drevnetyurkskoy pismennosti*, Frunze, 1971.

Bazen, L. "Inscriptions T'ou-kiul occidentalis, Inscriptions de Talas", s.249-259.

Bernştam, A. N. "Noviye epigrafiçeskiye nahodki iz Semireçya", *Epigrafika Vostoka*, 1948/II, s. 107-113.

Bernştam, A. N. "İstoriko-arheologiçeskiye oçerki Tsentralnogo Tyan-Şanya i Pamiro-Alaya", *MİA*, 1950/14, s. 79-80.

Cumagulov, Ç. "Vtoroy talasskiy pamyatnik", *Noviye epigrafiçeskiye nahodki v Kirgizii (1961)*, Frunze, 1962, s. 23-27.

Cumagulov, Ç. *Epigrafika Kirgizii*, I, Frunze, 1963.

Cumagulov, Ç. *Epigrafiçeskiye pamyatniki Kirgizii, Pamyatniki Kirgizstana*, I, Frunze, 1970.

Cumagulov, Ç. *Kırgızstandın epigrafikalık estelikteri, Kırgızstandın estelikleri*, I, Frunze, 1970.

Cumagulov Ç. - Karagulova, G. "Noviy talasskiy drevnetyurkskiy pamyatnik", *Sovyetskaya Tyurkologiya*, 1978/1, s. 86-88.

Cumagulov Ç. - Kocomberdiyev, İ. K. "Nadpisi i petroglifi uşçelya Kuru-Bakayır", *Arheologiçeskiye otkrıtiya 1981 goda*, Frunze, 1982, s. 496-498.

Cumagulov Ç. - Klyaştornıy, S. G. "Odinnadtsataya runiçeskaya nadpis na kamne-valune iz dolini reki Talas", *Sovyetskaya Tyurkologiya*, 1982/3, s. 86-88.

Cumagulov, Ç. "Kuru-Bakayırdın bayırkı estelikleri", *Caş Leninçi*, 1982/9, s. 21-23. Cumagulov, Ç. *Epigrafika Kirgizii*, II, Frunze, 1983.

Cumagulov Ç. - Klyaştornıy, S. G. "Naskalnaya drevnetyurkskaya epigrafika v Talasskom Ala-Too", *Sovyetskaya Tyurkologiya*, 1983/3, s. 78-82

Cumagulov, Ç. "Utoçnennıye talasskiye nadpisi", *Tyurkologiçeskiye issledovaniya*, Frunze, 1983, s. 63.

Cumagulov, Ç. "Po povodu odnogo pamyatnika drevnetyurkskoy epigrafiki", *İzvestiya Akademii Nauk Kirgizskoy SSR*, VI, Frunze, 1984.

Cumagulov, Ç. *Epigrafika Kirgizii*, III, Frunze, 1987.

Cumagulov, Ç. "Koy-Sarının estelikteri", *Zaman Kırgızstan*, 1999, 30.04.

Heikel, H. İ.*Altertumer aus dem Tale des Talas in Turkestan (Travaus ethnografiques, VII)*, Helsinki, 1918.

İvanov, P. P. "Materialı po arheologii kotlovini İssık-Kulya", *Trudı İnstituta istorii Akademii Nauk Kirgizskoy SSR*, Frunze, 1967/III, s. 78.

Kallaur, V.A. "Kamen s drevnetyurkskoy nadpisyu iz Auliyeatinskago uyezde", *Zapiski Vostoçnago Otdeleniya Russkago İmperatorskago Arheologiçeskago Obşçestva*, XI, 1897, s. 79-83. *Protokol zasedaniya obşşego sobraniya çlenov Turkestanskogo Krujka Lyubiteley Arheologii ot 11.12 1896*. Taşkent, s.11-14'ten aynen baskı yapılmıştır.

Kallaur, V. A. "Novaya arheologiçeskaya nahodka v Auliyeatinskom uyezde", *Turkestanskiye vedomosti*, 1898, No 48, 52, *Zapiski Vostoçnago Otdeleniya Russkago İmperatorskago Arheologiçeskago Obşçestva*'ya aynen baskı yapılmıştır. XI,1898, s. 265-271.

Malov, S. E. "Drevneturetskiye nadgrobiya s nadpisyami basseyna reki Talas", *İzvestiya AN SSSR, Otdeleniye gumanitarnıh nauk.* No, 1929/10, s. 804-805.

Malov, S. E. "Talasskiye epigrafiçeskiye pamyatniki", *Materialı Uzkomstarisa,* VI-VII, 1936.

Malov, S. E. *Pamyatniki drevnetyurkskoy pismennosti,* Moskva, 1951.

Malov, S. E. *Pamyatniki drevnetyurkskoy pismennosti Mongolii i Kirgizii,* Moskva, 1959.

Masson, M. E. "K istorii otkrıtiya drevnetyurkskih runiçeskih nadpisey v Sredney Azii", *Materialı Uzkomstarisa,* VI-VII,1936.

Meliranskiy, P. M. "Po povodu novoy arheologiçeskoy nahodki v Auliyeatinskom uyezde", *Zapiski Vostoçnago Otdeleniya Russkago İmperatorskago Arheologiçeskago Obşçestva,* 1898/XI, s. 271-272.

Németh, J. "Die köktürkischen Grabinschriften aus dem tale des Talas in Turkestan", *Kőrösi Csoma-Archiv,* Bd. II/1-2, Budapeste, 1926.

Noviye epigrafiçeskiye nahodki v Kirgizii (1961), Frunze, 1962.

Orkun, H. N. *Eski Türk Yazıtları,* II, İstanbul, 1939.

Orkun, H. N. *Eski Türk Yazıtları,* III, İstanbul, 1940.

Radloff, W. "Razbor drevnetyurkskoy nadpisi na kamne, naydennom na uroçişçe Ayrtam-Oy v Kenkolskoy volosti Auliyeatinskago uyezda", *Zapiski Vostoçnago Otdeleniya Russkago İmperatorskago Arheologiçeskago Obşçestva,* 1897/XI, s. 85-86.

Sıdıkov, S. "Drevniye nadpisi v uşçelyah Kulan-Say i Terek-Say", Materialı po obşçey Tyurkologii i Dunganovedeniyu, Frunze, 1964, s. 106.

Şçerbak, A. M. "O pismennosti peçenegov", *TVDAE, II, MİA,* 1959, s. 387-388.

Tabaldiyev K. - Soltobayev, O. "Runiçeskiye nadpisi v Koçkorskoy doline", *Meerim*, 1999/2, s. 32-34.

Tabaldiyev, K. "Koçkor öröönündögü bayırkı türk runikalık cazuuları", *Manas Universiteti Koomduk İlimder Jurnalı = Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Bişkek, 2001/2, s. 279-287.

Tabaldiyev, K. "Noviye drevnetyurkskiye runiçeskiye nadpisi Koçkorskoy i Talasskoy dolin", *Trudı Fakulteta İstorii i Regionovedeniya Kırgızskogo Natsionalnogo Universiteta, X*, Bişkek, 2002, s. 137.

Turçaninov, G. F. *Pamyatniki pisma i yazıka narodov Kavkaza i Vostoçnoy Evropı*, Moskva, 1971, s. 89.

Vinnik, D. F. - Kojemyako, P. N. "Pamyatniki drevnetyurkskoy pismennosti iz uroçişça Ayrtam-Oy", *Noviye epigrafiçeskiye nahodki v Kirgizii (1961 goda)*, Frunze, 1962, s. 3-14.

Vinnik, D. F. "Noviye epigrafiçeskiye pamyatniki Talasskoy dolını", *Arheologiçeskiye pamyatniki Talasskoy dolını*, Frunze, 1963, s. 97-98.

Vinnik, D. F. "K istoriko-topografiçeskomu izuçeniyu uroçişça Koy-Sarı (Po materialam rabot İssık-Kulskogo arheologiçeskogo otryada, 1960 god), *Kırgız SSR İlimder Akademiyasının Kabarları, Tarıh bölümü*, V/I, 1963, s. 26, 30-31.

KÂĞIDA YAZILI

RUNİK HARFLİ ESKİ

TÜRKÇE METİNLER

FİKRET YILDIRIM

GİRİŞ

Eski Türkçenin en eski yazılı kaynakları *Tunyukuk* (720-725) yazıtı ile *Orhon Yazıtları* diye de bilinen *Kül Tigin* (732) ve *Bilge Kağan* (735) yazıtlarıdır. Bu arada *Çoyr* (ya da *Çoyren*) (688-692?) yazıtının daha eski olduğu da kimi Türkologlarca iddia edilmektedir. II. Türk Kağanlığı (682-744) döneminden kalan bu yazıtlar Eski Türkçe Runik alfabe ile taşlara kazınarak yazılmışlardır.

Bu alfabe, II. Türk Kağanlığı'nı yıkıp yerine Uygur Kağanlığı'nı (744-840) kuran Uygurlar tarafından da kullanılmıştır. Uygurlardan günümüze Eski Türkçe Runik alfabe ile yazılmış hem yazıtlar -*Şine Usu* (759-760) gibi- hem de kâğıda yazılı metinler kalmıştır. Aslında kâğıda yazılı metinlerin keşfedildiği yer günümüzde Çin Halk Cumhuriyeti'nde bulunan Şinjiang Uygur Özerk Bölgesi (Doğu Türkistan) ve çevresi olduğu için bu metinlerin Tarım Havzası'nda Koço Uygur Devletini (850-1250) kuran Uygurlardan kalmış olabileceğini söyleyebiliriz. Fakat, Tezcan'ın belirttiği gibi Doğu Türkistan'da bulunan, Maniheistlerden kalma elyazmalarının bir bölümü 762 yılında Maniheizm'i devlet dini olarak kabul eden bozkırdaki Uygurlar tarafından yazılmış ve 840 yılında güneye, Tarım Havzası'na göç sırasında yeni ülkeye beraberlerinde götürülmüş olabilir.[1]

Maniheist çevrede yazılmış olduğu kimi imla ve noktalama işaretlerinden açıkça anlaşılabilen kâğıda yazılı Eski Türkçe metinlerin yanı sıra farklı dini çevrelerde yazılmış olan runik harfli metinler de bulunmaktadır. Örneğin *Sekiz Yükmek*, Budist Uygurlardan kalan, Eski Uygur alfabesi ile yazılmış bir sutrā olup eserde runik harflerle yazılmış, müstensihin adının geçtiği bir satır bulunmaktadır.

---

[1] Semih Tezcan. "En Eski Türk Dili ve Yazını". *Bilim, Kültür ve Öğretim Dili Olarak Türkçe*. Türk Tarih Kurumu XXIII, Ankara, 1978: 301.

Kimi Eski Türkçe Runik harfli metinlerin arka ya da ön yüzünde farklı alfabelerle yazılı metin parçaları da görülmektedir. Örneğin *Mainz 400 (T I-a)* katalog numaralı yazma parçasının ön yüzünde altı satırlık Eski Türkçe Runik harfli metin varken arka yüzünde Çince yazılmış bir metin parçası bulunmaktadır. Çince dışında Tibetçe, Mani harfli, Brahmi harfli ve yukarıda belirttiğimiz gibi Eski Uygur alfabesi ile yazılı metin parçaları da kimi zaman Eski Türkçe Runik harfli metin ile beraber aynı sayfada kimi zaman da runik harfli metnin ters yüzünde görülmektedir.

Kâğıda yazılı runik harfli metinlerin keşfi, bulunan metin fragmanlarının çeşitli ülkelere götürülmesi, kimi fragmanların savaş vb. nedenlerle kaybolması, mevcut fragmanların kataloglanması meselesi gibi konuların bilinmesi de en az bu metinlerin kendilerinden edinilecek bilgi kadar ilgi çekicidir. Bu konuda kısaca şunları söyleyebiliriz:

20. yüzyılın başlarında İngiliz, Alman, Fransız, Japon, Rus vs. bilim adamları Doğu Türkistan'a yapmış oldukları araştırma gezilerinde Türk kültür tarihine ait çok sayıda belgeye ulaşmışlardır. Örneğin, İngiltere adına araştırmalarda bulunan Macar asıllı Sir Aurel Stein *Tun-Huang* (Bin Buda) mağaralarında bulunan çeşitli yazma eser ve resimleri Wang adındaki bir Taoist rahipten satın almış ve bunları Londra'daki British Museum'a nakletmiştir.

Almanlar, Albert Grünwedel ve Albert August von Le Coq yönetimi altında 1902 ile 1914 arası toplam dört gezi düzenlemişlerdir. Bu geziler sonucunda Almanya'ya binlerce fragman getirilmiştir. İngiltere ve Almanya dışında Japonya, Rusya, Fransa gibi ülkelere de yazma parçaları gitmiştir.

O zamanlar ele geçirilen kimi Eski Türkçe Runik harfli fragmanlar maalesef bugün kayıptır. Örneğin, Le Coq'un 1909 yılında *SPAW*'de yayımlanmış olan "Köktürkisches aus Turfan..." adlı makalesindeki *TM 332* katalog numaralı yazma

parçası kayıptır. Neyse ki, Le Coq'un makalesinde bu yazma parçasının bir resmini bulabilmekteyiz.

Çalışmamızda da görüleceği gibi Eski Türkçe Runik harfli metinlerin eski ve yeni katalog numaraları bulunmaktadır. Bu yeni numaralandırma elbette eski katalog sisteminin eksik ve yetersiz olması nedeniyle yapılmıştır. Örneğin, Almanya'da II. Dünya Savaşı'ndan sonra katalogların ve fragmanlar için kullanılan belirgin işaretlerin eksikliği ciddi bir sorun haline gelmiştir. Bu nedenle savaş sırasında fragmanların tahliyesi ve depolanması esnasında oluşan hasar tam olarak belirlenememiştir. Bundan sonra her bir ayrı fragmana bir işaret verme işlemi başlatılmıştır.[2]

Kâğıda yazılı Eski Türkçe Runik harfli metinlerle ilgili kısaca bu bilgileri verdikten sonra çalışmamızda yaptıklarımızdan kısaca bahsetmek istiyorum. Çalışmamız başlıca üç bölümden oluşmaktadır:

I. Kâğıda Yazılı Runik Harfli Eski Türkçe Metinlerin Envanteri

II. Irk Bitig (Metnin Transkripsiyonu, Çevirisi ve Faksimilesi)

III. Irk Bitig Dışındaki Kâğıda Yazılı Runik Harfli Eski Türkçe Metinler

Çalışmamıza başlarken öncelikle metinlerin envanterinin çıkartılması gerekiyordu. Bu noktada, Osman Fikri Sertkaya'nın 1985 yılında yayımlanan "Fragmente in Alttürkischer Runenschrift aus den Turfan-Funden" adlı makalesi ile 1990'da yayımlanan "Kâğıda Yazılı Göktürk Metinleri Ve Kâğıda Yazılı

[2] *Turfan Studies*. Berlin-Brandenburg Academy of Sciences and Humanities, 2007: 25. Bkz. http://www.bbaw.de/bbaw/Forschung/Forschungsprojekte/turfanforschung/bilder/Turfan_engl_07.pdf

Göktürk Alfabeleri" adlı makalesi yol gösterici olmuştur. Sertkaya'nın bu makalelerinde vermiş olduğu envanterden farklı olarak Japonya'da bulunan ve Zieme (2000) tarafından yayımlanan *Ot. Ry. 6432* katalog numaralı bir fragman ile İngiltere'de bulunan ve Moriyasu (1997) tarafından yayımlanan *Or. 8212/1692* numaralı fragmanları da envanterimize kattık.

Çalışmamız hazırlamış olduğum doktora tezim için bir ön çalışma niteliği taşıdığından -Irk Bitig hariç- fragmanlar üzerine daha önce çalışan araştırmacıların yayımları ortaya konmuştur. Özellikle Almanya'da bulunan fragmanların katalog numaraları ve satır sayıları ile ilgili bilgi verilirken Jens Wilkens'in *Alttürkische Handschriften. Teil 8: Manichäisch-türkische Texte der Berliner Turfansammlung* (2000) adlı çalışması göz önünde bulundurulmuştur.

Ortaya koyduğumuz envanterde Almanya'da 34, İngiltere'de 13, Japonya'da 3, Rusya'da 1 ve Fransa'da 1 fragman bulunmaktadır. İngiltere'de *Or. 8212/76* numaralı fragman ile *Or. 8212/78* numaralı fragmanlar kendi içlerindeki fragman sayılarına göre listede numaralandırıldıkları için İngiltere'de aslında katalog numaralı 7 fragman bulunmaktadır.

Çalışmamızda, araştırmacıların yayımlamış oldukları Eski Türkçe Runik harfli metinlerin yalnızca transkripsiyon ya da transliterasyonuna yer verilmiştir. Mevcut Eski Türkçe Runik harfli metinler üzerine yayımlar yapmış araştırmacılar ile ilgili de bibliyografik bilgi verildikten sonra elimizde bu fragman ile ilgili bir fotoğrafın olup olmadığı belirtilmiştir. Şu anda, envanterimizde ortaya koyduğumuz bütün fragmanların resimleri elimizde bulunmaktadır. Bu fragman resimleri, çalışmamızın üçüncü bölümünde her bir fragmanla ilgili kısa bilgi ve metin yayımı verildikten sonra gösterilmiştir.

Bu arada birisi yukarıda bahsettiğimiz *Turfanforschung* projesi diğerleri ise *International Dunhuang Project (IDP)* ve *Vorislamische alttürkische Texte – elektronisches Corpus*

(YATEC) projeleri sonucunda ortaya konan çalışmalar internet üzerinden araştırmacılara sunulmaktadır. Böylelikle Eski Türkçe fragmanların resimlerine, fragmanlar hakkındaki genel bilgilere ve kimi metinlerin transliterasyon, transkripsiyon ve çevirilerine ulaşabilmek kolaylaşmıştır. (Projelerin web sitesi adresleri kaynakçada yer almaktadır.)

Elimizde bulunan kâğıda yazılı Eski Türkçe Runik harfli metinler içinde en hacimlisi ve bütünlüklü olanı İngiltere'de bulunan *Or. 8212/161* katalog numaralı bir fal kitabı olan *Irk Bitig* 'Fal Kitabı' adlı eserdir. Eser 104 sayfa olup üzerinde Eski Türkçe Runik yazının bulunduğu 809 satırdan oluşmaktadır. Eser üzerinde ilk çalışmayı yapan Vilhem Thomsen olmuştur. Thomsen, Irk Bitig'i 1912 yılında *Journal of the Royal Asiatic Society* adlı dergide "Dr. M. A. Stein's Manuscripts In Turkish 'Runic' Script from Miran and Tun-Huang" adlı makalesinde yayımlamıştır.

Irk Bitig'in 1912'den günümüze birçok kez yayımı yapılmış, üzerine -Marcel Erdal'ın 1978 ve 1997 makalelerinde olduğu gibi- yeni bir yayım yapılabilecek hacimde notlarla makaleler kaleme alınmıştır. Biz çalışmamızda, Irk Bitig'in yeni bir okuyuşunu yaparak transkripsiyonlu metnini yeniden oluşturduk ve yanına çevirisini verdik. Irk Bitig çalışması sırasında başlıca Clauson (1961), Erdal (1978 ve 1997), Tekin (1993 ve 2004) kimi zaman da Yakovlev (2004)'ten yararlanılmıştır.

Bu arada Irk Bitig'de çeviri sırasında kullandığımız farklı tırnak işaretlerinin (« », " ", " ") anlaşılması için kısaca bir açıklama gerekmektedir. Kimi ırklarda bir olayın ya da durumun belirtilmesinden sonra yer alan *...tèr* 'der, söyler' yapısı ile ilgili olarak Thomsen (1912)'deki makalesinin dipnotunda şöyle demektedir: "*tir* sözcüğünün öznesi olarak "(*eril için ya da nötr için* o) söyler" ya da "(onlar) söylerler" biçimleri ile kastedilenin yazar mı yoksa paragrafta geçen asıl kişi mi

olduğunu anlamak problemlidir. Tüm çeviri boyunca bu sözcüğü atladım."[3]

Aslında bize göre Irk Bitig'de birden fazla anlatıcı bulunmaktadır. Irklarda anlatılan durum ya da olayların kimi zaman semantik bir bütünlük içinde anlaşılmasının zorluğuna bir de iç içe geçmiş bir anlatım tarzı eklenmektedir.

67 paragraftan[4] oluşan Irk Bitig'teki her bir ırk paragrafı bir ırkın verilmesi esasına dayanmaktadır. Paragraflarda ilk önce ırklar konuşturulmaktadır. Her bir ırkın ne söylediği *...tėr* 'der, söyler' biçimindeki aktarmalı anlatım biçimi ile verilmektedir. Biz ırkların konuştuğu kısımları « » tırnak işareti içinde verdik. *...tėr* 'der, söyler' biçimindeki yapıları da bu görüşümüzden hareketle *(Fal şöyle) der:* biçiminde *fal* sözcüğünün özne niteliğinde olduğu bir yapı ile ifadelendirdik.

İkinci olarak ırk içinde anlatılan durum ya da olaylar sırasında geçen varlıkların (kartal, doğan, yılan vb.) konuşturulmalarını " " tırnak işareti ile gösterdik. Üçüncü olarak, " " tırnak işareti ise ırkların sonunda falın iyi ya da kötü olduğu ile ilgili yargı bildiren sonuç bölümünde kullanılmıştır. (Örneğin, *"Öylece biliniz: (Bu fal) iyidir."*)

" " tırnak işareti ile gösterdiğimiz bölümde konuşan kişi aslında fal kitabını baştan sona anlatan, 66. paragrafta (sonuç paragrafı): *"Şimdi sevgili çocuklarım! Öylece biliniz: Bu fal kitabı iyidir. Ancak, (yine de) herkes kendi kaderi üzerinde güç sahibidir."* diyen ve kolofonda kendisini *"... Taygüntan manastırındaki (ben) hakir rahip..."* diye tanıtarak kitabı yazdığını belirten kişidir.

---

[3] Vilhelm Thomsen. "Dr. M. A. Stein's Manuscripts In Turkish 'Runic' Script from Miran and Tun-Huang". *Journal of the Royal Asiatic Society*, 1912: 192.

[4] 66. ve 67. paragraflar *ırk* 'fal' gösteren paragraf niteliği ta şımamaktadırlar. 66. paragraf 65 ırkın sonuç paragrafı durumundadır. 67. paragraf ise kolofondur.

Son olarak, Irk Bitig'in Runik harfli metninde gördüğümüz kimi yazım yanlışlarını transkripsiyon bölümünde metnin akışını bozmaması için vermedik. Ayrıca tüm çalışma boyunca *nç*, *lt* gibi harf birleşmelerini transkripsiyonu olabildiğince basitleştirmek adına herhangi bir birleştirme işareti kullanmadan öylece verdik. Aşağıdaki tabloda Irk Bitig'de tespit ettiğimiz yazımla ilgili eksikliklerin görüldüğü sözcükleri bulabilirsiniz.

	(A)	Metinde fazla yazılan kısımlar { } içinde gösterilmiştir.
Irk 16	1.	*kudursugı{ŋ}nıŋa*
Irk 18	2.	*köznük{k}i*
Irk 27	3.	*bolm{m}iş*
Irk 34	4.	*sa{n}nçmış*
Irk 42	5.	*ka{n}nça*
Irk 48	6.	*bilg̈l{l}er*
Irk 50	7.	*topu{U}lgınça*
Irk 52	8.	*busa{n}nç*
Irk 61	9.	*turń{y}a*
	(B)	Metinde yanlış yazılan kısımlar (x→y) şeklinde gösterilmiştir. x, yazılanı, y ise yazılması gerekeni göstermektedir.
Irk 6	1.	*yarılm(U→ı)ş*
Irk 11	2.	*ya(zıg → gız)*
Irk 17	3.	*(U→k)örüpen*
Irk 21	4.	*ürküt(t→m)eŋ*
Irk 23	5.	*çe(U→k)ik*
Irk 25	6.	*(lo→ol)*
Irk 33	7.	*tė(I→r)*
" "	8.	*bili(A→ŋ)ler*
Irk 48	9.	*(seper→sapar)*
Irk 50	10.	*ya(zıg → gız)*

" "	11.	*o (o→l)*
Irk 57	12.	*kö(ŋ→n)eki*
Irk 60	13.	*bed(iz→ük)*
	(C)	Metinde eksik yazılan kısımlar < > içinde gösterilmiştir.
Irk 8	1.	*özüm<in> → özümiṇ*
Irk 9	2.	*kodm<ad>uk → kodmaḍuk*
Irk 15	3.	*og<l>ı → oglı*
Irk 20	4.	*odgur<u> → odguru*
Irk 29	5.	*oyg<a>- : -lı → oyga- : -lı*
Irk 46	6.	*yav<l>ak → yavḷak*
Irk 50	7.	*yav<l>ak → yavḷak*
Irk 52	8.	*<bulıt> → ḅulıṭ*
Irk 55	9.	*<ol :> → oḷ :*
Irk 61	10.	*yav<l>ak → yavḷak*
Kolofon	11.	*de<n>tar → deṇtar*
" "	12.	*ėşid<ip> → ėşidiṗ*
	(D)	Metinde yazılmayan ünsüz harfler (ikiz ünsüzler) < > içinde gösterilmiştir.
Irk 13	1.	*yurt<t>a → yurtṭa*
Irk 24	2.	*yunt<t>a → yuntṭa*
Irk 61	3.	*tuzak<k>a → tuzakḳa*

I.

KÂĞIDA YAZILI RUNİK HARFLİ ESKİ TÜRKÇE METİNLERİN ENVANTERİ

A) ALMANYA'DA BULUNAN RUNİK HARFLİ METİNLER					
Nr.	Eski Numara	Yeni Numara	Satır Sayısı	Yayımlayanlar	Foto
1.	TM 326	Mainz 388	a.8 + 1 satır başlık-b.8 + 1 satır başlık	von Le Coq (7), Radloff (2)	*
2.	TM 327	MIK III 35a+b	a.12 + 1 satır başlık -b.9 + 1 satır başlık	von Le Coq (3)	*
3.	TM 328	U 178	a.10-b.(boş)	Zieme (2)	*
4.	TM 330	Mainz 172	a.7-b.7	von Le Coq (5)	*
5.	TM 331	U 180	a.3-(b.3 Eski Uygurca)	Wilkens (1) (Katalog)	*
6.	TM 332	-	a.1-b.1	von Le Coq (1)	*
7.	TM 334	U 179	a.5 + 1 satır başlık-b.5 + 1 satır başlık	Wilkens (2) (Katalog)	*
8.	TM T 20	U 171a,b	A: a.5-b.5; B: a.9-b.9	Wilkens (3) (Katalog)	*
9.	TM 336	U 174a,b	A: a.3-b.3; B: a.2-b.2	Wilkens (4) (Katalog)	*
10.	TM 337	Mainz 385a-d	A: a.7-b.7; B: a.3-b.3; C: a.3-b.3; D: a.2-b.2	Sertkaya (8)	*
11.	TM 337	Mainz 175a,b	a.4-b.4	Sertkaya (5)	*
12.	TM 337, TM 335/TM 341	Mainz 403a,b	A: a.2+1 satır başlık-b.2+1 satır başlık; B: a.13-b.13	Sertkaya (11); Zieme (3)	*

13.	TM 337-339a-b	Mainz 402	A: a.3 + 1 satır başlık-b.3 + 1 satır başlık; B: a.3 + 1 satır başlık-b.3 + 1 satır başlık	von Le Coq (4)	*
14.	TM 339	U 175	a.4-b.4	Wilkens (5) (Katalog)	*
15.	TM 340	Mainz 171	b.4 (+ 4 satır Eski Uygurca)	von Le Coq (8); Sertkaya (13)	*
16.	TM 341	U 177	a.4-b.4	Wilkens (6) (Katalog)	*
17.	TM 342	U 5	A: a.11 + 1 satır başlık -b.11 + 1 satır başlık; B: a.12 + 1 satır başlık -b.12 + 1 satır başlık	von Le Coq (6)	*
18.	TM 333	Mainz 386	a.6 + 1 satır başlık-b.6 + 1 satır başlık	Sertkaya (9)	*
19.	T I-a	Mainz 400	a.6-(b yüzü Çince)	Sertkaya (10)	*
20.	T I D x 20	Mainz 167	a.4-b.4	Sertkaya (1)	*
21.	T I	Mainz 169a,b+c,d	A: a.3-b.3; B-C: a.4-b.4; D: a.4-b4	Sertkaya (2)	*
22.	[T II] D 19	Mainz 173a,b	A: a.3-b.3; B: a.3-b.3	Sertkaya (3)	*
23.	T II K, T II D 52	Mainz 174a-e	A: a.2-b.2; B: a.7-b.5; C: a.2-b.2; D: a.4-b.4; E: a.3-b.3	Sertkaya (4)	*
24.	T II D 67	U 172	a.1 + 1 satır başlık-b.1 + 1 satır başlık	Wilkens (7) (Katalog)	*

25.	T II B 227 D	Mainz 387	a.10-b.10	Wilkens (8) (Katalog)	*
26.	T II K	Mainz 383	a.8-b.8	Sertkaya (7)	*
27.	T II T 14	-	a.31-(b yüzü Çince)	Thomsen (1)	*
28.	T II T 20	MIK III 34b	a.3 (+ 3 satır Mani harfli yazı) -(b yüzü Çince)	von Le Coq (2); Sertkaya (14)	*
29.	T II T 20	Mainz 377	a.6-(b yüzü Çince)	Sertkaya (6)	*
30.	T II T	U 181	(a.6 Eski Uygurca)-b.8	Tezcan-Zieme (1)	*
31.	U 173	-	a.3-(b.2 Brahmi harfli)	Wilkens (9) (Katalog)	*
32.	U 176	-	a.8-b.9	Wilkens (10) (Katalog)	*
33.	TM 407	M ...	b.1	Zieme (6)	*
34.	T II D II 169	MIK III 200 I	a(b?).1	Zieme (1)	*
	B) İNGİLTERE'DE BULUNAN RUNİK HARFLİ METİNLER				
1.-3.	M.I. xxxii, 006	Or. 8212/76	A: a.22; B: a.12-b.10; C: a(b?).9	Thomsen (2); Orkun (1)	*
4.	Ch. 00183	Or. 8212/77	a(?).12-(b yüzü Tibetçe)	Thomsen (3); Orkun (2)	*
5.-9.	Ch. 0014	Or. 8212/78	A: a(?).14-(b yüzü Çince); B: a(?).6-(b yüzü Çince); C: a(?).6-(b yüzü Çince); D: a(?).5-(b yüzü Çince); E: a(?).4-(b yüzü Çince)	Thomsen (4); Hommel (1); Orkun (3); Hamilton-Bazin (1); Tryjarski (1)	*

10.	Ch.0053	Or. 8212/79	a(b?).2	Hamilton-Bazin (2)	*
11.	Ch.0013	Or. 8212/104	a(b?).1	Bang-Gabain-Rachmati (1); Räsänen (1); Bernştam (1)	*
12.	Ch.0033	Or. 8212/161	809	Thomsen (5); Orkun (4); Malov (1); İkeda (1); Tekin (1); Tekin (2); Yakovlev (1)	*
13.	Kao. 0107	Or. 8212/1692	a(b?)sağ.16/sol.16	Moriyasu (1)	*
C) JAPONYA'DA BULUNAN RUNİK HARFLİ METİNLER					
1.	Ot. Ry. 6432	-	(a yüzü Çince)-b.3	Zieme (5)	*
2.	Ot. Ry. 8129	-	(a yüzü Çince)-b.3	Haneda-Yamada (1); Sertkaya (12); Moriyasu (2)	*
3.	Ot. Ry. 8130	-	a.3-(b yüzü boş)	Zieme (4)	*
D) RUSYA'DA BULUNAN RUNİK HARFLİ METİN					
1.	O. 1	-	a(b?).6	Radloff (1)	*
E) FRANSA'DA BULUNAN RUNİK HARFLİ METİN					
1.	Pelliot tibétain Touen-houang 2132	-	a.4	Lalou (1) Katalog	*

METİN YAYIMLARI

Bang-Gabain-Rachmati (1): Bang Kaup, Willy - Annemarie von Gabain - G. R. Rachmati. Türkische Turfan-Texte VI. Das buddhistische Sūtra Säkiz yükmäk. *Sitzungsberichte der Preußischen Akademie der Wissenschaften, Phil. -hist. Klasse*, 1934/10, s. 93-192. (→ Yazmanın incelendiği sayfa 97-98.)

Bernştam (1): Bernştam, Aleksandr Natanoviç. "Runiçeskaya nadpis' v uygurskoy rukopisi". *Zapiski Instituta Vostokovedeniya*, Akademii Nauk SSSR, 7, 1939: 303-305.

Hamilton-Bazin (1): Hamilton, James Russell - Louis Bazin. "Un Manuscrift Chinois Et Turc Runiforme De Touen-Houang". BM. Or. 8212 (78), (79). *Turcica, Revue d'Etudies Turques* 4. 1972: 25–42.

Hamilton-Bazin (2): aynı makale, s. 35-36.

Haneda-Yamada (1): Haneda, Akira - Nobuo Yamada. "A list of the manuscript remains in Uighur script preserved in Ryukoku Library". *Buddhist Manuscripts and secular documents of the ancient languages in Central Asia.* Monumenta Serindica 6, Kyoto 1961, Levha 29.

Hommel (1)[5]: Hommel, Fritz. "Zu den alttürkischen Sprichwörtern". *Asia Major,* Introductory Volume (Hirt-Festschrift), 1922: 182-193.

İkeda (1): İkeda, Tetsurô. "The Irk Bitig, An Ancient Turkic Book of Divination". *The Bulletin of the International Institute for Linguistic Sciences*, Kyoto Sangyo University. c. VI, No. 1. October 1984: 81-125.

Lalou (1): Lalou, Marchelle. *Inventaire des Manuscrits tibétains de Touen-houang, conservés à la Bibliothèque Nationale* (Fonds Pelliot tibétain), Nos: 1283-2216, III, Bibliothèque Nationale, 1961: 206.

[5] Sertkaya 1990'dan hareketle bibliyografik bilgi olarak verdiğimiz Hommel (1922) makalesine çalışmamız sırasında ulaşılamamıştır.

von Le Coq (1): von Le Coq, Albert August. "Köktürkisches aus Turfan (Manuskriptfragmente in köktürkischen 'Runen' aus Toyoq und Idiqut-Schähri [Oase von Turfan])". *Sitzungsberichte der Preußischen Akademie der Wissenschaften, Phil. -hist. Klasse*, 1909/41: 1047-1061. (→ Yazmanın incelendiği sayfa 1047.)

von Le Coq (2): aynı makale, s. 1050.

von Le Coq (3): aynı makale, s. 1058.

von Le Coq (4): aynı makale, s. 1054-1055.

von Le Coq (5): aynı makale, s. 1055.

von Le Coq (6): aynı makale, s. 1056-1057.

von Le Coq (7): aynı makale, s. 1058.

von Le Coq (8): aynı makale, s. 1060.

Malov (1): Malov, Sergey Yefimoviç. *Pamyatniki drevnetyurkskoy pismennosti*. Moskva, 1951: 80-92.

Moriyasu (1): Moriyasu, Takao. "A Manichaean Runic Manuscript with Miniature (Kao.0107) Housed in the British Library". *Studies On The Inner Asian Languages*, XII. The Society of Central Eurasian Studies, 1997: 41-71. (→ Yazmanın incelendiği sayfa 46-47.)

Moriyasu (2): aynı makale, Resim V-VI.

Orkun (1): Orkun, Hüseyin Namık. *Eski Türk Yazıtları II*. İstanbul, 1938. (→ Yazmanın incelendiği sayfa 61-68.)

Orkun (2): aynı eser, s. 96.

Orkun (3): aynı eser, s. 94-95.

Orkun (4): aynı eser, s. 69-93.

Radloff (1): Radloff, Wilhelm. "Alttürkische Studien. III. 1. Ein Fragment in Türkischer Runenschrift". *İzvestiya Imperatorskoy Akademii Nauk* (Bulletin de l'Académie Imperiale des Sciences de St.-Pétersbourg), 1910: 1025-1036. (→ Yazmanın incelendiği sayfa 1025-1029.)

Radloff (2): Radloff, Wilhelm. "Alttürkische Studien. I." *İzvestiya İmperatorskoy Akademii Nauk* (Bulletin de l'Académie

Imperiale des Sciences de St.-Pétersbourg), 1909: 1213-1220. (→ Yazmanın incelendiği sayfa 1213-1218.)

Räsänen (1): Räsänen, Martii. "Zu dem türkischen Runenschrifteintrag in der uigurischen Übersetzung des buddhistischen Sütra Säkiz Jükmäk". *Studia Orientalia,* 6/1, (Helsinki, 1936): 1-2.

Sertkaya (1): Sertkaya, Osman Fikri. "Fragmente in Alttürkischer Runenschrift aus den Turfan-Funden". *Runen, Tamgas und Graffiti aus Asien und Osteuropa,* Veröffentlichungen der Societas Uralo-Altaica, Band 19. Wiesbaden, 1985: 133-164. (→ Yazmanın incelendiği sayfa 141.)

Sertkaya (2): aynı makale, s. 141-142.

Sertkaya (3): aynı makale, s. 142.

Sertkaya (4): aynı makale, s. 142-143.

Sertkaya (5): aynı makale, s. 143-144.

Sertkaya (6): aynı makale, s. 144.

Sertkaya (7): aynı makale, s. 145.

Sertkaya (8): aynı makale, s. 145-146.

Sertkaya (9): aynı makale, s. 146-147.

Sertkaya (10): aynı makale, s. 147.

Sertkaya (11): aynı makale, s. 147-149.

Sertkaya (12): Sertkaya, Osman Fikri. "Kâğıda Yazılı Göktürk Metinleri Ve Kâğıda Yazılı Göktürk Alfabeleri". *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten,* 1990. Ankara, 1994: 167-181. (→ Yazmanın incelendiği sayfa 177.)

Sertkaya (13): aynı makale, s. 174.

Sertkaya (14): aynı makale, s. 175.

Tekin (1): Tekin, Talat. *Irk Bitig: The Book of Omens.* Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 1993.

Tekin (2): Tekin, Talat. *Irk Bitig. Eski Uygurca Fal Kitabı.* Ankara, 2004.

Tezcan-Zieme (1): Tezcan, Semih - Peter Zieme. "Uigurische Brieffragmente", *Studia Turcica.* Budapest, 1971: 451-460. (→ Yazmanın incelendiği sayfa 455-456.)

Thomsen (1): Thomsen, Vilhelm. "Ein Blatt in Türkischer 'Runen'schrift aus Turfan". *Sitzungsberichte der Preußischen Akademie der Wissenschaften, Phil. -hist. Klasse,* 1910: 296-306. (→ Yazmanın incelendiği sayfa 302-303.)

Thomsen (2): Thomsen, Vilhelm. "Dr. M. A. Stein's Manuscripts In Turkish 'Runic' Script from Miran and Tun-Huang". *Journal of the Royal Asiatic Society,* 1912: 181-227. (→ Yazmanın incelendiği sayfa 182-189.)

Thomsen (3): aynı makale, s. 218-220.

Thomsen (4): aynı makale, s. 215-217.

Thomsen (5): aynı makale, s. 190-204.

Tryjarski (1): Tryjarski, Edward. "Notes On The *Turcica* In Sir M. Aurel Stein's Collection. *Central Asiatic Journal,* XII. 1969: 322-328. (→ Yazmanın incelendiği sayfa 326, Resim 1.)

Wilkens (1): Wilkens, Jens. *Alttürkische Handschriften. Teil 8: Manichäisch-türkische Texte der Berliner Turfansammlung.* Stuttgart, 2000. *Verzeichnis der Orientalischen Handschriften in Deutschland* XIII, 16. (→ Yazmanın incelendiği sayfa 470-471.)

Wilkens (2): aynı eser, s. 470.

Wilkens (3): aynı eser, s. 465-466.

Wilkens (4): aynı eser, s. 467-468.

Wilkens (5): aynı eser, s. 468-469.

Wilkens (6): aynı eser, s. 192.

Wilkens (7): aynı eser, s. 466-467.

Wilkens (8): aynı eser, s. 463-464.

Wilkens (9): aynı eser, s. 467.

Wilkens (10): aynı eser, s. 469-470.

Yakovlev (1): Yakovlev, V. M. *Irk Bitig. Drevnetyurkskaya gadatel'naya kniga.* Byulleten' Obşçestvo Vostokovedov, Prilojeniye 4. Rossiyskaya Akademiya Nauk. Moskva, 2004.

Zieme (1): Zieme, Peter. "Runik Harfli Birkaç Pasaj Üzerine Kimi Yorum Önerileri". *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten,* 2000. Ankara, 2001: 377-382. (→ Yazmanın incelendiği sayfa 378-379.)

Zieme (2): aynı makale, s. 379.

Zieme (3): aynı makale, s. 380-382.

Zieme (4): aynı makale, s. 382.

Zieme (5): aynı makale, s. 382.

Zieme (6): aynı makale, s. 379-380.

II.

IRK BİTİG

(METNİN TRANSKRİPSİYONU, ÇEVİRİSİ VE FAKSİMİLESİ)

1. *ten- : -si : men : yarın : kèçe : altun : örgin : üze : olurupan : meŋileyür : men : ança : biliŋler : edgü : ol :*

(Fal şöyle der:) «"Ben 'Tensi'yim! Sabah akşam altın taht üzerinde oturup mutlu bir şekilde yaşarım."»

"Öylece biliniz: (Bu fal) iyidir."

2. *ala : atlıg : yol : teŋri : men : yarın : kèçe : eşür : men : utru : èki : yılıg : kişi : oglın : sokuşmış : kişi : korkmış : korkma : tèmiş : kut : bèrgey : men : tèmiş : ança : biliŋ : edgü : ol : :*

(Fal şöyle der:) «"Ala atlı yol tanrısıyım! Sabah akşam (atımla) rahvan giderim." (Bu yol tanrısı) yumuşak mizaçlı iki insanoğluna rastlamış. İnsanoğulları korkmuş. (Yol tanrısı) "Korkma(yın)!" demiş, "(Sizlere) iyi talih vereceğim!" demiş.»

"Öylece bilin: (Bu fal) iyidir."

3. *altun : kanatlıg : talım : kara : kuş : men : tanım : tüsi : takı : tüke- : -mezken : taloyda : yatıpan : tapladukumın : tutar : men : sevdükümin : yèyür : men : antag : küçlüg : men : ança : biliŋler : : edgü : ol :*

(Fal şöyle der:) «"Altın kanatlı Garudayım! Vücudumun tüyleri bile çıkmamışken, denizde yatarak istediğimi tutuyor, sevdiğimi yiyorum. O kadar güçlüyüm!"»

"Öylece biliniz: (Bu fal) iyidir."

4. *ürüŋ : esri : togan : kuş : men : çıntan : ıgaç : üze : olurupan : meŋileyür : men : ança : biliŋler : :*

(Fal şöyle der:) «"Ak benekli doğanım! Sandal ağacı üzerinde oturup mutluluk içinde yaşarım."»

"Öylece biliniz."

5. *beg : er : yuntıŋaru : barmış : ak : bèsi : kulunlamış : altun : tuyuglug : adgırlık :*

(Fal şöyle) der: «Bir bey atlarına doğru gitmiş. Ak kısrağı yavrulamış. "(Bu taya) altın toynaklı aygır olmak yaraşır!"

yaragay : tevesiŋerü : barmış : ürüŋ : ingeni : botolamış : altun : budlalıg : bugralık : yaragay : eviŋerü : kelmiş : üçünç : kunçuyı : urılanmış : beglik : yaragay : tėr : meŋilig : beg : er : ermiş : anıg : edgü : ol : :

Develerine doğru gitmiş. Beyaz devesi yavrulamış. "(Bu yavru deveye) altın burunsalıklı erkek deve olmak yaraşır!" Evine doğru gelmiş. Üçüncü olarak, karısı bir oğlan çocuğu doğurmuş. "(Bu çocuğa) beylik yaraşır!"» (Fal devamında şöyle der:) «(Bu bey) mutlu bir bey imiş.»

"(Bu fal) çok iyidir."

6. *adıglı : toŋuzlı : art : üze : sokuşmış : : ermiş : adıgıŋ : karnı : yarılmış : toŋuzuŋ : azıgı : sınmış : tėr : ança : biliŋ : : yavlak : ol : :*

(Fal şöyle) der: «Bir ayı ile bir domuz dağ geçidinde çarpışmışlar. Ayının karnı deşilmiş, domuzun azı dişleri kırılmış.»

"Öylece bilin: (Bu fal) kötüdür."

7. *er : terkleyü : kelir : edgü : söz : sav : ėlti : kelir : tėr : ança biliŋler : : edgü : ol :*

(Fal şöyle) der: «Bir adam aceleyle geliyor. İyi haberler taşıyarak geliyor.»

"Öylece biliniz: (Bu fal) iyidir."

8. *altun : başlıg : yılan : men : altun : kurugsakımın : kılıçın : kesipen : özümiŋ : yul : intin : başımın : yul : evintin : tėr : ança : biliŋler : : yavlak : ol : :*

(Fal şöyle) der: «"Altın başlı yılanım! Altından midemi kılıç ile keserek benliğimi deliğinden çıkar, başımı evinden kopar!"»

"Öylece biliniz: (Bu fal) kötüdür."

9. *ulug : ev : örtenmiş : katıŋa : tegi : kalmaduk : bükiŋe : tegi : kodmaduk : tėr : ança :*

(Fal şöyle) der: «Büyük bir ev yanmış. Evin ne bir katı ne de bir köşesi kalmış.»

biliŋler : : yavlak : ol : :

"Öylece biliniz: (Bu fal) kötüdür."

10. *esnegen : bars : men : kamuş : ara : başım : antag : alp : men : erdemlig : men : ança : biliŋler : :*

(Fal şöyle der:) «"Esneyen leoparım! Kamışlar arasındadır başım. O kadar güçlü, o kadar erdemliyim!"»

"Öylece biliniz."

11. *sarıg : atlıg : savçı : yagız : atlıg : yalavaç : edgü : söz : sav : èlti : kelir : tèr : ança : biliŋ aŋıg : edgü : ol :*

(Fal şöyle) der: «Sarı atlı haberci, yağız atlı elçi iyi haberler taşıyarak geliyor.»

"Öylece bilin: (Bu fal) çok iyidir."

12. *er : avka : barmış : tagda : kamılmış : teŋride : erklig : tèr : ança : biliŋler : : yavız : ol : :*

(Fal şöyle) der: «Bir adam ava gitmiş. Dağda yere yuvarlanmış. "Kudretli (tanrı) göklerdedir!"»

"Öylece biliniz: (Bu fal) kötüdür."

13. *teŋrilig : kurtga : yurtta : kalmış : yaglıg : kamıç : bulupan : yalgayu : tirilmiş : ölümde : ozmış : tèr : ança : biliŋler : :*

(Fal şöyle) der: «Dindar, yaşlı bir kadın terk edilmiş bir konaklama yerinde kalakalmış. Yağlı bir kepçe bulup, (onu) yalayarak hayatta kalmış. Ölümden dönmüş.»

"Öylece biliniz."

14. *kuzgunug : ıgaçka : bamış : katıgtı : ba : edgüti : ba : tèr : ança : biliŋler : :*

(Fal şöyle) der: «Bir kuzgunu ağaca bağlamış(lar). "Sıkıca bağla(yın), iyice bağla(yın)!"»

"Öylece biliniz."

15. *üze : tuman : turdı : asra : toz : turdı : kuş : oglı : uça : aztı : kèyik : oglı : yügürü : aztı : kişi : oglı : yorıyu : aztı : yana : teŋri : kutınta*

(Fal şöyle) der: «Yukarıdan sis bastırdı, aşağıdan toz kalktı. Kuş yavrusu uçarak yolunu kaybetti. (Dört ayaklı) yabanî hayvan yavrusu koşarak yolunu kaybetti.

üçünç : yılta : kop : esen : tükel : körüşmiş : kop : ögirer : sevinür : tèr : ança : bilinler : edgü : ol :

İnsan oğlu yürüyerek yolunu kaybetti. Yine, Tanrı lütfu ile üçüncü yılda hepsi sağ salim (bir araya gelip) görüşmüşler. Hepsi neşelenip seviniyor.»

"Öylece biliniz: (Bu fal) iyidir."

16. *toruk : at : semriti : yèrin : öpen : yügürü : barmış : utru : yèrde : ogrı : sokuşup : tutupan : minmiş : yèline : kudursugınına : tegi : yagrıpan : kamşayu : umatın : turur : tèr : ança : bilin : yavlak ol :*

(Fal şöyle) der: «(Bir kimse) bir zayıf atı semirttikten sonra at (eski kaldığı) yerini düşünüp koşarak (o yere doğru) gitmiş. Yol üstünde karşısına bir hırsız çıkmış. Hırsız, (atı) tutup (üstüne) binmiş. (At) yelesine, kuyruğuna kadar yara içinde kalıp kımıldayamadan duruyor.»

"Öylece bilin: (Bu fal) kötüdür."

17. *özlük : at : öŋ : yèrde : arıp : oŋup : turu : kalmış : teŋri : küçine : tag : üze : yul : suv : körüpen : yiş : üze : yaş : ot : körüpen : yoŋıyu : barıpan : suv : içipen : yaş : yèpen : ölümde : ozmış : tèr : ança : bilinler : : edgü : ol :*

(Fal şöyle) der: «Bir hususî at çölde yorulup, bitkin düşüp kalakalmış. Tanrının kudretiyle bir dağ üzerinde su kaynağı görerek, bir ormanlık dağda çayır çimen görerek yürüyüp (oralara) gitmiş. Su içip, ot yiyerek ölümden dönmüş.»

"Öylece biliniz: (Bu fal) iyidir."

18. *kerekü : içi : ne : teg : ol : tügünüki : ne : teg : ol : köznüki : ne : teg : körklüg : ol : egni : neteg : edgü : ol :*

(Fal şöyle) der: «"Çadırın içi nasıldır? Bacası nasıldır? Penceresi nasıl(dır)? Güzeldir. Çatısı nasıl(dır)? İyidir. İpleri nasıl(dır)? (Çadırı) bağlarlar."»

bagışı ne : teg : bar : ol : tėr : ança : bilinler : anıg : edgü : ol : :

"Öylece biliniz: (Bu fal) çok iyidir."

19. *ak : at : karşısın : üç : bulugta : talulapan : agınka : ötügke : ıdmış : tėr : korkma : edgüti : ötün : ayınma : edgüti : yalvar : tėr : ança : bilin : edgü : ol :*

(Fal şöyle) der: «Kır at, rakibini üç arayışta seçerek onu bir dilsize ricada bulunmaya göndermiş.» (Fal devamında şöyle) der: «"Korkma, isteğini iyi arz et! Korkma, iyi yalvar!"»

"Öylece bilin: (Bu fal) iyidir."

20. *titir : bugra : men : ürün : köpükümin : saçar : men : üze : teŋrike : tegir : asra : yėrke : kirür : tėr : udıgmag : odgurıı : yatıglıg : turgurıı : yorıyur : men : antag : küçlüg : men ança : bilinler : edgü : ol :*

(Fal şöyle) der: «"Melez erkek deveyim! Beyaz köpüklerimi saçarım. (Köpüklerim) yukarıda gökyüzüne ulaşır, aşağıda yerin içine girer."» (Fal devamında şöyle der:) «"Uyuyanları uyandırarak yatanları kaldırarak yaşamımı sürdürüyorum. O kadar güçlüyüm!"»

"Öylece biliniz: (Bu fal) iyidir."

21. *karı : üpgük : yıl : yaru- : -mazkan : etdi : ödmeŋ : körmeŋ : ürkütmeŋ : tėr : ança : bilin : :*

(Fal şöyle) der: «Yaşlı hüthüt kuşu yıl aydınlanmadan (yani günler uzamadan) önce öttü. "Heyecanlanmayın, bakmayın, ürkütmeyin!"»

"Öylece bilin."

22. *uzuntonlug : közŋüsin : kölke : ıçgınmış : yarın : yaŋrayur : kėçe : keŋrenür : tėr : ança : bilinler : muŋlug : ol : anıg : yavlak : ol :*

(Fal ş öyle) der: «Bir kadın, aynasını göle düşürmüş. Sabah söyleniyor, akşam sızlanıyor.»

"Öylece biliniz: (Bu fal) sıkıntı vericidir, çok kötüdür."

23. *oglan : kekük : tezekin : bultı : çekük : etiŋ : kutlug : bolzun : tėr : ança : biliŋler : edgü : ol :*

(Fal şöyle) der: «Bir oğlan, kartal tezeğini buldu. "Tarla kuşu! Etin kutlu olsun!"»

"Öylece biliniz: (Bu fal) iyidir."

24. *teglük : kulun : ėrkek : yuntta : emig : tileyür : kün : orto : yütürüp : tün : orto : kanta : negüde : bulgay : ol : tėr : ança : biliŋler : yavız : ol : :*

(Fal şöyle) der: «Kör bir tay, erkek atta meme arıyor. "Güpegündüz kaybedip gece yarısı (annesinin memesini) nerede, nasıl bulacak?"»

"Öylece biliniz: (Bu fal) kötüdür."

25. *ėki : öküzüg : bir : bokursıka : kölmiş : kamşayu : umatın : turur : tėr : ança : biliŋ : yavlak : ol : :*

(Fal şöyle) der: «İki öküzü bir sabana koşmuşlar. (Öküzler) kımıldayamadan duruyorlar.»

"Öylece bilin: (Bu fal) kötüdür."

26. *taŋ : taŋlardı : udu : yėr : yarudı : udu : kün : tugdı : kamag : üze : yaruk : boltı : tėr : ança : biliŋ : edgü : ol : :*

(Fal şöyle) der: «Şafak söktü. Sonra yer aydınlandı. Sonra güneş doğdu. (Ardından) her şeyin üzeri aydınlık oldu.»

"Öylece bilin: (Bu fal) iyidir."

27. *bay : er : koŋı : ürküpen : barmış : börike : sokuşmış : böri : agzı : emsimiş : esen : tükel : bolmiş : tėr : ança : biliŋler : edgü : ol :*

(Fal şöyle) der: «Zengin bir adamın koyunu ürküp kaçmış. (Koyun) bir kurda rastlamış. Kurdun ağzı zehirlenmiş. (Koyun böylece) sağ salim kalmış.»

"Öylece biliniz: (Bu fal) iyidir."

28. *kan : olurupan : ordo : yapmış : ėli : turmış : tört : buluŋtakı : edgüsi : uyurı : tėrilipen :*

(Fal şöyle) der: «Bir hakan tahta çıkar çıkmaz bir saray yap(tır)mış. Ülkesi ayakta kalmış. (Hakanın) dört bir yandaki iyi ve

meŋileyür : bedizleyür : tėr : ança : biliŋler : edgü : ol :

yetenekli adamları (sarayda) bir araya gelerek seviniyor ve (sarayı) süslüyorlar.»

"Öylece biliniz: (Bu fal) iyidir."

29. *oyma : er : oglanın : kisisin : tutug : urupan : oş iç : oyga- : -lı : barmış : oglın : kisisin : utuzmaduk : yana : tokuz on : boş : koń : utmış : oglı : yutuzı : kop : ögirer : tėr : ança : biliŋler : edgü : ol :*

(Fal şöyle) der: «Bir sakatatçı, çocuklarını ve karısını rehin olarak ortaya koyup (hayvanların) iç organlarını çıkarmaya gitmiş. Çocuklarını ve karısını kaybetmemesinin yanı sıra fazladan doksan koyun kazanmış. Çocukları ve karısı hepsi seviniyorlar.»

"Öylece biliniz: (Bu fal) iyidir."

30. *çıgań : er : oglı : kazgançka : barmış : yolı : yaramış : ögire : sevinü : kelir : tėr : ança : biliŋler : edgü ol : :*

(Fal şöyle) der: «Yoksul bir adamın oğlu para kazanmaya gitmiş. Yolculuğu yararlı olmuş. Neşelenip sevinerek geliyor.»

"Öylece biliniz: (Bu fal) iyidir."

31. *bars : kėyik : eŋke : meŋke : barmış : eŋin : meŋin : bulmış : bulupan : uyasıŋaru : ögire : sevinü : kelir : tėr : ança : biliŋ : edgü : ol : :*

(Fal şöyle) der: «Bir leopar ava çıkmış. Avını bulmuş. (Avını) bulup yuvasına neşelenip sevinerek geliyor.»

"Öylece bilin: (Bu fal) iyidir."

32. *bir : tavılku : yüz : boltı : yüz : tavılku : miŋ : boltı : miŋ : tavılku : tümen : boltı : tėr : ança : biliŋler : : asıgı : bar : edgü : ol :*

(Fal şöyle) der: «Bir keçisakalı otu yüz oldu. Yüz keçisakalı otu bin oldu. Bin keçisakalı otu on bin oldu.»

"Öylece biliniz: Yararı var, (bu fal) iyidir."

:

33. *kidizig : suvka : sukmış : takı : ur : katıgdı : ba : tėr : ança : biliŋler : yavlak : ol :*

(Fal şöyle) der: «Keçeyi suya sokmuş(lar). "Daha da vur(un) sıkıca bağla(yın)!"»

"Öylece biliniz: (Bu fal) kötüdür."

34. *kan : süke : barmış : yagıg : sançmış : köçürü : konturu : kelir : özi : süsi : ögire : sevinü : ordosıŋaru : kelir : tėr : ança : biliŋler : : edgü : ol :*

(Fal şöyle) der: «Bir hakan savaşa gitmiş. Düşmanı bozguna uğratmış. (Düşmanlarını) göç ettire konaklata geliyor. (Hakanın) kendisi askerleri ile birlikte neşelenip sevinerek sarayına doğru geliyor.»

"Öylece biliniz: (Bu fal) iyidir."

35. *er : süke : barmış : yolta : atı : armış : er : kugu : kuşka : sokuşmış : kugu : kuş : kanatıŋa : urup anın : kalıyu : barıpan : ögiŋe : kaŋıŋa : tegürmiş : ögi : kaŋı : ögirer : sevinür : tėr : ança : biliŋler : : edgü : ol :*

(Fal şöyle) der: «Bir adam savaşa gitmiş. Yolda atı yorulmuş. Adam bir kuğuya rastlamış. Kuğu (onu) kanadına alarak böylece yükselip giderek (adamı) annesine ve babasına ulaştırmış. Annesi ve babası neşelenip seviniyor.»

"Öylece biliniz: (Bu fal) iyidir."

36. *üküş : atlıg : ögrünçüŋ : yok : kovı : atlıg : korkınçıŋ : yok : uçruglug : kutuŋ : yok : tėr : ança : biliŋler : aŋıg : yavlak : ol :*

(Fal şöyle) der: «"Çok atlı askerin varken sevinç duymuyorsun. Az atlı askerin varken (de) korku duymuyorsun. Uçan bayraklarla kutlanmaya değer iyi bir talihin yok."»

"Öylece biliniz: (Bu fal) çok kötüdür."

37. *bir : karı : öküzüg : bėlin : biçe : kumursga : yėmiş : kamşayu : umatın : turur : tėr : ança : bilinler : yavlak : ol :*

(Fal şöyle) der: «Bir koca öküzü, karıncalar belinden biçerek yemiş. (Öküz) kımıldayamadan duruyor.»

"Öylece biliniz: (Bu fal) kötüdür."

38. *kamış : ara : kalmış : teŋri : unamaduk : avınçu : katun : bolzun : tėr : ança : bilinler : : edgü ol : :*

(Fal şöyle) der: «"Kamışlar arasında kalmış olan, tanrının kendisinden memnun olmadığı cariye, hakan eşi olsun!"»

"Öylece biliniz: (Bu fal) iyidir."

39. *tıgıg : tėrtrü : kişemiş : kamşayu : umatın : turur : tėr : ança : bilinler : : yavlak : ol :*

(Fal şöyle) der: «Demir kırı (bir atın ayaklarını) çaprazlamasına kösteklemişler. (At) kımıldayamadan duruyor.»

"Öylece biliniz: (Bu fal) kötüdür."

40. *talım : orı : yarınça : yasıçın : yalım : kayag : yara : urupan : yalŋusun : yorıyur : tėr : antag : alp : ermiş : ança : bilinler : : edgü : ol :*

(Fal şöyle) der: «Yırtıcı kuzukapan, kürekkemiği kadar geniş ok temreniyle (= gagasıyla) yalçın kayaya yararcasına vurup, yalnız başına yaşıyor.» (Fal devamında şöyle der:) «O kadar güçlü imiş.»

"Öylece biliniz: (Bu fal) iyidir."

41. *ürüŋ : esri : ingek : buzagulaçı : bolmış : ölgey : men : tėmiş : ürüŋ : esri : erkek : buzagu : kelürmiş : ıdokluk : yaragay : ülügde : ozmış : tėr :*

(Fal şöyle) der: «Ak benekli bir inek buzağılamak üzere imiş. (İnek) öleceğim diye düşünmüş. Ak benekli bir erkek buzağı dünyaya getirmiş. "(Bu doğan buzağıya) kutsallık atfetmek

ança : biliŋ : edgü : ol :

yerinde olur!" (İnek, kötü) talihinden kurtulmuş.»

"Öylece bilin: (Bu fal) iyidir."

42. *uzuntonlug : idişin : ayakın : kodupan : barmış : yana : edgüti : sakınmış : idişimte : ayakımta : öŋi : kança : barır : men : tėr : yana : kelmiş : idişin : ayakın : esen : tükel : bulmış : ögirer : sevinür : tėr : ança : biliŋler : edgü : ol :*

(Fal şöyle) der: «Bir kadın kabını kacağını bırakıp gitmiş. Sonra iyice düşünmüş. (Kendisine şu soruyu sormuş:) "Kabımdan kacağımdan ayrı nereye gidiyorum?"» (Fal devamında şöyle) der: «(Bu kadın) tekrar gelmiş, kabını kacağını sapasağlam bulmuş. Neşelenip seviniyor.»

"Öylece biliniz: (Bu fal) iyidir."

43. *togan : ügüz : kuşı : kuşlayu : barmış : utru : talım : kara : kuş : kopupan : barmış : tėr : ança : biliŋler : yavlak : ol :*

(Fal şöyle) der: «Bir doğan, su kuşu avlamaya gitmiş. (Bu sırada) Garuda yerinden uçup (doğana) karşı gitmiş.»

"Öylece biliniz: (Bu fal) kötüdür."

44. *togan : kuş : teŋridin : kudı : tavışgan : tėpen : kapmış : togan : kuş : tırŋakı : suçulunmış : yana : tıtınmış : togan : kuşuŋ : tırŋakı : ügüşüpen : kalıyu : barmış : tavışgan : terisi : üŋüşüpen : yügürü : barmış : antag : tėr : ança : biliŋler : yavız : ol :*

«Bir doğan "(İşte bir) tavşan!" diyerek gökyüzünden aşağı inmiş ve (tavşanı) kapmış. (Bu sırada) doğanın tırnakları yüzülmüş ve parçalanmış. Doğan, tırnakları soyulmuş olarak (tavşanı alamadan) havalanıp gitmiş. Tavşan (ise), derisi parçalanmış olarak koşarak gitmiş.» (Fal) böyle der.

"Öylece biliniz: (Bu fal) kötüdür."

45. *kėyik : oglı : men : otsuz : suvsuz : kaltı :*

(Fal şöyle) der: «"Yabanî hayvan yavrusuyum! Otsuz ve

uyın : neçük : yorıyın : tėr : ança : bilinler : yavız : ol : :

susuz nasıl yapabilirim? Nasıl hayatta kalırım?"»

"Öylece biliniz: (Bu fal) kötüdür."

46. *teve : titigke : tüşmiş : basınu : yėmiş : özin : tilkü yėmiş : tėr : ança : bilinler : yavlak : ol : :*

(Fal şöyle) der: «Bir deve bataklığa düşmüş. Batarken yemeye devam etmiş. (Fakat) kendisini (de) bir tilki yemiş.»

"Öylece biliniz: (Bu fal) kötüdür."

47. *er : ümeleyü : barmış : teŋrike : sokuşmış : kut : kolmış : kut : bėrmiş : agılıŋta : yılkıŋ : bolzun : özüŋ : uzun : bolzun : tėmiş : ança : bilŋler : edgü : ol :*

(Fal şöyle der:) «Bir adam misafirliğe gitmiş. (Yolda) tanrıya rastlamış. (Tanrıdan) iyi talih dilemiş. (Tanrı da adama) iyi talih vermiş. (Ardından adama) "Ağılında hayvanların olsun! Ömrün uzun olsun!" demiş.»

"Öylece biliniz: (Bu fal) iyidir."

48. *karı : yol : teŋri : men : sınukıŋın : sapar : men : üzükiŋin : ulayur : men : ėlig : ėtmiş : men : edgüsi : bolzun : tėr : ança : bilinler : :*

(Fal şöyle) der: «"Yaşlı yol tanrısıyım! (Vücudundaki) kırıklarını onarırım, kesik ve yırtıklarını kaynaştırırım. Ülkeyi (de) düzene sokmuş durumdayım. Hayırlısı olsun!"»

"Öylece biliniz."

49. *bars : kėyik : eŋleyü : meŋleyü : barmış : orto : yėrde : amgaka : sokuşmış : esri : amga : yalım : kayaka : ünüp : barmış : ölümte : ozmış : ölümte : ozupan : ögire : sevinü*

(Fal şöyle) der: «Bir leopar avlanmaya çıkmış. Orta yerde bir yaban keçisine rastlamış. Benekli yaban keçisi gidip yalçın bir kayaya çıkmış. Ölümden dönmüş. Ölümden kurtulup neşe ve sevinç içinde yaşamını sürdürüyor.»

: yorıyur tėr : ança : biliŋ : edgü : ol : :

"Öylece bilin: (Bu fal) iyidir."

50. *tıg : at : kudrukın : tügüp : tigret : yagız : kudı : yadrat : tokuz : kat : üçürgüŋ : topulgınça : teritzün : tėr : ança : biliŋler : yavlak : ol :*

(Fal şöyle) der: «"Demir kırı atın kuyruğunu düğümle ve (onu) yellendir. Yağız atı (da) yere yatır. (At), eyerin altındaki dokuz katlı keçe yırtılıp delininceye kadar terlesin."»

"Öylece biliniz: (Bu fal) kötüdür."

51. *talım : kara : kuş : men : yaşıl : kaya : yaylagım : kızıl : kaya : kışlagım : ol : tagda : turupan : meŋileyür : men : ança : biliŋler : :*

(Fal şöyle der:) «"Ben Garuḍayım! Yeşil kaya yaylam, kızıl kaya kışlağımdır. O dağda kalırken mutluluk içindeyim."»

"Öylece biliniz."

52. *er : busuşlug : teŋri : bulıtlıg : boltı : ḫulıṯ : ara : kün : tugmış : busanç : ara : meŋi : kelmiş : tėr : ança : biliŋler : edgü : ol :*

(Fal şöyle) der: «Adam kederli, gökyüzü bulutlu oldu. (Ardından, bulutların) arasından güneş doğmuş, keder ve üzüntülerin arasından sevinç gelmiş.»

"Öylece biliniz: (Bu fal) iyidir."

53. *boz : bulıt : yorıdı : bodun : üze : yagdı : kara : bulıt : yorıdı : kamag : üze : yagdı : tarıg : bişdi : yaş : ot : ündi : yılkıka : kişike : edgü : boltı : tėr : ança : biliŋler : edgü : ol : :*

(Fal şöyle) der: «Boz bulut yürüdü, halkın üstüne yağmur bıraktı. Kara bulut yürüdü, her şeyin üstüne yağmur bıraktı. Ekinler olgunlaştı, taze otlar çıktı. Hayvanlar ve insanlar için iyi oldu.»

"Öylece biliniz: (Bu fal) iyidir."

54. *kul : savı : begiŋerü : ötünür : kuzgun : savı :*

(Fal şöyle) der: «Kölenin sözü beyine arzdır. Kuzgunun sözü

teŋrigerü : yalvarur : üze : teŋri : èşidti : asra : kişi : bilti : tèr : ança : bilïŋ : edgü : ol :

(ise) tanrıya yalvarıştır. (Kuzgunun yalvarışını) yukarıda tanrı işitti. (Kölenin arzını) aşağıda insanoğlu anladı.»

"Öylece bilin: (Bu fal) iyidir."

55. *alp : er : oglı : süke : barmış : sü : yèrinte : erklig : savçı : törütmiş : tèr : eviŋerü : kelser : özi : atanmış : ögrünçülüg : atı : yètiglig : kelir : tèr : ança : biliŋler : anıg : edgü : ol :*

(Fal şöyle) der: «Yiğit bir adamın oğlu savaşa gitmiş. Savaş alanında güçlü bir sözcü ortaya çıkarmış.» (Fal devamında şöyle) der: «(Bu yiğit adam) evine doğru gelirken kendisi yüksek bir makama atanmış, sevinçli ve atı yedekte olarak geliyor.»

"Öylece biliniz: (Bu fal) çok iyidir."

56. *ügüriŋe : kutlug : adgır : men : yagak : ıgaç : yaylagım : kuşlug : ıgaç : kışlagım : anta : turupan : meŋileyür : men : tèr : ança : biliŋler : edgü : ol :*

(Fal şöyle) der: «"Sürüsü ile mutlu bir aygırım! Ceviz ağaçları yaylam, kuşların çokça bulunduğu ağaçlar kışlağımdır. Orada kalırken mutluluk içindeyim."»

"Öylece biliniz: (Bu fal) iyidir."

57. *kanıgı : ölmiş : köneki : toŋmış : kanıgı : nelük : ölgey : ol : beglig : ol : köneki : nelük : toŋgay : ol : küneşke : olurur ol : ança biliŋler : : bo : ırk : başınta : az : emgeki : bar : kèn : yana : edgü : bolur :*

(Fal şöyle der:) «(Kızın) sevgilisi ölmüş, kovası (da) donmuş. "Sevgilisi niçin ölsün? Beydir o! Kovası niçin donsun? Güneşte duruyor!"»

"Öylece biliniz: Bu falın başında az sıkıntı vardır. (Fakat) sonra yine iyi olur."

58. *oglı : öginte : kaŋınta : övkelepen : tezipen :*

(Fal şöyle) der: «Oğlan, annesine babasına öfkelenerek kaçıp

barmış : yana : sakınmış : kelmiş ögüm : ütin : alayın : kaŋım : savın : tıŋlayın : tėp : kelmiş : tėr : ança : biliŋler : edgü : ol :

gitmiş. (Sonra) yine düşünmüş, (geri) gelmiş. Annemin öğüdünü alayım, babamın sözlerini dinleyeyim diye (geri) gelmiş.»

"Öylece biliniz: (Bu fal) iyidir."

59. *yılka : tegmişig : yıdıtmayın : ayka : tegmişig : artatmayın : edgüsi : bolzun : tėr : ança : biliŋler : edgü : ol :*

(Fal şöyle) der: «"Bir yıla değmişi kokutmamayım, bir aya değmişi bozmayayım. Hayırlısı olsun!"»

"Öylece biliniz: (Bu fal) iyidir."

60. *tokuz : aralı : sıgun : kėyik : men : bedük : tiz : üze : ünüpen : müŋreyür : men : üze : teŋri : ėşidti : asra : kişi : bilti : antag : küçlüg : men : tėr : ança : biliŋler : edgü : ol :*

(Fal şöyle) der: «"Dokuz çatallı boynuzu olan erkek geyiğim! Büyük dizlerimin üzerine çıkıp böğürürüm. (Böğürtümü) yukarıda tanrı işitti, aşağıda insanoğlu anladı. O kadar güçlüyüm."»

"Öylece biliniz: (Bu fal) iyidir."

61. *turŋa : kuş : tüşnekiŋe : konmış : tuymatın : tuzakka : ilinmiş : uça umatın : olurur : tėr : ança : biliŋler : yavlak : ol : :*

(Fal şöyle) der: «Bir turna, tüneğine konmuş. (Bu sırada) farkına varmadan tuzağa yakalanmış. Uçamadan oturuyor.»

"Öylece biliniz: (Bu fal) kötüdür."

62. *yargun : kėyik : men : yaylag : tagıma : agıpan : yaylayur : turur : men : meŋilig : men : tėr : ança : biliŋler : ; edgü : ol :*

(Fal şöyle) der: «"'Yargun'um! Yazlık dağıma çıkarak (orada) yazı geçiriyor (ve) kalıyorum. Sevinçliyim."»

"Öylece biliniz: (Bu fal) iyidir."

63. *kanlık : süsi : avka : ünmiş : sagır : içre : elik : kėyik : kirmiş : kan : eligin : tutmış : kara : kamag : süsi ögirer : tėr : ança : bilinler : : edgü : ol :*

(Fal şöyle) der: «Hakanın ordusu ava çıkmış. Avlak içine bir erkek karaca girmiş. Hakan (onu) eli ile tutmuş. (Hakanın) bütün sıradan askerleri seviniyor.»

"Öylece biliniz: (Bu fal) iyidir."

64. *kök : boymul : togan : kuş : men : körklüg : kayaka : konupan : közleyür : men : yagaklıg : tograk : üze : tüşüpen : yaylayur : men : tėr : ança : bilinler : anıg : edgü : ol :*

(Fal şöyle) der: «"Ak boyunlu, boz doğanım! Geniş görüş alanına sahip kayaya konup (etrafı) gözetliyorum. Cevizli (= cevize benzer meyveli) kavak ağacı üzerine konup yazı geçiriyorum."»

"Öylece biliniz: (Bu fal) çok iyidir."

65. *semiz : at : agzı : katıg : boltı : idisi : umaz : tėr : ança : bilinler : yavlak : ol :*

(Fal şöyle) der: «Semiz atın ağzı sertleşti (= semiz at ağzını kımıldatamıyor). Sahibi (onu iyileştirmek için hiçbir şey) yapamıyor.»

"Öylece biliniz: (Bu fal) kötüdür."

SONUÇ

amtı : amrak : oglanım : ança : bilinler : bo : ırk : bitig : edgü : ol : ançıp : alku : kentü : ülügi : erklig : ol :

"Şimdi sevgili çocuklarım! Öylece biliniz: Bu fal kitabı iyidir. Ancak, (yine de) herkes kendi kaderi üzerinde güç sahibidir."

KOLOFON

bars : yıl : ėkinti : ay : bėş : yėgirmike : taygüntan : manıstantakı : kiçig : dentar : burua : guru : ėşidip : ėçimiz : isig : sanun : itaçuk : üçün : bitidim :

"Leopar yılı(nda), ikinci ayın on beşinde Taygüntan manastırındaki (ben) hakir rahip, mürşit kahinden (bunları) işitip ağabeyimiz aziz General İtaçuk için (bu kitabı) yazdım."

Garuda : Hint mitolojisinde görülen, kuşların kralı, yılanların düşmanı olan bir kuş. (Irk 3)

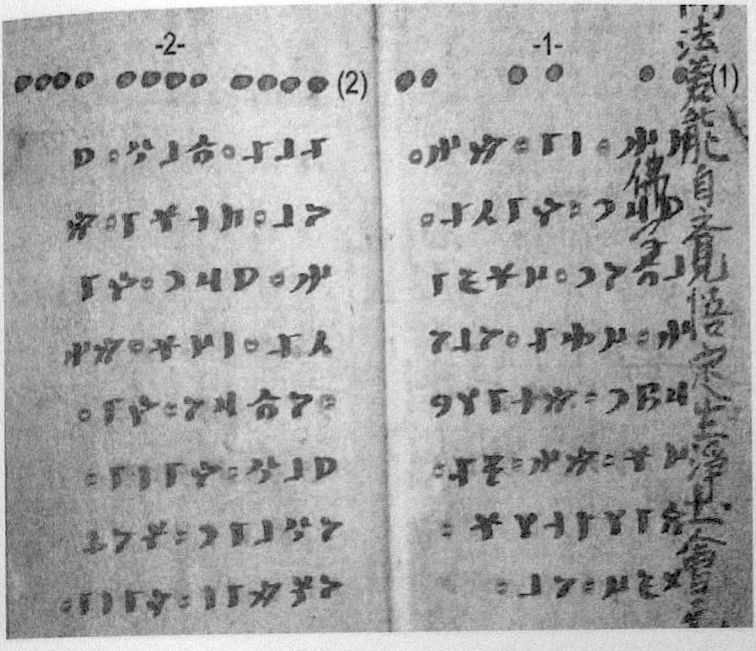
Tėn-si : 'Göğün Oğlu' yani Çin imparatoru. (Irk 1)

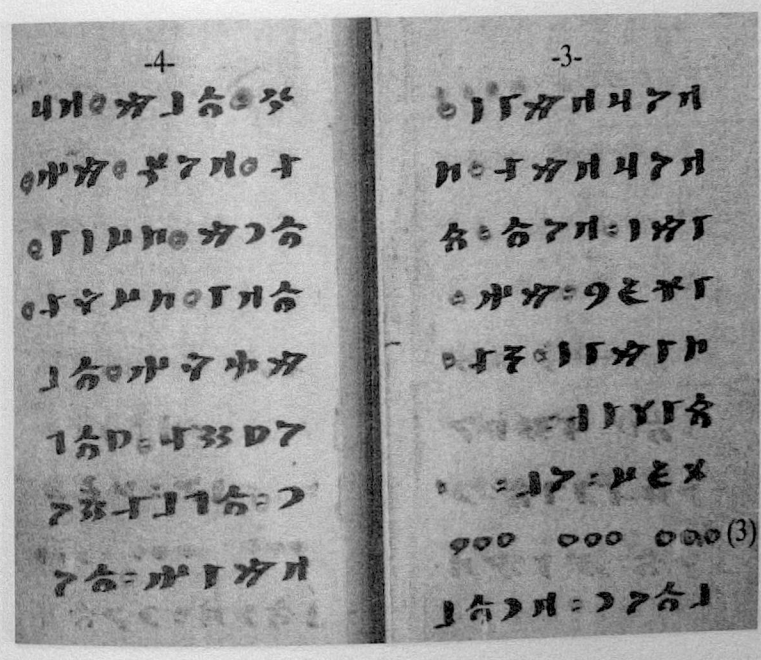
titir bugra : Bahteri erkek devesi ile Arap dişi devesinin çiftleşmesinden olan erkek deve. (Irk 20)

yargun : Dört ayaklı yabanî bir hayvan. (Irk 62)

IRK BİTİG

FAKSİMİLE

-1-
(1)
-2-
(2)

-3-
(3)
-4-

(4)

(5)

-9-

-10-

-11-

-12-

-13-

(9)

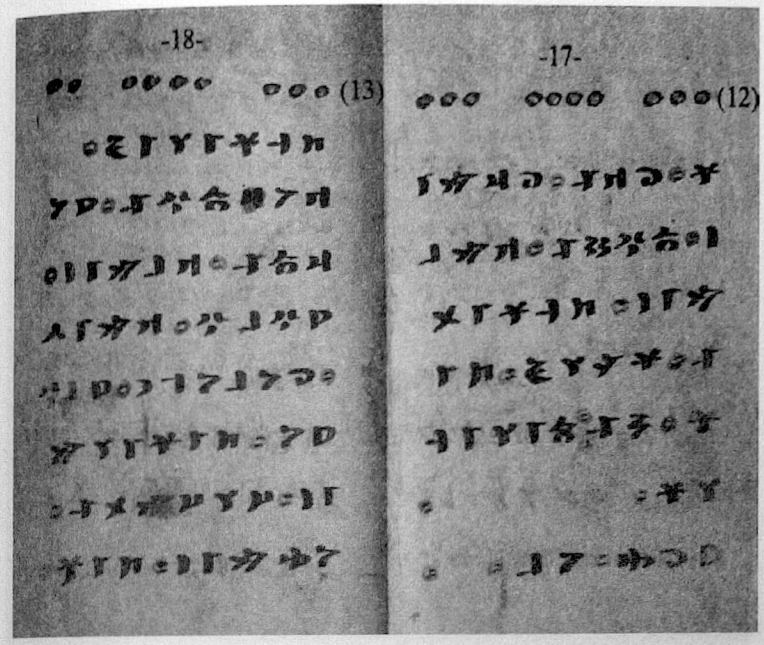
-14-

-15-

(10)

-16-

(11)

-18-
(13)
-17-
(12)

-20-
(15)
-19-
(14)

-21-

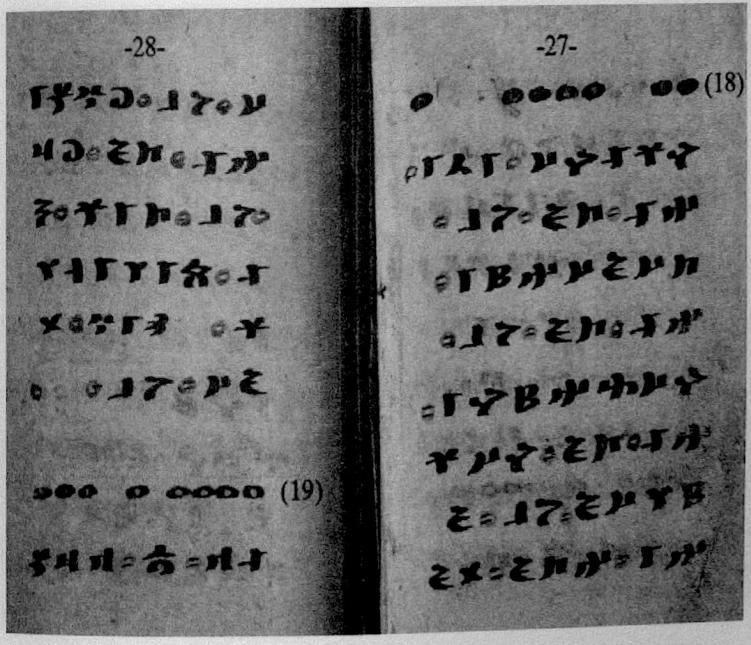
-22-

-23-

(16)

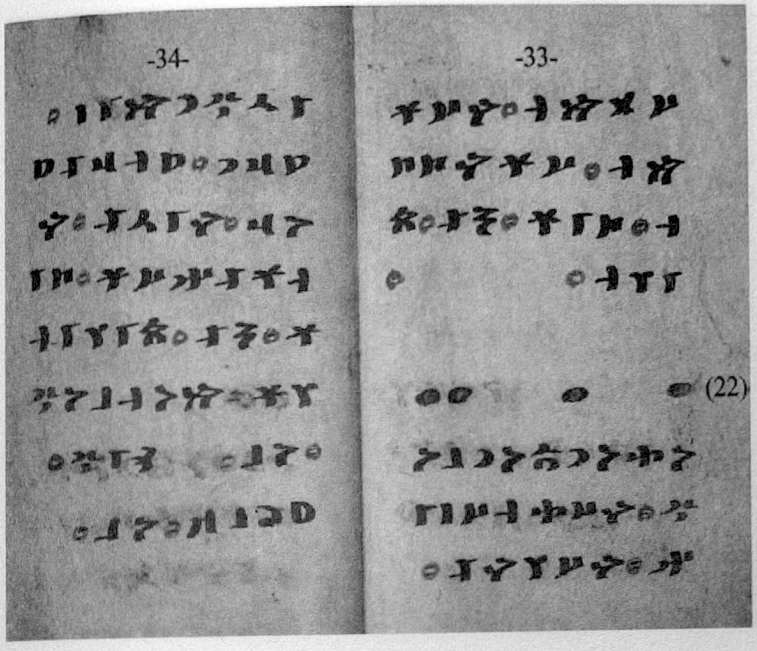
-24-

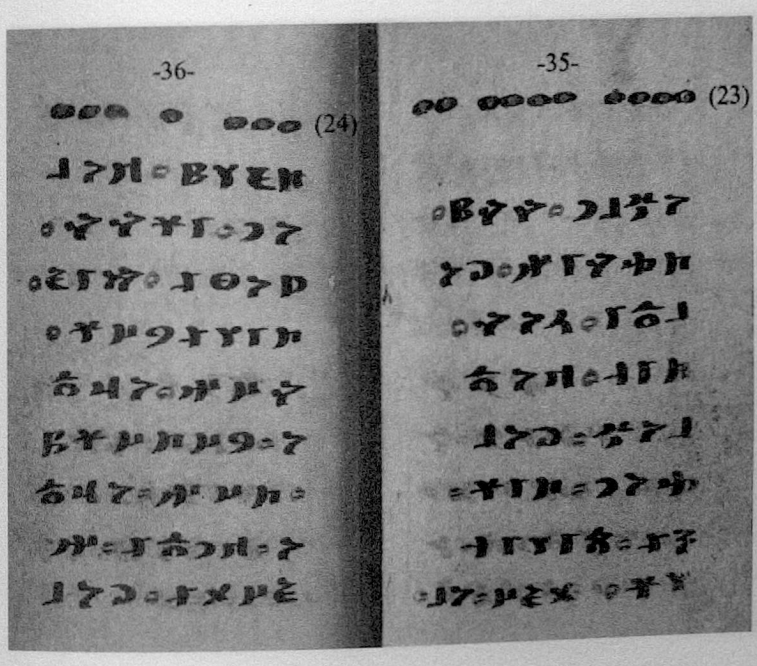

-25-
(17)
-26-

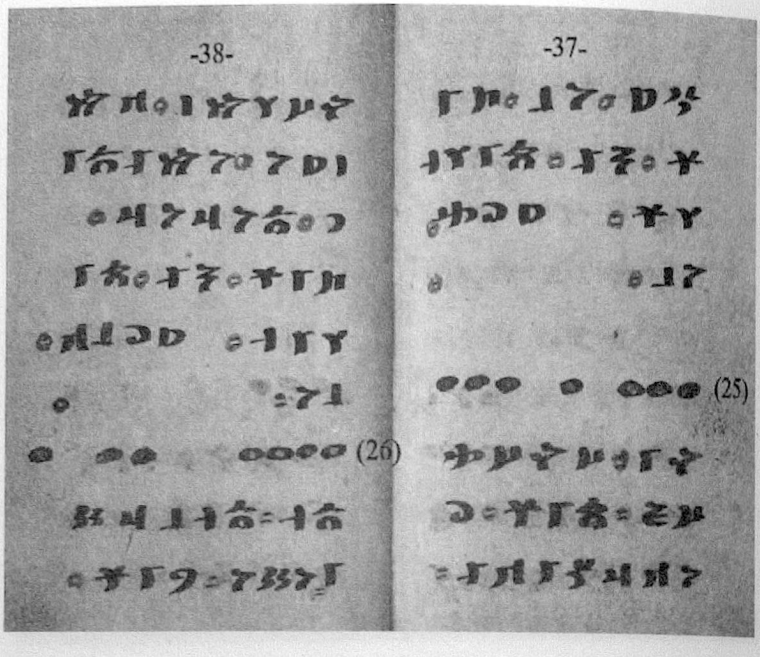

-27-
(18)
-28-
(19)

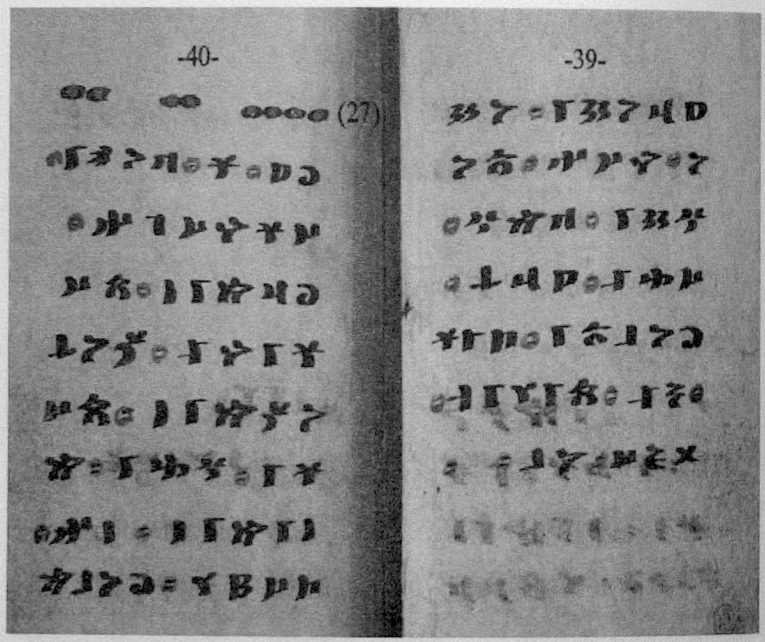
-29-
-30-
(20)

-31-
-32-
(21)

-33-
(22)
-34-

-35-
(23)
-36-
(24)

-37-
(25)
-38-
(26)

-39-
-40-
(27)

-41-

(28)

-42-

-43-

(29)

-44-

-45-

(30)

-46-

(31)

-47-

-48-

(32)

-49-
(33)
-50-
(34)

-51-
-52-
(35)

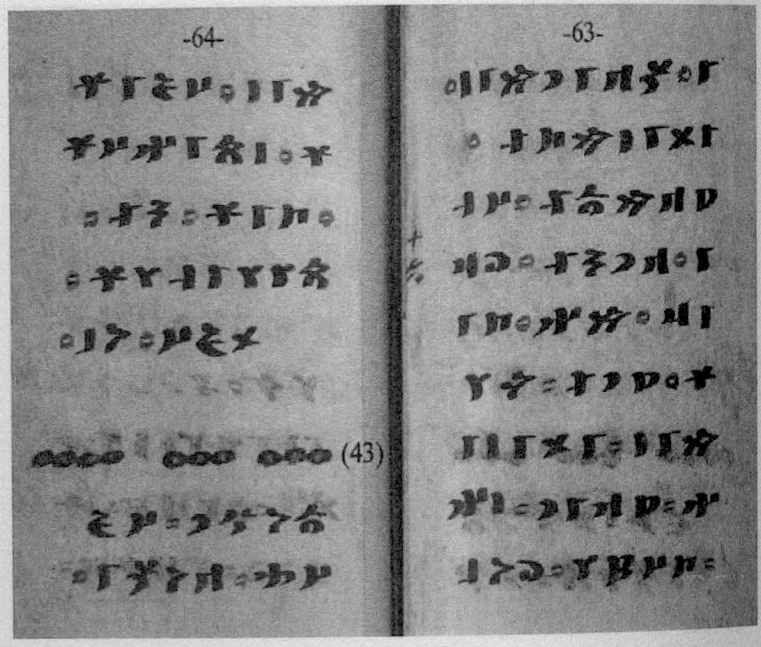
-54-
-53-
(36)

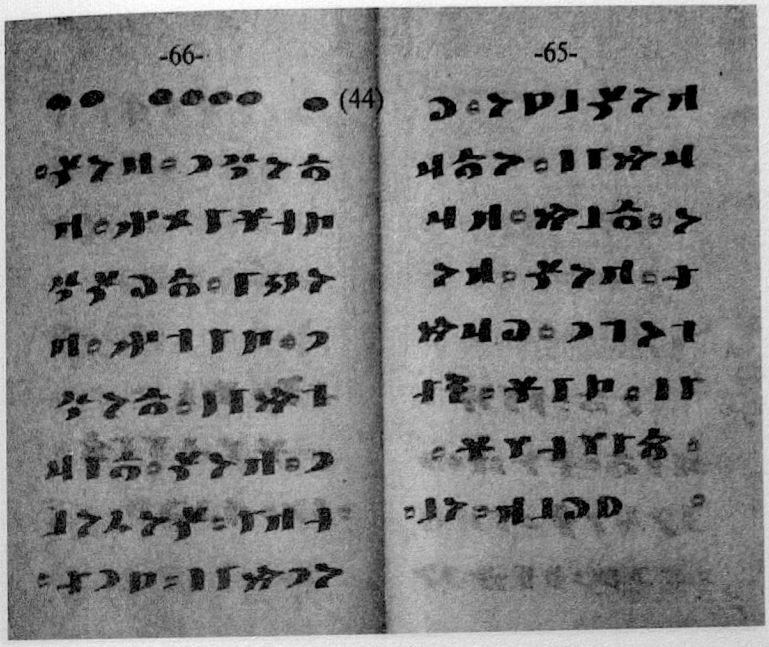
-56-
-55-
(37)

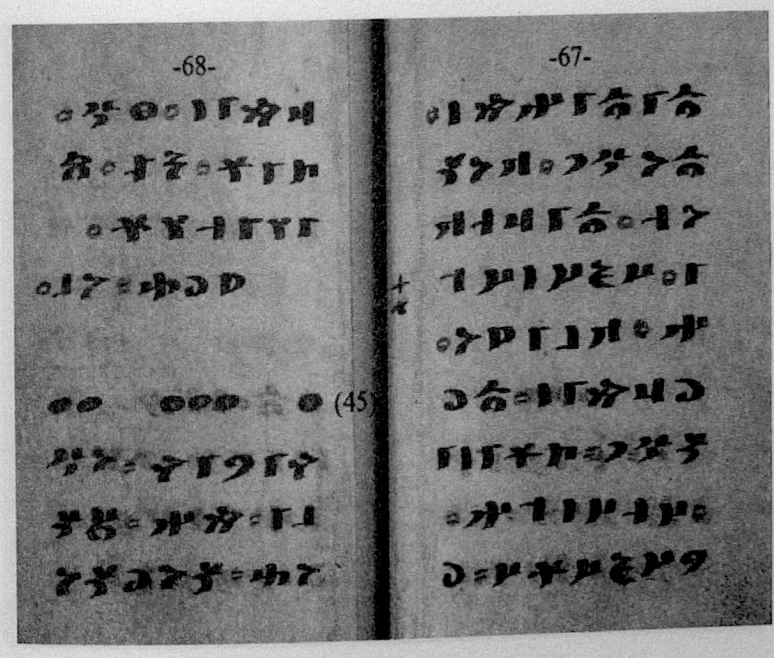
-57-
(38)
-58-
(39)

-59-
(40)
-60-
(41)

-61-
-62-
(42)

-63-
-64-
(43)

-65-
-66-
(44)

-67-
-68-
(45)

-69-

(46)

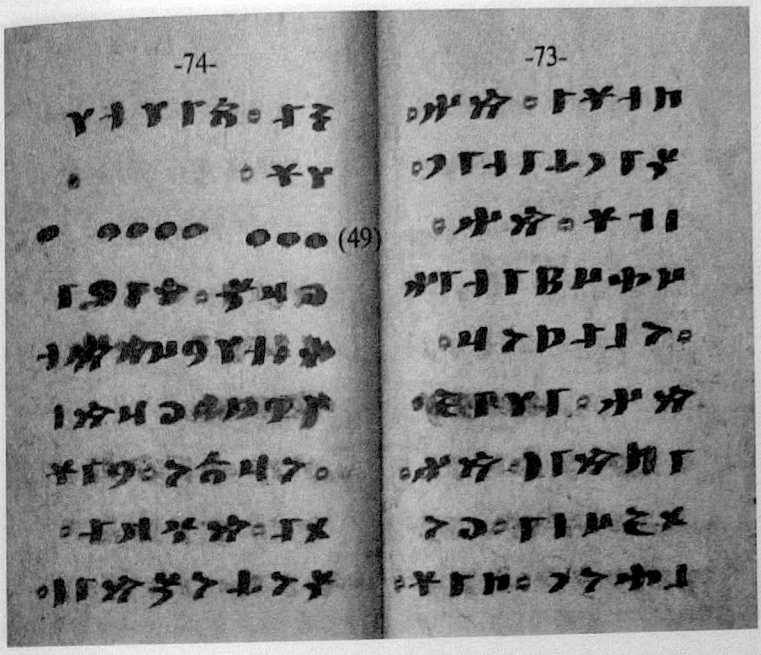
-70-

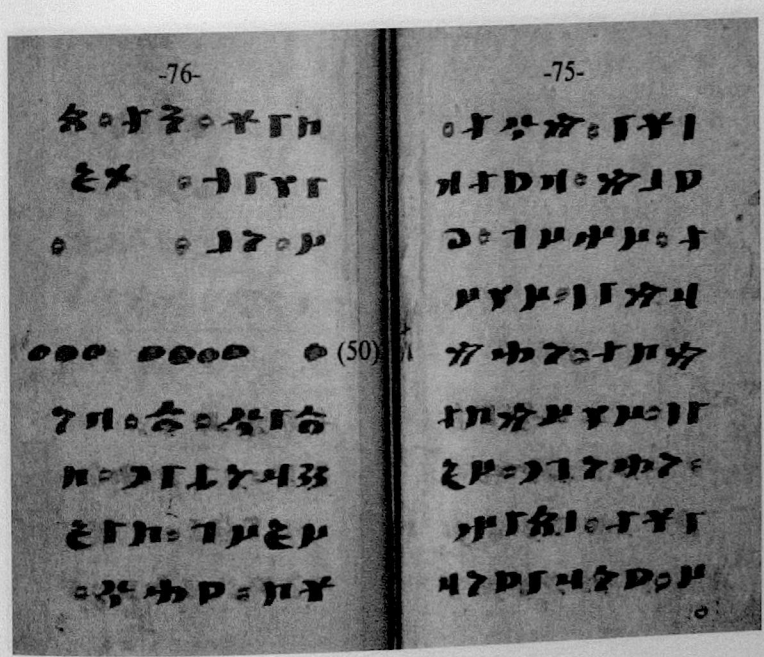
-71-

(47)

-72-

(48)

-74-
-73-

-76-
-75-

-81-

(53)

-82-

-83-

(54)

-84-

(55)

-85-

-86-

(56)

-87-

-88-

(57)

-89-

(58)

-90-

-91-

(59)

-92-

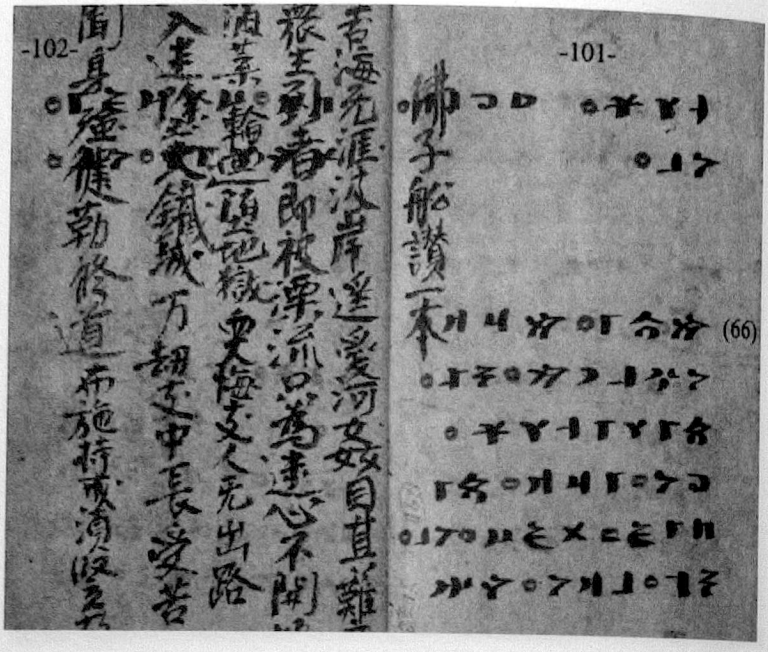
(60)

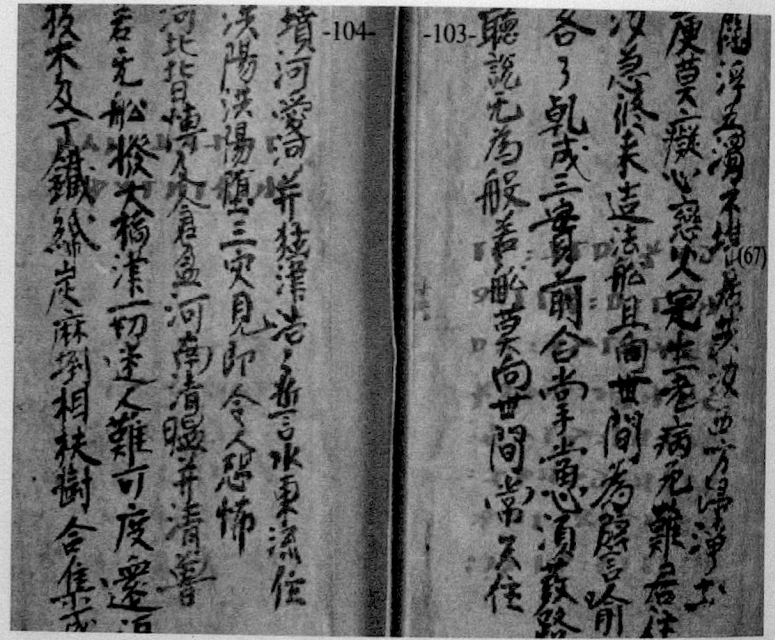
-93-
-94-
(61)

-95-
-96-
(62)

-97-
(63)
-98-
(64)

-99-
-100-
(65)

-101-
佛子船讚一本
(66)
-102-

-103-
(67)
-104-

III.

IRK BİTİG DIŞINDAKİ KÂĞIDA YAZILI RUNİK HARFLİ ESKİ TÜRKÇE METİNLER

A) ALMANYA'DA BULUNAN RUNİK HARFLİ METİNLER

1) *Mainz 388* no'lu Yazma Parçası

Eski Nr: TM 326; **Yeni Nr:** Mainz 388; **Satır Sayısı**[6]**:** a.8 + 1 satır başlık-b.8 + 1 satır başlık; **Yay.:** von Le Coq (7), Radloff (2)

Yazmanın Bulunduğu Yer: Staatsbibliothek zu Berlin-Preussischer Kulturbesitz Orientabteilung (Almanya)

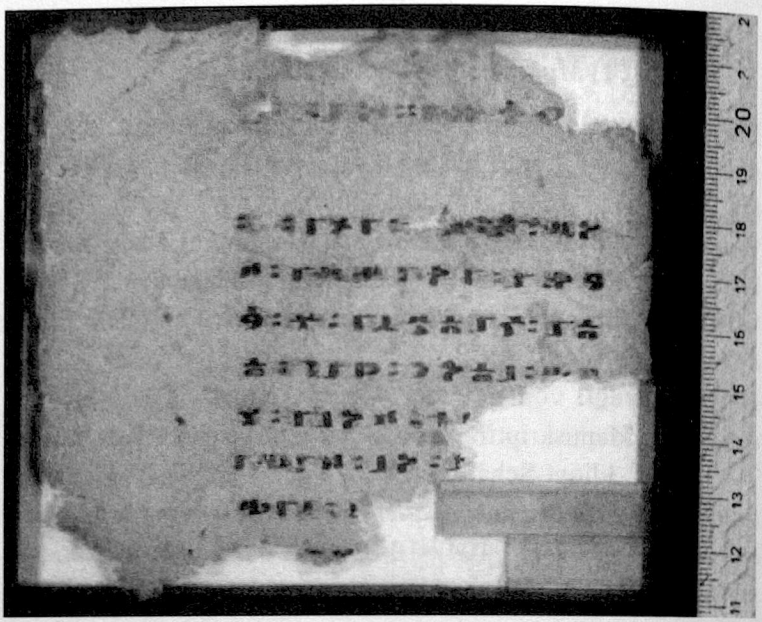
VOHD Serisindeki Yeri: Mainz 388 (TM 326) / VOHD 13,16 # 582, s. 464.

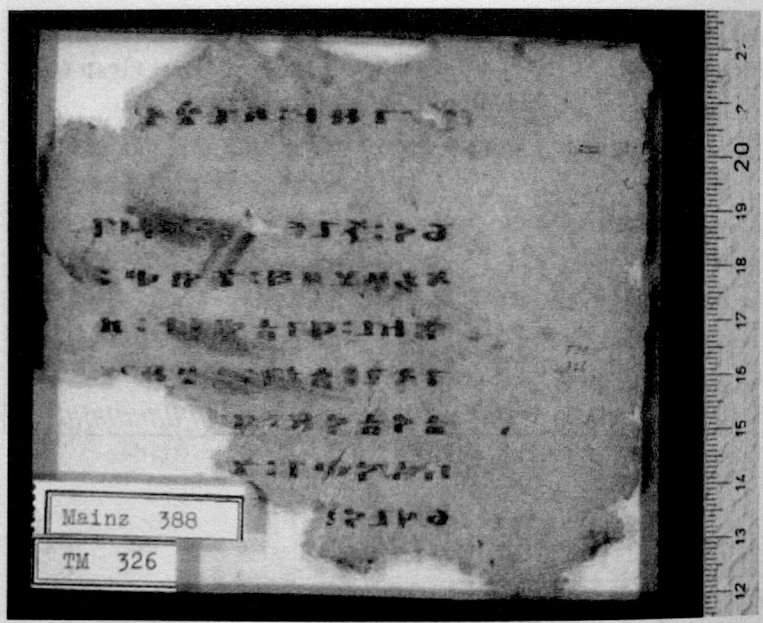
Metin Kaynağı: von Le Coq, Albert August. "Köktürkisches aus Turfan (Manuskriptfragmente in köktürkischen 'Runen' aus Toyoq und Idiqut-Schähri [Oase von Turfan])". *Sitzungsberichte der Preußischen Akademie der Wissenschaften, Phil.-hist. Klasse*, 1909/41: 1047-1061. (→ Yazmanın incelendiği sayfa 1058, Resim XII.)

A Yüzü	**B Yüzü**
Kırmızı Başlık:	**Siyah Başlık (Ortası Siyah Olan Kırmızı Çiçek):**
nomı : ol :	ç(?)id(a?)ŋ : kagu (?)
1. {etwa sakın}ur : mn : tėdi	1. bu : sav ////////////// ėşi-
2. yme : ėkinti : ka-	2. dgülük : ermez :
3. ta : satgalı : er : y-	3. maŋa : ayıtm//////// : t-
4. üz : altun : ayap : t-	4. ėdi : begi : tagdı :
5. amgalap kolı : el-	5. tutup : ayıtı : y-
6. ginte : ol : kızı-	6. ultuzı : erksiz :
7. [g] : ıdtı : siz	7. bolup : ay//////////////////

6 Satır sayısı Wilkens (2000)'e göre verilmiştir.

Mainz 388 no'lu Yazma Parçasının Resimleri

2) *MIK III 35a+b* no'lu Yazma Parçası

Eski Nr: TM 327; **Yeni Nr:** MIK III 35a+b; **Satır Sayısı**[7]**:** a.12 + 1 satır başlık -b.9 + 1 satır başlık; **Yay.:** von Le Coq (3)

Yazmanın Bulunduğu Yer: Museum für Indische-Kunst (Almanya)

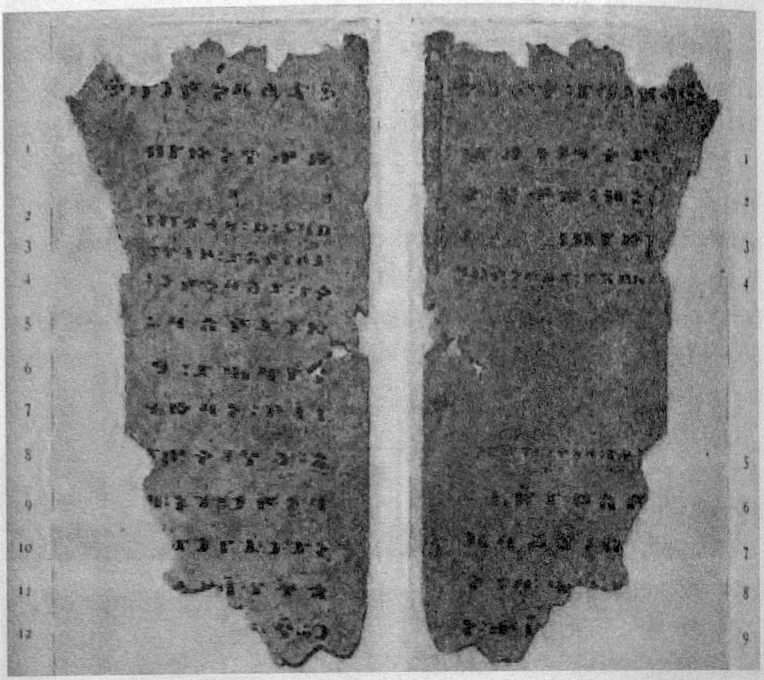
VOHD Serisindeki Yeri: MIK III 35a+b (TM 327) / VOHD 13,16 # 275, s. 255-256.

Metin Kaynağı: von Le Coq, Albert August. "Köktürkisches aus Turfan (Manuskriptfragmente in köktürkischen 'Runen' aus Toyoq und Idiqut-Schähri [Oase von Turfan])". *Sitzungsberichte der Preußischen Akademie der Wissenschaften, Phil.-hist. Klasse*, 1909/41: 1047-1061. (→ Yazmanın incelendiği sayfa 1052-1054, Resim IX.)

A Yüzü	**B Yüzü**
Siyah Başlık:	**Mavi Başlık:**
𐰴 abroşani 𐰴	𐰴 başlandı : kani 𐰴
1. mangumid	1. akr 𐰀 bma :
𐰀 𐰀 𐰀	2. ud : mangu-
2. ***(kırmızı)*** yaruk : ay : teŋrike	3. mid 𐰀 𐰀
3. ***(kırmızı)*** : alkısta : öŋre-	tükedi : abroşanlar
4. ***(kırmızı)*** ki : abroşan :	(3 satır boş)
5. manastar :	4. [k]ani : roşan : paşik :
6. girza : y-	5. [i]stayişn :
7. işo : ormaz-	6. [u]d : abrin
8. t : bag 𐰀 kani	7. ///// zr 𐰀 u ////
9. roşan : panç : ra-	8. /////// şn : u
10. wançina[n]	
11. biriş[t] /////	
12. n 𐰀 g̃ //////////	

[7] Satır sayısı Wilkens (2000)'e göre verilmiştir.

***MIK III 35a+b* no'lu Yazma Parçasının Resmi**

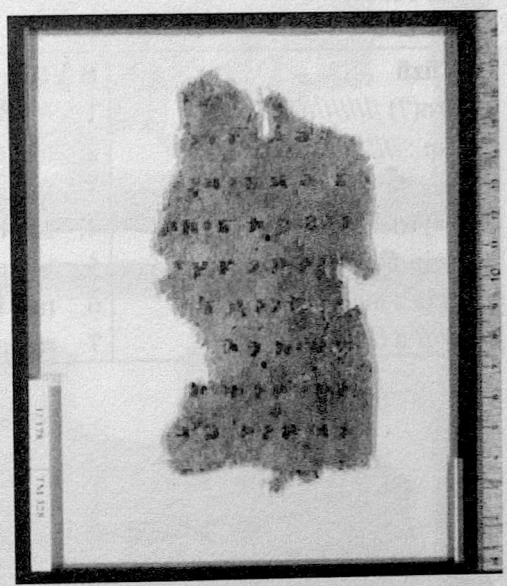

3) *U 178* no'lu Yazma Parçası

Eski Nr: TM 328; **Yeni Nr:** U 178; **Satır Sayısı:** a.10-b.(boş); **Yay.:** Zieme (2)
Yazmanın Bulunduğu Yer: BBAW (Almanya)
VOHD Serisindeki Yeri: U 178 (TM 328) / VOHD 13,16 # 187, s. 192-193.
Metin Kaynağı: Zieme, Peter. "Runik Harfli Birkaç Pasaj Üzerine Kimi Yorum Önerileri". *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten,* 2000. Ankara, 2001: 377-382. (→ Yazmanın incelendiği sayfa 379.)

A Yüzü[8]

1.]baş :
2. şnu[k]i :
3. bri :
4. rw[ş]n :
5. tŋri :
6. tüz
7. köŋüllüg
8. şnuk[f]i
9. [bam]
10. tŋri
11. suysuz
12. ya[z]uksuzd[l]a

[8] Zieme, ele aldığı fragmanda geçen sözcükleri sıralamıştır.

4) *Mainz 172* no'lu Yazma Parçası

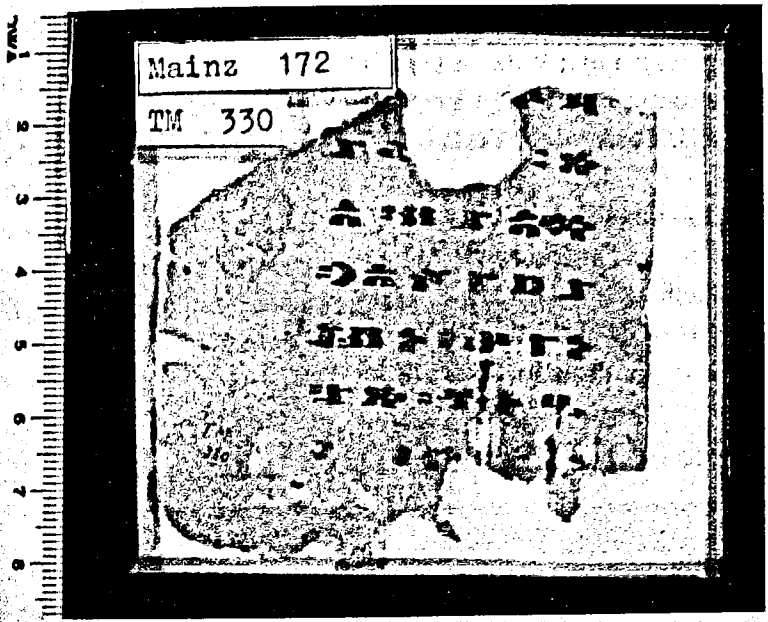
Eski Nr: TM 330; **Yeni Nr:** Mainz 172; **Satır Sayısı:** a.7-b.7; **Yay.:** von Le Coq (5)

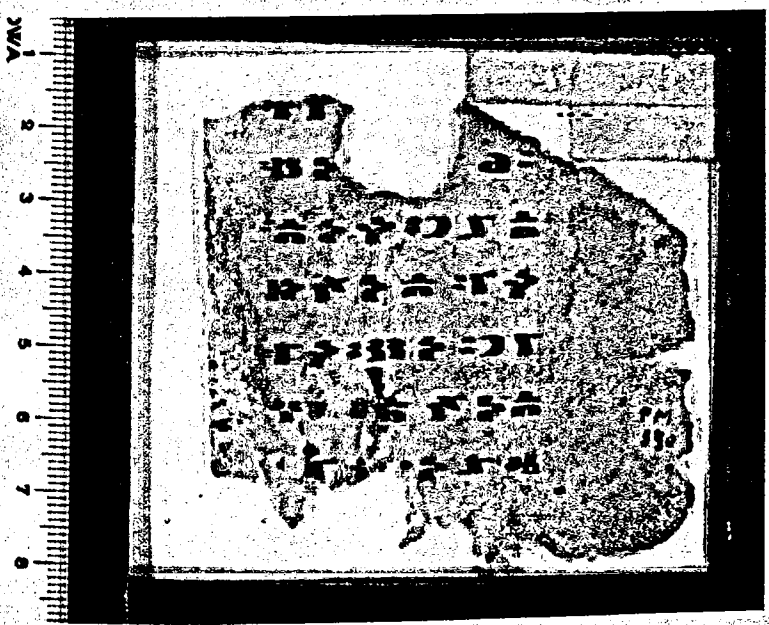
Yazmanın Bulunduğu Yer: Staatsbibliothek zu Berlin-Preussischer Kulturbesitz Orientabteilung (Almanya)

Metin Kaynağı: von Le Coq, Albert August. "Köktürkisches aus Turfan (Manuskriptfragmente in köktürkischen 'Runen' aus Toyoq und Idiqut-Schähri [Oase von Turfan])". *Sitzungsberichte der Preußischen Akademie der Wissenschaften, Phil.-hist. Klasse*, 1909/41: 1047-1061. (→ Yazmanın incelendiği sayfa 1055.)

A Yüzü	B Yüzü
1. rn(?) ////////////////////	1. //// 𐰴 ////////////////////// ir
2. m : ////////// ba	2. : b ////////////// ud :
3. u : 𐰚 tad : t-	3. tan : 𐰴 kut :
4. ayistan :	4. ki : tuşm-
5. uin 𐰺 ud : a-	5. in : ud : ki :
6. zur : ma :	6. tust 𐰴 g-
7. //// a /// 𐰃 𐰴 𐰴	7. rau : (?)ki : (?)

Mainz 172 no'lu Yazma Parçasının Resimleri

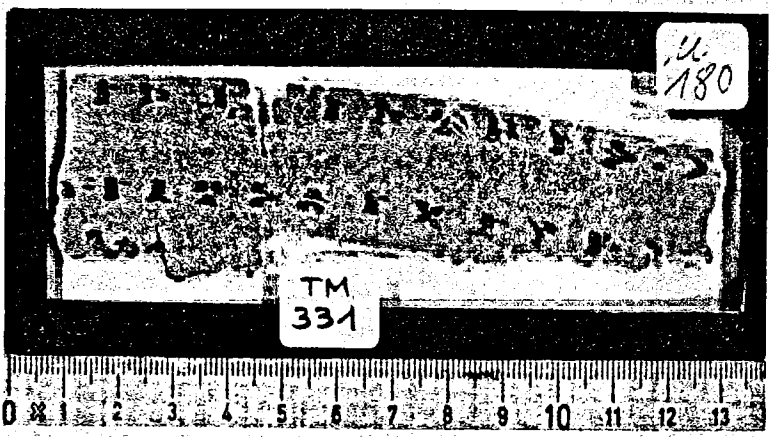

5) *U 180* no'lu Yazma Parçası

Eski Nr: TM 331; **Yeni Nr:** U 180; **Satır Sayısı:** a.3-(b.3 Eski Uygurca); **Yay.:** Wilkens (1) (Katalog)
Yazmanın Bulunduğu Yer: BBAW (Almanya)
VOHD Serisindeki Yeri: U 180 (TM 331) / VOHD 13,16 # 591, s. 470-471.
Metin Kaynağı: Wilkens (2000)

A Yüzü

1. ...]N : kelürti : /L : YY/[...
2. ...]/ : *s*üledi : tugçı : /[...

6) *TM 332* no'lu Yazma Parçası

Eski Nr: TM 332; **Yeni Nr:** -; **Satır Sayısı:** a.1-b.1; **Yay.:** von Le Coq (1)

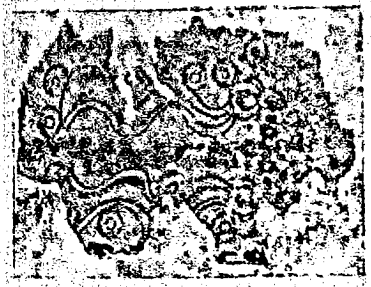
Yazmanın Bulunduğu Yer: Yazma kayıp.

VOHD Serisindeki Yeri: TM 332 / VOHD 13,16 # 594, s. 472.

Metin Kaynağı: von Le Coq, Albert August. "Köktürkisches aus Turfan (Manuskriptfragmente in köktürkischen 'Runen' aus Toyoq und Idiqut-Schähri [Oase von Turfan])". *Sitzungsberichte der Preußischen Akademie der Wissenschaften, Phil.-hist. Klasse*, 1909/41: 1047-1061. (→ Yazmanın incelendiği sayfa 1047.)

A Yüzü	**B Yüzü**
1. et : özden (?) ✿	1. ✿ i : ngoşaklar

T. M. 832.

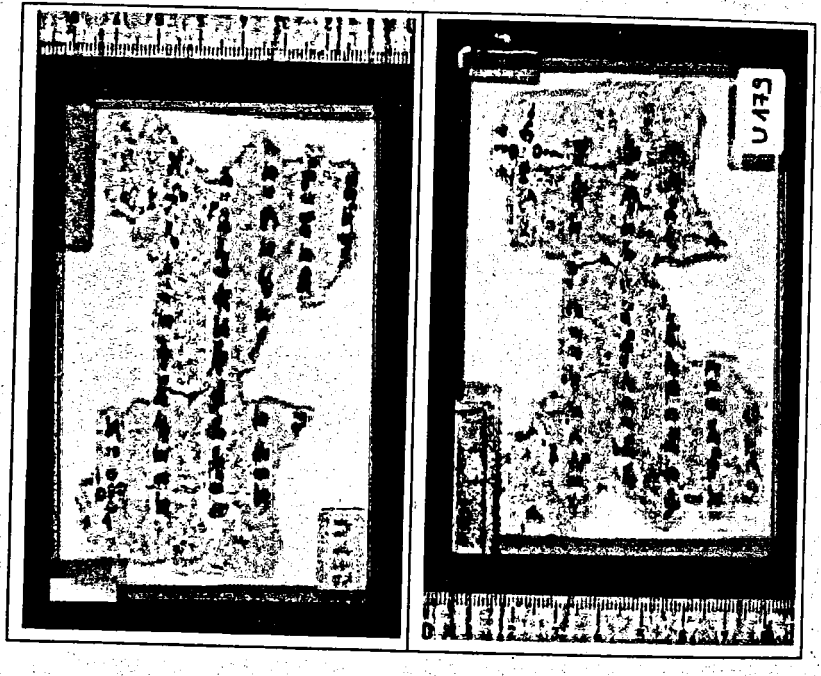

7) *U 179* no'lu Yazma Parçası

Eski Nr: TM 334; **Yeni Nr:** U 179; **Satır Sayısı:** a.5 + 1 satır başlık-b.5 + 1 satır başlık; **Yay.:** Wilkens (2) (Katalog)
Yazmanın Bulunduğu Yer: BBAW (Almanya)
VOHD Serisindeki Yeri: U 179 (TM 334) / VOHD 13,16 # 590, s. 470.
Metin Kaynağı: Wilkens (2000)

A Yüzü	**B Yüzü**
Başlık: ♦ yen[e]♦	**Başlık:** ♦ üç [ ]' :♦
1. armazun : aşnu : s[ ]	
3. ŋeteg[ ]/TWP : tėm[iş]	1. [ed]edzün : intgisi 3. [ė]ki : yėgir[m]inç : '

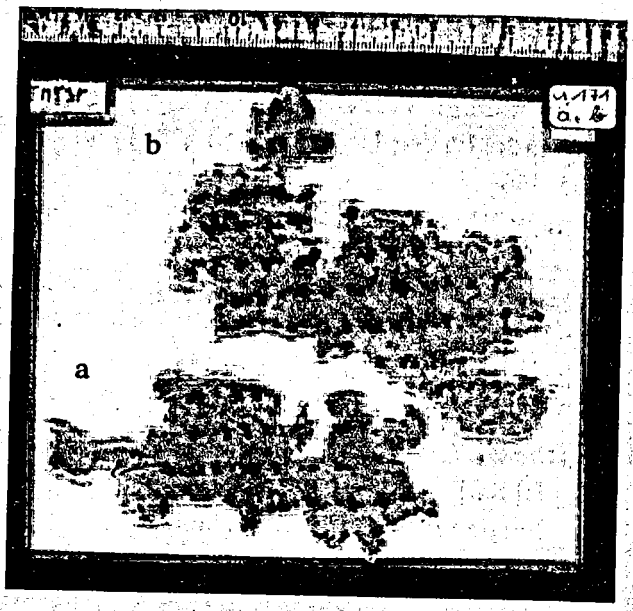

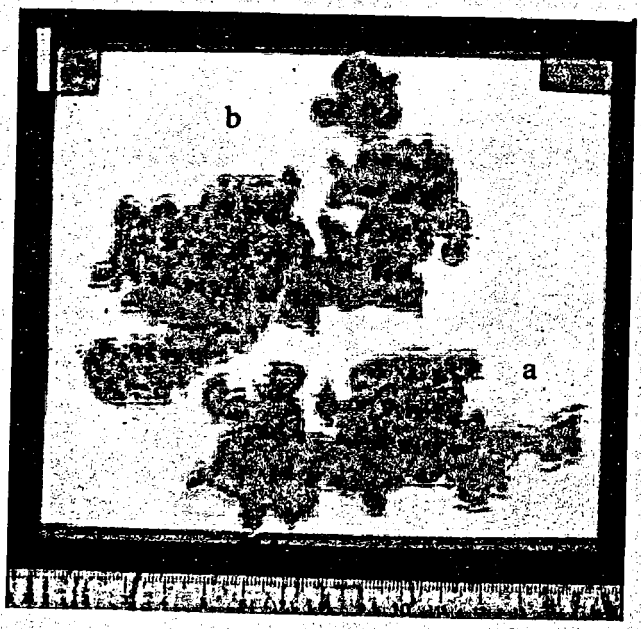
8) *U 171a,b* no'lu Yazma Parçası

Eski Nr: TM T 20; **Yeni Nr:** U 171a,b; **Satır Sayısı:** A: a.5-b.5; B: a.9-b.9; **Yay.:** Wilkens (3) (Katalog)
Yazmanın Bulunduğu Yer: BBAW (Almanya)
VOHD Serisindeki Yeri: U 171a,b (TM T 20) / VOHD 13,16 # 584, s. 465-466.
Metin Kaynağı: Wilkens (2000)

A Fragmanı	**B Fragmanı**
A Yüzü	**A Yüzü**
3. ...]// *ün*in : sekiz [...	2. ...]/ : T/[...
	9. ...]/ yėr [...
B Yüzü	
3. ...]/*m*ışıg [:] Rŵ[...	**B Yüzü**
4. ...]/[ ]// ėlig : //[...	4. ...] üdün : [...
	9. ...] : TR[ ]//[...

U 171a,b no'lu Yazma Parçasının Resimleri

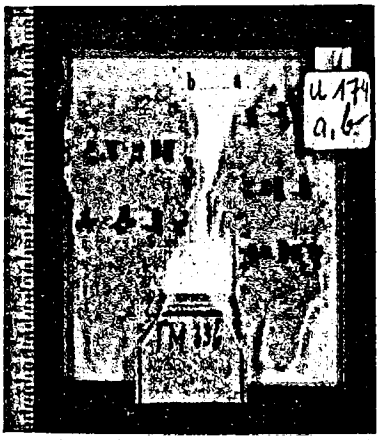

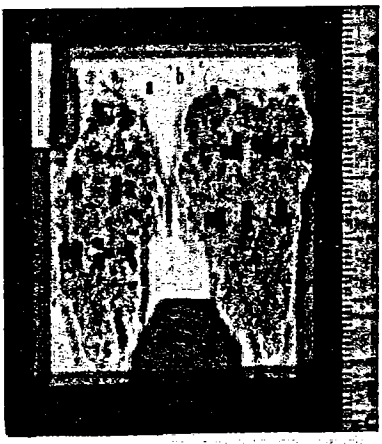

9) *U 174a,b* no'lu Yazma Parçası

Eski Nr: TM 336; **Yeni Nr:** U 174a,b; **Satır Sayısı:** A: a.3-b.3; B: a.2-b.2; **Yay.:** Wilkens (4) (Katalog)
Yazmanın Bulunduğu Yer: BBAW (Almanya)
VOHD Serisindeki Yeri: U 174a,b (TM 336) / VOHD 13,16 # 587, s. 467-468.
Metin Kaynağı: Wilkens (2000)

A Fragmanı	**B Fragmanı**
A Yüzü	**A Yüzü**
1. ...]Ɔʾ	1. erki*n*[...
2. ...]/ʾR :	2. wʾ : T/[
3. ...ke]*n*tü :	
	B Yüzü
B Yüzü	1. ...] : teŋr[i]
1. ...]NÇʾ[...	2. ...]/ : özü[t]
2. ŵ : *K*[...	
3. LWR[...	

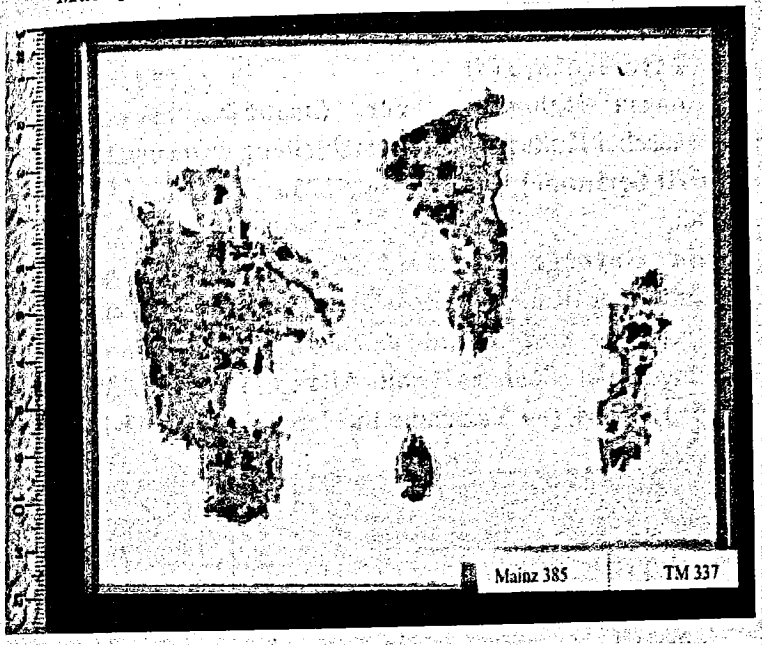
10) *Mainz 385a-d* no'lu Yazma Parçası

Eski Nr: TM 337; **Yeni Nr:** Mainz 385a-d; **Satır Sayısı**[9]**:** A: a.7-b.7; B: a.3-b.3; C: a.3-b.3; D: a.2-b.2; **Yay.:** Sertkaya (8)
Yazmanın Bulunduğu Yer: Staatsbibliothek zu Berlin-Preussischer Kulturbesitz Orientabteilung (Almanya)
VOHD Serisindeki Yeri: Mainz 385a-d (TM 337) / VOHD 13,16 # 579, s. 462.
Metin Kaynağı: Sertkaya, Osman Fikri. "Fragmente in Alttürkischer Runenschrift aus den Turfan-Funden". *Runen, Tamgas und Graffiti aus Asien und Osteuropa.* Veröffentlichungen der Societas Uralo-Altaica, Band 19. Wiesbaden, 1985: 133-164. (→ Yazmanın incelendiği sayfa 145-146.)

A Fragmanı		**B Fragmanı**	
A Yüzü	**B Yüzü**	**A Yüzü**	**B Yüzü**
1. o (u ?)	1. ?	1. ik	1. ik
2. g : kaŋ	2. ? ? s ?	2. ke :	2. e (a ?) : ik
3. :	3. bis (?)	3. ?	3. a (e ?) :
4. ? n	4. zt		
5. ?	5. ?		
6. tur	6. ng		
7. üg	7. di (e ?)		
C Fragmanı			
A Yüzü	**B Yüzü**		
1. ?	1. o (u ?)		
2. r	2. ? : ?		
3. ?	3. o (u ?)		

[9] Satır sayısı Wilkens (2000)'e göre verilmiştir.

Mainz 385a-d no'lu Yazma Parçasının Resimleri

11) *Mainz 175a,b* no'lu Yazma Parçası

Eski Nr: TM 337; **Yeni Nr:** Mainz 175a,b; **Satır Sayısı:** a.4-b.4; **Yay.:** Sertkaya (5)

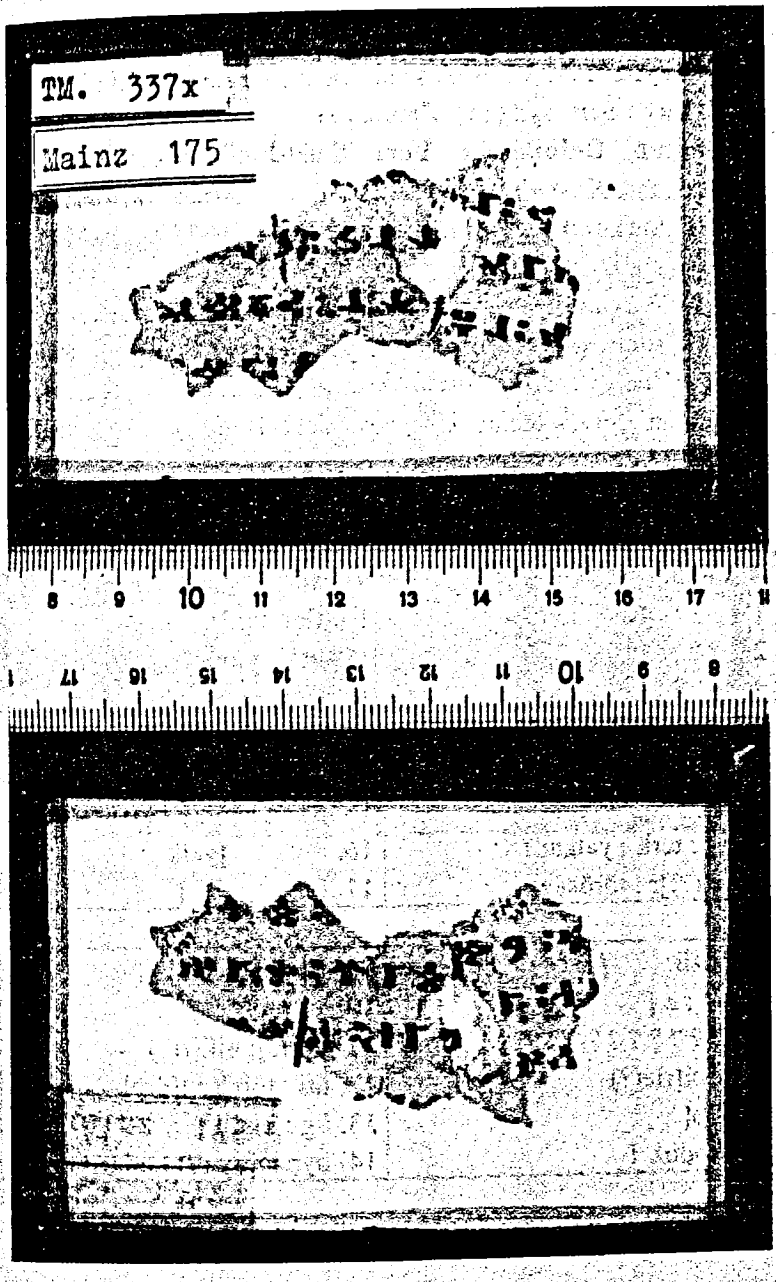
Yazmanın Bulunduğu Yer: Staatsbibliothek zu Berlin-Preussischer Kulturbesitz Orientabteilung (Almanya)

VOHD Serisindeki Yeri: Mainz 175a,b / VOHD 13,16 # 176, s. 182.

Metin Kaynağı: Sertkaya, Osman Fikri. "Fragmente in Alttürkischer Runenschrift aus den Turfan-Funden". *Runen, Tamgas und Graffiti aus Asien und Osteuropa.* Veröffentlichungen der Societas Uralo-Altaica, Band 19. Wiesbaden, 1985: 133-164. (→ Yazmanın incelendiği sayfa 143-144.)

A Yüzü	**B Yüzü**
1. y]me : anç[a :]ti : ö(ü?)	1. a(e?)] : ebirse[r
2. şimnu : ir[inç : rakşa]slar	2.]g : ym[e :] bir : ėkin
3. teŋ]ri : yėr[ ]a(e?) : b	3. tike :] eŋ : i[rinç : er]is : bür[tser (?)
4.] ? ? r[	4.]gda : yme[

Mainz 175a,b no'lu Yazma Parçasının Resimleri

12) *Mainz 403a,b* no'lu Yazma Parçası

Eski Nr: TM 337, TM 335/TM 341; **Yeni Nr:** Mainz 403a,b; **Satır Sayısı**[10]**:** A: a.2+1 satır başlık-b.2+1 satır başlık; B: a.13-b.13; **Yay.:** Sertkaya (11); Zieme (3)

Yazmanın Bulunduğu Yer: Staatsbibliothek zu Berlin-Preussischer Kulturbesitz Orientabteilung (Almanya)

VOHD Serisindeki Yeri: Mainz 403a,b (TM 337, TM 335/TM 341) / VOHD 13,16 # 583, s. 465.

Metin Kaynağı: Sertkaya, Osman Fikri. "Fragmente in Alttürkischer Runenschrift aus den Turfan-Funden". *Runen, Tamgas und Graffiti aus Asien und Osteuropa.* Veröffentlichungen der Societas Uralo-Altaica, Band 19. Wiesbaden, 1985: 133-164. (→ Yazmanın incelendiği sayfa 147-149, Resim 7-8.)

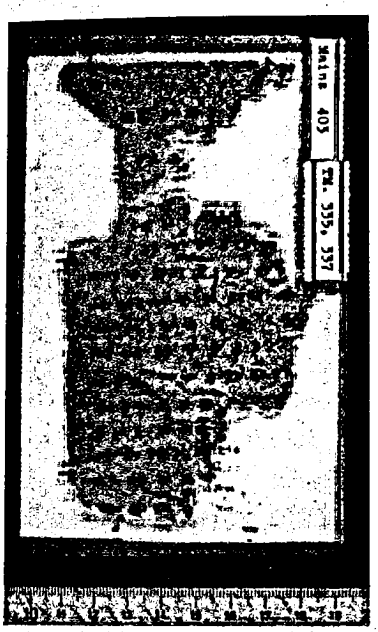
A Yüzü	
1.] nomi ⁖	9. añı]g : atlıg : uz[un :
2. ? ? ? ? ? ? ? ? ? ?	10. t]onlugda : éki-
3. u]klu	11. nt]i : yavlak : tıl
4. ? ? ? ? ? ? ? ? ? ?	12. sav : aytıçı : k-
5. t]ör[öl]üg : [uzun :	13. oduzd]a : üçünç :
6. t]onlugda : k	14. ol(?)] : koduz-
7.] : terk : yalkar :	15. da : tör]tünç : ol
8. e (?)]r : törösüz	16.]yalk
	17. [ar]

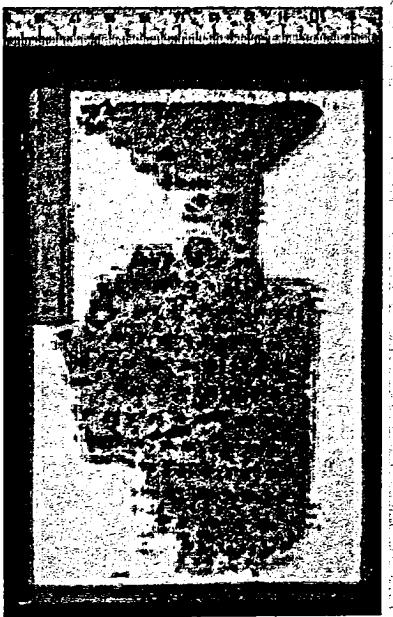
B Yüzü	
1. ⁖ : b [	9. eŋ : oynaşık : k[
2. ? ? ? ? ? ? ? ? ? ?	10. k : tegül :
3.] bi[rle(?)	11. ym[e]: bili[r(?)
4.] b[	12. üti : tö[r]t : t[öröl-
5. koduz [	13. üg : kişi :
	14. oynag[ay (?) kodu

[10] Satır sayısı Wilkens (2000)'e göre verilmiştir.

6. kı : yme : i(?)	15. z : bir[le :
7. lirke : ança :	16. a : ėkin[ti(?)
8. sini : birle :	17. ? ? ? ? ? ? ? ? ? ?

Mainz 403a,b no'lu Yazma Parçasının Resimleri

13) *Mainz 402* no'lu Yazma Parçası

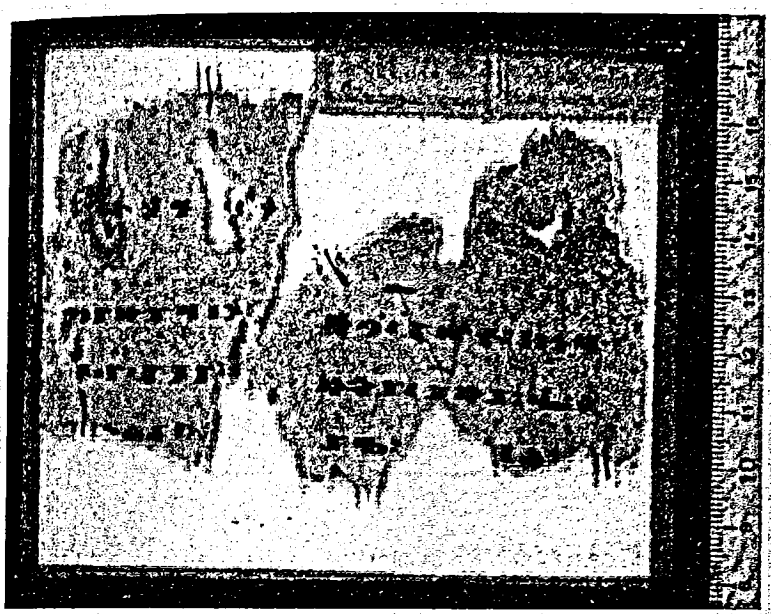
Eski Nr: TM 337-339a-b; **Yeni Nr:** Mainz 402; **Satır Sayısı:** A: a.3 + 1 satır başlık-b.3 + 1 satır başlık; B: a.3 + 1 satır başlık-b.3 + 1 satır başlık; **Yay.:** von Le Coq (4)

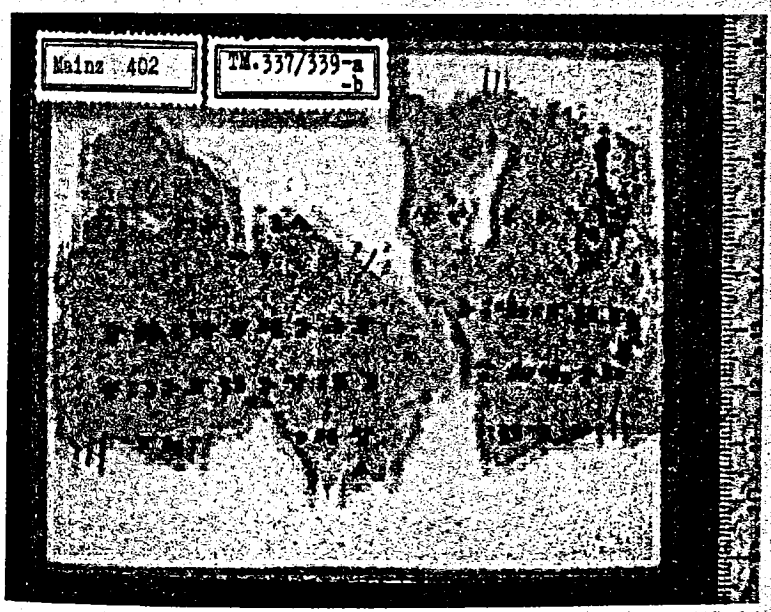
Yazmanın Bulunduğu Yer: Staatsbibliothek zu Berlin-Preussischer Kulturbesitz Orientabteilung (Almanya)

Metin Kaynağı: von Le Coq, Albert August. "Köktürkisches aus Turfan (Manuskriptfragmente in köktürkischen 'Runen' aus Toyoq und Idiqut-Schähri [Oase von Turfan])". *Sitzungsberichte der Preußischen Akademie der Wissenschaften, Phil.-hist. Klasse*, 1909/41: 1047-1061. (→ Yazmanın incelendiği sayfa 1054-1055.)

A Fragmanı	**B Fragmanı**
A Yüzü (?)	**A Yüzü(?)**
Başlık Solgun:	**Sarı başlık (Ortası Kırmızı Olan Mavi Çiçek):**
✿	✿ tdŋ ////// gz
1. rud : sna ✿ ym	1. adi : ž : ua //////////
2. k : ž : ama : au : m	2. yožtḡ //////////
3. /////// b ////////// : za	3. /// d : pad : //////////
B Yüzü (?)	**B Yüzü(?)**
Mavi Başlık (Ortası Mavi Olan Kırmızı Çiçek):	**Siyah Başlık (Ortası Siyah Olan Kırmızı Çiçek):**
////////// gi ////// du : t ///// ✿	///// k /////// rka ✿
1. aburam : ma-	1. ///// n : ramin
2. ni : gudawan : ş	2. ////// ina : i : k
3. grń(?)////////// ki ////	3. //////// zind k ///

Mainz 402 no'lu Yazma Parçasının Resimleri

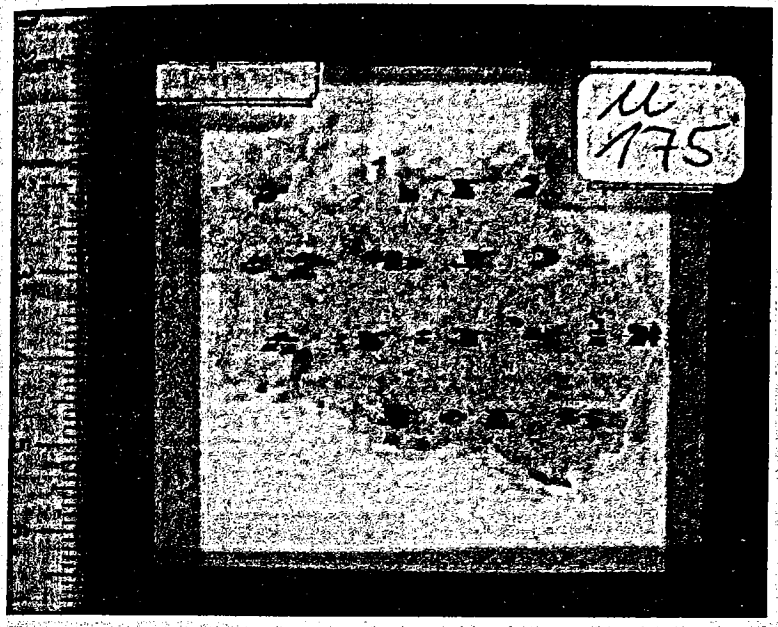

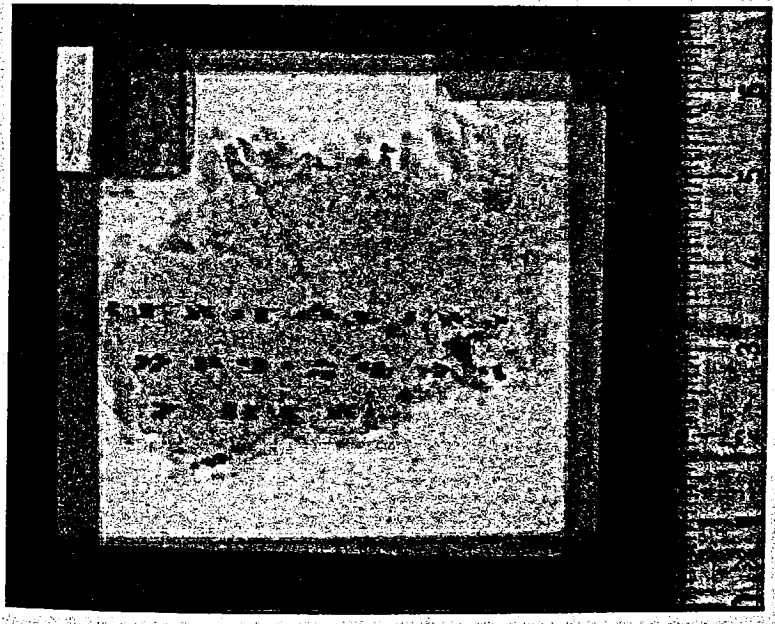
14) *U 175* no'lu Yazma Parçası

Eski Nr: TM 339; **Yeni Nr:** U 175; **Satır Sayısı:** a.4-b.4; **Yay.:** Wilkens (5) (Katalog)
Yazmanın Bulunduğu Yer: BBAW (Almanya)
VOHD Serisindeki Yeri: U 175 (TM 339) / VOHD 13,16 # 588, s. 468-469.
Metin Kaynağı: Wilkens (2000)

A Yüzü	**B Yüzü**
1. [ ]*M*YŞ //[ ]	1. başlantı : ş*ad* [o]-
2. [ ]N azu :	2. -rmazt : YŵM[ ]
3. [ ]D : ara : ay : T	3. [ ] : şad : o[r]-
4. [ ]DY : '[...	

U 175 no'lu Yazma Parçasının Resimleri

15) *Mainz 171* no'lu Yazma Parçası

Eski Nr: TM 340; **Yeni Nr:** Mainz 171; **Satır Sayısı:** b.4 (+ 4 satır Eski Uygurca); **Yay.:** von Le Coq (8); Sertkaya (13)
Yazmanın Bulunduğu Yer: Staatsbibliothek zu Berlin-Preussischer Kulturbesitz Orientabteilung (Almanya)
VOHD Serisindeki Yeri: Mainz 171 (TM 340) / VOHD 13,16 # 574, s. 457-458.
Metin Kaynağı: von Le Coq, Albert August. "Köktürkisches aus Turfan (Manuskriptfragmente in köktürkischen 'Runen' aus Toyoq und Idiqut-Schähri [Oase von Turfan])". *Sitzungsberichte der Preußischen Akademie der Wissenschaften, Phil.-hist. Klasse*, 1909/41: 1047-1061. (→ Yazmanın incelendiği sayfa 1060.)

B Yüzü

1. bir
2. bu
3. ///örtü///
4. yme

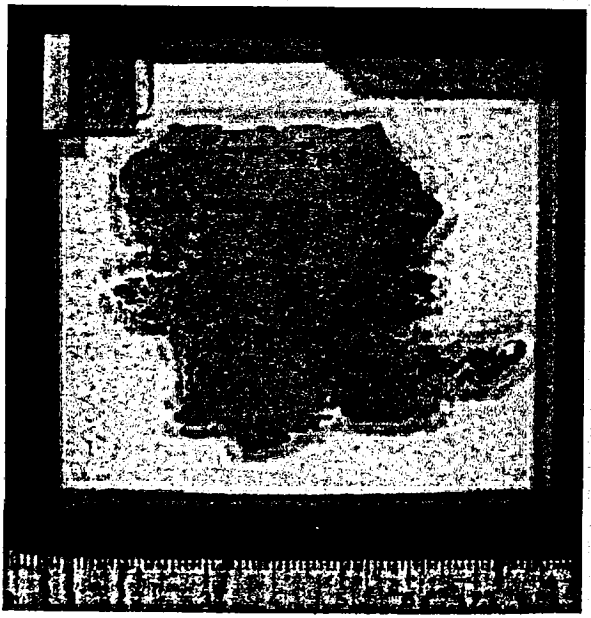
16) *U 177* no'lu Yazma Parçası

Eski Nr: TM 341; **Yeni Nr:** U 177; **Satır Sayısı:** a.4-b.4; **Yay.:** Wilkens (6) (Katalog)
Yazmanın Bulunduğu Yer: BBAW (Almanya)
VOHD Serisindeki Yeri: U 177 (TM 341) / VOHD 13,16 # 186, s. 192.
Metin Kaynağı: Wilkens (2000)

A Yüzü	**B Yüzü**
3. ...]Y - ötti	1. - kop - tamu[...
4. ...] - *te*ŋri - Y	2. taşgırtı [...
	3. kat - Kŵ*R*[...

U 177 no'lu Yazma Parçasının Resimleri

17) *U 5* no'lu Yazma Parçası

Eski Nr: TM 342; **Yeni Nr:** U 5; **Satır Sayısı:** A: a.11 + 1 satır başlık -b.11 + 1 satır başlık; B: a.12 + 1 satır başlık -b.12 + 1 satır başlık; **Yay.:** von Le Coq (6)

Yazmanın Bulunduğu Yer: BBAW (Almanya)

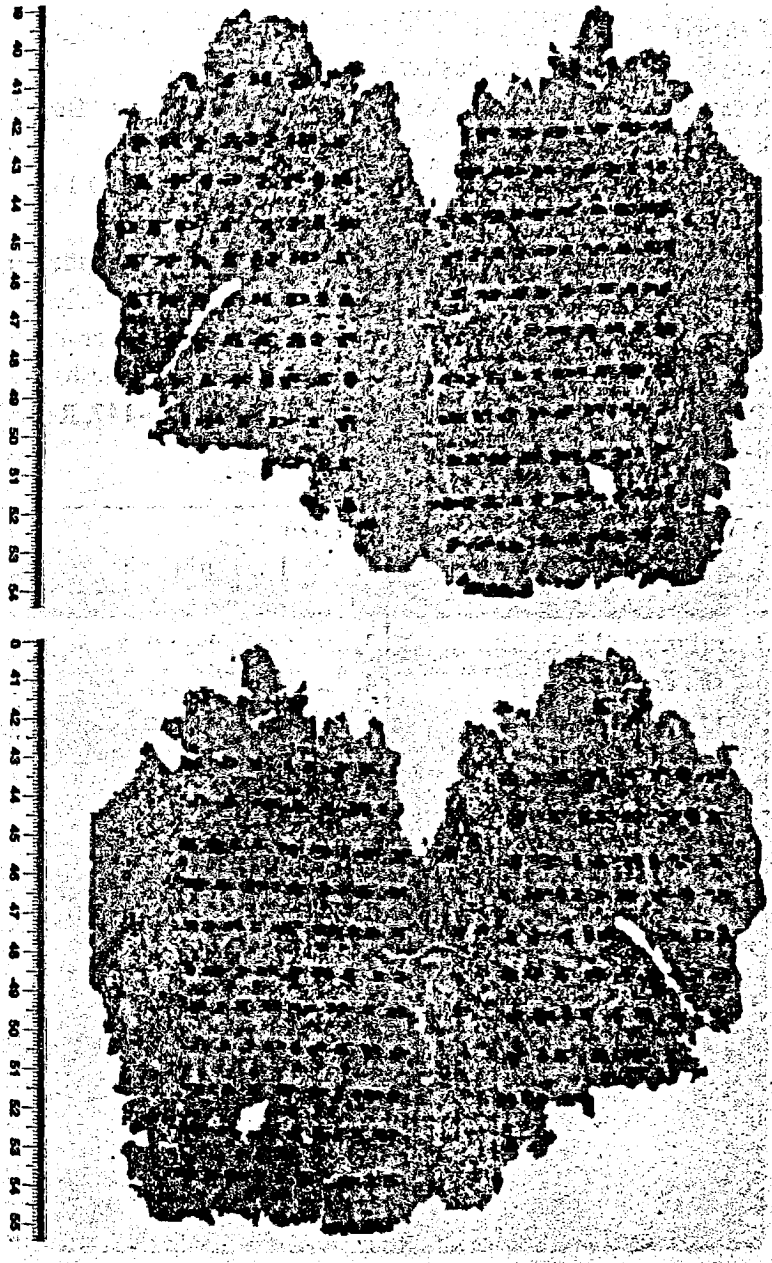
VOHD Serisindeki Yeri: U 5 (TM 342) / VOHD 13,16 # 22, s. 51-52.

Metin Kaynağı: von Le Coq, Albert August. "Köktürkisches aus Turfan (Manuskriptfragmente in köktürkischen 'Runen' aus Toyoq und Idiqut-Schähri [Oase von Turfan])". *Sitzungsberichte der Preußischen Akademie der Wissenschaften, Phil.-hist. Klasse*, 1909/41: 1047-1061. (→ Yazmanın incelendiği sayfa 1056-1057, Resim X-XI.)

Birinci (?) Yaprak, A Yüzü	**Birinci Yaprak, B Yüzü**
Mavi Başlık (İlk harf okunamaz durumda):	**Mavi Başlık (Başlangıç kısmı tahrip olmuş):**
✿ i(?) bras //////	//////// ki ✿
1. azo ❁ toru-	1. n ❁ sakınt-
2. k ❁ suv ❁ ers-	2. ı ❁ yme ❁ ań-
3. er ❁ upayın ❁	3. ıg ❁ kılınçl-
4. azo ❁ ėtmi-	4. ıg ❁ şmnu ❁ ne
5. ş ❁ yaratmı-	5. ❁ yav[la]k ❁ çul
6. ş ❁ tatıglıg	6. bu ❁ sakınt-
7. ❁ aş ❁ erser /// a-	7. ı ❁ barça ❁ teg
8. şayın ❁ y[m]	8. //// inti ❁ k
9. e ❁ ////////////////// [er]-	9. ////////////////// öŋ ❁ ö
10. ser //////////////////////	10. ////////////////// si
11. ////////////////////////// i	11. ////////////////// ❁ ❁

İkinci Yaprak, A Yüzü	İkinci Yaprak, B Yüzü
Siyah Başlık (Tahrip olmuş):	**Siyah Başlık (Tahrip olmuş):**
///////// r //////	///////// l /////////
1. (*yani* bir ėkinti) sike : savı-	1. yme : bu : s[av]-
2. n : öçeşmiş-	2. ıg : inçek : üzen-
3. ler : yme : bi-	3. mişler : yėr
4. ri : ince : tėm-	4. : alg : buluş-
5. iş : men : kol-	5. galı : unama-
6. uladorum (??) :	6. duklar :
7. kamagda : er-	7. yme : yultuz-
8. klig : yult-	8. ug : ögügeli [: ?]
9. uz : ermiş : y-	9. er : ince : tėmiş
10. me : ėkint-	10. men : yultuz-
11. i : er : ince : tėm-	11. ug : kaltı : erk-
12. iş : kam[ag] //////////	12. [l]ig : tėmi[ş]

U 5 no'lu Yazma Parçasının Resimleri

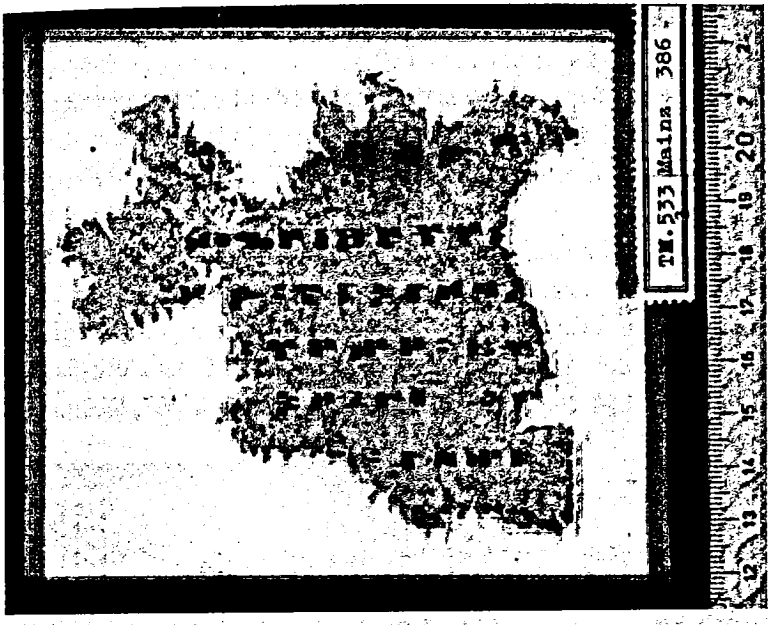

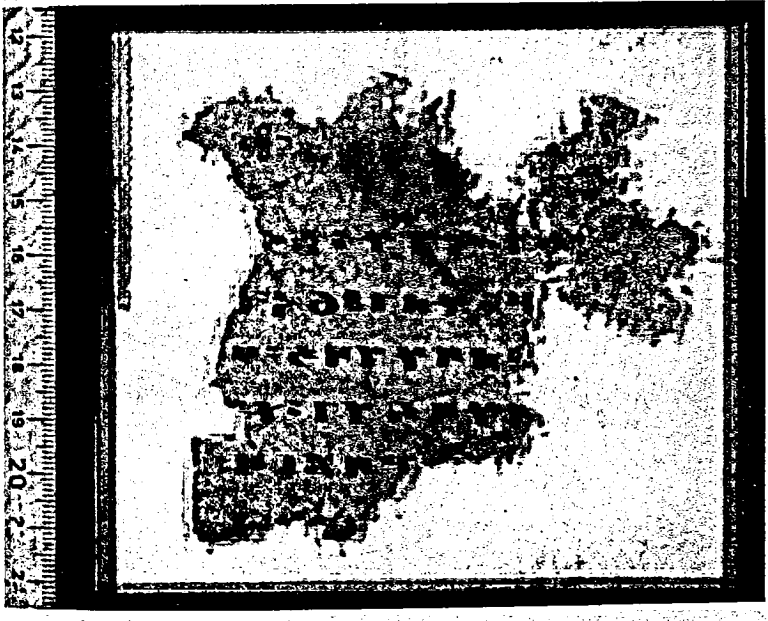
18) *Mainz 386* no'lu Yazma Parçası

Eski Nr: TM 333; **Yeni Nr:** Mainz 386; **Satır Sayısı:** a.6 + 1 satır başlık-b.6 + 1 satır başlık; **Yay.:** Sertkaya (9)
Yazmanın Bulunduğu Yer: Staatsbibliothek zu Berlin-Preussischer Kulturbesitz Orientabteilung (Almanya)
VOHD Serisindeki Yeri: Mainz 386 (TM 333) / VOHD 13,16 # 580, s. 463.
Metin Kaynağı: Sertkaya, Osman Fikri. "Fragmente in Alttürkischer Runenschrift aus den Turfan-Funden". *Runen, Tamgas und Graffiti aus Asien und Osteuropa.* Veröffentlichungen der Societas Uralo-Altaica, Band 19. Wiesbaden, 1985: 133-164. (→ Yazmanın incelendiği sayfa 146-147, Resim 4-5.)

A Yüzü	**B Yüzü**
1. ✣ obr[ ]✣	1. ✣ [ ]rıŋ ✣
2. k]örüksüz : k	2. kekler : to[k-
3. orkınçıg : kö-	3. uz : erti : bo : t[ok-
4. rk : ünür : [ert-	4. uz : törlüg : ö[ç:
5. i : : üçünç[: kün-	5. s]ürügli : erle[r(?)
6. inte : [	6. : ü]zütsü[z(?)
7. b(?)]o[	7.]y???r(?)l

Mainz 386 no'lu Yazma Parçasının Resimleri

19) *Mainz 400* no'lu Yazma Parçası

Eski Nr: T I-a[11]; **Yeni Nr:** Mainz 400; **Satır Sayısı:** a.6-(b yüzü Çince); **Yay.:** Sertkaya (10)

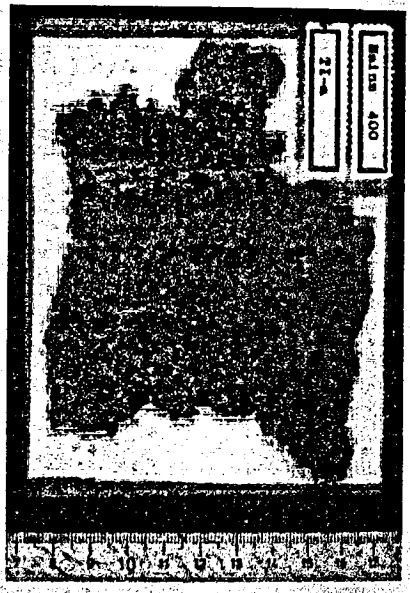
Yazmanın Bulunduğu Yer: Staatsbibliothek zu Berlin-Preussischer Kulturbesitz Orientabteilung (Almanya)

VOHD Serisindeki Yeri: Mainz 400 (T I a) / VOHD 13,16 # 177, s. 183.

Metin Kaynağı: Sertkaya, Osman Fikri. "Fragmente in Alttürkischer Runenschrift aus den Turfan-Funden". *Runen, Tamgas und Graffiti aus Asien und Osteuropa.* Veröffentlichungen der Societas Uralo-Altaica, Band 19. Wiesbaden, 1985: 133-164. (→ Yazmanın incelendiği sayfa 147, Resim 6.)

A Yüzü

1.]g : [
2.]i : yėri[
3.]zün : tamu : yė[ri
4. teŋ]ri : yaşuk : erken
5.] : tėpen : eviŋ
6.]n [

[11] Wilkens (2000)'de eski katalog numarası *T I a* olarak verilmiştir.

20) *Mainz 167* no'lu Yazma Parçası

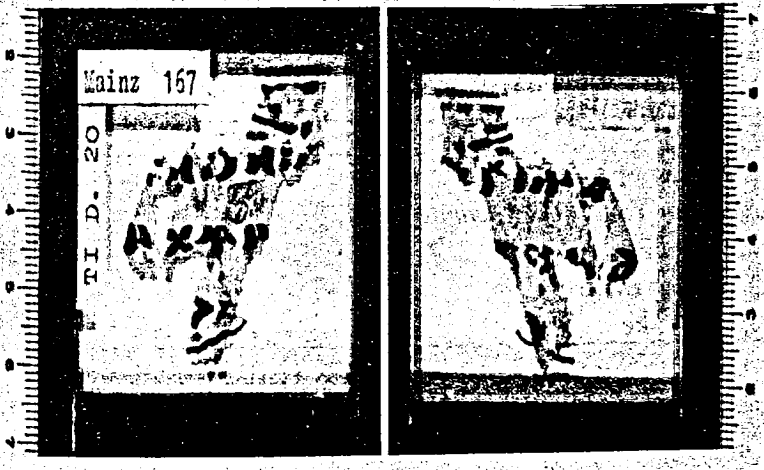
Eski Nr: T I D x 20; **Yeni Nr:** Mainz 167; **Satır Sayısı:** a.4-b.4; **Yay.:** Sertkaya (1)

Yazmanın Bulunduğu Yer: Staatsbibliothek zu Berlin-Preussischer Kulturbesitz Orientabteilung (Almanya)

VOHD Serisindeki Yeri: Mainz 167 (T I D x 20) / VOHD 13,16 # 572, s. 456.

Metin Kaynağı: Sertkaya, Osman Fikri. "Fragmente in Alttürkischer Runenschrift aus den Turfan-Funden". *Runen, Tamgas und Graffiti aus Asien und Osteuropa.* Veröffentlichungen der Societas Uralo-Altaica, Band 19. Wiesbaden, 1985: 133-164. (→ Yazmanın incelendiği sayfa 141.)

A Yüzü	B Yüzü
1. ? ?	1. ?
2. ? : kan : kag[an(?)	2. men : şım[nu(?)
3.]ördü[	3. btd
4. : k	4. n

21) *Mainz 169a,b+c,d* no'lu Yazma Parçası

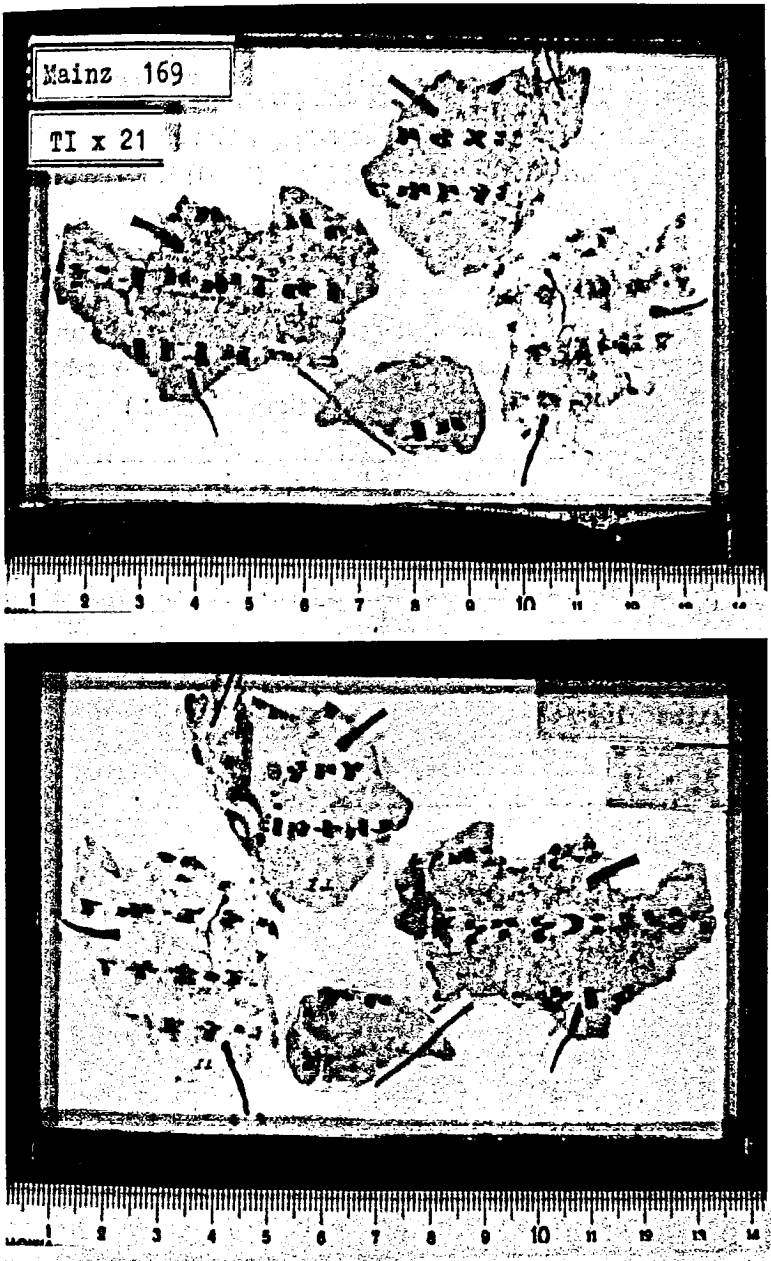
Eski Nr: T I; **Yeni Nr:** Mainz 169a,b+c,d; **Satır Sayısı**[12]**:** A: a.3-b.3; B-C: a.4-b.4; D: a.4-b4; **Yay.:** Sertkaya (2)
Yazmanın Bulunduğu Yer: Staatsbibliothek zu Berlin-Preussischer Kulturbesitz Orientabteilung (Almanya)
VOHD Serisindeki Yeri: Mainz 169a,b+c,d (T I) / VOHD 13,16 # 573, s. 456-457.
Metin Kaynağı: Sertkaya, Osman Fikri. "Fragmente in Alttürkischer Runenschrift aus den Turfan-Funden". *Runen, Tamgas und Graffiti aus Asien und Osteuropa.* Veröffentlichungen der Societas Uralo-Altaica, Band 19. Wiesbaden, 1985: 133-164. (→ Yazmanın incelendiği sayfa 141-142.)

A Fragmanı	**B-C Fragmanı**
A Yüzü	**A Yüzü**
1. yme	1. tk [ ]k(?)
2. edgü	2.]sginte : anç[a
3. kōni (küni ?)	3. yarlık[a
	4. kl
B Yüzü	
1. ŋ k	**B Yüzü**
2. lük :	1. lu ? : k (?)
3. lkamış :	2. g : ol : nogoş[ak
	3. kim : ör
	4. k(m?)

D Fragmanı
A Yüzü (*Yalnızca A yüzünde yazılı*)
1.]ru ini
2.]n : evr[e
3. e] : ke

[12] Satır sayısı Wilkens (2000)'e göre verilmiştir.

Mainz 169a,b+c,d no'lu Yazma Parçasının Resimleri

22) *Mainz 173a,b* no'lu Yazma Parçası

Eski Nr: [T II] D 19; **Yeni Nr:** Mainz 173a,b; **Satır Sayısı**[13]**:** A: a.3-b.3; B: a.3-b.3; **Yay.:** Sertkaya (3)

Yazmanın Bulunduğu Yer: Staatsbibliothek zu Berlin-Preussischer Kulturbesitz Orientabteilung (Almanya)

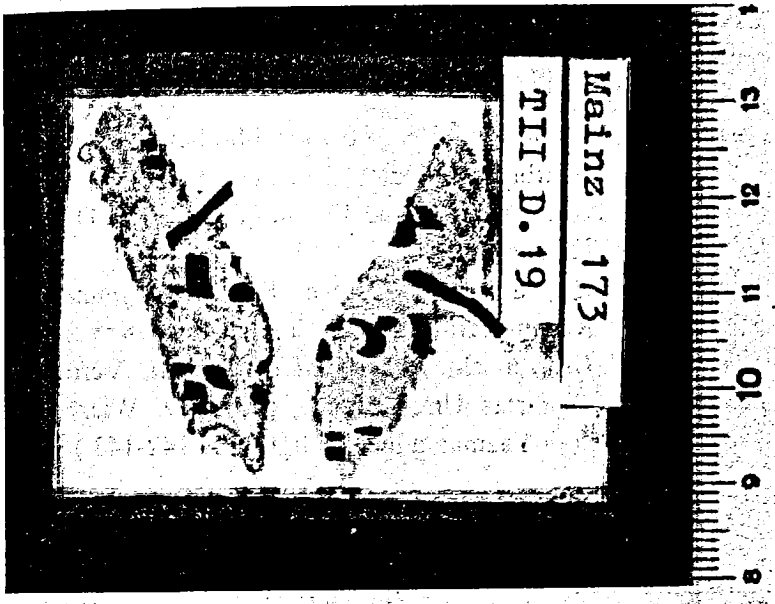
VOHD Serisindeki Yeri: Mainz 173a,b ([T II] D 19) / VOHD 13,16 # 575, s. 458-459.

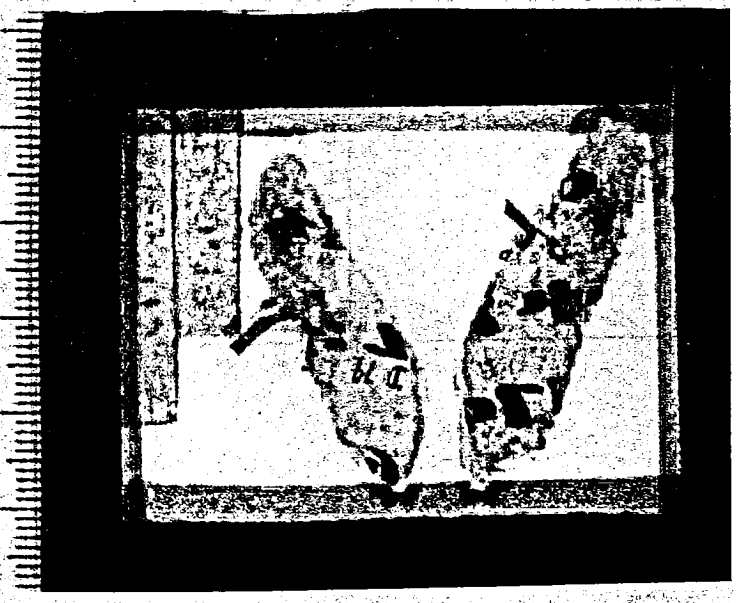
Metin Kaynağı: Sertkaya, Osman Fikri. "Fragmente in Alttürkischer Runenschrift aus den Turfan-Funden". *Runen, Tamgas und Graffiti aus Asien und Osteuropa.* Veröffentlichungen der Societas Uralo-Altaica, Band 19. Wiesbaden, 1985: 133-164. (→ Yazmanın incelendiği sayfa 142.)

A Yüzü (sol)	**B Yüzü (sol)**
1. z	1. lig
2.]sli	2. l : a(e?)
3. p :	3. b
A Yüzü (sağ)	**B Yüzü (sağ)**
1. :	1. n
2. ol	2. z(?)
3. g	3. ın

[13] Satır sayısı Wilkens (2000)'e göre verilmiştir.

Mainz 173a,b no'lu Yazma Parçasının Resimleri

23) *Mainz 174a-e* no'lu Yazma Parçası

Eski Nr: T II K, T II D 52; **Yeni Nr:** Mainz 174a-e; **Satır Sayısı**[14]**:** A: a.2-b.2; B: a.7-b.5; C: a.2-b.2; D: a.4-b.4; E: a.3-b.3; **Yay.:** Sertkaya (4)

Yazmanın Bulunduğu Yer: Staatsbibliothek zu Berlin-Preussischer Kulturbesitz Orientabteilung (Almanya)

VOHD Serisindeki Yeri: Mainz 174a-e (T II K, T II D 52) / VOHD 13,16 # 576, s. 459-460.

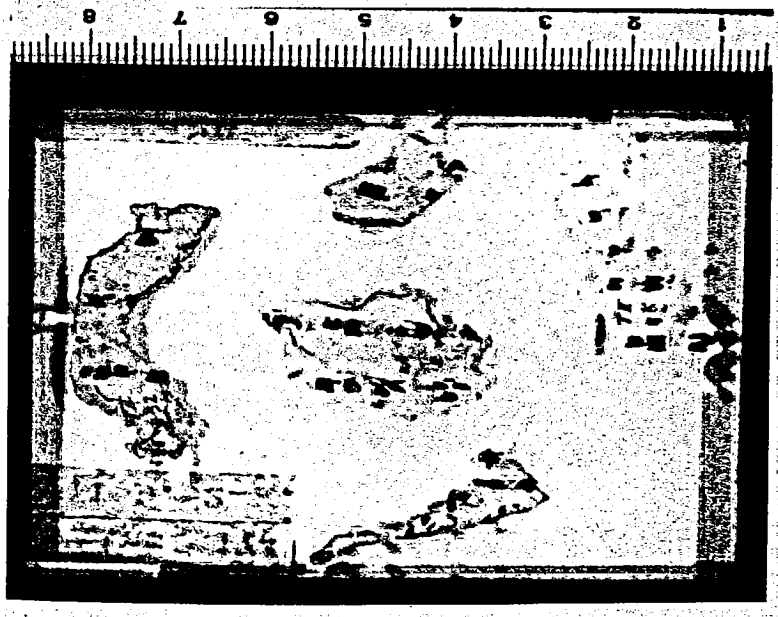
Metin Kaynağı: Sertkaya, Osman Fikri. "Fragmente in Alttürkischer Runenschrift aus den Turfan-Funden". *Runen, Tamgas und Graffiti aus Asien und Osteuropa.* Veröffentlichungen der Societas Uralo-Altaica, Band 19. Wiesbaden, 1985: 133-164. (→ Yazmanın incelendiği sayfa 142-143.)

A Yüzü	**A Yüzü**
1. : tïr (?)	1. a (e ?)
2. ? ıg	2. ı (i ?)
	3. ? ö (ü ?)
B Yüzü	4. d
1. bar	5. or (ur ?)
2.]gsı[	
	B Yüzü
	1. ?
	2. sa
	3. r
	4. r
	5. ?

[14] Satır sayısı Wilkens (2000)'e göre verilmiştir.

Mainz 174a-e no'lu Yazma Parçasının Resimleri

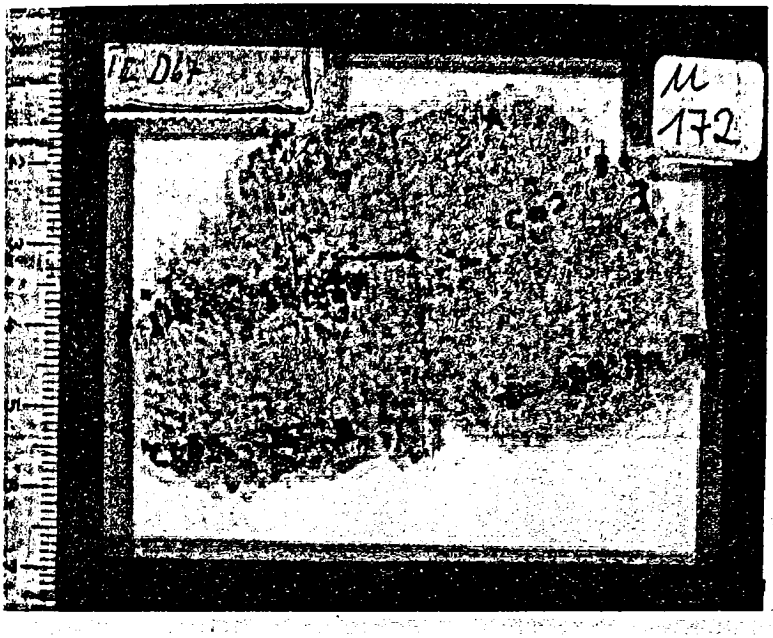

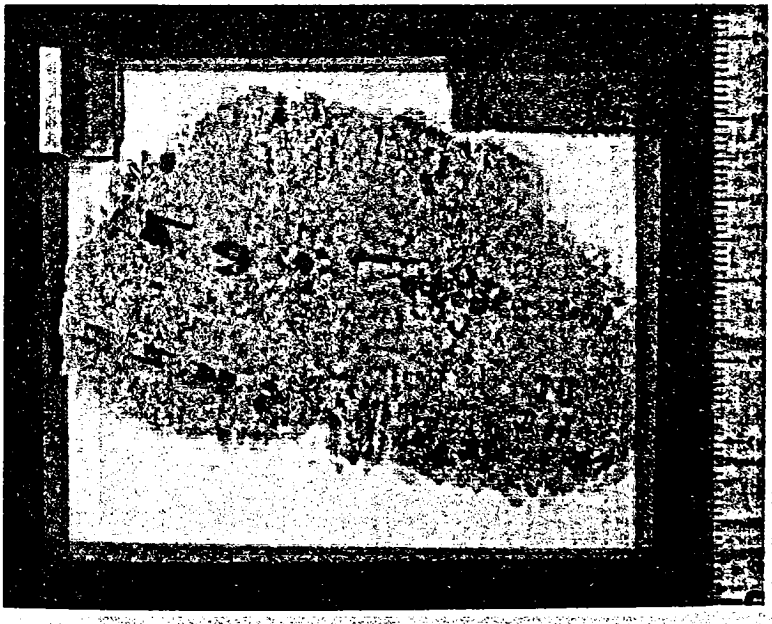
24) *U 172* no'lu Yazma Parçası

Eski Nr: T II D 67; **Yeni Nr:** U 172; **Satır Sayısı:** a.1 + 1 satır başlık-b.1 + 1 satır başlık; **Yay.:** Wilkens (7) (Katalog)
Yazmanın Bulunduğu Yer: BBAW (Almanya)
VOHD Serisindeki Yeri: U 172 (T II D 67) / VOHD 13,16 # 585, s. 466-467.
Metin Kaynağı: Wilkens (2000)

Bölüm I	**Bölüm II**
A Yüzü	**A Yüzü**
Başlık: ...]*D* ♦	**Başlık:** ♦ KN[...
1. ...] ŵTŵR	1. LY : R/[...
B Yüzü	**B Yüzü**
Başlık: ♦ YY[...	**Başlık:** ...] ♦
1. WR'L[...	1. ...] MYŞ :Y

U 172 no'lu Yazma Parçasının Resimleri

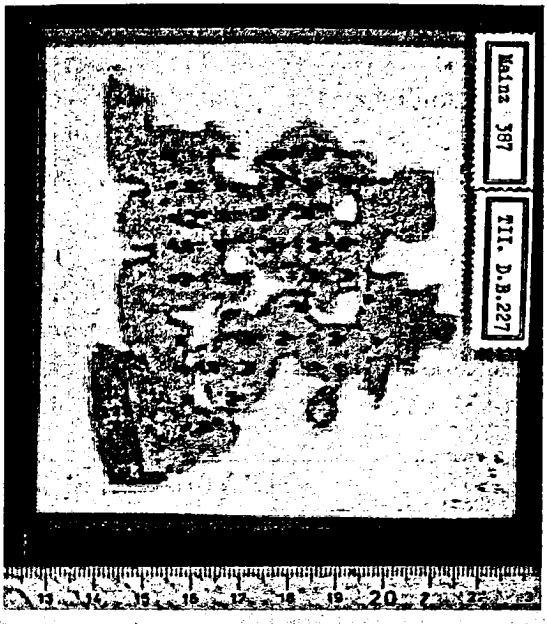

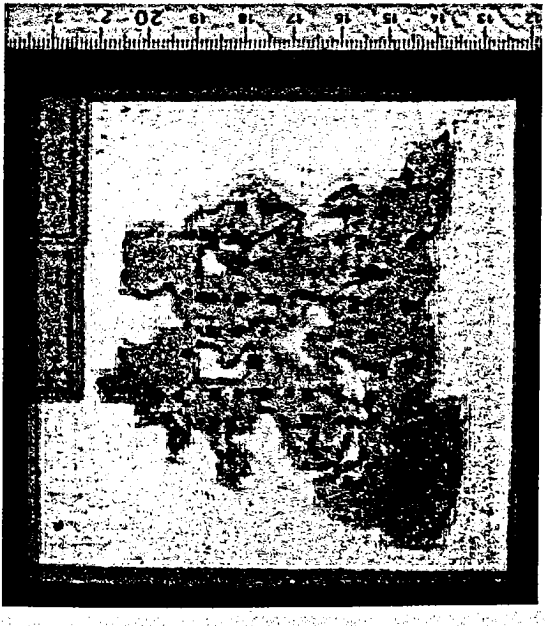
25) *Mainz 387* no'lu Yazma Parçası

Eski Nr: T II B 227 D; **Yeni Nr:** Mainz 387; **Satır Sayısı:** a.10-b.10; **Yay.:** Wilkens (8) (Katalog)
Yazmanın Bulunduğu Yer: Staatsbibliothek zu Berlin-Preussischer Kulturbesitz Orientabteilung (Almanya)
VOHD Serisindeki Yeri: Mainz 387 (T II B 227 D) / VOHD 13,16 # 581, 463-464.
Metin Kaynağı: Wilkens (2000)

A Yüzü	**B Yüzü**
2. GW'/D' :	1. WR//P*W*
10. [ ]' :	10. T[ ]

Mainz 387 no'lu Yazma Parçasının Resimleri

26) *Mainz 383* no'lu Yazma Parçası

Eski Nr: T II K; **Yeni Nr:** Mainz 383; **Satır Sayısı:** a.8-b.8; **Yay.:** Sertkaya (7)

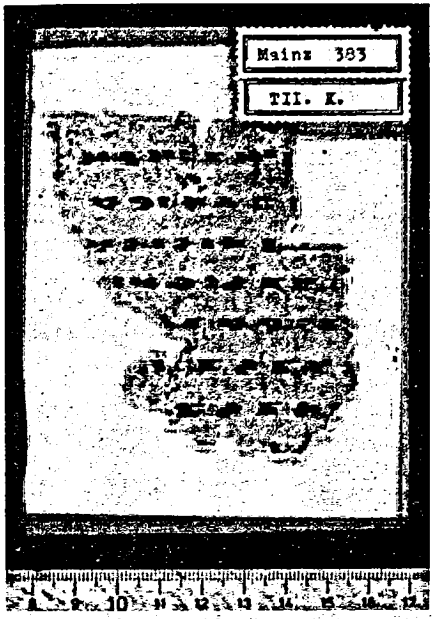
Yazmanın Bulunduğu Yer: Staatsbibliothek zu Berlin-Preussischer Kulturbesitz Orientabteilung (Almanya)

VOHD Serisindeki Yeri: Mainz 383 (T II K) / VOHD 13,16 # 578, s. 461.

Metin Kaynağı: Sertkaya, Osman Fikri. "Fragmente in Alttürkischer Runenschrift aus den Turfan-Funden". *Runen, Tamgas und Graffiti aus Asien und Osteuropa.* Veröffentlichungen der Societas Uralo-Altaica, Band 19. Wiesbaden, 1985: 133-164. (→ Yazmanın incelendiği sayfa 145.)

A Yüzü	**B Yüzü**
1.]ne : üçü	1. erklig :
2. n : t]èser . ym-	2. yme : öd[rümk-
3. e : bil]ser : ulug	3. e : aysa [r : edgü
4. bi]lig : bar : [sav	4. bolur : ym[e
5. i : yme : [ulug	5. üç]ünç : er : ança
6. bi]ligi[g	6. t]èmiş : tè[gin
7.] : tègi[n :	7. : y]me : erk[e
8. ? ? ? ? ? ? ? ? ? ?	8.] ? ? [

Mainz 383 no'lu Yazma Parçasının Resimleri

27) *T II T 14* no'lu Yazma Parçası

Eski Nr: T II T 14; **Yeni Nr:** -; **Satır Sayısı:** a.31-(b yüzü Çince); **Yay.:** Thomsen (1)

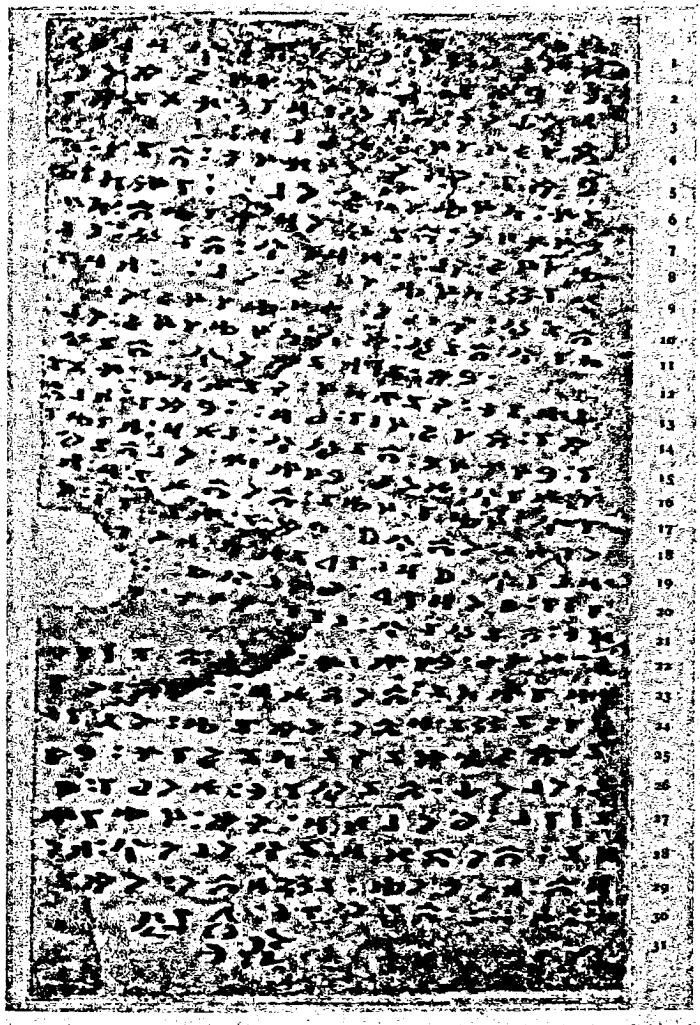
Yazmanın Bulunduğu Yer: Yazma Kayıp.

VOHD Serisindeki Yeri: T II T 14 / VOHD 13,16 # 435, s. 377-378.

Metin Kaynağı: Thomsen, Vilhelm. "Ein Blatt in Türkischer 'Runen'schrift aus Turfan". *Sitzungsberichte der Preußischen Akademie der Wissenschaften, Phil.-hist. Klasse*, 1910: 296-306. (→ Yazmanın incelendiği sayfa 302-303, Resim III.)

1. başlandı : yėti : pagarl(ı?)nı-	16. l : sıg : suv : yön(e?)ser : ol taş-
2. -ŋ : yme : ☛ : türlüg : mun-	17. ıg : özi : üze : tutsar : k-
3. -çukuŋ : taşlarıŋ : erdemi	18. opka : utgay : yme : ne: iş : y-
4. belgülü[g] : savlar : :	19. arlıg : yarlıkasar : kop[da]
5. yme : kök : yörüŋ : taş : t-	20. : işi : yorık : bolgay : : [yör-]
6. -ėr : tüzlüg : ol : : intiz	21. üŋ : taşıg : alıp : kök : y[örü-]
7. yörüŋ : taş : urmızt: tü	22. ŋ : suv : yön(e?)ser : : ol : taşıg
8. -zlüg : ol : : sarıg : taş : na-	23. özinte : tutsar : : yat : ki-
9. -gıd : tüzlüg : ol : : & kara	24. şi : adartu : umaz : uçıŋ-
10. taş : kiwan : tüzlüg : ol : :	25. a : begdemeke : tegir : ym-
11. tig : taş : mag : tüzlüg : ol :	26. e : ol-ok : taşıŋ : suvı : y-
12. : : yme : kamug : taş-	27. aşıl : bolsar : kem : özin-
13. larıŋ : kentü : kentü : erde-	28. te : tutsar : agulug : ku-
14. mi : belgüsi : bar : : yme : kalt-	29. rt : koŋuz : adartu : uma-
15. ı : yörüŋ : taşıg : alsar : kızı-	30. z : kara : taşıŋ : taş
	31. şŋ

T II T 14 no'lu Yazma Parçasının Resmi

28) *MIK III 34b* no'lu Yazma Parçası

Eski Nr: T II T 20; **Yeni Nr:** MIK III 34b; **Satır Sayısı:** a.3 (+ 3 satır Mani harfli yazı) - (b yüzü Çince); **Yay.:** von Le Coq (2); Sertkaya (14)[15]

Yazmanın Bulunduğu Yer: Museum für Indische-Kunst (Almanya)

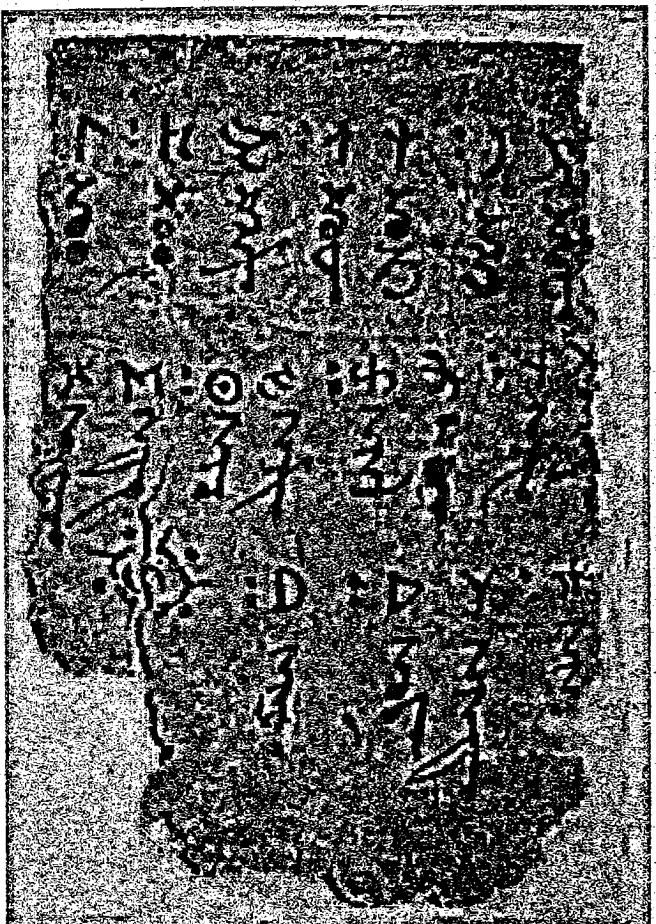
VOHD Serisindeki Yeri: MIK III 34b (T II T 20) / VOHD 13,16 # 433, s. 376-377.

Metin Kaynağı: von Le Coq, Albert August. "Köktürkisches aus Turfan (Manuskriptfragmente in köktürkischen 'Runen' aus Toyoq und Idiqut-Schähri [Oase von Turfan])". *Sitzungsberichte der Preußischen Akademie der Wissenschaften, Phil.-hist. Klasse*, 1909/41: 1047-1061. (→ Yazmanın incelendiği sayfa 1050, Resim IX.)

Mani Harfli Yazı:	**Eski Türkçe Runik Harfli Yazı:**
1. up an : iç ip : ag it : iy	1. (up/op) n : <u>iç</u> p : k t : y,i
2. ad eng : iy az : eng end : elt as	2. d ŋ(ng) : ń z : g(g) nd : <u>ld</u> s
3. an : al ık (kı) : ai, ay	3. n : l k : y

[15] Sertkaya 1990'da fragman numarası *TM 327 (MIK III 35a-b)* olarak verilmektedir.

***MIK III 34b* no'lu Yazma Parçasının Resmi**

29) *Mainz 377* no'lu Yazma Parçası

Eski Nr: T II T 20; **Yeni Nr:** Mainz 377; **Satır Sayısı:** a.6-(b yüzü Çince); **Yay.:** Sertkaya (6)

Yazmanın Bulunduğu Yer: Staatsbibliothek zu Berlin-Preussischer Kulturbesitz Orientabteilung (Almanya)

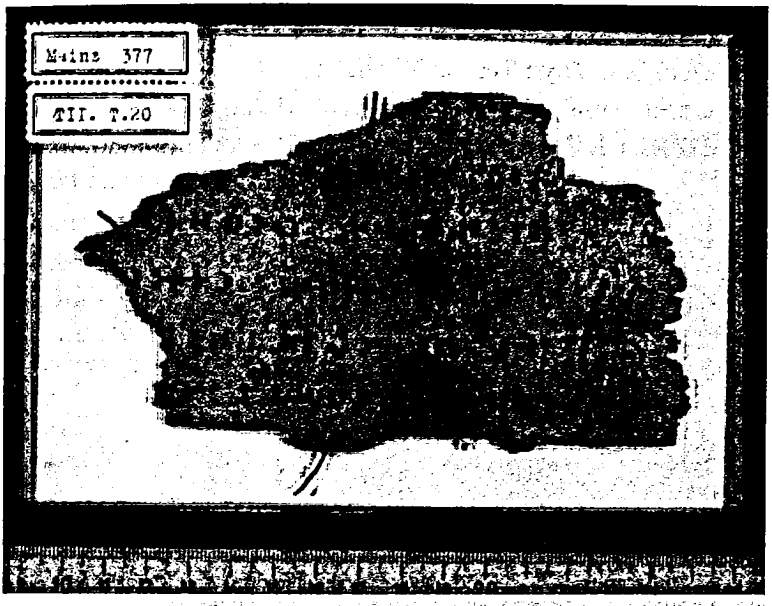
VOHD Serisindeki Yeri: Mainz 377 (T II T 20) / VOHD 13,16 # 577, s. 460-461.

Metin Kaynağı: Sertkaya, Osman Fikri. "Fragmente in Alttürkischer Runenschrift aus den Turfan-Funden". *Runen, Tamgas und Graffiti aus Asien und Osteuropa.* Veröffentlichungen der Societas Uralo-Altaica, Band 19. Wiesbaden, 1985: 133-164. (→ Yazmanın incelendiği sayfa 144, Resim 1.)

A Yüzü

1. bir : b[a-
2. tlıg : buyruk : n[
3. ti : inirzün : buyruk<k>a[te-
4. ŋri : nomin : nomla[zun : él-
5. ke : kan : savın : kop [in
6. irzün : buyruk<k>a : ança [

Mainz 377 no'lu Yazma Parçasının Resmi

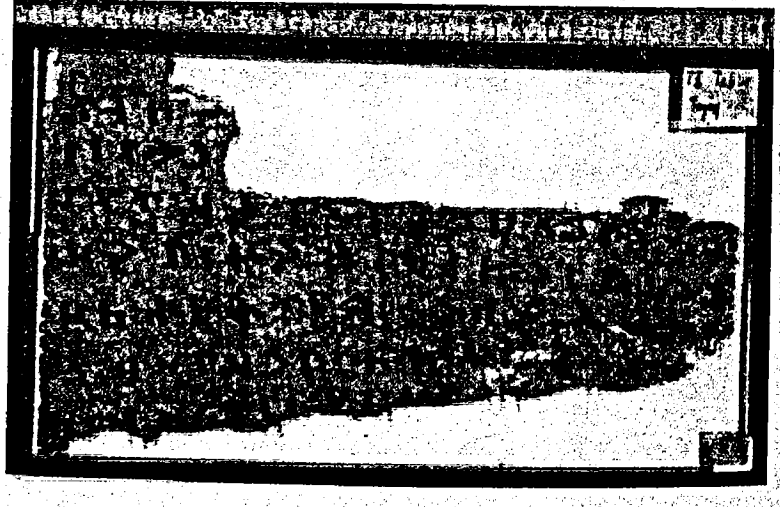

30) *U 181* no'lu Yazma Parçası

Eski Nr: T II T; **Yeni Nr:** U 181; **Satır Sayısı:** (a.6 Eski Uygurca)-b.8; **Yay.:** Tezcan-Zieme (1)
Yazmanın Bulunduğu Yer: BBAW (Almanya)
VOHD Serisindeki Yeri: U 181 (T II T) / VOHD 13,16 # 592, s. 471.
Metin Kaynağı: Tezcan, Semih - Peter Zieme. "Uigurische Brieffragmente". *Studia Turcica.* Budapest, 1971: 451-460. (→ Yazmanın incelendiği sayfa 455-456, Resim 3-4.)

B Yüzü (?)

1. i
2. .....tŋr
3. **im**.....p.....nmisi-
4. m : svi//: yrligi br: rdi
5. bulyin: tŋrim : küsi : küç-
6. i : ulug : kuƥ : bėrẕün : tü-
7. **n**la : kūntẕ : yurisr : ƥ
8. .....insr : si//sr : t

31) *U 173* no'lu Yazma Parçası

Eski Nr: U 173; **Yeni Nr:** -; **Satır Sayısı:** a.3-(b.2 Brahmi harfli); **Yay.:** Wilkens (9) (Katalog)
Yazmanın Bulunduğu Yer: BBAW (Almanya)
VOHD Serisindeki Yeri: U 173 / VOHD 13,16 # 586, s. 467.
Metin Kaynağı: Wilkens (2000)

A Yüzü

1. ...]/ : D/[...
2. ...]/ erde*m* [...
3. ...]YL /[...

32) *U 176* no'lu Yazma Parçası

Eski Nr: U 176; **Yeni Nr:** -; **Satır Sayısı:** a.8-b.9; **Yay.:** Wilkens (10) (Katalog)
Yazmanın Bulunduğu Yer: BBAW (Almanya)
VOHD Serisindeki Yeri: U 176 / VOHD 13,16 # 589, s. 469-470.
Metin Kaynağı: Wilkens (2000)

Bölüm I	**Bölüm II**
A Yüzü	**A Yüzü**
2. G : [...	2. ...]*G* :
8. T[...	8. ...]/YS
B Yüzü	**B Yüzü**
1. ...] : R	1. s/[...
8. ...]Y	8. : '[...

U 176 no'lu Yazma Parçasının Resimleri

33) *M*... no'lu Yazma Parçası

Eski Nr: TM 407; **Yeni Nr:** M ...; **Satır Sayısı**[16]**:** b.1; **Yay.:** Zieme (6)

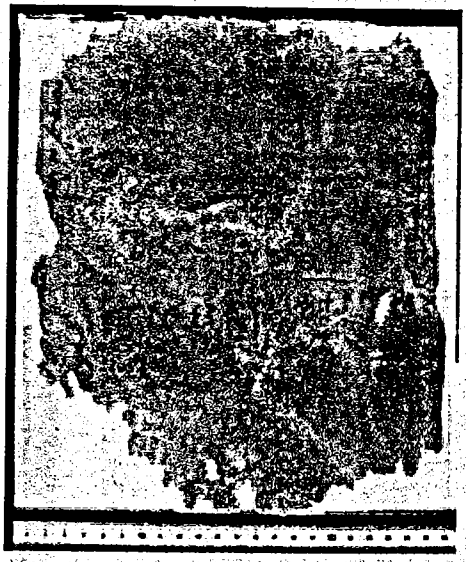
Yazmanın Bulunduğu Yer: BBAW (Almanya)

VOHD Serisindeki Yeri: M ... (TM 407) / VOHD 13,16 # 593, s. 472.

Metin Kaynağı: Zieme, Peter. "Runik Harfli Birkaç Pasaj Üzerine Kimi Yorum Önerileri". *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten,* 2000. Ankara, 2001: 377-382. (→ Yazmanın incelendiği sayfa 379-380.)

B Yüzü[17]

1. [me]n : bitidim : er toŋrıl

16 Wilkens (2000)'e göre satır sayısı bilgisi şöyledir: a.1.

17 Zieme'nin makalesinde verdiği bilgiler doğrultusunda metin oluşturulmuştur. Zieme makalesinde, bu satırın transkripsiyonunu ya da transliterasyonunu bir bütün olarak vermez.

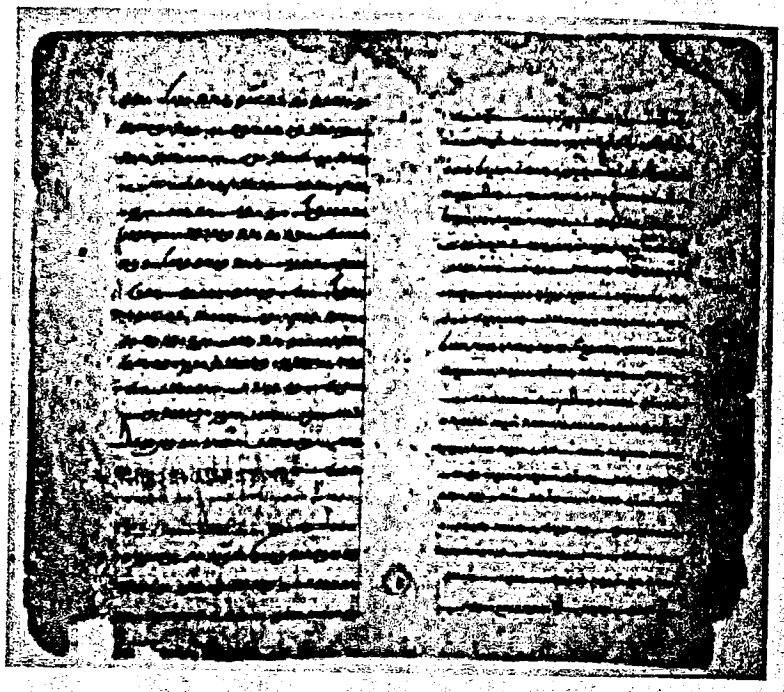
34) *MIK III 200 I* no'lu Yazma Parçası[18]

Eski Nr: T II D II 169; **Yeni Nr:** MIK III 200 I; **Satır Sayısı:** a(b?).1; **Yay.:** Zieme (1)
Yazmanın Bulunduğu Yer: Museum für Indische-Kunst (Almanya)
VOHD Serisindeki Yeri: MIK III 200 I (T II D II 169) / VOHD 13,16 # 311, s. 283.
Metin Kaynağı: Zieme, Peter. "Runik Harfli Birkaç Pasaj Üzerine Kimi Yorum Önerileri". *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten,* 2000. Ankara, 2001: 377-382. (→ Yazmanın incelendiği sayfa 378-379.)

A(B?) Yüzü
1. tükedi namaç agu alkış

[18] Zieme, *So 14411 I (MIK III 200)* katalog numarası başlığı altında metin incelemesi yapmıştır. Sertkaya, fragmanın eski katalog numarasını 1985'teki makalesinde *T II D 169* olarak verirken yeni katalog numarasını *MIK III 200b* olarak vermektedir. 1990'daki makalesinde ise eski katalog numarası kısmını boş bırakırken yeni katalog numarasını *MIK 200b* olarak vermektedir. Biz, yazma parçasının eski ve yeni katalog numaralarını Wilkens (2000)'e göre verdik.

MIK III 200 I no'lu Yazma Parçasının Resimleri

Üstteki Yaprağın Sol Alt Kısmında Yer Alan Runik Harfli Eski Türkçe Satır

B) İNGİLTERE'DE BULUNAN RUNİK HARFLİ METİNLER

1. - 3.) *Or. 8212/76* no'lu Yazma Parçası

Eski Nr: M.I. xxxii, 006[19]; **Yeni Nr:** Or. 8212/76; **Satır Sayısı:** A: a.22; B: a.12-b.10; C: a(b?).9; **Yay.:** Thomsen (2); Orkun (1)
Yazmanın Bulunduğu Yer: British Library, Sir Aurel Stein Koleksiyonu (İngiltere)
Metin Kaynağı: Thomsen, Vilhelm. "Dr. M. A. Stein's Manuscripts In Turkish 'Runic' Script from Miran and Tun-Huang". *Journal of the Royal Asiatic Society,* 1912: 181-227. (→ Yazmanın incelendiği sayfa 182-189, Resim I.)

A Fragmanı	11. kelürmiş : üç : yarı'k : da : ügeke
A Yüzü	12. : bir : yarlıg : boltı : kedim : uruŋu-
1. Törtinç : ay : to°kuz : otuzka	13. ka : ᛁ : ed[ç]ü saŋun : tireke : ᛁ :
2. unagan çur : yarı'kı : uruŋu : tudu	14. sugçu : balı'k : da : kirmiş : yarı
3. n : çigşi : ke : yarlıg : boltı :	15. 'k : da : bayırkular : ka : altı : yarı'k :
4. alanı : içireki : yarı'kı : çik :	16. tėginke : ᛁ : bars kan saŋunka : ᛁ :
5. bilge : çigşike : yarlıg : boltı :	17. kutuz : uruŋu : ka : ᛁ : kül : çigşi : i|||
6. otka : könmiş : kıl[ı]ç : özike :	18. nisiŋe : ᛁ : sarıgçırka : ᛁ : kensig : k-
7. yarlıg : boltı : külüg : uruŋu	19. a[*bu şekilde*] : ᛁ : teŋlig apa : ka : ᛁ : kutlug : ka : ᛁ :
8. ka : bir : yarlıg : boltı : küpe : yarı'k[20]	20. süçürke : ᛁ : uruŋu : saŋun :

19 Katalog numarası Thomsen 1912'ye göredir.

9. yarı'k : üçün : bir : yarı'k : yar-
10. lıg : boltı : alanı : içreki : süde

ka : | :
21. beçe apa : içrek : ike : bir : yarı'k : yo :
22. su"k : birle :

B Fragmanı

A Yüzü

[_ _ _ _ _ _ _ _ _]

1. ınal : uruŋu : yarı'kı : [·]mas : k[a :]
2. yarlıg : boltı : yurta : at : üçon : [*bu şekilde*]
3. kelmiş : yarık : yagmiş : tutu"k
4. ka : yarlıg : boltı : bindir :
5. ke : yar[ık : y]arlıg : boltı :
6. yolta : at : kögürmiş : erke : | : y-
7. arık : yarlıg : boltı : külüg : saŋ-
8. un : ka : | : yosu"k : yarlıg : boltı
9. kürebir : uruŋu : saŋunka : | :
10. kılıç : | : bardu"k : yarlıg : bolt-
11. ı : koçu : balı'k : da : kelmiş : kıl-

B Yüzü

1. [. . . . .] : | : ki [. .]
2. kdı yul[uk *ya da* a] : uruŋu : yar[..]
3. [·] yıru[....]ke uruŋu : ka : yar[lıg]
4. boltı : laç[..] : baylu"k : çk(*ya da* a)s [yar]-
5. ı'kı : bars : uruŋu : ka : yarlıg : bo-
6. ltı : [·]rkin [:] saŋun : tir[...]
7. yarı'kin : ınal : u[r]uŋuka : y[ar]-
8. lıg : boltı :
9. ut saŋun : yarı'kın : kıyagan : ur-
10. uŋu : ka : bérdi

C Fragmanı

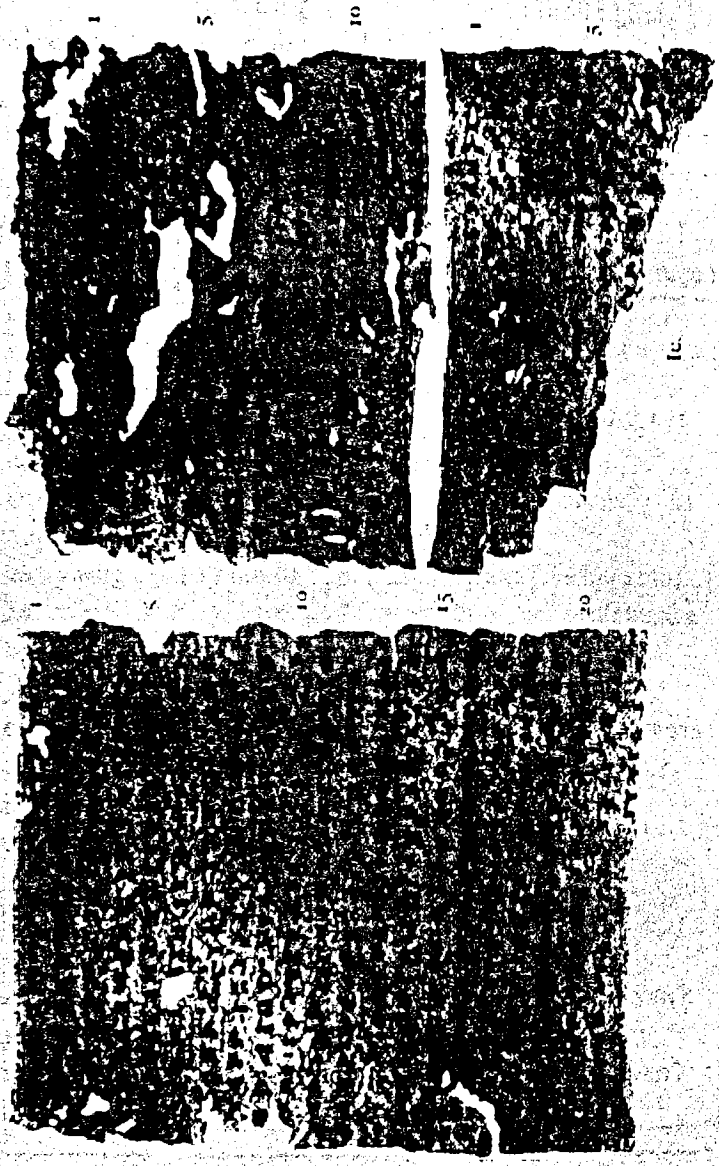
A (B?) Yüzü

1. buçurka : yarı'k :
2. bir : ügeke : bir : yarı'k : bardı :
3. tüzmiş : ke : | : yarı'k : kıyagan : ka : bi[r]

[20] Thomsen'ın notu: *yarı'k* sözcüğü 8. satırda hemen *bir* sözcüğünden sonra araya sıkıştırılmıştır.

12. ıç : küç : k[ar]a : ka : yarlıg : boltı :	4. yarı'k : kulapa : uruŋuka : ‖ : yarı['k..?] 5. końçı : lerke [*bu şekilde!*] : ‖ : yarı'k : tayü[....] 6. bir : köküzmek : yarı['k : yarlıg ?] 7. boltı : elekül [.....yarı]- 8. 'k : ınançu[_ _ _ _ _] 9. ür[_ _ _ _ _ _ _ _ _]

***Or. 8212/76* no'lu Yazma Parçasının Resmi**

4) *Or. 8212/77* no'lu Yazma Parçası

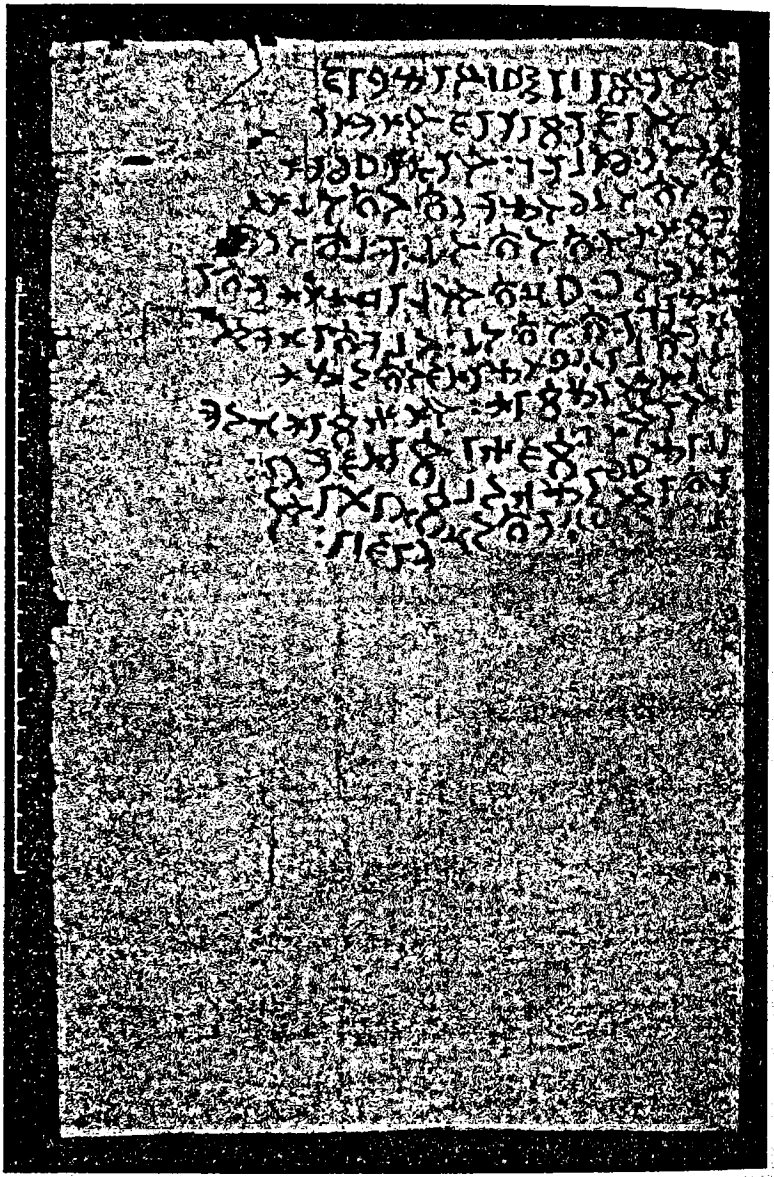
Eski Nr: Ch. 00183[21]; **Yeni Nr:** Or. 8212/77; **Satır Sayısı:** a(?).12-(b yüzü Tibetçe); **Yay.:** Thomsen (3); Orkun (2)
Yazmanın Bulunduğu Yer: British Library, Sir Aurel Stein Koleksiyonu (İngiltere)
Metin Kaynağı: Thomsen, Vilhelm. "Dr. M. A. Stein's Manuscripts In Turkish 'Runic' Script from Miran and Tun-Huang". *Journal of the Royal Asiatic Society,* 1912: 181-227. (→ Yazmanın incelendiği sayfa 218-220, Resim IIIb.)

A (B?) Yüzü

1. yeme : bėşinç : ay sekiz yėg-
2. irmige bilig kŏŋül
3. saŋun : başlap : kelti : yavaş
4. tutu^{u}k buzaç tutu^{u}k ör-
5. e bört : tutu^{u}k : altun t-
6. ay saŋun : yartımlı^{ı}k erür : atı
7. öz apa tutu^{u}k : ulatı kam-
8. ıg atlıg yüzlüg otuz er
9. keltimiz bir : kün bir koń
10. ėki küp : begni : bitgeçi :
11. isiz yavız kul bitidim
12. atım ba atur çigşi :

21 Katalog numarası Thomsen 1912'ye göre verilmiştir.

_Or. 8212/77_ no'lu Yazma Parçasının Resmi

5. - 9.) *Or. 8212/78* no'lu Yazma Parçası

Eski Nr: Ch. 0014[22]; **Yeni Nr:** Or. 8212/78; **Satır Sayısı**[23]**:** A: a(?).14-(b yüzü Çince); B: a(?).6-(b yüzü Çince); C: a(?).6-(b yüzü Çince); D: a(?).5-(b yüzü Çince); E: a(?).4-(b yüzü Çince); **Yay.:** Thomsen (4); Hommel (1); Orkun (3); Hamilton-Bazin (1); Tryjarski (1)

Yazmanın Bulunduğu Yer: British Library, Sir Aurel Stein Koleksiyonu (İngiltere)

Metin Kaynağı: Thomsen, Vilhelm. "Dr. M. A. Stein's Manuscripts In Turkish 'Runic' Script from Miran and Tun-Huang". *Journal of the Royal Asiatic Society*, 1912: 181-227. (→ Yazmanın incelendiği sayfa 215-217.)

A Fragmanı **A (B?) Yüzü** [_ _ _ _ _] 1. zinin : ölmez [. . . . . .] 2. : : tanu"klug: sav : tamgalıg : 3. bitig : ė şidmişte : körü : 4. körmiş : yėg : : miŋ : kişi : yü- 5. zin : biligińçe : bir : kişi : at-	6. ı : : bilig o : : azmazun : tėp : 7. yėrçi : yaratı : yaŋılmazun : t- 8. ėp : bilgeg : urtı : : azmaz : y- 9. ė[r]çi : yaŋılmaz : bilge : unıtm- 10. maz [*bu şekilde*] : ötügçi : yaŋılmaz : bitke- 11. çi : : bilgelig : yaŋılmaz : yė- 12. rçilig : azmaz : : yaŋılmasar : 13. bilge : bol[gay : ?] azmasar : yė- 14. [rçi : bolgay : ? : yaŋı]lma [...]

[22] Katalog numarası Thomsen 1912'ye göre verilmiştir.
[23] Satır sayısı Sertkaya 1990'a göre verilmiştir.

B Fragmanı

A (B?) Yüzü

[. . . . .]
yė]-
1. rçi : bolmaz : [. . . . .]
b]-
2. itkeçi : yo°k : a[. . . . .]
3. yo°k : tütünçs[. . . . .]
4. ni : köni : ökm[. . . . .]
5. . . m : arta (*ya da* ı ?) : yo[°k. . . . .]

C-D Fragmanı

A (B?) Yüzü

1. [. . . . .]nın : tut
2. [. . . . .]gü : tutmaz : :
3. [. . . . .]ır : suvŋırı : b
4. [. . . . .]gler : arga : bolu
5. [. . . . .]lıgu : erser : aldı(*ya da* a)

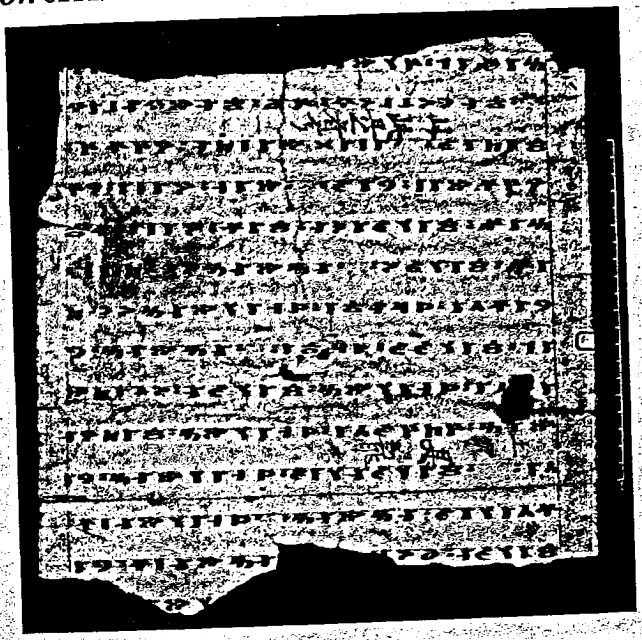
E Fragmanı[24]

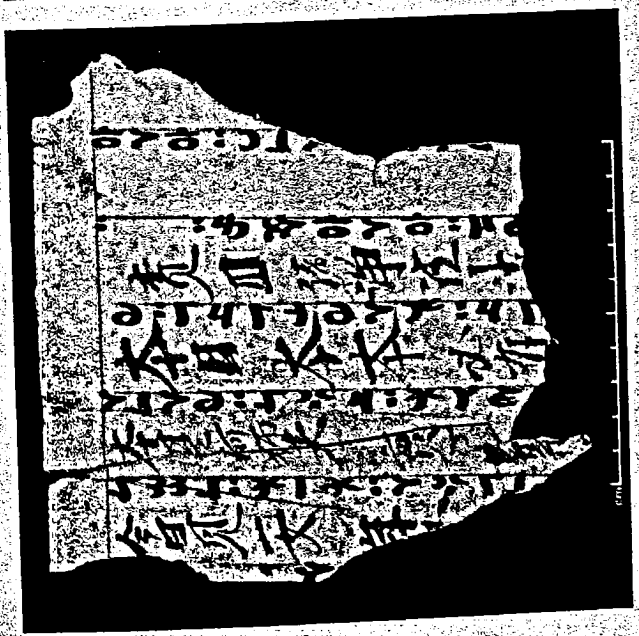
A (B?) Yüzü

[_ _ _ _ _ _ _ _]

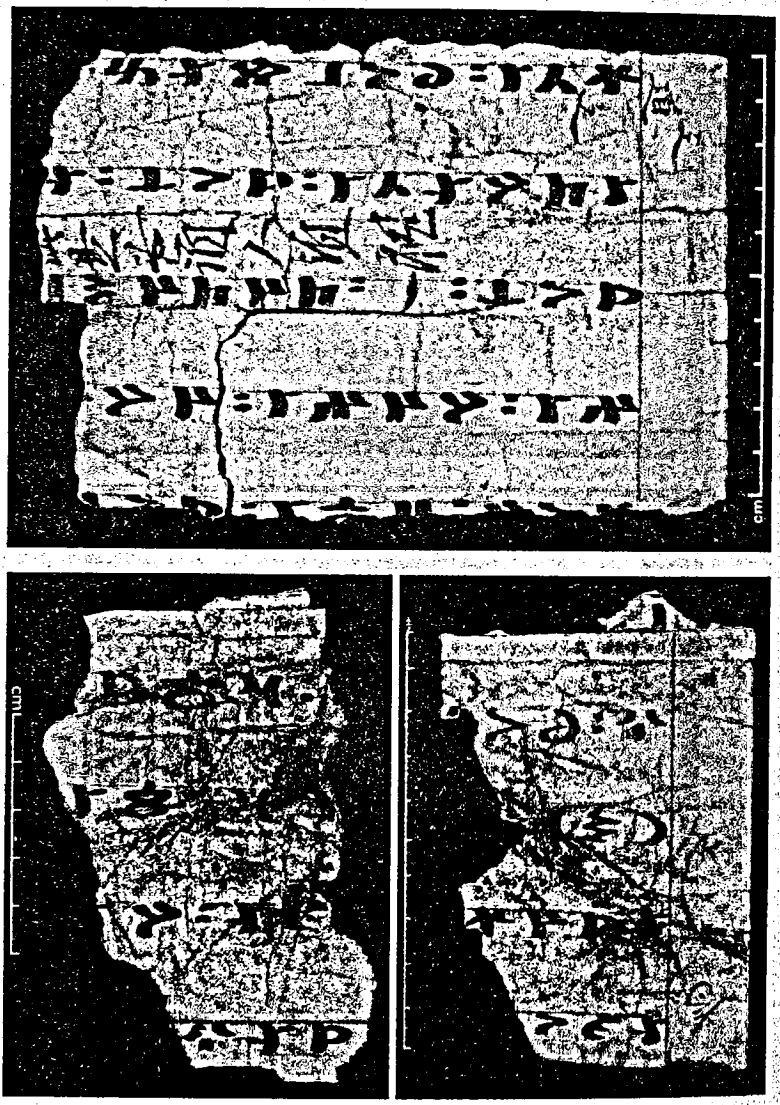
[24] Thomsen'ın A fragmanı olarak yazdığı bu kısım Orkun'da olduğu gibi E fragmanı olmalıdır.

Or. 8212/78 no'lu Yazma Parçasının Resimleri (I)

Or. 8212/78 no'lu Yazma Parçasının Resimleri (II)

10) *Or. 8212/79* no'lu Yazma Parçası

Eski Nr: Ch.0053; **Yeni Nr:** Or. 8212/79; **Satır Sayısı:** a(b?).2; **Yay.:** Hamilton-Bazin (2)

Yazmanın Bulunduğu Yer: British Library, Sir Aurel Stein Koleksiyonu (İngiltere)

Metin Kaynağı: Hamilton, James Russell - Louis Bazin. "Un Manuscrift Chinois Et Turc Runiforme De Touen-Houang". BM. Or. 8212 (78), (79). *Turcica, Revue d'Etudies Turques,* IV. 1972: 25-42. (→ Yazmanın incelendiği sayfa 35-36.)

A (B?) Yüzü

1. U UQ : s (*ya da* i ?)
2. ...a : : ütüglüg : ül

11) *Or. 8212/104* no'lu Yazma Parçası

Eski Nr: Ch.0013; **Yeni Nr:** Or. 8212/104; **Satır Sayısı:** a(b?).1; **Yay.:** Bang-Gabain-Rachmati (1); Räsänen (1); Bernştam (1)

Yazmanın Bulunduğu Yer: British Library, Sir Aurel Stein Koleksiyonu (İngiltere)

Metin Kaynağı: Bang Kaup, Willy - Annemarie von Gabain - G. R. Rachmati. Türkische Turfan-Texte VI. Das buddhistische Sūtra Säkiz yükmäk. *Sitzungsberichte der Preußischen Akademie der Wissenschaften, Phil.-hist. Klasse*, 1934/10, s. 93-192. (→ Yazmanın incelendiği sayfa 97-98.)

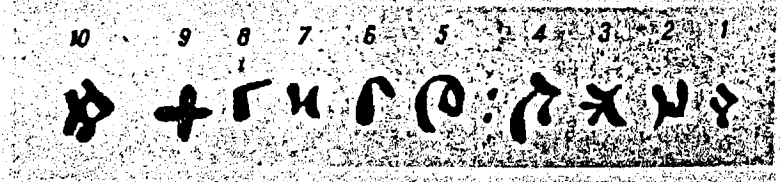
A (B?) Yüzü

1. körüg | iridim

I

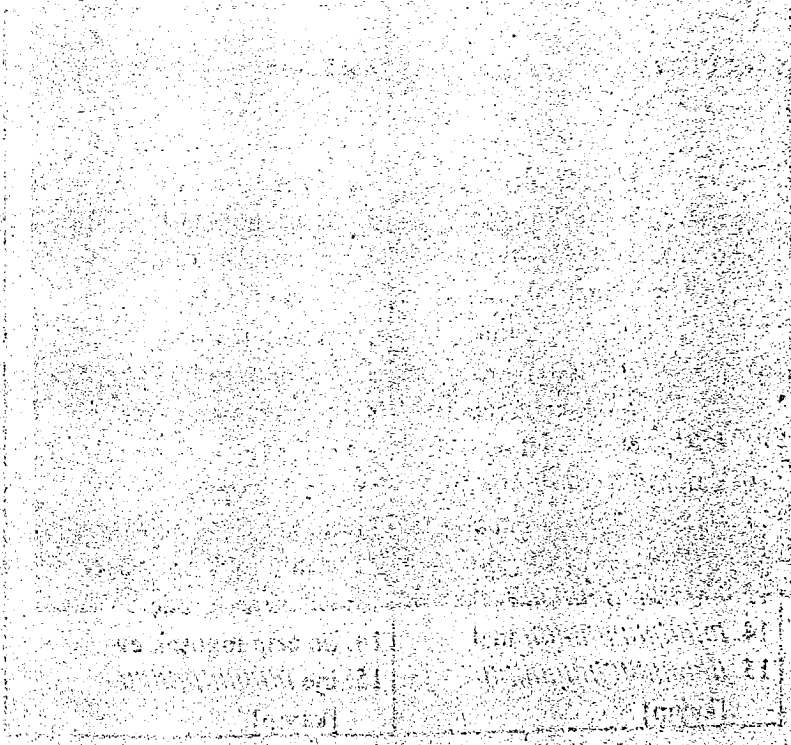

II

12) *Or. 8212/161* no'lu Yazma[25]

Eski Nr: Ch.0033; **Yeni Nr:** Or. 8212/161; **Satır Sayısı:** 809; **Yay.:** Thomsen (5); Orkun (4); Malov (1); İkeda (1); Tekin (1); Tekin (2); Yakovlev (1)
Yazmanın Bulunduğu Yer: British Library, Sir Aurel Stein Koleksiyonu (İngiltere)

[25] Hazırlamış olduğum *Irk Bitig* metninin transkripsiyonu, çevirisi ve resimleri yukarıda verilmiştir.

13) *Or. 8212/1692* no'lu Yazma Parçası

Eski Nr: Kao. 0107; **Yeni Nr:** Or. 8212/1692; **Satır Sayısı:** a(b?)sağ.16/sol.16; **Yay.:** Moriyasu (1)

Yazmanın Bulunduğu Yer: British Library, Sir Aurel Stein Koleksiyonu (İngiltere)

Metin Kaynağı: Moriyasu, Takao. "A Manichaean Runic Manuscript with Miniature (Kao.0107) Housed in the British Library". *Studies On The Inner Asian Languages*, XII. The Society of Central Eurasian Studies, 1997: 41-71. (→ Yazmanın incelendiği sayfa 46-47, Resim II-III-IV.)

A (B?) Yüzü	
Sağ Sütun	**Sol Sütun**
0. ////////////	0. //////////
1. ////////////////////////////	1. ////////////////////////////
2. ////////////////////////////	2. //// **n**ıgoş***a**k* alp sıŋ-
3. ////////////////////////////	3. **k***u**r* tėgin teŋri-
4. ////////////////////-t*m**iş***	4. *m* av*t*adan kutıŋ-
5. ////////// **ı**nal saŋun a-	5. a ötünti yalvar-
6. ////////////////////// kitme	6. tı meniŋ atıma
7. ///////////////// tarkan iç	7. bir nom [tölek?] bi-
8. ///////////////// saŋun ına-	8. tizün tėp men [bi-
9. **l** ///////////////// ınal tar-	9. tig?] yavuz [özüm?]
10. **kan** //////////////////////	10. wzrk pwgw*r* alp
11. ////////////////////// apa	11. sıŋkur tėgin üçü-
12. ////////////////////// sılıg	12. n bit*i*dim kamag bağ-
13. ////////////////////////////	13. rın *b*irle ög*r*ünç-
14. ////////////////////// ınal	14. *ü*n e*r*ip nıgoşak *ev*-
15. ////////////////////////////	15. iŋe //////////////////
[kayıp]	[kayıp]

Or. 8212/1692 no'lu Yazma Parçasının Resmi

C) JAPONYA'DA BULUNAN RUNİK HARFLİ METİNLER

1) *Ot. Ry. 6432* no'lu Yazma Parçası

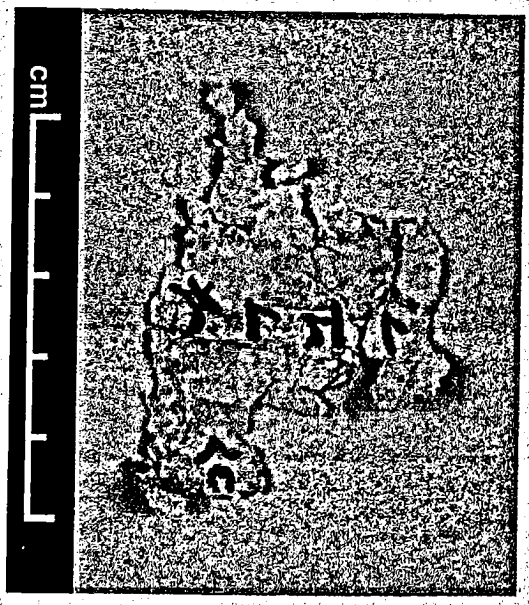
Eski Nr: Ot. Ry. 6432; **Yeni Nr:** -; **Satır Sayısı:** (a yüzü Çince)-b.3; **Yay.:** Zieme (5)

Yazmanın Bulunduğu Yer: Ryukoku Üniversitesi, Kont Ôtani Kozui Koleksiyonu (Japonya)

Metin Kaynağı: Zieme, Peter. "Runik Harfli Birkaç Pasaj Üzerine Kimi Yorum Önerileri". *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten,* 2000. Ankara, 2001: 377-382. (→ Yazmanın incelendiği sayfa 382.)

B Yüzü

1. ???
2. ...]iki *[...
3. ...]t[...

2) *Ot. Ry. 8129* no'lu Yazma Parçası

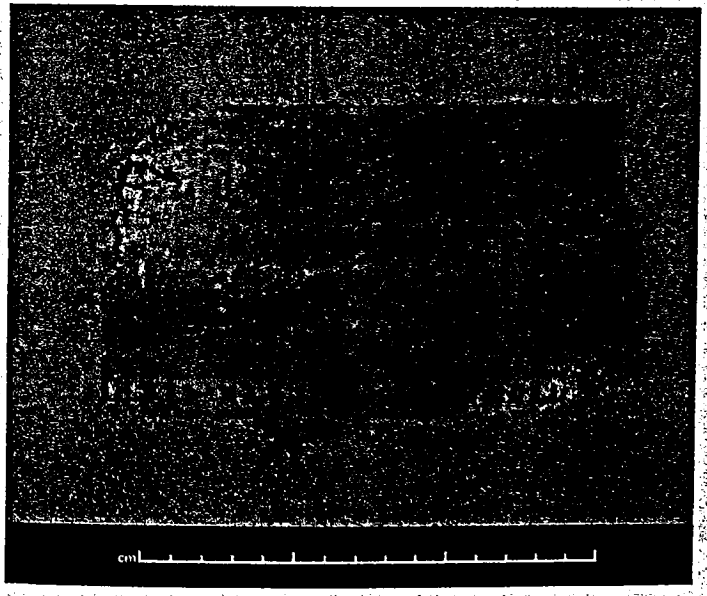
Eski Nr: Ot. Ry. 8129; **Yeni Nr:** -; **Satır Sayısı:** (a yüzü Çince)-b.3; **Yay.:** Haneda-Yamada (1); Sertkaya (12); Moriyasu (2)

Yazmanın Bulunduğu Yer: Ryukoku Üniversitesi, Kont Ôtani Kozui Koleksiyonu (Japonya)

Metin Kaynağı: Sertkaya, Osman Fikri. "Kâğıda Yazılı Göktürk Metinleri Ve Kâğıda Yazılı Göktürk Alfabeleri". *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten,* 1990. Ankara, 1994: 167-181. (→ Yazmanın incelendiği sayfa 177.)

B Yüzü

1. ? T Y ' Y ẄK R S (yarım kalmış L olmalı)
2. ? T Y ' Y ẄK R RT WQ NÇ S
   ? t ı-i a-e y ẅk r rt wk nç s
3. K T : Y ' Y ẄK : R RT : L WQ : NÇ S : W S : D NG :
   k t ı-i a-e yẅk r rt l wk nç s o-u s d ng

3) *Ot. Ry. 8130* no'lu Yazma Parçası

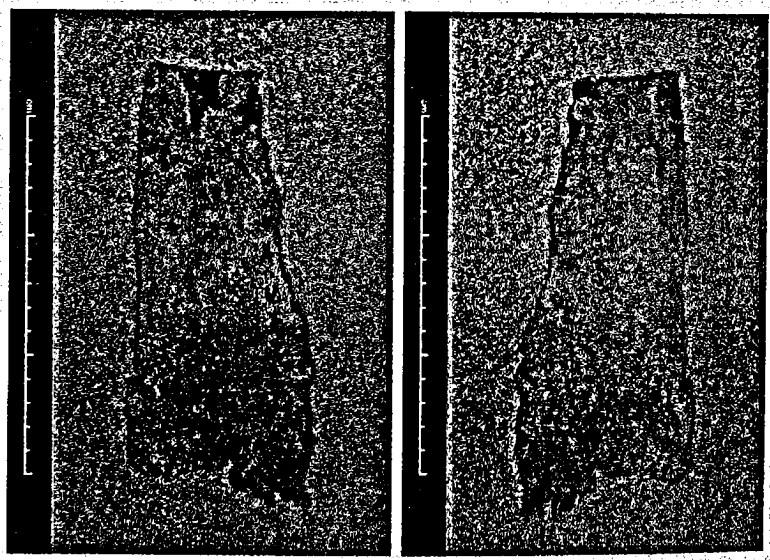
Eski Nr: Ot. Ry. 8130; **Yeni Nr:** -; **Satır Sayısı:** a.3-(b yüzü boş); **Yay.:** Zieme (4)

Yazmanın Bulunduğu Yer: Ryukoku Üniversitesi, Kont Ôtani Kozui Koleksiyonu (Japonya)

Metin Kaynağı: Zieme, Peter. "Runik Harfli Birkaç Pasaj Üzerine Kimi Yorum Önerileri". *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten,* 2000. Ankara, 2001: 377-382. (→ Yazmanın incelendiği sayfa 382.)

A Yüzü

1. ...]l ? y ? u[...
2. ...]ugurukn : ka : ??[??]
3. ...]i??i° :

D) RUSYA'DA BULUNAN RUNİK HARFLİ METİN

1) *O. 1* no'lu Yazma Parçası

Eski Nr: O. 1; **Yeni Nr:** -; **Satır Sayısı:** a(b?).6; **Yay.:** Radloff (1)

Yazmanın Bulunduğu Yer: Leningrad (?) (Rusya)

Metin Kaynağı: Radloff, Wilhelm. "Alttürkische Studien. III. 1. Ein Fragment in Türkischer Runenschrift". *İzvestiya Imperatorskoy Akademii Nauk* (Bulletin de l'Académie Imperiale des Sciences de St.-Pétersbourg), 1910: 1025-1029.

A (B?) Yüzü[26]

1. ----------[b U] d U n I : b U k U n I : t I r----
2. -n l I k : r I g : r I t I : U d U : y t p : k A n : A t A
3. [y] U : k U l U : Ü t Ü n m I ş : : Ü t r Ü : [t] U k U z U
4. nç : y : b I ş : U t U z k [A :] A t A p : I d m I ş [: ç A k] s [A]
5. b U t: y: s k I [z] : [y g I r] m I k A----------
6. y m A : y I l n : y I [l]

[26] Radloff, makalesinde verdiği metin fragmanı resminin hemen altında 'Transscription' başlığı ile metni Eski Türkçe Runik harflerle yeniden yazmıştır. Radloff'un burada verdiği runik harfli metinden hareketle metnin transliterasyonu tarafımızca yapılmıştır.

***O. 1* no'lu Yazma Parçasının Resmi**

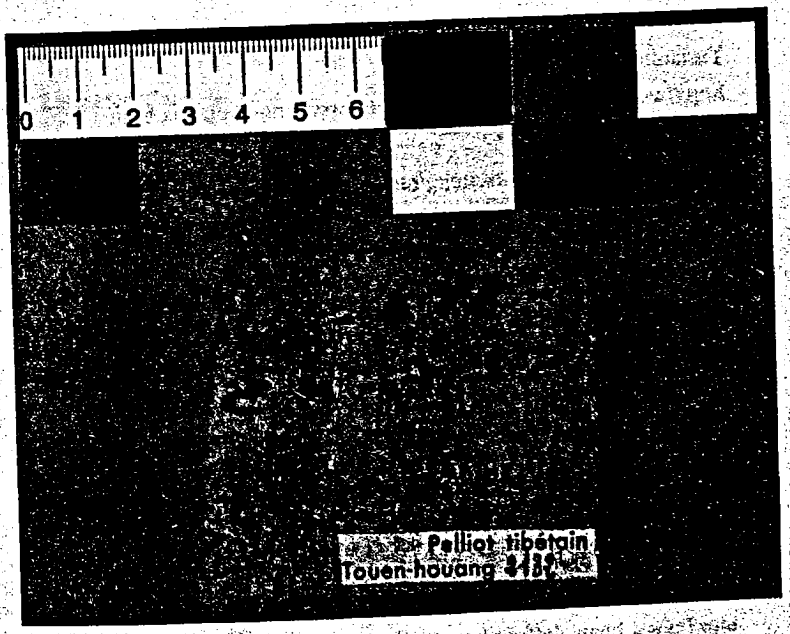
E) FRANSA'DA BULUNAN RUNİK HARFLİ METİN

1) *Pelliot tibétain Touen-houang 2132* no'lu Yazma Parçası

Eski Nr: Pelliot tibétain Touen-houang 2132; **Yeni Nr:** -; **Satır Sayısı:** a.4; **Yay.:** Lalou (1) Katalog
Yazmanın Bulunduğu Yer: Bibliothèque Nationale, Pelliot, Tibetçe Bölümü (Fransa)

A Yüzü[27]

1. y m A : b I[...
2. U l ŋ : t g[...
3. b (?) [...
4. U[...

[27] Fragmanın transliterasyonu tarafımızca yapılmıştır.

FRAGMAN RESİMLERİ KAYNAKÇASI

ALMANYA

1. Turfanforschung → http://www.bbaw.de/forschung/turfanforschung/dta/index.html
2. von Le Coq (1909)
3. Turfanforschung → http://www.bbaw.de/forschung/turfanforschung/dta/index.html
4. Turfanforschung → http://www.bbaw.de/forschung/turfanforschung/dta/index.html
5. Turfanforschung → http://www.bbaw.de/forschung/turfanforschung/dta/index.html
6. von Le Coq (1909)
7. Turfanforschung → http://www.bbaw.de/forschung/turfanforschung/dta/index.html
8. Turfanforschung → http://www.bbaw.de/forschung/turfanforschung/dta/index.html
9. Turfanforschung → http://www.bbaw.de/forschung/turfanforschung/dta/index.html
10. Turfanforschung → http://www.bbaw.de/forschung/turfanforschung/dta/index.html
11. Turfanforschung → http://www.bbaw.de/forschung/turfanforschung/dta/index.html
12. Turfanforschung → http://www.bbaw.de/forschung/turfanforschung/dta/index.html
13. Turfanforschung → http://www.bbaw.de/forschung/turfanforschung/dta/index.html
14. Turfanforschung → http://www.bbaw.de/forschung/turfanforschung/dta/index.html
15. Turfanforschung → http://www.bbaw.de/forschung/turfanforschung/dta/index.html
16. Turfanforschung → http://www.bbaw.de/forschung/turfanforschung/dta/index.html

17. Turfanforschung →
http://www.bbaw.de/forschung/turfanforschung/dta/index.html
18. Turfanforschung →
http://www.bbaw.de/forschung/turfanforschung/dta/index.html
19. Turfanforschung →
http://www.bbaw.de/forschung/turfanforschung/dta/index.html
20. Turfanforschung →
http://www.bbaw.de/forschung/turfanforschung/dta/index.html
21. Turfanforschung →
http://www.bbaw.de/forschung/turfanforschung/dta/index.html
22. Turfanforschung →
http://www.bbaw.de/forschung/turfanforschung/dta/index.html
23. Turfanforschung →
http://www.bbaw.de/forschung/turfanforschung/dta/index.html
24. Turfanforschung →
http://www.bbaw.de/forschung/turfanforschung/dta/index.html
25. Turfanforschung →
http://www.bbaw.de/forschung/turfanforschung/dta/index.html
26. Turfanforschung →
http://www.bbaw.de/forschung/turfanforschung/dta/index.html
27. Thomsen (1910)
28. von Le Coq (1909)
29. Turfanforschung →
http://www.bbaw.de/forschung/turfanforschung/dta/index.html
30. Turfanforschung →
http://www.bbaw.de/forschung/turfanforschung/dta/index.html
31. Turfanforschung →
http://www.bbaw.de/forschung/turfanforschung/dta/index.html
32. Turfanforschung →
http://www.bbaw.de/forschung/turfanforschung/dta/index.html
33. Turfanforschung →
http://www.bbaw.de/forschung/turfanforschung/dta/index.html

34. Turfanforschung →
http://www.bbaw.de/forschung/turfanforschung/dta/index.html

İNGİLTERE

1-3. Thomsen (1912)
4. IDP → http://idp.bl.uk/
5-9. IDP → http://idp.bl.uk/
10. IDP → http://idp.bl.uk/
11. I- Bang Kaup, Willy - Annemarie von Gabain - G. R. Rachmati (1934)
II- Bernştam (1939)
12. IDP → http://idp.bl.uk/
13. IDP → http://idp.bl.uk/

JAPONYA

1. IDP → http://idp.bl.uk/
2. IDP → http://idp.bl.uk/
3. IDP → http://idp.bl.uk/

RUSYA

1. Radloff (1910)

FRANSA

1. IDP → http://idp.bl.uk/

KAYNAKÇA

Andreas, Friedrich Carl. "Zwei Sogdische Exkurse zu Vilhelm Thomsens. Ein Blatt in türkischer Runenschrift". *Sitzungsberichte Der Königlich Preussischen Akademie Der Wissenschaften*, 1910: 307-314.

Arat, Reşit Rahmeti. Türkische Turfan-Texte VII. *Abhandlungen der Preussischen Akademie der Wissenschaften*, 1936.

Bang Kaup, Willy - Annemarie von Gabain. Türkische Turfan-Texte I. *Sitzungsberichte der Preußischen Akademie der Wissenschaften, Phil.-hist. Klasse*, 1929: 241-268.

Bang Kaup, Willy - Annemarie von Gabain - G. R. Rachmati. Türkische Turfan-Texte. VI. Das buddhistische Sūtra Säkiz yükmäk. *Sitzungsberichte der Preußischen Akademie der Wissenschaften, Phil.-hist. Klasse*, 1934/10, s. 93-192.

Bang Kaup, Willy. *Berlindeki Macar Enstitüsünden Türkoloji Mektupları (1925-1934)*. Çev. Şinasi Tekin. Erzurum, 1980: 6-28.

Bayat, Fuzuli. "Irk Bitig Metninin Poetik Yapısı". *Türkiyat Araştırmaları*. Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü. Bahar, 2006/4: 39-65.

___. "Irk Bitig'de Sosyal ve Mitolojik Konular", *Folklor/Edebiyat*. c.X, sayı XXXVIII, 2004: 109-124.

Bernştam, Aleksandr Natanoviç. "Runiçeskaya nadpis' v uygurskoy rukopisi". *Zapiski Instituta Vostokovedeniya*, Akademii Nauk SSSR, 7, 1939: 303-305.

Clark, Larry. "The Turkic Manichaean Literature". *Emerging From Darkness. Studies in the Recovery of Manichaean Sources*. Nag Hammadi and Manichaean Studies. Leiden, New York, Köln, 1997.

Clauson, Gerard. *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish*. London: Oxford University Press, 1972.

___. "Notes on the 'Irk Bitig'". *Ural-Altaische Jahrbücher*, XXXIII (1961): 218-225.

Doerfer, Gerhard. Review of: Tekin, T. 1993, Irk Bitig. The Book of Omens. *Central Asiatic Journal*, 39. 1995: 327-328.

Erdal, Marcel. *A Grammar of Old Turkic*. Leiden: Brill, 2004.

___. "Further Notes on the *Irk Bitig*". *Turkic Languages*, 1. 1997: 63-100.

___. "Irk Bitig Üzerine Yeni Notlar". *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, 1977. Ankara, 1978: 87-119.

___. 'Ein unbemerkter chasarischer Eigenname'. *Türk Dilleri Araştırmaları*, 1. 1991: 31-36.

___. *Old Turkic Word Formation: A Functional Approach to the Lexicon*, I-II. Wiesbaden: Otto Harrassowitz, 1991.

von Gabain, Annemarie. *Eski Türkçenin Grameri*. 4. bs. Ankara: TDK, 2003.

Hamilton, James Russel. "Le Colopfon De L'Irq Bitig". *Turcica, Revue d'Etudies Turques*, VII. 1975: 7-19.

___. *Manuscrits ouïgours du IXe-Xe siècle de Touen-houang*. Paris, 1986.

___. Sur deux presages de l'Irq Bitig. In: *Quand le Crible etait dans la Paule ... Hommage â Pertev Naili Boratav*, presente par R. Dor et M. Nicolas. Paris: Maisonneuve et Larose, 1978: 247-254.

Hamilton, James Russell - Louis Bazin. "Un Manuscrift Chinois Et Turc Runiforme De Touen-Houang". BM. Or. 8212 (78), (79). *Turcica, Revue d'Etudies Turques*, IV. 1972: 25-42.

İkeda, Tetsurô. "The Irk Bitig, An Ancient Turkic Book of Divination". *The Bulletin of the International Institute for Linguistic Sciences*, Kyoto Sangyo University. c. VI, No. 1. October 1984: 81-125.

Kaya, Ceval. "Irk Bitig'de Falcılık". *Kültür Tarihimizde Gizli Diller ve Şifreler*. Ed. Emine Gürsoy Naskali-Erdal Şahin. İstanbul, 2008: 359-368.

Klyaştornıy, Sergey Grigoriyeviç. "The Manichaean Text T II D and *Irk Bitig* XIX". *Turfan Revisited - The First Century of Research into the Arts and Cultures of the Silk Road*. Desmond Durkin-Meisterernst - Simone-Christianne Raschmann - Jens Wilkens - Marianne Yaldız - Peter Zieme (edd.): Berlin: Dietrich Reimer, 2004: 147.

Lalou, Marchelle. *Inventaire des Manuscrits tibétains de Touen-houang, conservés à la Bibliothèque Nationale* (Fonds Pelliot tibétain), Nos: 1283-2216, III, Bibliothèque Nationale, 1961: 206.

von Le Coq, Albert August. "Köktürkisches aus Turfan (Manuskriptfragmente in kõktürkischen 'Runen' aus Toyoq und Idiqut-Schähri [Oase von Turfan])". *Sitzungsberichte der Preußischen Akademie der Wissenschaften, Phil.-hist. Klasse*, 1909/41: 1047-1061.

Luo Xin. Jimusaer er gong he gu tujuewen ke ming de diaocha yu sıkao. Yuan kan "xiyu wenshı" di 3 ji: 1-7. [罗新. 吉木萨尔二工河古突厥文刻铭的调查与思考. 原刊《西域文史》第 3 辑 : 1-7.]

Malov, Sergey Yefimoviç. *Pamyatniki drevnetyurkskoy pismennosti*. Moskva, 1951.

Molnár, Ádám. "Traces of Shamanism in the *Irq Bitig* 'Book of Divination'". *Uluslararası Türk Dili Kongresi 1992 (26 Eylül 1992-1 Ekim 1992)*. Ankara, 1996: 367-371.

Moriyasu, Takao. "A Manichaean Runic Manuscript with Miniature (Kao.0107) Housed in the British Library". *Studies On The Inner Asian Languages,* XII. The Society of Central Eurasian Studies, 1997: 41-71.

Oda, Juten. *A study of the Buddhist Sūtra Called Säkiz yükmäk yaruq or Säkiz törlügin yarumïš yaltrïmïš in Old Turkic.* Facsimile Volume. Bayangjing Series 1. Kyoto, 2010.

Ölmez, Mehmet. "Eski Türk Yazıtlarının Yeni Bir Yayımı Nasıl Olmalıdır? *I. Uluslararası Uzak Asya'dan Ön Asya'ya Eski Türkçe Bilgi Şöleni Bildirileri.* Afyonkarahisar, 2010: 211-219.

Orkun, Hüseyin Namık. *Eski Türk Yazıtları,* II. İstanbul, 1938.

Radloff, Wilhelm. "Alttürkische Studien. I." *İzvestiya İmperatorskoy Akademii Nauk* (Bulletin de l'Académie Imperiale des Sciences de St.-Pétersbourg), 1909: 1213-1220.

___. "Alttürkische Studien. III. 1. Ein Fragment in Türkischer Runenschrift". *İzvestiya İmperatorskoy Akademii Nauk* (Bulletin de l'Académie Imperiale des Sciences de St.-Pétersbourg), 1910: 1025-1036.

Rybatzki, Volker. "The Old Turkic *ïrk bitig* and Divination in Central Asia." Trans-Turkic Studies Festschrift in Honour of Marcel Erdal. *Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi,* 49. İstanbul, 2010: 77-100.

Sertkaya, Osman Fikri. "Tun-Huang (Dun-Huang) Metinleri ve Yapılan Yayınları". *Türk Kültürü.* s. 239 (Mart 1983), Ankara, 1983: 139-144.

___. "Eski Türkler Okur Yazar Mıydı?". *Göktürk Devletinin 1450. Kuruluş Yıldönümü-Sempozyum Bildirileri.* Ankara: Yeni Avrasya Yayınları, 2001: 23-37.

___. "Fragmente in Alttürkischer Runenschrift aus den Turfan-Funden". *Runen, Tamgas und Graffiti aus Asien und Osteuropa,* Veröffentlichungen der Societas Uralo-Altaica, Band 19. Wiesbaden, 1985: 133-164.

___. "Kâğıda Yazılı Göktürk Metinleri Ve Kâğıda Yazılı Göktürk Alfabeleri". *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten,* 1990. Ankara, 1994: 167-181.

___. "Turfan Metinleri ve Yapılan Yayınları", *Türkiyat Mecmuası,* XIX, İstanbul, 1980: 309-334.

___. *Göktürk Tarihinin Meseleleri.* Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, 1995.

Tekin, Şinasi. "Mani Dininin Uygurlar Tarafından Devlet Dini Olarak Kabul Edilişinin 1200. Yıldönümü Dolayısı İle Birkaç Not (762-1962)". *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten,* 1962. Ankara, 1988.

___. "Uygur Edebiyatının Meseleleri (Şekiller-Vezinler)". *Türk Kültürü Araştırmaları*, 2/1-2, 1965: 26-67.

Tekin, Talat. *Irk Bitig. Eski Uygurca Fal Kitabı*. Ankara, 2004.

___. *Irk Bitig: The Book of Omens*. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 1993.

___. *Orhon Türkçesi Grameri*. İstanbul: Kitap Matbaası, 2003.

Tezcan, Semih. "En Eski Türk Dili ve Yazını". *Bilim, Kültür ve Öğretim Dili Olarak Türkçe*. Türk Tarih Kurumu XXIII, Ankara, 1978: 271-323.

___. "Uygurca", *Türk Ansiklopedisi*, XXXII, s. 141-148.

Tezcan, Semih - Peter Zieme. "Uigurische Brieffragmente", *Studia Turcica*. Budapest, 1971: 451-460.

Thomsen, Vilhelm. "Dr. M. A. Stein's Manuscripts In Turkish 'Runic' Script from Miran and Tun-Huang". *Journal of the Royal Asiatic Society*, 1912: 181-227.

___. "Ein Blatt in Türkischer 'Runen'schrift aus Turfan". *Sitzungsberichte der Preußischen Akademie der Wissenschaften, Phil.-hist. Klasse*, 1910: 296-306.

___. "Şarki Türkistanın Mazisine Dair", *Türkiyat Mecmuası* [baskı yılı: 1928], 1926. c. 2, s. 33-59.

Tryjarski, Edward. "Notes On The *Turcica* In Sir M. Aurel Stein's Collection. *Central Asiatic Journal*, XII. 1968: 322-328.

VOHD → *Verzeichnis der Orientalischen Handschriften in Deutschland.*

Wilkens, Jens. *Alttürkische Handschriften. Teil 8: Manichäisch-türkische Texte der Berliner Turfansammlung*. Stuttgart, 2000. *Verzeichnis der Orientalischen Handschriften in Deutschland*, XIII, 16.

Yakovlev, V. M. *Irk Bitig. Drevnetyurkskaya gadatel'naya kniga*. Byulleten' Obşçestvo Vostokovedov, Prilojeniye 4. Rossiyskaya Akademiya Nauk. Moskva, 2004.

Zieme, Peter. "Runik Harfli Birkaç Pasaj Üzerine Kimi Yorum Önerileri". *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, 2000. Ankara, 2001: 377-382.

___. "The Manichaean Turkish Texts of the Stein Collection at the British Library". *Journal of the Royal Asiatic Society*, Series 3, 20, 3, 2010: 255-266.

IDP: http://idp.bl.uk/

Turfanforschung: http://www.bbaw.de/forschung/turfanforschung

VATEC: http://vatec2.fkidg1.uni-frankfurt.de/

SÖZLÜK

aba yaş olarak büyük olan bir kimse, ced (Kır)
aç aç (olmak) (Kır)
aç- açmak (Kır)
açıg "ne acı!" anlamında bir acınma ünlemi (Yen)
açış- birlikte açmak (Kır)
açuk kişi adı (Yen)
adaklıg ayaklı (Yen)
adaş yoldaş (Yen)
adgır aygır (Mir)
adgırlık aygırlık, aygır olmaklık (Mir)
adıg ayı (Yen, Kır, Mir); kişi adı (Kır)
adır- ayırmak (Yen)
adrıl- ayrılmak (Yen, Kır)
adrın- ayrılmak (Yen)
ag- kalkmak, yükselmek, yukarı çıkmak, tırmanmak (Kır, Mir)
agı ipekli kumaş; mal-mülk, hazine (Yen, Kır)
agıl ağıl (Yen?, Mir)
agıl- havada yüzmek, toplanmak, yığılmak (Kır)
agın dilsiz (Mir)
agış tırmanış, yükseliş (Kır)
agız ağız (Kır, Mir)
agla- ağlamak (Kır)
aguş kişi adı (Kır)
ak ak, beyaz (Yen, Mir)
ak baş kişi adı (Yen)
akbay? bir boy adı (Yen)
akça akçe, para (Yen)
al- almak (Yen, Kır, Mir)
ala ala, karışık renkli (Mir)
alaŋaç? ? (Yen)
alın- alınmak (Yen)
alıt- yakalatmak (Yen)
alku hepsi, herkes (Yen, Mir)
alp cesur, yiğit; sıkıntı, zorluk. (Yen, Kır, Mir); kişi adı veya unvanı (Yen)
alpagu yiğit savaşçı (Yen)
altay? kişi adı (Yen)
altı altı (Yen, Kır)
altı otuz yirmi altı (Yen)
altı bag bodun bir boy birliği (Yen)
altı uguş bodun bir boy birliği, altı halklı boy (Yen)
altı yėgirmi on altı (Yen)
altım? ? (Yen)
altmış altmış (Yen)
altu şan yer adı (Yen)
altun altın (Yen , Mir)
altun soŋa yış yer adı (Yen)
altunlıg / altunlig altınlı (altınla süslü) (Yen)
amga yaban keçisi (Mir)
amrak sevgili (Mir)
amtı şimdi (Mir)
ana gemçig Kemçik Irmağı? (Yen)
anar kişi adı? (Yen)

Mir: Miran, *Irk Bitig* ve Runik harfli kağıda yazılı Eski Türkçe Metinler
Yen: Yenisey Yazıtları
Kır: Kırgızistan Yazıtları

ança öyle, öylece (Yen, Mir)
ançıg öyle, öylece (Yen)
ançıp fakat, ancak (Mir)
ançok ? (Yen)
andag > antag
anı Anı Irmağı (Yen)
anı? onu? (Yen)
anın bu nedenle, böylece (Mir)
anıŋ onun (Yen)
anta orada, o anda (Yen, Mir)
antag, andag öyle, onun gibi, o kadar, onca (Yen, Mir)
antlıg antlı, andı olan; kişi adı (Yen)
antsız antsız, andı olmayan (Yen)
aŋar onun (Yen)
aŋın? yer adı (Yen)
aŋlan-? ? (Yen)
aŋıg kötü, fena; çok (Mir)
apa ced, ata; bir unvan. (Yen)
ar- yorulmak, bitkin düşmek (Mir)
ara arasında. (Yen, Mir); mensup (Yen)
aralı çatallı (Mir)
arguy siper (Yen)
arı- arınmak, temizlenmek (Yen)
arkkış övgü (Yen)
arslan kişi adı (Yen)
art art, arka (Yen), dağ geçidi (Mir)
art- artmak, çoğalmak (Yen)
artat- bozmak (Mir)
artuk fazla (Yen)
aruk kişi adı (Yen)
as, az kakım (Yen)
asıg, asug yarar, fayda (Yen, Mir)
asra aşağıda, aşağıya (Mir)
asug > asıg (Kır)
aş- aşmak, geçmek, üzerinden geçmek (Yen, Kır)
aşnu önce, eski? (Yen)
at at (Yen, Kır, Mir)
at ad, isim (Yen, Kır)
at- atmak (Yen)
ata baba (Yen, Kır)
ataç babacık (Yen)
atam kişi adı (Yen)
atan- atanmak, mevki atlamak (Mir)
atçı alp totok kişi adı (Yen)
atı yeğen (Kır)
atık kişi adı (Yen)
atız küçük alan, toprak (Kır)
atlıg atlı, süvari; atı olan (Mir)
atlıg adlı, unvanlı (Yen)
av av (Yen, Mir)
avınçu cariye (Mir)
ay ay (Yen, Kır, Mir); otuz günlük süre (Yen); kişi adı (Yen)
ayag kişi adı (Yen)
ayak kap kacak (Mir)
ayıg ? (Yen)
ayın- korkmak (Mir)
az az (Kır, Mir)
az bir boy (Yen)
az > as (Yen)
az totog kişi adı ve unvanı (Yen)
az- ayrılmak, çekip gitmek (Yen); yolunu kaybetmek, yoldan çıkmak, sapmak (Mir)

azıg azı, azı dişi (Mir)
azıglıg azılı, vahşi (Yen)
azış- ayrılmak (Yen)

ba- bağlamak (Mir)
bag birleşik (boy) (Yen)
bagır "ah!", "vah!" anlamında bir acınma ünlemi (Yen)
bagış bağ, ip (Mir)
baglıg bağlı, birleşik (Yen)
bagşı? bahşı, kam? (Yen)
bakır para (Yen)
balbal, balbar balbal (Yen)
balbar > balbal (Yen)
balık köy, kent (Yen)
ban- bağlamak (Yen)
baŋa bana (Yen)
bar var (Yen, Mir)
bar- varmak, gitmek (Yen, Kır, Mir)
barım varlık, servet; kişi adı (Yen)
bars leopar (Kır, Mir), pars (yılı) (Yen); kişi adı (Yen, Kır)
basar? kişi adı (Yen)
basın- batmak, aşağıya doğru gitmek (Mir)
baş baş (Mir), ilk, lider (Yen); başlangıç (Mir); dağın zirvesi (Kır); kişi adı (Yen)
başça çok sayıda? (Yen)
başla- baş olmak, lider olmak (Yen)
batur bir unvan (Yen)
bay zengin (Yen, Mir); kişi adı (Yen)
bayça kişi adı (Yen)
bediz yazıt (Yen)
bedizle- süslemek (Mir)
bedizlig resimli, yazılı (Yen)
bedük büyük (Yen, Mir)
beg, bek bey (Yen, Kır, Mir)
begiç beycik (Yen)
beglik beylik, bey olma durumu (Yen, Mir)
begrek soylu bey (Yen)
bek > beg (Yen)
ben teklik kişi zamiri (krş. **men**) (Yen)
beŋgü, beŋkü, beŋü, meŋgü, meŋkü ebedî (taş) (Yen)
beŋiz beniz (Yen)
beŋkü > beŋgü (Yen)
beŋü > beŋgü ebedî (taş); kişi adı (Yen)
berk sağlam, dayanıklı (Yen)
berü beri, geri (Yen)
bė kısrak (Mir)
bėl bel, sırt (Yen, Mir)
bėr- vermek (Yen, Mir)
bėş beş (Yen, Mir)
bėş yėgirmi on beş (Yen)
bıŋ, biŋ bin (sayısız) (Yen)
bıŋ açuk kişi adı veya unvanı (Yen)
biç- biçmek, kesmek (Mir)
biçig > bitig (Yen)
bil- bilmek (Yen, Mir)
bile? ? (Yen)
bilge bilge; bir unvan (Yen)
bin- binmek (Yen)
biŋ > bıŋ (Yen)
bir bir (Yen, Kır, Mir)
bir otuz yirmi bir (Yen)
bir yėtmiş altmış bir (Yen)
birle ile, birlikte (Yen)
biş- pişmek, olgunlaşmak (Mir)

biti- yazmak (Yen, Mir)
bitig yazıt (Yen), kitap (Mir)
bitigçi yazıcı, taş ustası (Yen)
biz biz (Yen)
bo bu (Yen, Mir)
bodrak kahverengi (Yen)
bodun halk (Yen, Mir)
bokun (bukan?) halk, topluluk (Yen)
bokursı saban (Mir)
bol- olmak (Yen, Mir)
boto deve yavrusu (Yen)
botola- (deve) doğurmak (Mir)
boymul (beyaz) boyunlu, boynunda beyaz lekesi olan (Mir)
boz boz, gri (Mir)
bögü kişi adı veya unvanı (Yen)
böke? kişi adı? (Yen)
bökme- doymamak (Yen)
böri kurt (Yen, Mir); kişi adı (Yen)
börtkişi adı (Yen)
budla deveye takılan burunsalık (Mir)
bugra erkek deve (Mir); kişi adı (Yen)
bugralık erkek deve olmaklık (Mir)
bugu Sibirya panteri? (Yen)
bul- bulmak (Yen, Mir)
bulgak karışıklık (Yen)
bulıt bulut (Mir)
bulug buluş, arayış (Mir)
buluŋ köşe, bucak, taraf (Yen, Mir)
bunta burada (bu zamanda), buraya (Yen)
buŋ, buŋu sıkıntı, tasa
buŋsuz sıkıntısız, tasasız (Yen)
buŋu > buŋ (Yen)
burua mürşit (Mir)
busanç keder, üzüntü (Mir)
busuşlug kederli (Mir)
butlug bacaklı (Yen)
buyruk bir unvan (Yen)
buzagu buzağı (Mir)
buzagula- buzağılamak (Mir)
bük köşe (Mir)
bük orman (Yen)

çad bir unvan (Yen)
çaŋ? kişi adı (Yen)
çaŋşı bir unvan (Yen)
çavış kişi adı veya unvanı (Yen)
çekik tarla kuşu (Mir)
çıgań yoksul (Mir)
çıntan sandal ağacı (Mir)
çıŋız güçlü (Yen)
çigçi > çigşi (Yen)
çigşi, çigçi bir unvan (Yen)
çivilig yer adı (Yen)
çoçı kişi adı (Yen)
çor yüksek bir unvan (Yen, Kır)
çök şaman ayin veya dualarında "amin!" benzeri bir söz (Yen)
çuçuş kişi adı (Yen)
çuŋ kişi adı? (Yen)
çuvuç kişi adı (Yen)

dentar rahip (Mir)

edgü, edkü iyi (Yen, Mir)
edgüti iyi, iyice (Mir)
edkü > edgü (Yen)
eg bir nesnenin ucu, kenar, bağ; (?) eğmek, bükmek (Kır)

egeç annecik? (Yen)
egin omuz, sırt, çatı (Yen, Mir)
egir- kuşatmak, çevirmek (Yen)
egök Uyuk ırmağı (Yen)
egri teve > teve (Yen)
egsük eksik, kusur (Yen)
egüne > ergene (Yen)
eke kız kardeş, abla (Yen)
eldem > erdem (Yen)
elig el (Mir)
elig elli (Yen)
elik geyik, erkek karaca (Yen, Mir)
emgek sıkıntı, keder (Mir)
emig meme (Mir)
emsi- zehirlenmek, ağzı zehir gibi acılaşmak (Mir)
enç huzur, sakinlik (Yen)
enlig kişi adı (Yen)
eŋ av (Mir)
eŋle- (vahşi hayvan) avlanmaya çıkmak (Yen, Mir)
er erkek, adam, asker (Yen, Kır, Mir)
er- olmak (Yen, Mir)
erdem, eldem kahramanlık (Yen)
erdemlig erdemli, faziletli, (Yen, Mir); bir unvan (Yen)
erden ? kişi adı (Yen)
erele? yer adı? (Yen)
eren askerler, adamlar; kişi adı veya unvanı (Yen)
ergene, egüne, ezgene kişi adı (Yen)
erinç elbette, kuşkusuz, "ne yazık!", "ne acı!" anlamında bir acınma ünlemi (Yen)
erk güç, güçlü (Yen)
erklig güçlü, kudretli, güç sahibi (Yen, Mir)
erse- (askerini) özlemek (Yen)
erte sonraki (Yen)
esen sağ, salim (Yen, Mir)
esil ırmak adı (Yen)
esis? > **esiz** (Yen)
esisim > esizim (Yen)
esiz, esis "ne yazık!" "ne acı!" anlamında bir acınma ünlemi; zavallı, acınacak (hâlde) (Yen, Kır)
esizim, esisim "ne yazık!" "ne acı!" anlamında bir acınma ünlemi (Yen)
esizlerim "ne yazık!" "ne acı!" anlamında bir acınma ünlemi (Yen)
esizni "ne acı!" "ne yazık!" anlamında bir acınma ünlemi (Yen)
esne- esnemek (Mir)
esni "ne acı!", "ne yazık!" anlamında bir acınma ünlemi (Yen)
esre- beslemek, büyütmek (Yen)
esri benekli (Mir)
eş- atı rahvan sürmek (Mir)
eşin- (at) koşturmak (Yen)
et et (Mir)
et- ötmek (Mir)
et öz beden, insan bedeni, can (Yen)
ev ev (Yen, Kır, Mir)
evçi eş, zevce (Yen)
evle- yurt kılmak (Yen)
ezençü ızdırap, acı (Yen)
ezgene > ergene (Yen)

èçi ağabey (Yen, Mir)
èçiç ağabeycik; kişi adı (Yen)
èçid- işitmek? (Yen)
èkegü ikisi (birlikte) (Yen)
èki iki (Yen, Mir)
èkinti ikinci (Mir)
èkiz ikiz (Yen, Kır)
èl yurt, ülke; kişi adı (Yen)
èlçi elçi; kişi adı (Yen)
èlçi? yer adı (Yen)
èlçin kişi adı (Yen)
èlet- taşımak (Yen)
èli ülke, devlet (Mir)
èlig? hükümdar (Yen)
èlsire- ilsizleştirmek, yurtsuzlaştırmak (Yen)
èlt- iletmek, taşımak (Mir)
èn- inmek (Yen)
èrkek erkek (Mir)
èsirke- esirgemek, korumak (Yen)
èş eş, dost (Yen, Kır)
èşid- işitmek (Mir)
èşidgü işitecek? (Yen)
èşit- işitmek (Yen)
èt- etmek, yapmak (Yen, Kır, Mir)
ètiz- yaptırmak?, ettirmek? (Yen)
ètrük ? (Yen)

gadaş > kadaş (Yen)
gaşga alnı akıtmalı (at) (Yen)
gemçig > ana gemçig (Yen)
gerçin semiz (hayvan) ? (Yen)
gèyik > kèyik (Yen)
guru kahin, guru (Mir)
gut > kut (Yen)

ıçgın- kaybetmek (Mir)
ıd- göndermek (Mir)
ıdok kutsal, aziz (Yen)
ıdokluk kutluluk, kutsallık (Mir)
ıgaç ağaç (Mir)
ık ? (Yen)
ınal sadık; bir unvan (Yen, Kır)
ınançı > ınançu (Yen)
ınançu, ınançı bir unvan (Yen)
ınçıp böylece (Kır)
ırk fal (Mir)
ışvara yüksek bir unvan (Yen)
ıyu "ne yazık!", "ne acı!" anlamında bir acınma ünlemi (Yen)

iç iç (Yen, Mir)
iç- içmek (Mir)
içre, içre içinde, hakkında(ki); içeri (Yen, Mir)
idi sahip (Mir)
idil? yer adı (Yen)
idiş kap kacak (Mir)
igid- beslemek, büyütmek (Yen)
ilin- takılmak, yakalanmak (Mir)
in in, yabani hayvan yuvası (Mir)
ingek, iŋek inek (Kır, Mir)
ingen dişi deve (Yen, Mir)
ini erkek kardeş (Yen, Kır)
inilig (küçük) kardeş(ler) (Yen)
iŋek > ingek (Kır)
irbis Sibirya panteri (Yen)
isig aziz, sevgili; kişi adı (Yen, Mir)
isiz kişi adı (Yen)

iş kem Yenisey'in kollarından biri (Yen)
itaçuk kişi adı (Mir)

kadaş, gadaş, kagadaş akraba (Yen)
kadın kayınbirader (Yen)
kadır güçlü, kuvvetli; kişi adı (Yen)
kagadaş > **kadaş** (Yen)
kal- kalmak (Yen, Kır, Mir)
kalay bir ırmak (Yen)
kalı- yükselmek, havalanmak (Mir)
kalın güçlü, kuvvetli, yoğun, pek fazla (Yen)
kaltı nasıl (Mir)
kamag bütün, her şey (Mir)
kamıç kepçe (Mir)
kamıl- yere yıkılmak, düşmek (Mir)
kamış, kamuş kamış, saz (Mir)
kamşa- hareket etmek, kımıldamak (Mir)
kamuş > **kamış** (Mir)
kan han (Yen, Mir)
kanat kanat (Mir)
kança nereye (Mir)
kanı "hani" anlamında bir soru sözcüğü (Yen)
kanıg sevgili, gözde (Mir)
kanlık hanlık (Mir)
kanta "nerede" anlamında bir soru sözcüğü (Yen, Mir)
kaŋ baba (Yen, Mir)
kaŋıç babacık (Yen)
kaŋsıra- babasını kaybetmek (Yen)
kaŋsız babasız (Yen)
kap kapmak (Mir)
kapaçuk (kapçuk?) kişi adı (Yen)
kapırçak tabut (Yen)
kara kara, siyah; (avam) halk; kişi adı (Yen, Kır, Mir)
kara seŋir yer adı (Yen)
karı yaşlı, koca (Mir)
karın karın (Mir)
karşı karşı, rakip (Mir)
kaş kaş (Yen)
kat kat, tabaka (Mir)
kata kez, defa (Yen)
katıg katı, sert (Mir)
katıgdı, katıgtı sıkı, sıkıca (Mir)
katıglan- çalışıp çabalamak (Yen)
katıgtı > **katıgdı** (Mir)
katun hakanın eşi (Kır, Mir)
katun Hatun Irmağı (Yen)
kavış- kavuşmak, birleşmek (Yen)
kay- geri dönmek (Yen)
kaya kaya (Yen, Mir)
kazgak kazanç (Yen)
kazgan- kazanmak (Yen)
kazganç kazanç (Mir)
keçig geçit (Yen)
kekük bir tür kartal (Mir)
kel- gelmek (Yen, Mir)
kelin gelin (Yen)
kelür- getirmek, (dünyaya) getirmek, doğum yapmak (Yen, Mir)
kem Yenisey Irmağı (Yen)
kentü kendi (Mir)
keŋren- sızlanmak (Mir)
kerekü çadır (Mir)

kes- kesmek (Mir)
kesik kişi adı (Kır)
kezel kaya yer adı (Yen)
kèçe akşam (Mir)
kèn sonra (Mir)
kès okluk, sadak (Yen)
kèyik yabani hayvan (Yen, Mir)
kıl- yapmak, etmek. krş. **kış–** (Yen)
kılıç kılıç (Mir)
kırıg kıyı, kenar (Yen)
kırk kırk (Yen)
kıska baş kişi adı (Yen)
kış- yapmak, etmek. krş. **kıl–** (Yen)
kışlag kışlak (Mir)
kıyagan (kıygan?) kişi adı (Yen)
kız kız (Yen)
kızıl kızıl (Mir)
kiçig küçük, hakir (Yen, Kır, Mir)
kidiz keçe (Mir)
kin akraba (Yen)
kir- girmek (Yen, Mir)
kisi eş, zevce (Yen, Kır, Mir)
kiş samur (Yen)
kişe- kösteklemek (Mir)
kişi kişi, insan (Yen, Mir)
kit- gitmek (Yen)
kod- koymak, bırakmak (Mir)
kol- istemek (Mir)
kon- konmak (Mir)
konçgar kişi adı (Yen)
kontur- kondurmak, konaklatmak (Mir)
koń koyun (Yen, Mir)
kop bütün, hepsi (Yen, Mir)
kop- kalkmak, havalanmak, uçmak (Mir)
kork- korkmak (Mir)
korkınç korku (Mir)
kovı kof, boş, zayıf, az (Mir)
köçür- göçürtmek, göç ettirmek (Mir)
kögşin turna? (Yen)
kök mavi, gri, boz; gökyüzü; kişi adı (Yen, Mir)
kökmek Sibirya panteri? (Yen)
köl göl (Mir)
köl bir unvan (Yen)
köl- (öküzü) koşmak (Mir)
könek kova (Mir)
köni kişi adı (Yen)
köpük köpük (Mir)
kör- görmek (Yen, Mir)
körklüg güzel, manzaralı, geniş görüş alanına sahip (Mir)
körtle kişi adı (Yen)
körüş- görüşmek (Mir)
köz göz (Yen)
közle- gözlemek, gözetlemek (Mir)
köznük pencere (Mir)
közŋü ayna (Yen, Mir)
kudı aşağı, aşağıya (Mir)
kudruk kuyruk (Mir)
kudursug kuyruk bölgesi, kuyruk (Mir)
kugu kuğu (Mir)
kul köle; kişi adı (Yen, Kır, Mir)
kula kula (at donu) (Kır)
kulum kişi adı (Yen)
kulun tay (Mir)
kulunla- (at) yavrulamak (Mir)
kuluŋ kişi adı (Yen)

kumar özel ad (Kır)
kumursga karınca (Mir)
kunçuy prenses, bey karısı (Mir), eş, karı (Yen)
kurtga yaşlı, ihtiyar (Mir)
kurugsak kursak, mide (Mir)
kuş kuş (Mir)
kuşla- kuş avlamak (Yen, Mir)
kut, gut kut, iyi talih (Kır, Mir); özel ad (Yen, Kır)
kutlug kutlu, aziz. (Yen, Kır, Mir); kişi adı (Yen)
kuy oba, köy (Yen)
kuzgun kuzgun (Mir)
kü ? (Yen)
küç güç. (Yen, Mir); kişi adı (Yen)
küçlüg güçlü (Yen, Mir)
küdegü güvey (Yen)
kükmiş kişi adı (Yen)
külüg ünlü; bir unvan (Yen)
kümül bir boy; kişi adı (Yen)
kümüş gümüş (Yen, Kır)
kün güneş. (Yen, Mir); kişi adı (Yen)
küneş güneş (Mir)
küŋik utuk kişi adı (Yen)
kürsi? yam? yer adı (Yen)
küzençü koruyucu (Yen)

manıstan manastır, Mani manastırı (Mir)
men teklik kişi zamiri. krş. **ben** (Yen, Mir)
meŋ av, yiyecek (Mir)
meŋgü > beŋgü (Yen)
meŋi sevinç (Mir)
meŋile- sevinmek, mutlu olmak (Mir)
meŋilig sevinçli, mutlu (Mir)
meŋkü > beŋgü (Yen)
meŋle- (vahşi hayvan) avlanmaya çıkmak, yiyecek aramak (Mir)
min- binmek (Mir)
miŋ > bıŋ (Mir)
muŋlug sıkıntılı, kederli, sıkıntı verici (Mir)
mugur yer adı (Yen)
müŋre- böğürmek (Mir)

ne ne (Mir)
neçük nasıl (Mir)
negüde nerede (Mir)
nelük niçin (Mir)
neteg nasıl (Mir)

odgur- uyandırmak (Mir)
oduş ? (Yen)
ogadma- elde edememek, imkân bulamamak (Yen)
oglan çocuklar, evlatlar (Yen, Kır, Mir)
oglıt çocuklar (Yen)
ogra- hıçkırmak, hıçkırarak ağlamak (Kır)
ogrı hırsız (Mir)
ogul oğul, evlat (Yen, Kır, Mir); yavru (Mir)
ogura- karşılaşmak, görüşmek (Kır)
ok ok. (Yen, Kır); boy, kabile (Yen)
ok²uz Oğuz? (Yen)
ol o, ({-dIr} ek-eylem eki olarak) (Yen, Mir)

olur- oturmak; tahta oturmak, tahta çıkmak; durmak, kalmak (Yen, Mir)
on on (Yen, Mir)
on ok kabile adı (Kır)
onunç onuncu (Yen)
oŋ- (beniz) solmak (Mir)
opa ova, düzlük, taş yığını (Kır)
ordu saray, hakanın karargahı (Mir)
orı kuzukapan (Mir)
orkon Orhon (ırmak veya yerleşim birimi) (Yen)
ortu orta, ortasında (Mir)
os iç kısım (Kır)
oş iç karın, bağırsaklar (Mir)
ot ot, çayır çimen (Mir)
otuz otuz (Yen, Kır)
otuz oglan otuz (sayı) kabile adı (Kır)
oy- oymak (Mir)
oyma oyucu, sakatat çıkarıcı (Mir)
oz- kurtulmak (Yen, Mir)

ö- düşünmek (Mir)
öçi ihtiyar kadın (Kır)
öçin kişi adı (Yen)
öd zaman (Yen)
öd- düşünmek, heyecanlanmak (Mir)
ödür ? (Yen)
ög anne (Yen, Mir)
ög- övmek, methetmek (Yen)
ögdem kişi adı (Yen)
öge bir unvan (Yen)
ögir-, ögür- sevinmek (Yen, Mir)
ögrünçü sevinç, neşe (Mir)
ögsüz öksüz, annesiz (Yen)
ögür- > ögir- (Yen)
ögürdü neşe, hayat kaynağı (Yen)
ök bizzat (Yen)
ökünç pişmanlık, üzülme (Yen)
ökünçlüg üzüntülü, kaygılı, pişman (Kır)
öküz öküz (Yen, Kır, Mir)
öl- ölmek (Yen, Kır, Mir)
ölüg ölü, cenaze (Yen)
ölüm ölüm (Mir)
ölür- öldürmek (Yen)
öŋ kurak, çorak, ıssız (yer) (Yen, Mir)
öŋi ayrı (Mir)
örgin taht (Mir)
örten- yanmak (Mir)
ötüg rica (Mir)
ötün- arz etmek, rica etmek (Mir)
övkele- öfkelenmek, kızmak (Mir)
öz öz, kendi (Yen, Kır, Mir); kişi adı (Yen)
öz vadi (Yen)
özge başka, diğer (Kır)
özin kişi adı (Kır)
özlük has, iyi cins (Yen, Mir)

piçin maymun (Kır)

saç saç (Yen)
saç- saçmak (Mir)
sagdıç eş-dost, arkadaş (Kır)
sagır av alanı, avlak (Mir)
sakın- düşünmek (Mir)
salga gem? (Yen)

sanç- mızraklamak, bozguna uğratmak (Mir)
sań ? (Yen)
saŋun general (Yen, Mir)
sap- eklemek, bağlamak; onarmak (Mir)
sarı sarı (Mir)
sarig sarı (Yen)
sav söz (Mir)
savçı sözcü, haberci (Mir)
say çakıl taşı (Yen)
seçlin- seçilip ayrılmak (Yen)
sekiz sekiz (Yen)
sekiz kırk otuz sekiz (Yen)
sekiz yėtmiş altmış sekiz (Yen)
sekizinç sekizinci (Yen)
sekizon seksen (Yen)
semiz semiz (Mir)
semrit- semirtmek (Mir)
seŋir dağ sırtı (Yen); krş. **kara seŋir** (Yen)
sev- sevmek (Mir)
sevin- sevinmek (Mir)
sıgun erkek geyik (Mir)
sın- kırılmak (Mir)
sınuk kırık (Mir)
sıŋar etraf (Yen)
singil küçük kız kardeş (Kır)
siŋur? sınır? (Yen)
siz siz (Yen)
sokuş- rastlamak, karşılaşmak, çarpışmak (Mir)
soŋa > altun soŋa yış (Yen)
sorkuç? ? (Yen)
söküş ? (Yen)
söz söz (Mir)
sözle- söylemek (Yen)
sözlet- söyletmek (Yen)
suçulun- yüzülmek, soyulmak, kopmak (Mir)
sugur kişi adı (Yen)
suk- sokmak (Mir)
suŋkur şahin (Yen)
suv su (Mir), (daha çok **yėr suv** sözcük grubunda geçer) (Yen)
suvsuz susuz (Mir)
sü ordu; savaş (Yen, Kır, Mir)
süle- sefer etmek (Yen)
sün- ok ile vurmak (Yen)
şarga arslan (Kır)

tag dağ, yaban (Yen, Mir)
takı daha, henüz, bile (Mir)
tal? ağaçlar? (Yen)
talım yırtıcı (Mir)
taloy büyük deniz, okyanus (Yen, Mir)
talula- seçmek (Mir)
tamka damga(lı) (Yen)
tamkalıg damgalı (Yen)
tan ten, vücut (Mir)
tań tay (Yen)
taŋ tan, şafak (Mir)
taŋlar- tan atmak, şafak sökmek (Mir)
taŋsuk? şaşılacak, acayip (Yen)
tap- bağlanmak (Yen)
tapam kişi adı (Yen)
tapla- sevmek, memnun olmak (Mir)
tarıg ekin (Mir)
tarkan yüksek bir unvan (Yen)
tarlag Tarlak ırmağı (Yen)
tas > taş (Kır)
taş, tas dış (Yen, Kır)
taş taş, kaya (Yen)

taş- artmak, çoğalmak (Yen)
tavgaç Çin (Yen)
tavılku keçisakalı otu (Mir)
tavışgan tavşan (Mir)
taygüntan manastır adı (Mir)
tebremiş kişi adı (Yen)
tebsey yer adı (Yen)
teg gibi (Yen, Mir)
teg- ulaşmak; saldırmak, taarruz etmek (Yen, Mir)
tegi -e kadar (Yen, Mir)
tegim saldırı, taarruz (Yen)
teglük kör (Kır, Mir)
tegmiş değmiş, erişmiş, ulaşmış (Mir)
tegür- eriştirmek, ulaştırmak (Mir)
tegzin-, tezgin- dolaşmak, gezinmek (Yen)
temir kişi adı (Yen)
tensi 'Göğün Oğlu' yani Çin imparatoru (Mir)
teŋ sayı (Yen)
tükemiş kişi adı (Yen)
teŋri gök, sema (Yen, Kır, Mir); kutsal, aziz (Yen); tanrı (Kır, Mir)
teŋriken kutsal, aziz, saygıdeğer (Yen)
teŋrilig dindar (Mir)
teŋriteg kutsal, aziz, ilahi (Yen)
teri deri (Mir)
terit- terletmek (Mir)
terken bir unvan (Yen)
terkleyü acele ile, hızlı hızlı (Mir)
ters ters, güç?, zor? (Yen)
teve, egri teve deve (Yen, Mir)
tez- kaçmak (Mir)
tezek tezek, kuş pisliği (Mir)
tezgin- > **tegzin-** (Yen)
tezig hızlı koşan (Yen)
tė- demek (Yen, Mir)
tėgin prens (Yen, Kır)
tėril- derilmek, toplanmak (Mir)
tėrtrü ters, çapraz (Mir)
tıdıg engel? (Yen)
tıg demir kırı; demir kırı at (Mir)
tıŋla- dinlemek (Mir)
tırŋak tırnak (Mir)
tıtın- parçalanmak, yolunmak (Mir)
tigret- (atı) yellendirmek (Mir)
tik- dikmek (Yen)
tile- aramak; dilemek, arzu etmek (Mir)
tilek dilek (Yen)
tilkü tilki (Mir)
tirig canlı, hayatta; kişi adı veya unvanı (Yen)
tiril- dirilmek, canlanmak; hayatta kalmak (Mir)
titig bataklık, çamur (Mir)
titir dişi deve (Mir)
tiz diz (Mir)
togan doğan (Mir)
tograk bir tür kavak ağacı (Mir)
tok kişi adı (Yen)
tokış savaş (Yen)
tokuz dokuz (Yen, Mir)
tokuz altmış elli dokuz (Yen)
tokuz at bodun boy adı (Dokuz Oğuz?) (Yen)
tokuz elig kırk dokuz (Yen)
tokuz kırk otuz dokuz (Yen)

tokuz sekizon yetmiş dokuz (Yen)
tokuz tatar bir boy (Yen)
tokuz yėgirmi on dokuz (Yen)
toŋ- donmak (Mir)
toŋa kişi adı (Yen)
toŋuz domuz (Yen, Mir)
topul- delmek, delinmek (Mir)
toruk zayıf (Mir)
totog > totok (Yen)
totok, totog askerî vali (Yen)
toz toz (Mir)
tölböri kişi adı (Yen)
tölis bir boy (Yen)
töpöt Tibet (Yen)
tör kişi adı (Yen)
törö töre, yasa (Yen)
törö- yaratılmak (Yen)
tört dört (Yen, Mir)
törüt- yaratmak, meydana getirmek, ortaya çıkarmak (Mir)
tug- doğmak (Yen, Mir)
tugan kişi adı (Yen, Kır)
tugdı doğan, doğacak (Yen)
tuglug kişi adı (Yen)
tul dul (Yen, Kır)
tuman duman, sis (Mir)
tun bir unvan (Yen)
tur- kalkmak, yükselmek; durmak, kalmak (Kır, Mir)
turan kişi adı (Yen)
turgur- kaldırmak (Mir)
turńa turna (Yen, Mir)
tuso yarar, fayda (Yen)
tut- tutmak, yakalamak (Yen, Mir)
tutug rehin (Mir)
tuy- duymak, sezmek, farkına varmak (Mir)
tuyug toynak (Mir)
tuzak tuzak (Mir)
tü tüy (Mir)
tüg- düğümlemek (Mir)
tügünük çadırın tepesindeki duman deliği, çadırın bacası (Mir)
tüke- bitmek, çıkmak (Mir)
tükel sağ, sağ salim; sağlam, eksiksiz (Mir)
tükemiş > teŋ tükemiş (Yen)
tüken- tükenmek (Yen)
tüket- tüketmek, tükenmek (Yen)
tümen on bin (Mir)
tün gece (Mir)
tüŋür dünür (Yen)
türgėş bir boy (Yen)
türk Türk (Yen)
türki (türkü?) ? (Yen)
tüş- düşmek; inmek, konmak (Mir)
tüşnek tünek (Mir)
tüşür- indirmek (Yen)
tüşürmek yerli yerinde söyleme (Yen)
tüz kişi adı (Yen)

u- muktedir olmak, yapabilmek, edebilmek (Mir)
uç uç (Yen)
uç- uçmak (Mir)
uçrug bayrak (Mir)
udı ? (Yen)
udıgma uyuyan (Mir)
udu sonra (Mir)

udun kişi adı (Kır)
udur? kişi adı (Yen)
ugur uğur, yol (Yen)
uguş halk, boy (Yen)
uk- anlamak (Yen)
ukug anlayış, bilinç (Yen)
ukuglı anlayan, anlayışlı, zeki (Yen)
ukunç kişi adı (Yen)
ukuşça akla, mantığa uygun (Yen)
ula- eklemek, bitiştirmek, kaynaştırmak (Kır, Mir)
ulga- büyümek, yetişmek (Yen)
ulgadtur- büyütmek, yetiştirmek (Yen)
ulug ulu, büyük (Yen, Mir)
uluga kişi adı veya unvanı (Yen)
umaç kişi adı (Kır)
umay Umay (Yen)
umugdaş kutlu, aziz ? (Yen)
una kişi adı (Yen)
una- doğru bulmak, onaylamak (Yen, Mir)
unç mümkün? (Yen)
ur- yazdırmak, hâkketmek; vurmak (Yen, Mir)
urı erkek çocuk; kişi adı (Yen)
urılan- erkek çocuk doğurmak (Mir)
urka (uruk a?) ? (Yen)
urug boy, kabile (Yen)
uruŋu savaşçı; yüksek bir unvan (Yen)
uruş savaş (Yen)
uş işte (Yen)
ut- (oyunda) kazanmak (Mir)
utru karşı (Mir)
utuş uğur, yol (Yen)
utuz- (oyunda) kaybetmek (Mir)
uya akraba; yuva (Yen, Kır, Mir)
uygur bir boy (Yen)
uyur kudret(li), güç(lü) (Yen, Mir)
uz kişi adı (Yen)
uzun uzun (Mir)
uzuntonlug kadın (Mir)

üç üç (Yen, Mir)
üç elig kırk üç (Yen)
üç yėgirmi on üç (Yen)
üç yėtmiş altmış üç (Yen)
üçün için (Yen, Mir)
üçünç üçüncü (Mir)
üçürgü eyer keçesi, teğelti (Mir)
ügür sürü (Mir)
ügüş- aşınmak, ufalanmak, yolunmak (Mir)
ügüz ırmak (Yen, Mir)
üküş çok (Yen, Mir)
ülke yurt (Yen)
ülüg talih, kader, kısmet (Mir)
ümele- misafir olmak, misafirliğe gitmek (Mir)
ün ses (Kır)
ün- (bitki) bitmek, çıkmak; yükselmek, doğrulmak; gitmek, çıkmak (Yen, Mir)
üŋüş- parçalanmak, yırtılmak, delinmek (Mir)
üpe? ? (Yen)
üpgük hüthüt kuşu (Mir)
ürk- ürkmek (Mir)
ürküt- ürkütmek (Mir)

ürüŋ ak, beyaz, parlak, açık, berrak (Kır, Mir); soylu (kimse) (Yen)
üt öğüt, nasihat (Mir)
ütegen kişi adı (Kır)
üze üstte, üstünde (Yen, Mir)
üzre? üstte (Yen)
üzük kesik, yırtık (Mir)

yadak kişi adı (Yen)
yadrat- yere yaymak, yere yatırmak, sermek (Mir)
yag- yağmak (Mir)
yagak ceviz (Mir)
yagı düşman (Yen, Kır, Mir)
yagıçı savaşçı (Yen)
yagıla- savaşmak (Yen)
yagır? kişi adı (Yen)
yagız yağız, kahverengi (Yen, Mir)
yaglıg yağlı (Mir)
yagrı- (atın sırtı) yara olmak (Mir)
yakılıg taraflı? (Yen)
yalaŋ yalın (Yen)
yalavaç elçi (Yen, Mir)
yalga- yalamak (Mir)
yalık- yalnız kalmak, tek başına kalmak (Yen)
yalım yalçın, sarp (Yen)
yalŋus > yalŋuz (Yen, Mir)
yalŋuz, yalŋus yalnız, kişi adı (Yen, Mir)
yalvar- yalvarmak (Mir)
yama? kişi adı (Yen)
yana yine, tekrar, sonra (Mir)
yaŋra- söylenmek, homurdanmak (Mir)
yap- yapmak, inşa etmek (Mir)
yar- yarmak, ikiye bölmek (Kır, Mir)
yara- yaramak, yararlı olmak (Yen, Mir)
yargun dört ayaklı yabanî bir hayvan (Mir)
yarıl- yarılmak (Mir)
yarın (I) sabah (Mir)
yarın (II) kürekkemiği (Mir)
yarış yer adı (Kır)
yarlıka- lütfetmek (Yen)
yaru- aydınlanmak (Mir)
yaruk ışık, aydınlık (Mir); kişi adı (Yen)
yas yas, matem (Yen)
yasıç ok temreni (Mir)
yaş (I) yaş, taze; ot, çayır çimen (Mir)
yaş (II) yaş, ömür yaşı (Yen)
yaşa- yaşamak (Yen)
yaşça (yaşı) olgunlaşmış (Yen)
yaşıl yeşil (Mir)
yat yabancı (el) (Yen)
yat- yatmak (Kır, Mir)
yatıglı yatan (Mir)
yavız kötü, sefil, perişan (Yen, Mir)
yavlak kötü, fena (Mir)
yayla- yaylamak (Mir)
yaylag yayla, yazlık (Mir)
yaz- yanılmak, hedefi şaşırmak (Kır)
yazı ova, düzlük (Kır)
yegren kahverengi (Kır)
yek şeytan, ruh? (Yen)
yeliz? kişi adı (Yen)
yemlig güçlü, kuvvetli (Yen)
yê- yemek (Mir)
yêg daha iyi (Yen)

yègen kişi adı veya unvanı (Yen)
yègirmi yirmi (Yen, Mir)
yèl yele (Mir)
yèr yer, yeryüzü (Yen, Kır, Mir)
yèrlen- yerleşmek, yurt tutmak (Yen)
yèrlig kişi adı (Yen)
yèti yedi (Yen)
yèti otuz yirmi yedi (Yen)
yèti yègirmi on yedi (Yen)
yèti yètmiş altmış yedi (Yen)
yètiglig yedekte, yedekte olarak (Mir)
yètinç? yedinci (Yen)
yètmiş yetmiş (Yen)
yıdıt- kokutmak (Mir)
yıl yıl, sene (Yen, Mir)
yılan yılan (Mir)
yılıg yumuşak mizaçlı (Mir)
yılkı at sürüsü, hayvan (sığır, at vb.) (Yen, Mir)
yıril-, yiril- ayrılmak (Yen)
yış, yiş ormanlı dağ (Yen, Mir)
yıta "ne acı!", "eyvah!" anlamında bir acınma ünlemi (Yen)
yıtu "ne acı!", "eyvah!" anlamında bir acınma ünlemi (Yen)
yiril- > yıril- (Yen)
yiş > yış (Mir)
yog cenaze töreni (Yen)
yogla- cenaze töreni yaptırmak (Yen)
yok yok (Yen, Mir)
yokla- göğe yükselmek (Yen)
yol yol, yolculuk (Mir); kişi adı (Yen)
yorı- yürümek, hareket etmek; yaşamak (Yen, Mir)
yorıt- devam ettirmek, ilerletmek, (iş) yürütmek (Yen)
yul su kaynağı (Mir)
yul- yolmak, koparmak, kesmek (Mir)
yula kişi adı (Yen)
yumuş elçi (Yen)
yunt at (Yen, Mir)
yurç kayınbirader (Yen)
yurt (terk edilmiş) konaklama yeri, yurt (Yen, Mir)
yutuz eş, zevce (Yen, Mir)
yüd- yüklemek, taşımak (Yen)
yügür- koşmak (Mir)
yük yük (Yen)
yüküŋ kişi adı (Yen)
yürek yürek (Yen)
yütür- yitirmek, kaybetmek (Mir)
yüz yüz (sayı) (Yen, Mir)
yüz yüz, çehre (Yen)
yüzlüg yüzlü (Yen)

Yenisey-Kırgızistan Yazıtları ve Irk Bitig

Fikret Yıldırım • Erhan Aydın • Risbek Alimov

Moğolistan coğrafyası dışındaki runik harfli Eski Türkçe yazıtların, kaya yazıtlarının, kâğıda yazılı belgelerin bugünkü okuyuşlara göre toplu bir yayımı bugüne kadar yapılmadı. Runik harfli yazıtların, metinlerin ilk kez derli toplu, bir arada ele alındığı çalışma H. N. Orkun'un dört ciltlik Eski Türk Yazıtları adlı kitabıdır. Bu yayından günümüze konuyla ilgili yeni yayınlar, yeni okuyuşlar, düzeltiler oldu. Ancak yazıtlar hiçbir zaman Orkun'un çalışması çapında bir daha ele alınamadı.

Elinizdeki kitap 2008 yılında gelen bir öneri çerçevesinde ortaya çıktı ve hedef runik harfli yazıtların tamamını tek bir kitapta toplamaktı. Moğolistan bölgesi yazıtlarının büyük bir bölümü M. Ölmez tarafından 2012 yılında yayımlanmıştı. Şimdi ise E. Aydın'ın hazırladığı Yenisey, R. Alimov'un hazırladığı Kırgızistan yazıtları ile F. Yıldırım'ın hazırladığı Kâğıda Yazılı Runik Harfli Eski Türkçe Metinler tek bir kitapta toplanmış olmaktadır. Kitapta, yazıtlar ve metinler hakkında verilen genel bilgilerden sonra metinlerin runik harfli yazımı, harf çevrimi (transliterasyon), yazı çevrimi (transkripsiyon) ve günümüz Türkçesine çevirisi bulunmaktadır. Bu üç bölgenin yazıt ve metinlerinin söz varlığı ise ortak sözlükte verilmiştir.

Kitap hem eski Türkçe ile ilgilenenlerin hem de bu alanda öğrenim görenlerin başvuru kitabı olacağı inancıyla hazırlanmıştır.

9 789944 79 5470

BilgeSu